

*Відділ освіти Городищенської районної державної адміністрації
Районний методичний кабінет*

*Творча група вчителів української мови та літератури
Керівник Коваль Н.А.*

*Уроки
української літератури в 11 класі
I семестр*

*Матеріали схвалено радою районного РМК
(Протокол №2 від 11 03 2011)*

Зміст

1. Анотація.....	3
2. Календарне планування уроків української літератури в 11 класі.І семестр...4	
3. Урок №1. Українська література 20 – 30-х років ХХ ст.....	9
4. Урок №2 -3. Павло Тичина - найбільший модерніст 20-их років . Життєвий і творчий шлях. Звернення до «вічних» тем у поезіях « Арфами , арфами...», «Ви знаєте , як липа шелестить...», « О панно Інно»	14
5. Урок №4. Літературний авангард. Авангардні тенденції в українській поезії. 1920-х років. Михайло Семенко. Поет-футурист, експериментатор.....	27
6. Урок №5. Київські «неокласики». Мотиви пошуків душевної рівноваги, краси в житті та в душі, вітаїзм, сповідальність у творчості Миколи Зерова («Київ - традиція»).....	43
7. Урок №6 Максим Рильський. Різногранний творчий шлях митця. Філософічність, афористичність лірики поета.....	64
8. Урок №7. Євген Плужник - один із провідних поетів “розстріляного відродження”. Життєвий та творчий шлях письменника, його трагічна доля.....	73
9. Урок №8. “Громадянський інтим”, сповідальність, ліричність, філософічність лірики Євгена Плужника.....	82
10.Урок №9 Розвиток зв'язного мовлення. Письмовий твір.....	83
11.Урок №10. Контрольна робота. Оцінювання за темою «Література 20-30 років ХХ століття»	89
12.Урок №11. Микола Хвильовий. Життєвий і творчий шлях письменника....	95
13.Урок №12. Новела М.Хвильового «Я (Романтика)».....	100
14.Урок №13. Григорій Косинка. Трагічна доля митця. Змалювання строкатої картини життя крізь призму долі й душі людини. “В житах” - зупинена мить, пошуки порушеної гармонії.....	106
15.Урок№14. Юрій Яновський. Творча біографія митця. Романтичність світовідчуття і стилю. «Подвійне коло», «Дитинство», «Шаланда в морі» — новели з соцреалістичних «Вершників».....	112
16.Урок №15. Ю.Яновський. Роман "Вершники". Новела "Подвійне коло"..	120
17.Урок №16. Ю.Яновський . Роман «Вершники». Новели «Шаланда в морі» та «Дитинство».....	124
18.Урок №17. Валер'ян Підмогильний. Автор інтелектуально-психологічної прози, перекладач.....	128
19.Урок №18. В.Підмогильний. Роман «Місто». Світовий мотив підкорення людиною міста.....	131
20.Урок №19. Валер'ян Підмогильний. «Місто». Зображення «цілісної» людини: в єдності біологічного, духовного, соціального.....	134
21.Урок № 20 - 21. Розвиток зв'язного мовлення. Контрольна робота. Письмовий твір.....	134
22.Урок № 22. Великий сміхотворець Остап Вишня.....	135
23.Урок № 23. Цикл “Мисливські усмішки” Остапа Вишні та його особливості. “Сом”, “Як варити і їсти суп із дикої качки”. Оптимізм, любов до природи, людини, м'який гумор як риси індивідуального почерку Остапа Вишні.....	143

24.Урок № 24. Микола Куліш – драматург світового рівня.....	150
25.Урок № 25. Драма М. Куліша «Мина Мазало». Художнє відтворення проблеми українізації, запроваджуваної у 20-х роках ХХ століття.....	153
26.Урок № 26. Богдан – Ігор Антонич. Життя і творчість поета.....	126
27.Урок № 27. Осип Турянський. Коротко про письменника. Історичний матеріал Першої світової війни як предмет художнього узагальнення, загальнолюдські мотиви й гуманістичні цінності у поемі в прозі «Поza межами болю».....	159
28.Урок № 28. Осип Турянський, “Поza межами болю”. Загальнолюдські мотиви і гуманістичні цінності. Біологічні інстинкти і духовна воля до життя. Ідея перемоги духа над матерією. Гуманістичний, життєствердний пафос поеми у прозі, його вселюдська значимість і всеохопність.....	164
29.Урок № 29. «Празька школа» української поезії та її представники (огляд).....	171
30.Урок № 30. Євген Маланюк – поет боротьби і вселюдських ідеалів.....	177
31.Урок №31. . Бєсїда з позакласного читання. Розвиток драматургїї і театру у ХІХ - поч. ХХ століття. Життя та творчість земляка -драматурга , актора, режисера Івана Тогобочного-Щоголева.....	183
32.Урок №32. Контрольна робота. Оцінювання за темою «Література 20-30 років ХХ століття». Творчість Остапа Вишні, Миколи Куліша, Євгена Маланюка, Йосипа Турянського,Богдана-Ігоря Антонича.....	191
33. Словничок літературознавчих термінів.....	197
34. Література.....	206

АНОТАЦІЯ

Пропонований вашій увазі посібник складений за програмою «Українська література 10—11 класи», яку уклали М.Г. Жулинський – академік НАН України, доктор філологічних наук, професор, директор Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України; Г.Ф. Семенюк – доктор філологічних наук, професор, директор Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка; доктори філологічних наук – Р.В. Мовчан, М. М. Сулима; кандидати філологічних наук – Н.В. Левчик, М.П. Бондар, О.А. Камінчук; кандидат педагогічних наук, заслужений учитель України – В.І. Цимбалюк, за загальною редакцією доктора філологічних наук Р.В. Мовчан.

Мета посібника — допомогти вчителям-предметникам підготуватися до уроків літератури. Він містить календарне планування на I семестр, плани-конспекти уроків, словничок літературознавчих термінів, список використаної літератури.

Структура поурочних планів-конспектів дає змогу вчителю поступово, крок за кроком, підвести учнів до усвідомлення найсуттєвіших явищ і процесів в українській літературі 1920-1930рр.

До складу посібника увійшов програмний матеріал, уроки текстурального вивчення творів, позакласного читання, розвитку зв'язного мовлення, контрольні роботи. Запропоновані конспекти уроків репрезентують інтерактивні технології та нестандартні прийоми, методичку особистісно зорієнтованого навчання, механізми формування літературної компетенції учнів, самореалізації особистості школяра на уроках української літератури.

Автори сподіваються, що даний посібник, який певною мірою відображає власний досвід викладання предмету, сприятиме творчому пошуку вчителів, поліпшенню методики проведення сучасного уроку літератури.

Посібник розрахований на вчителів української мови та літератури шкіл різних типів.

**Календарне планування уроків
української літератури в 11 класі
I семестр**

(2 години на тиждень, 70 годин на рік)

№ уроку	Зміст програмового матеріалу	Дата
	ТЕМА 1.1. УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА 1920-1930 рр.	
1	<p>ВСТУП Складні суспільно-історичні умови розвитку української літератури ХХ ст., основні стильові напрями (модернізм, соцреалізм, постмодернізм). Українська література ХХ ст. як новий етап в історії національної культури. Актуалізація проблем: митець і влада, свобода творчості. Стильове розмаїття мистецтва 1920-х років. Поняття “розстріляне відродження”, домінування соцреалістичної естетики в 1930-ті роки.</p>	
2	<p>Павло Тичина “Арфами, арфами...”, “О панно Інно...”, “Ви знаєте, як липа шелестить...”, “Одчиняйте двері...”, “Пам’яті тридцяти” Найбільший модерніст 20-х років. Звернення до “вічних” тем, культура віршування, потужне ліричне “Я” як символ нової людини, життєствердний пафос, поєднання тенденцій символізму, неоромантизму, експресіонізму, імпресіонізму. Феномен «кларнетизму»</p>	
3	<p>Наскрізна оптимістична тональність, життєствердна настроєвість (зб. «Сонячні кларнети»). Художнє відтворення національно-визвольного пробудження народу, уславлення борців за вільну Україну (“Пам’яті тридцяти”).</p> <p>ТЛ: вітаїстичність, експресіонізм, кларнетизм.</p>	
4	<p>Літературний авангард (Михайль Семенко) Авангардні тенденції в українській поезії 1920-х років. Поет-футурист, сміливий експериментатор, впроваджувач Урбаністичні мотиви його лірики, їхня змістова новизна, деструкція класичної форми (“Бажання”, “Місто”, “Запрошення”)</p>	

	ТЛ: авангард, футуризм, деструкція	
5	Київські «неокласики». Микола Зеров («Київ – традиція»). Група київських “неокласиків». Їхнє творче кредо, орієнтація на традицію, класичну форму вірша.. Філософічність, афористичність їхньої лірики. Мотиви пошуків душевної рівноваги, краси в житті та в душі, вітаїзм, сповідальність. ТЛ: філософічність, сонет.	
6	Максим Рильський (“Молюсь і вірю...”, “Солодкий світ!..”) Приналежність письменника до групи “неокласиків. Різногранний творчий шлях митця. Філософічність, афористичність лірики. Мотиви пошуків душевної рівноваги, краси в житті та в душі, вітаїзм, сповідальність. ТЛ: філософічність, сонет.	
7	Євген Плужник Один із провідних поетів “розстріляного відродження”. Життєвий та творчий шлях письменника, його трагічна доля. Поезія “Для вас, історики майбутні...”, “Громадянський інтим”, сповідальність, ліричність, філософічність лірики	
8	Євген Плужник Вчись у природи творчого спокою...”, “Ніч... а човен – як срібний птах!..”, “Річний пісок...” “Громадянський інтим”, сповідальність, ліричність, філософічність лірики. Урівноваженість душевного стану ліричного героя, мотив туги за минущистю краси, гармонією світу і людини, мить і вічність у чуттєвому вираженні. ТЛ: поглиблення поняття про ліричного героя.	
9	РЗМ	
10	Контрольна робота (тести)	
	Тема 1. 2 УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА 1920-1930 рр.	
11	ПРОЗА Жанрово-стильове розмаїття. Нові теми, проблеми. Часткова ідеологічна заангажованість, її експериментаторські модерністичні пошуки, опертя на національну і європейську традиції. Зв’язок із поезією. Микола Хвильовий (М. Фітільов) Життєвий і творчий шлях. Провідна роль у літературному житті 1920-х рр.	

	Романтичність світобачення. Участь у ВАПЛІТЕ, у проведенні дискусії 1925-1928 рр.	
12	Микола Хвильовий (М. Фітільов) Тематичне і стильове розмаїття його прози. “Я (Романтика)” — новела про добро і зло в житті та в душі. Проблема внутрішнього роздвоєння людини між гуманізмом і обов’язком	
13	Григорій Косинка (Г. Стрілець) “В житах” Трагічна доля митця. Змалювання строкатої картини життя крізь призму долі й душі людини. Перевага імпресіонізму в стильовій палітрі. “В житах” -- зупинена мить, пошуки порушеної гармонії. Вітаїстичний пафос, імпресіоністична настроєвість. ТЛ: поглиблення поняття про імпресіонізм.	
14	Юрій Яновський Творча біографія митця. Романтичність світовідчуття і стилю в ранній творчості. Проблема розпаду роду, родини як трагедія народу.	
15	Роман у новелах “Вершники” як «реабілітаційний двійник» «Чотирьох шабель». Умовність зображення (“Подвійне коло”), ідея протиставлення загальнолюдських вартостей класовим.	
16	Ідея нетлінної вартості національних основ буття, спадковості поколінь, духовної пам’яті (“Дитинство”). Утвердження високих загальнолюдських ідеалів вірності й кохання, відданості громадянському обов’язку (“Шаланда в морі”). ТЛ: роман у новелах, художній час і простір, умовність зображення. (Домашній твір)	
17	Валер’ян Підмогильний “Місто” Автор інтелектуально-психологічної прози, перекладач.	
18	Світовий мотив підкорення людиною міста, самоутвердження, інтерпретовані на національному матеріалі.	
19	Зображення “цілісної” людини: в єдності біологічного, духовного, соціального. ТЛ: екзистенціалізм, маргінальність, психологізм, іронія.	

20- 21	Контрольний твір	
22	Остап Вишня (Павло Губенко) “Моя автобіографія”, “ Трагічна творча доля українського гумориста, велика популярність і значення його усмішок у 1920-ті роки.	
23	Остап Вишня (Павло Губенко) “Сом”, “Як варити і їсти суп із дикої качки” Оптимізм, любов до природи, людини, м’який гумор як риси індивідуального почерку Остапа Вишні. ТЛ: усмішка.	
24	ДРАМАТУРГІЯ Розвиток національного театру (“Березіль” Леся Курбаса, Харківський театр ім. І.Франка), драматургії 1920–1930 рр. (від ідеологічних агіток до психологічної драми). П’єси В.Винниченка, М.Куліша, І.Дніпровського, І.Кочерги, Я.Мамонтова на перетині традицій “корифеїв”, зарубіжної класики і модерної драматургії. Микола Куліш Життєвий і творчий шлях митця. Зв’язок із театром Л.Курбаса. Національний матеріал і вселюдські, «вічні» мотиви та проблеми у п’єсах .	
25	Сатирична комедія «Мина Мазайло». Особливості сюжету. Розвінчання національного нігілізму, духовної обмеженості на матеріалі українізації (Мина, Мокій, дядько Тарас, тьотя Мотя). Сатиричне викриття бездуховності обивателів, що зрікаються своєї мови, культури, родового коріння. Драматургічна майстерність автора у створенні комічних характерів і ситуацій, у побудові діалогів та ремарок, у мовній характеристиці героїв. Сценічне втілення. Актуальність п’єси у наш час. ТЛ: сатирична комедія.	
26	УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ. Література в Західній Україні (до 1939 р.) (огляд) Автономність, відкритість зарубіжним традиціям і новітнім процесам, високий розвиток літератури в Західній Україні до 1939 р. Яскраве поетичне гроно: Б.-І.Антонич, С.Гординський, Ю.Липа. Проза В. Стефаніка, О.Кобилянської, І.Вільде, О.Турянського. Історична проза Б.Лепкого, Ю.Опільського, Катрі Гриневичевої. Богдан-Ігор Антонич “Автопортрет”, “Вишні”, “Зелена євангелія”, “Дороги”,	

	<p>“Різдво”</p> <p>Життя і творчість. Аполітичність, наскрізна життєствердність, метафоричність і міфологізм поезій. Лемківська конкретика як джерело образних асоціацій. Поєднання язичницьких мотивів із християнськими; міфологічність образу, екзотика лемківського краю в контексті вселюдських мотивів.</p> <p>ТЛ: міфологізм, асоціативність.</p>	
27	<p>Осип Турянський</p> <p>“По́за ме́жами бо́лю”</p> <p>Коротко про письменника. Історичний матеріал Першої світової війни як предмет художнього узагальнення. Поема у прозі, що хвилює, єднає людські серця, звільняє і просвітлює душу. Умовність зображення (події поза конкретним часом і простором).</p>	
28	<p>Осип Турянський</p> <p>“По́за ме́жами бо́лю”</p> <p>Загальнолюдські мотиви і гуманістичні цінності. Біологічні інстинкти і духовна воля до життя. Ідея перемоги духа над матерією. Гуманістичний, життєствердний пафос поеми у прозі, його вселюдська значимість і всеохопність.</p> <p>ТЛ: поема у прозі.</p>	
29	<p>ЕМІГРАЦІЙНА ЛІТЕРАТУРА (огляд)</p> <p>“Празька поетична школа” української поезії та її представники.</p>	
30	<p>Євген Маланюк Коротко про митця.</p> <p>“Під чужим небом”, “Стилет чи стилос?..”</p> <p>Художнє осмислення трагічної історії України, ностальгічні мотиви, філософічність поезій. Вірші про призначення поета і поезії. Символічні образи.</p>	
31	Бесіда з позакласного читання	
32	Контрольна робота (тести)	

Урок №1

Луценко Таїсія Григорівна, вчитель
Вільшанської ЗОШ I-III ступенів

Тема. Українська література 20 – 30-х років ХХ ст.

Мета уроку: ознайомити учнів із літературним процесом цих років, оглядово з тематикою творів видатних письменників - представників цього часу, з творчими пошуками українських письменників-емігрантів, із митцями Західної України; формувати правильне розуміння подій і процесів того часу; виховувати в учнів почуття патріотизму, власної людської і національної гідності, формувати в них такі якості, як доброта, порядність, уміння аналізувати факти й робити власні висновки

Обладнання: фотографії, добірки творів, медіа-матеріали

Хід уроку

I. Організація роботи класного колективу. Мотивація навчальної діяльності учнів на уроці

II. Сприйняття і засвоєння навчального матеріалу

Епіграф уроку:

Відкриваю для себе нові імена
І глибинні думки, і душевні висоти...
Скільки років ховала їх прірва страшна,
Що хотіла наш дух, нашу суть побороти.
Скільки їх, що приходять з далекої тьми,-
Хоче серце усіх поіменно назвати...
І на болях своїх знову пишемо ми
Імена, імена... І вкорочені дати.
В.Крищенко

1. Вступне слово вчителя.

Доля української літератури - доля України. Важко знайти у світовій історії аналогію, щоб жива мова, мова великого народу систематично заборонялася й переслідувалася спеціальними державними вердиктами й актами. Цей геноцид тривав століттями. Нагадаємо укази російських царів - Петра I (1720) про заборону українського книговидання та Катерини II (1754) - про заборону викладання українською мовою в Києво-Могилянській академії; сумнозвісний Валуєвський циркуляр (1863) та Емський указ (1876), який посягнув і на саму душу українського народу - пісню; затим - закриття всіх українських театрів (1884), припинення видання дитячої книжки (1885), указ Миколи II про скасування української преси (1914); численні більшовицькі відкриті й таємні постанови, спрямовані на «викриття українського буржуазного націоналізму», а насправді проти української культури, мови і національної самосвідомості; і, нарешті, «андроповську» постанову ЦК КПРС «О мерах по дальнейшему совершенствованию изучения и преподавания русского языка в союзных республиках» (1978) та ін. І разом із штучним голодомором 1933 р. та масовим винищенням і «розкуркуленням»

українського селянина, жорстокими репресіями 30-х, а потім 40-х та 60-х - 70-х років щодо української інтелігенції, передусім творчої (тільки у 30-ті роки розстріляно й закатовано в концтаборах понад 500 письменників, серед них - визначні особистості),- найбільші злочини, вчинені царською та більшовицькою імперіями проти України та її народу.

2. Лекція вчителя на тему «Українська література 20 – 30-х років ХХ ст.»

Під час лекції учні мають заповнити табличку

Літературні угруповання

«Неокласики»	ВАПЛІТЕ	«Гарт»	«Плуг»	ВУСПП	«Молодняк»

Орієнтовно

«Неокласики»	ВАПЛІТЕ	«Гарт»	«Плуг»	ВУСПП	«Молод- няк»
1925-1928 М.Зеров М.Рильський П.Филипови ч М.Драй- Хмара Ю.Клен	1925-1928 М.Хвильо- вий О.Досвітній П.Тичина М.Бажан П.Панч М.Куліш Г.Епік	1923-1925 В.Елан О.Довженко В.Сосюра П.Тичина М.Хвильо- вий М.Куліш Ю.Яновсь- кий	1922-1932 С.Пилипенко А.Головко П.Панч І.Склярєнко І.Кириленко	1927-1932 О.Влизько К.Гордієн- ко Н.Забіла О.Корній- чук Іван Ле І.Микитен ко	1926- 1932 Д.Гордієн ко О.Довжн- ко Т.Масен- ко А.Шиян П.Усенко

План

1. Складні суспільно-історичні умови розвитку української літератури ХХ ст., основні стильові напрями.

Словникова робота. Знайти в словнику літературознавчих термінів визначення понять *модернізм, соурреалізм, постмодернізм* і записати в зошити.

2.Різноманітність стильових манер, що проявилася уже в першій пол. 20-х рр. у творчості ряду талановитих письменників : романтико-героїчна (Ю.Яновський), лірико-імпресіоністична (М.Хвильовий, Г.Косинка), реалістична (П.Панч, А.Головко), науково-фантастична (В.Винниченко, П.Панч). Розвиток гумору й сатири. Поява в середині 20-х років великих епічних полотен.

3. Подальший розвиток театру в Україні. Початкове художнє освоєння молодими драматургами нової дійсності, зображення її творців (М.Куліш, І.Микитенко, М.Кочерга).

4. Виникнення і становлення кінодраматургії, її основних жанрів - кіноповісті, кінопоєми (О.Довженко).

5. Літературна дискусія 1925-1928 рр., облудні політичні звинувачення чесних і відданих народові письменників.

Рольова гра. Якби ви взяли участь у літературній дискусії 1925— 1928 років, то яку позицію зайняли б, що відповіли б своїм опонентам?

6. Голод 1933 року, спроба письменників захистити свій народ, попередити його про небезпеку. Арешти митців у першій пол. 30-х рр. (М.Куліш, М.Зеров, Г.Епик, Лесь Курбас, О.Слісаренко, Остап Вишня).

7. 1937 рік - апогей винищення цвіту нації, вигублення молодих талантів («розстріл українського відродження»). Ослаблення розвитку літератури в передвоєнні роки.

Підсумовуюче слово вчителя. Як бачите, найбільше втрат у часи сталінських репресій зазнало красне письменство. Поплатилися життям за свої погляди Микола Хвильовий, Володимир Свідзинський, Валер'ян Підмогильний, Микола Куліш, Микола Зеров, відбули страшну каторгу Остап Вишня, Володимир Гжицький, змушені були йти на поступки тоталітаризму Павло Тичина, Олександр Довженко, Володимир Сосюра, Максим Рильський, Петро Панч та ін. Користуючись винятково статистикою, яка в цьому разі, мабуть, найточніше, хоч і без емоцій, відображає трагедію українського красного письменства, можна навести такі дані: у 1930 році налічувалося 259 українських письменників. Після 1938-го їх залишилося тільки 36.

Виникає закономірне питання: де поділися інші - аж 223? Тепер уже є на це питання трагічна відповідь:

...Із двохсот двадцяти трьох митців сімнадцять розстріляно, вісім закінчили життя самогубством, арештовано й заслано сто сімдесят п'ять і доля їхня невідома, шістьнадцять пропали безвісти, сім померли своєю смертю.

На завершення розповіді пропоную підвестися й хвилиною мовчання вшанувати пам'ять усіх невинно знищених тоталітарною системою українських митців.

III. Підсумок уроку

Перевірити шляхом бесіди, як учні засвоїли лекційний матеріал:

- Які особливості національного українського відродження 20-х рр. порівняно з класичним Ренесансом?
- Як змінився склад української діаспори після подій в Україні 1917— 1920 років?
- Що було поштовхом для розвитку української культури у 20-х роках в Україні і за її межами? Чи можна цей розвиток назвати вільним?
- Мистецькі декларації яких літературних угруповань цього періоду вам подобаються, а яких — ні?
- Які відмінності між літературними угрупованнями МАРС, «неокласики», ВАПЛІТЕ, і «Гарт», «Плуг», ВУСПП, «Молодняк»?
- Яка визначальна проблема порушувалася літературною дискусією 1925 - 1928 рр.? Що привело її до кризи?
- Що означає «дві дійсності» 20-х років у творчості тогочасних письменників?

- Що зумовило експериментальні пошуки української поезії 20-х рр.? Які особливості поезії «неокласиків»?
- Що ви розумієте під «стильовим новаторством» української прози 20-х років? Яку проблематику порушували прозаїки 20-х рр.?
- Поясніть причини оновлення української драматургії
- Чому українських письменників цієї доби називають митцями «Розстріляного Відродження»?

Можна запропонувати тест.

1. Як називалася організація пролетарських письменників?

- а) "Гарт";
- б) "Забой";
- в) "Ланка";
- г) ВУСПП;
- д) "Аспіс".

2. До якого мистецького угруповання належав М.Рильський?

- а) неокласиків;
- б) символістів;
- в) імпресіоністів;
- г) неоромантиків;
- д) футуристів.

3. Фатальну роль у літературній дискусії відіграли

- а) постанова ЦК КПУ(б);
- б) рішення ВУСПП;
- в) лист до М.Шумського;
- г) лист Сталіна;
- д) саморозпуск ВАПЛІТЕ.

4. Як називалася організація селянських письменників, створена в 1923 р.?

- а) "Плуг";
- б) "Молот";
- в) "Гарт";
- г) "Забой";
- д) "Молодняк".

5. Хто був представником сюрреалізму в Україні в 20-х роках?

- а) В.Чумак;
- б) Б.-І.Антонич;
- в) М.Семенко;
- г) В.Підмогильний;
- д) П.Тичина.

6. Хто з перерахованих письменників належав до групи неокласиків?

- а) В.Сосюра;
- б) В.Поліщук;
- в) П.Філіпович;
- г) П.Тичина;
- д) В.Підмогильний.

7. Вкажіть роки, якими окреслюється літературна дискусія.

- a) 1924-1925;
- б) 1925-1927;
- в) 1925-1928;
- г) 1926-1928;
- ґ) 1921-1924.

8. Як називався театр Леся Курбаса?

- a) "Березіль";
- б) "Березілля";
- в) "Березень";
- г) "Березоль";
- ґ) "Бразолій".

9. У якому році створена організація ВАПЛІТЕ?

- a) 1923;
- б) 1924;
- в) 1925;
- г) 1926;
- ґ) 1927.

10. Ранні твори П. Тичини належать до

- a) неоромантизму;
- б) символізму;
- в) футуризму;
- г) сюрреалізму;
- ґ) неокласицизму.

11. Леся Курбас і його театр працювали в

- a) Харкові;
- б) Києві;
- в) Одесі;
- г) Катеринославі;
- ґ) Чаплинці.

12. Яка літературна організація стала синонімом непрофесійності й масовості?

- a) "Ланка";
- б) "Астис";
- в) "Гарт";
- г) "Плуг";
- ґ) "Молодняк"

V. Домашнє завдання

Прочитати біографію Павла Тичини, скласти хронологічну таблицю

Урок №2-3

*Кваша Людмила Володимирівна,
учитель Старосільської ЗОШ I-III ступенів*

Тема. Павло Тичина - найбільший модерніст 20-их років . Життєвий і творчий шлях. Звернення до «вічних» тем у поезіях « Арфами , арфами...», «Ви знаєте , як липа шелестить...», « О панно Інно...»

Мета: ознайомити учнів із віхами життя і творчості поета; допомогти зрозуміти ранню поезію Павла Тичини; сприяти поглибленню творчої уяви й образного мислення учнів; формувати естетичне ставлення до життя, до поезії; удосконалювати навички виразного читання, уміння аналізувати прочитане і висловлювати власні роздуми про ліричні поезії; виховувати почуття людяності, любові до мистецтва, розвивати розуміння прекрасного.

Обладнання: портрет Павла Тичини 20-х років, мультимедійна презентація про письменника , виставка творів поета, грамзапис романсів та хорових творів на слова поета, опорна схема аналізу ліричного твору, роздавальний матеріал «Збірка «Сонячні кларнети» в оцінці літературної критики».

Ах ! Скільки радості .
Коли ти любиш землю,
Коли гармонії шукаєш у житті.
Павло Тичина

Хід уроку

I. Організація класу

II. Мотивація навчальної діяльності.

Вступне слово вчителя

Звучить пісня на слова П. Тичини «Я стою на кручі».

— А ви, друзі, знаєте, хто є автором щойно прослуханої пісні?

(Відповіді учнів).

Іноді дивуєшся, як щедро природа наділяє деяких людей талантами. Рясно впала Божа благодать і на Павла Тичину. Поет був надзвичайно талановитою людиною : він вільно володів п'ятнадцятьма мовами , чудово малював , грав на кількох музичних інструментах, був прекрасним співаком і диригентом , писав музику. Проте, маючи дар співака, музиканта і живописця, він став поетом. Безперечно, в цьому немалу роль зіграв Михайло Коцюбинський, який підтримав іскру Божу хлопця. А ще, можливо, доленосний вибір зумовлювався тим , що слово має здатність відтворювати світ всіма засобами мистецтва: слово може і змалювати, і озвучити, і розказати.

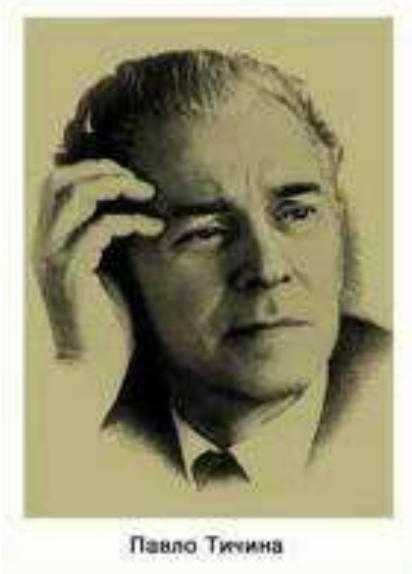
— Сьогодні ми спробуємо торкнутися дивного світу життя і поезії Павла Тичини, відчути її серцем і осягнути розумом, переконатися у її неординарності і полюбити.

III. Вивчення нового матеріалу

Отже, починаємо знайомство із цим талановитим поетом. Постать Павла Тичини в українській літературі – знакова. Адже з його поезією асоціюється початок новітньої доби в національному мистецтві. Про трагізм долі поета ми дізнаємося, почувши біографію поета.

(Учень розповідає біографію Павла Тичини, учні конспектують)

Перегляд презентації

Учитель. Кажуть, що поет починається, як річка, з джерела. Чи мав Павло Тичина своє джерело?

Учень. Так! Це волелюбний рідний край, напоєна мудрістю і силою древня і загадкова Чернігівська земля із чарівними поліськими гаями і галявинами, співуча мова земляків, які розмовляли, як співали, мову і мелодію сплітаючи воєдино. Пісня, українська народна пісня — генетичне зерно поезії Павла Тичини.

Учитель. Як весняна повінь — безмежна і безбережна — ввійшов в українську літературу поет зі своїми ранніми поезіями і першою збіркою

«Сонячні кларнети». Чому ж вона так називається? Відповісти на це запитання нам допоможе учень-літературознавець.

Виступ учня-літературознавця.

1. Загальна характеристика збірки «Сонячні кларнети»

Перша книжка поезій Павла Тичини з незвичайною назвою «Сонячні кларнети» (тоді писалося «Соняшні»), вийшла друком у 1918 р. На обкладинці соняшники.

Кларнет — духовий інструмент. Назва його походить від латинського слова *clavus*, що означає ясний. Так названо інструмент за його звук — чистий, ясний, бадьорий.

Сонячні кларнети — музика сонця, а сонце — джерело всього живого, символ життя, радості, розквіту, щастя. Винесений у заголовок книжки цей незвичайний образ-символ якнайкраще відбиває сутність індивідуального стилю молодого Тичини. Назва збірки — це поетичне вираження авторського розуміння гармонії Всесвіту.

Учитель. «Сонячні кларнети» — збірка Тичини, яка стала епохальною книжкою поезій, про яку заговорила вся літературна Європа. Василь Стус у книжці «Феномен доби» пише, що «компліменти були великі».

Учень – літературознавець. У віршах збірки «Сонячні кларнети» поєдналися дві музи — Музика і Поезія з братом Живописом. Тому картини заговорили звуками, звуки утворили полотна, слова засяяли барвами. До збірки Павло Тичина включив 44 найкращих своїх твори, поєднаних між собою змістом і стилем. «Сонячні кларнети» відзначаються організованістю і симетрією: вони мають своєрідну увертюру — вірш «Не Зевс, не Пан...» і поділяються на три тематичні групи.

До першої належить лірика з пейзажними і любовними мотивами. Це музичні, граційні, живописні вірші (відомі вже нам) «Гаї шумлять», «А я у гай ходила», «Хор лісових дзвіночків» та такі, які прочитали вперше: «Подивилась ясно», «О люба Інно...», «Арфами, арфами...», «Ви знаєте, як липа шелестить» та інші. Поезії вражають красою образів і глибинним розумінням законів природи. Цю групу віршів справді можна назвати «світлою нотою збірки».

Друга група — це вірші про народне горе, принесене Першою світовою війною: «Хтось гладив ниви...», «Іще пташки...» У них відчувається справжній трагізм; поет майстерно передає найтонші настрої і почуття.

Третя група тематично поєднується з другою: Україна і революція («Одчиняйте двері...», «По блакитному степу», «Скорбна мати» та інші). Поет із позицій власного розуміння добра і зла, справедливості і народної моралі осмислює, що несе революція рідному народові. Ці дві групи можемо назвати «скорботними нотами» збірки.

2. Збірка «Сонячні кларнети» в оцінці літературної критики

(учні по черзі читають висловлювання, записують у зошити).

Літературознавець Олександр Білецький:

«Ніби щойно прокинувшись, він (П. Тичина) відкрив очі на світ і основне начало всесвіту побачив у ритмічному русі, гармонійному звукові, музиці. Цей ритм всесвіту і є «сонячними кларнетами».

Поет Микола Бажан: «Ніколи не забуду тієї безсонної ночі дев'ятнадцятого року, коли мій друг приніс мені книжку з рясними соняшниками на обкладинці. Ми з ним сиділи в лісі при багатті (бо виїхали всім технікумом на заготівлю дров) і читали, і п'яніли, і кричали з радості, насолоджуючись красою українського слова, яке з такою нечуваною нами досі музичністю грало, співало, бриніло, гриміло, лилося зі сторінок тієї книги. Мені здається, що я стрибком рвонувся до глибшого розуміння владності й таїнства української поезії...»

Критик Леонід Новиченко: «Сонячні кларнети» явили поета вже сформованого і високо оригінального в художньому розумінні. Наче відбувся якийсь могутній внутрішній стрибок, внаслідок якого постало явище з певних поглядів рідкісне у всій слов'янській поезії тих часів. Звідки взяв молодий поет ці розливи сонячного світла, що струменять у його віршах, ці пульсуючі ритми, що вібрують якоюсь космічною напругою і дають підстави назвати автора так, як був колись названий Ван Гог, — «художником світових ритмів»? Звідки прийшла до нього, нарешті, дивовижна, незрівнянна музика, якою все перейняте в його поетичному світі, музика, що поступає не лише як провідний принцип віршованої форми, але й однією з основ образної системи і всього світовідчуття поетового? Марно шукати відповіді на подібні питання, тут — таємниця таланту».

Письменник Василь Барка: «Тичина-«кларнетист», можливо, був найвизначніший лірик світу в свої «клясичні» роки (1914-1924)».

Критик Юрій Лавриненко: «Автор «Соняшних кларнетів» став чи не першим у світі поетом-символістом, який поклав ритм в основу... твору:

відчував ритм як «порядкуючу силу»,... як засіб... антихаосу в творчості — житті — Космосі».

Учитель. А зараз проаналізуємо окремі твори Павла Тичини. Завдання: з'ясувати особливості творчої манери, поетичного новаторства Павла Тичини. Фразу «Ви знаєте...» кажуть майже пошепки, найближчим знайомим. У Тичини цими словами починається один з найвідоміших віршів раннього періоду «Ви знаєте, як липа шелестить...»

Учень читає віри

Учитель пропонує проаналізувати поезію за опорною схемою

Опорна схема аналізу ліричного твору

1. Автор, його місце в літературі.
2. Тематичне спрямування всієї творчості.
3. Які життєві обставини дали імпульс для написання твору (якщо відомо).
4. Назва твору (алегорична, метафорична, символічна, сюжетна, образна (чи ні), інтригуюча (чи ні).
5. Тема поезії та провідні мотиви.
6. Ідея.
7. Жанр
8. Композиція (якщо є).
9. Ліричний герой.
10. Образи, символи (якщо є) твору.
11. Сюжетні лінії (якщо є).
12. Настрій (мінор, мажор).
13. Художні засоби.
14. Віршований розмір, рима.
15. Місце твору в доробку поета.
16. Його актуальність на сьогодні.
17. Ваші роздуми та почуття, нав'язані поезією.

Учень (фрагмент можливої відповіді)

Ця поезія належить до жанру пейзажної лірики. Це своєрідна форма художнього пізнання людської душі. Вірш «Ви знаєте, як липа шелестить...» — пейзаж-паралелізм, що нагадує фольклорні зразки, де картини природи пов'язуються з душевними настроями, а події людського життя часто замальовуються як певна паралель до явищ природи. Ось і в цій поезії єдність пейзажного образу і ліричного настрою відчутна дуже сильно. Духовна спорідненість ліричного героя зі світом природи передається всією силою барв, мелодій, голосів рідної землі. Картини природи і людські почуття чергуються:

Ви знаєте, як липа шелестить

У місячні весняні ночі? — Пейзажний етюд

Кохана спить, кохана спить,

Піди збуди, цілуй їй очі. - Переживання ліричного героя

Кохана спить...

Такий паралелізм збуджує в читачів роздуми і переживання.

Риторичні запитання («Ви знаєте, як липа шелестить у місячні весняні ночі?», «Ви знаєте, як сплять старі гаї?»), риторичні окличні речення («А

солов'ї!...Та ви вже знаєте, як сплять гаї!») привертають увагу до краси весняної ночі, готують слухача до сприйняття наступної картини. Вражають інтонації цього твору, ніжність, мелодика слова, чаруюча принадність пейзажних картин незрівнянної української ночі.

Учитель. У музиці «Сонячних кларнетів» оживає ніжна любов, таємниці світу, чари молодості, краса природи. Доказом цього є поезія «Арфами, арфами...»

Учениця напам'ять читає вірш «Арфами, арфами...»

Учитель Критик Леонід Новиченко про вірш «Арфами, арфами...» сказав, що до збірки «Сонячні кларнети» епіграфом «слід було б взяти цю чудову за своїм «золотим» мажором пісню юності, цей широкодзвонний, неначе й справді виконаний на арфі, гімн весні».

Далі учні продовжують аналіз вірша за опорною схемою

— У поезії всього чотири строфи. Фабула розмежована і поділена за строфами рівномірно. У першій змальований прихід весни. Поет подає дивної краси живописний портрет її: «Йде весна запашна, квітами-перлами закосичена».

Друга строфа віщує грозу картиною хмар-дум, якими вкривається небо. У третій — ліричний герой милується весною, що дзвенить потічками і співом жайворонка. В останній строфі в артистичній асоціативно-образній формі розкривається піднесений душевний стан персонажа, який звертається до коханої із закликом відкрити своє серце весні.

— Композиції кожної строфи відповідає певна структура фрази з виділенням найважливіших (у змістовому і художньому планах) слів-епітетів. Вони виносяться на кінець речення і віршованого рядка (самодзвонними, ніжнотонними, перламутровий), символічні за змістом і важкі в евфонічному відношенні, а до того ж ще займають інверсійні позиції. Для надання урочистості, розкотистості поет майстерно користується властивостями голосних звуків. Візьмімо в першій строфі звук «а», яким розпочинається вірш: «Арфами, арфами... Йде весна запашна». Він створює ілюзію широти, лункості, розложистості. Звуки а і о — музичні крила цієї поезії. Характерно, що вірш написаний не одним розміром, а кількома. Це створює дивну музикальність і тонку мелодійність, які відзначалися ще літературознавцями 20—30-х років. «Арфами, арфами...» вражає не тільки гармонійністю звуків, а й чарівними живописними картинами, змальованими талановитим митцем. Передусім дивної краси портретом закосиченої весни (бачимо тут спектр райдуги). А далі сріблястий тон («квітки-перли») переплітається з голубим кольором, що допомагає ліричному вираженню глибокої романтичної задуми. Живописна палітра розширюється: «золотистими», «блакить», «перламутровий», «вогневий». Кольори поєднуються, виграють різними відтінками, допомагаючи відтворити складний спектр почуттів юної закоханої душі.

— Тичинина весна дуже схожа на дівчину Весну, струнку юнку в розкішній світлій сукні, оздобленій витканими ніжними квітковими узорами. Її золотисто-пшеничне волосся уквітчане вінком .

Учитель. Розмову про вірш «О панно Інно...» розпочнемо з уривка з біографічної повісті Станіслава Тельнюка «Павло Тичина».

(Читають в ролях підготовлені учні)

Автор. Якось Павло Тичина прочитав у товаристві свій вірш «Арфами, арфами...» Усім він сподобався, тільки одна дівчина, на ймення Поля, сказала: *Поля.* А я знаю подібний у Вороного — «Блакитна панна».

Має крилами весна
Запашна,
Лине вся в прозорих шатах,
У серпанках і блаватах...
Сяє усміхом примар
З-поза хмар
Попелястих, пелехатих...

Автор. Павло також знав цей вірш... і зрозумів, що Поля хоче натякнути, ніби його, Тичинин, вірш неоригінальний чи навіть запозичений. Знітився, не знав, що відповісти... Втрутилась Інна — сестра Полі.

Інна. У вас, Павле, зовсім інша музика, зовсім не той настрій... Микола Кіндратович милується весною, як, пробачте, добродушний дідок — молодою дівчиною. Він намагається описати її ще кращою, ніж вона є... А у вас — весна ваша ровесниця, як ось Поля чи я. І ви говорите те, що бачите і відчуваєте...

Автор. Павло мовчки дивився на дівчат і думав про Полю. Гарна, миловидна, запальна... Він розумів, що вона йому дуже-дуже подобається. А от чи він їй? Він ще не знає, що буде далі... А далі буде так. Він із Полею стрічатиметься не раз. Покохає її щемко безнадійно. Читатиме вірші, говоритиме про музику, але Поля чогось не договорюватиме...

Учитель. Переконавшись, що дівчина його не кохає, перестраждавши і перемучившись, Тичина напише вірш «О панно Інно...» і подарує сестрі Поліни.

Учень читає вірш напам'ять.

Аналіз вірша учнями.

Для вираження глибокого драматизму ліричного почуття автор майстерно використовує взаємодію музичного і живописного. Він двічі звертається до зорових образів. Білим кольором зимового пейзажу («сніги») підкреслюється самотність героя, який мучиться і страждає від кохання. А думка-згадка, що любов загублено, подається у супроводі такої промовистої деталі — «цвіли луги». Музикальність, яка йде від логічних, ритмічних і психологічних пауз, обірваних і номінативних речень (Вікно. Сніги... Зимовий вечір. Тиша. Ми), від цілої системи синтаксичних повторів та зорової образності, надає поезії великої естетичної цінності. Переживання персонажа такі глибокі, що зорові враження переплавляються у музичні, і навпаки, — в зорові. Наприклад: «Я ваші очі пам'ятаю, як музику, як спів» (зорові перейшли в музичні); «І раптом небо...шепіт гаю... О ні, то очі Ваші» (музичні перейшли в зорові).

Вірш «О панно Інно...» складається всього з двох восьмирядкових строф (рівновеликі ямбічні рядки скріплені двома римами), а скільки в ньому трепетного почуття, щему, ніжності. Здається, перед нами звичайні прості слова. Але тисячі разів чуті слова письменник ввів у свій контекст, і вони набрали особливої ритмічності й образності, заграли, як відшліфований діамант, зблиснувши такою барвистою гамою злотоцінної любові і ніжності.

Учитель (зачитує відгук Станіслава Тельнюка про вірш «О панно Інно...»).

«Кожне слово — мов клавіш. Кожне слово — мов інший звук, інший настрій. Все йде на нюансах. Цнотливо. Чисто. Без жодного зайвого слова, яке здатне зіпсувати все враження. Вірш — мов кришталевий палац, де все просвічує навколо і де не треба ні барви, ні звука — все це замінює благородство граней чистого скла... Для таких поезій потрібен колосальний заряд почуттів. Такі поезії не пишуться щодня. Навіть Павлом Тичиною». Справді, інтимні вірші П.Тичини «самі просяться в музику». Мелодії до них створили М. Вериківський, М. Скорульський («Ви знаєте, як липа шелестить...»), Г. Майборода («Гаї шумлять»), В. Верховинець («Ми дзвіночки»), П. Козицький («А я у гай ходила»), П. Синиця («Подивилась ясно...») і В. Морозов («О панно Інно...»).

(Звучить романс «О панно Інно...»).

3.Поняття «модернізм», «кларнетизм», «вітаїстичність» (запис у зошити)

IV. Підсумок уроку

1. Визначте найголовнішу ознаку світлої поезії збірки «Сонячні кларнети».

(Найголовнішою ознакою світлої поезії «Сонячних кларнетів» є тонке спостереження навколишнього світу, замишування його гармонією).

— Коли навкруги — чудесний світ, а ти щасливий, то хіба замислюєшся над тим, чому тобі радісно? Отак і поет — не прагне логічно пояснити, розкрити таємницю щастя своїм читачам. Він сам творить гармонію і кличе у свій світ: радійте, будьте молоді й щасливі! Життя того варте! У поетичному сплаві «Сонячних кларнетів» поєднані розповідь, музика, спів, живопис — усе, що було близьким натурі поета. Кожна картина — жива, радісна, інтонаційно багата. І все ж тут переважає музичне світовідчуття. Василь Стус у книжці «Феномен доби» наводить слова А. Ніковського: «З духу музики зародилася ця лірика».)

2. У чому ж особливості творчої манери, поетичного новаторства Павла Тичини?

(У надзвичайно високій, порівняно з попередниками і сучасниками, образності відтворення світу, у своєрідному порівнянні фольклоризму та модернізму.

3. Чи погоджуєтесь ви зі словами Миколи Зерова про те, що Тичина «уже в «Сонячних кларнетах» відкрив свої козири? Обґрунтуйте відповідь.

Учитель. Тичина став поетом, яким Україна пишається перед світом. Оригінальний стиль, щирість інтонацій, дивовижна образність його поезії кличуть нас у світ, де панує гармонія і краса. «А серед усього того, — пише Сергій Єфремов, — стоїть цей дивний мрійник із очима дитини і розумом філософа, з вразливою, спраглою краси душею художника й потужною мовою справжнього майстра слова...» Так, ідеал П. Тичини — гармонія природи і людини, інтелекту й духовності, почуття й обов'язку, національного і загальнолюдського, землі і космосу.

Життя великого поета було часткою життя всього українського народу. Разом із ним він печалився і радів, гинув і знову воскресав. І, здається, весь безмір його любові до України, до її природи вмістився в кількох зболено-гірких рядках його вірша, написаного незадовго до смерті:

Радощі і чорну днину –
Все я з вами розділю.
Любите ви Україну –
Я ще більш її люблю.

V. Домашнє завдання

Вивчити напам'ять один із віршів збірки «Сонячні кларнети»; підготувати аналіз поезії «Пам'яті тридцяти...»; скласти міні-вір «Мої враження від світлої ноти «Сонячних кларнетів»

Урок №4

*Скалига Ольга Миколаївна, вчитель
Мліївської ЗОШ I-III ступенів №2*

Тема. Літературний авангард. Авангардні тенденції в українській поезії 1920-х років. Михайло Семенко. Поет-футурист, експериментатор.

Мета: ознайомити учнів з основними ознаками авангардизму й футуризму як течіями модернізму в українській поезії ХХ ст.; розвивати навички аналізу поетичних творів; виховувати зацікавлення незвичайними літературними явищами.

Обладнання: портрет М.Семенка, літературознавчі словники, вірші поета.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Мотивація навчальної діяльності

Вчитель (читає уривок із поезії)

О куле земна
Куле, прекрасна ти й велична
Як останній поет на тобі
Я... куле земна
І тобі таки справді співає
Останній на тобі поете
Щебто я -
Лірик океанів
І континентів
О куле земна –
Куле земна моя!

М. Семенко «Меридіан»

То хто ж він – останній поет земної кулі? Майстер епатажу в українській поезії, нещадний критик заштампованих поетичних прийомів, карколомний експериментатор у художній поетичній формі, прихильник верлібру, а в цілому неординарна особистість поезії 20–х років ХХ століття. Це Михайло Васильович Семенко.

III. Повідомлення теми і мети уроку

IV. Сприйняття і засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Словникова робота

З'ясування за літературознавчим та тлумачним словниками значення слів: авангард, футуризм, урбанізм, епатаж, верлібр.

Авангард – один із етапів розвитку модернізму – мистецтво протесту й руйнування.

Футуризм - формалістичний напрям, характерними ознаками якого є заперечення реалізму, відкидання класичної спадщини, руйнування традицій і прийомів старого мистецтва створенням нового стилю.

Верлібр – форма вірша, яка не має наскрізної симетричної будови. Відсутній поділ на строфи, структурно наближений до пози. Рядки різної довжини. Притаманний фольклору.

Урбанізм – (від лат. – міський) – культ великого промислового міста, його атмосфери, стибу життя.

Епатаж – скандальна витівка; поведінка, що порушує загальноприйняті норми і правила.

Вчитель. Міні – лекція

Тепер спробуємо створити цілісне уявлення про одне із відгалужень модернізму – футуризм та його представника в поезії – М. Семенка. Насправді футуризм є виявом авангардизму – радикального етапу модернізму. Цей етап виник у роки Першої світової війни і в різних формах існує в сучасній літературі. Це мистецтво протесту й руйнування. Авангардисти заперечують міщанство й банальність культури. Вони прагнуть зруйнувати традиційний стиль життя. Тому у житті й творчості вдаються до епатажних «вибриків», до пародіювання того, що у суспільстві є священним і непорушним. Їхнє відтворення життя гротескне, цинічно – саркастичне. Однак, найчастіше така поведінка – це маска, під якою криється романтична вишукана душа. Метою авангардизму є зведення все до гри, аби показати несерйозність, дріб'язковість усіх тих цінностей, які звикли вважати серйозними й важливими. Авангард дуже успішно виконує функцію оздоровлення суспільного життя й мистецького смаку.

Футуризм – це перший і найяскравіший вплив авангардистської течії в модернізмі. Як вважається, поклав початок цьому напрямку 1909 р. італійський поет Марінетті. Цей стиль, суперечливий і строкатий, розпадається на кубізм, егофутуризм, імажинізм, дадаїзм та інші. У 10-20-х роках ХХ століття футуризм бурхливо розвивається у Росії. Там існувала група «Гілея», до якої входили брати Бурлюки, В.Хлебников, В.Маяковський, О. Гуро. В українській літературі цей стиль у 1914 році під впливом російського футуризму

започаткував Михайло Семенко двома збірками: «Дерзання» та «Кверофутуризм».

Робота з підручником

2. Створення інформаційного грона «Особливості футуризму як стилю» (за матеріалами підручника)

повне заперечення всіх попередніх культурних й естетичних традицій;
намагання створити нове мистецтво, підпорядковане життю індустріального міста;
домінування агресивного урбанізму (обожнення техніки, виробництва, точних наук, ворожисть до «нетехнізованої» природи, до села);
культ надлюдини, що за допомогою техніки змінює світ;
дегуманізація (перенесення уваги з людини на механізм);
експериментування з формою: лексикою, тропами, фігурами, звукозаписом (часто форма переважає над змістом).

Футуристичні угруповання

Ця течія в мистецтві зародилась в першому десятилітті ХХ столітті в Італії. Духовні причини виникнення цієї течії, її природу обґрунтував російський філософ М. Бердяєв. На думку мислителя, футуризм є наслідком утвердження нової епохи – індустріальної, міської, що прийшла на зміну патріархальній, сільській. Цілісний людський образ зникає у всезагальному розпорошенні.

Маніфест футуристів написав поет Філіпо Марінетті, оприлюднивши його у паризькій газет «Фігаро» 1909 року. Першу українську футуристичну організацію «Фламінго» створив Михайло Семенко у 1919 році. До неї увійшли Олекса Слісаренко, Гео Шкурूपій, Володимир Ярошенко, художник Анатолій Петрицький. Символами футуристів були жовта лінія та жовта блуза, яку згодом замінили синьою, що мали вказувати на їхнє пролетарське походження. 1921 року Слісаренко утворює науково – мистецьку групу «Ком космос», через рік перейменовано на «Аспанфут».

1927 року Михайло Семенко утворив організацію «Нова генерація» й видавав до 1930 року під цією назвою журнал, котрий найбільше європеїзував тогочасну українську літературу.

Михайло Семенко. Риси футуризму в його творчості

Семенко Михайло народився 1892 року в селі Кибинці на Полтавщині, він був сином письменниці Марії Проскурівни. 1911 поїхав навчатися у Психо-Неврологічний Інститут в Петербурзі. Скінчивши

дворічні загальноосвітні курси юнак став студентом природничко-історичного відділення педагогічного факультету. 1914 року М. Семенко опинився у Києві. В 1916 році мобілізований до армії. Служив військовим телеграфістом у далекому Владивостоці. На Україну повернувся наприкінці 1917 року.

Дебютував М. Семенко в "Українській хаті" (вірші "Дарунок", "Гріх", "Мов квітка"). Перша збірка виходить 1913 року під назвою - "Prélude". В цю збірку увійшли мелозвучні, але неглибокі вірші. Це традиційна романсова лірика з властивою їй елегійністю, безпосередністю почуттів.

Основні положення теорії, яку М. Семенко влучно означив як пошуковий футуризм, викладені в маніфестах 1914 року (вірші "Сам" та "Кверофутуризм"), що були передмовами до збірок - "Дерзання" і "Кверофутуризм". Спрямовувалися ці маніфести проти канонізації та будь-якого культу в мистецтві. Проголошувалися "краса пошуку" та "динамічний лет". Кверофутуризм М. Семенко вважав тимчасовим явищем як течію, але постійним - як метод.

Повернувшись на Батьківщину, Семенко працює надивовиж продуктивно і лише протягом 1918 року створює дев'ять поетичних циклів. "З світів матеріальних вигнана моя міць нечувана" - так поет характеризує свій стан і додає: "стояв, чорні руки заломлюючи".

Наприкінці 20-их років розпочинається III період творчості поета. На тлі згортання стильового полілогу, внаслідок уніфікації радянської літератури під дахом єдиного методу, відхід Михайля Семенка від власної поетичної системи був вимушений: йому, авангардистові, важко було підкорятися не внутрішній, а продиктованій потребі писати, як усі.

1919 року проголосив "революційний футуризм" й опублікував "ревфутпоему" - "Товариш Сонце" та "Дві поезофільми". Був редактором журналу "Мистецтво". 1920 року видав разом з М. Любченко і О. Слісаренком "Альманах трьох". 1921 року збірку "проміння погроз". Тоді ж організував "Ударну групу поетів футуристів", перейменовану на асоціацію панфутуристів "Аспанфут" (1922-1924 рр.), кредо й маніфест якої були проголошені в альманасі "Семафор у майбутнє" (1922 року). Зазнавши критики літературних кіл, Семененко перейшов на позицію "лівого фронту" (укр. "ЛЕФ") і перетворив "Аспанфут" на "Комункульт" (1924 року), одночасно працював (1924 - 1927 рр.) як головний редактор Одеської кінофабрики ВУФКУ. 1924 року видав у "Кобзарі" дві збірки своїх творів 1910 - 1922 років, 1925 року збірку "В революцію" та поезофільм "Степ"; 1927 року, разом з Г. Шкурупієм та М. Бажаном, "Зустріч на перехресній станції" і заснував нове об'єднання футуристів "Нова Генерація" з журналом цієї ж назви (1927 - 1930 рр.). Сильно критикований, Семенко відійшов від футуризму, ставши співцем більшовицької революції (збірка "Малий кобзар і нові вірші", 1928 року).

1930 року вийшов збірник памфлетів та віршів "Європа і ми" з центральною тезою: "Треба вчитися у Європи - це так, та не думати "ефіопою". Памфлети Семенка цікаві й з художнього боку: іронія згущується до сарказму, використовуються гротескні образи, поетика парадоксів, поєднання різних мовних стилів тощо.

1930-их років визнав "помилковість" своїх колишніх позицій, виявом чого були збірки "Сучасні вірші" (1931), "З радянського щоденника) і "Китай в огні" (1932).

У віршах 1932-33 років поет уже, "як усі", прославляє СРСР. Політичним твором того часу стала хіба що "Німеччина" (1936 року) - гостросатирична поема політичної, філософської думки, напівстилізована під манеру Г. Гейне.

23 квітня 1937 року в Києві ще відбувся творчий вечір Михайля Семенка, а через три дні його заарештували. 24 жовтня 1937 року Семенко був розстріляний разом з іншими українськими письменниками. У серпні 1960-их років - реабілітований.

До війни українське письменництво черпало теми переважно з села, бо місто було українцям майже чуже. І тільки після війни футуристи ніби-то відкрили його для себе. Їх захопили такі почуття та емоції, що вони не встигали переводити їх у звиклі слова, а висловлювалися уривками слів та окремими складами: "дир... бул... щил... ва... мак... кро... Футуристи дали українській літературі дуже великого поступу, особливо Михайль Семенко. Вони розкріпачили і урбанізували українську мову.

Рання футуристична творчість Семенка, просякнута урбаністичними й мариністичними мотивами й сюжетами, відзначається мовними і формальними експериментами й намаганням епатувати читача. Ми можемо розрізнати в його віршах різноманітність тем, від оспівування київських предревніх каварень переходить до захоплення революцією, сприймаючи її зовнішньо, поверхово. Не зважаючи на пропаговану ним деструкцію форми й відкидання класичних і тогочасних літературних надбань, зокрема спадщини Шевченка, Олеся, Вороного, Філянського, Семенко мав чималий вплив на розвиток української модерної поезії 1920-их років.

Семенко був "фігурою доби". Він одним із перших почав згуртовувати літературні сили; його аскетичні функціонувальні вірші - це остроагітаційна, майже лозунгова поезія, що реалізувала теорію "соцзамовлення", побудована за згубним для поетів-ліриків принципом раціоналізму. Семенко не раз "проговорювався", висловлюючи невимовний сум і затаєний біль від того, що "творчість сковано жорсткою і жорсткою": "Писать про активність я мушу забуваючи людську душу".

Переконання Михайля Семенка: українська версифікація потребувала реформістських змін на які "хатяни" та молодомузівці з їхньою половинчастою "модерністю" не пристали би.

Відколи Семенко став футуристом, він всіляко намагався форсувати ствердження в українській поезії образної стихії міста, - це було його програмним моментом. Михайль Семенко-імпресіоніст відтворює звук і колір, динаміку міста, змальовує його в різні пори року.

Поезія Михайля Семенка довго, набагато довше, аніж російських футуристів, "не приймала" революційної тематики. Почасти це дивувало, бо Семенко ще у Владивостоці вступив до лав РСДРП(б), працював у більшовицькому підпіллі, а в своїй творчості попервах відтворив лише психологічну реакцію на негативні наслідки революції.

Михайло Семенко видав понад 20 збірок різної мистецької вартості: «П'єро задається», «П'єро кохає», «П'єро мертвопетлює», «Кобзар», «Проміння погроз», «Зібрання творів».

Поет екзальтовано захопився революцією й вітав її як руйнацію традиційних устоїв життя. Звідси надмірне уживання революційної риторики, публіцистичність у багатьох творах. Семенко вибудував в українській поезії культ урбанізму. Він запов'язався зруйнувати селянську основу поезії. Замість споконвічної мрійливості й лагідності Семенко «малює» динамічний урбаністичний пейзаж. Він оспівує автомобілі, локомотиви, задимлені міста.

Культ урбанізму створив особливий стиль поета: «телеграфний стиль», синтаксичний максималізм, введення розмовно-побутової та науково-термінологічної лексики. Чи не головна мета Семенка – футуриста – експериментувати з формою. Найпопулярніший його здобуток – віртуозний звукопис, вибудований за динамічним, музичним принципом.

Авангардські твори митця написані верлібром. У «Поємі повстань» він закликав поетів: «Поети, зривайте метр! Ляжте під колеса революції». Слово і фрази поет розташував у графічні конструкції, вдався до акростихів, різних комбінацій слів, бажаючи усім цим викликати певні суб'єктивні почуття.

3. Аналіз поезій М. Семенка (за хрестоматією). Поезія «Місто»

Завдання:

- визначіть головний мотив твору;
- поясніть особливість побудови вірша; відсутність строф, рядки - слова, рядки-склади, відсутність розділових знаків;
- назвіть авторські неологізми;
- назвіть образи твору (автомобілі, дим, бензин, образ задимленого міста);
- поясніть, яку роль відіграє нагнітання приголосних звуків у поезії, які приголосні повторюються, як називається це явище? (алітерація: бі, бо, бу, бігорух; палять, пах, паска; кохають; життедять, життерух, життебензин).
- Чи є цей вірш верлібром? (Так)
- Наведіть приклади дисонансу (співзвучність, при якому приголосні збігаються, а голосні різні: елі-мілі; жить-благать).

Аналіз поезії «Товариш Сонце»

Завдання:

- Як автор визначив жанр твору? (революційний футуризм)
- Визначте жанр твору (громадянська лірика)
- Визначте провідний мотив (заклик до об'єднання для спільного руху у майбутнє; створення колективного образу будівничого нового життя)
- Яка частина мови переважає у творі, з якою метою Семенко це робить? (дієслова створюють у читача ілюзію руху)
- Знайдіть приклади:
 - повторів;
 - тавтології;
 - градації;
 - анафори.

- Що символізує образ сонця у поемі? (нове життя).

V. Підсумок уроку

Інтерактивна вправа «Мікрофон»:

«На уроці для мене було відкриттям.....»

VI. Домашнє завдання

Самостійно проаналізувати поезії М. Семенка «Тротуар», «Меридіан».

Урок №5

*Коваль Надія Антонівна, учитель
Городищенської ЗОШ I-III ступенів №2*

Тема. Київські «неокласики». Микола Зеров («Київ – традиція»). Група київських «неокласиків». Їхнє творче кредо, орієнтація на традицію, класичну форму вірша. Філософічність, афористичність їхньої лірики. Мотиви пошуків душевної рівноваги, краси в житті та в душі, вітаїзм, сповідальність.

Мета: розкрити положення неокласицизму щодо розвитку літератури і мистецтва. Познакомити учнів із творчістю київських «неокласиків», з життєвим та творчим шляхом лідера "неокласиків" Миколи Зерова. Прищепити вміння тонко відчувати лірику, естетику поетичного образу, урівноваженості і філософської самозаглибленості при зіткненні з життєвими проблемами. Розвивати в учнів поетичне сприйняття світу, навички виразного й усвідомленого читання ліричних творів, аналізу поезій.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

Емоційна готовність учнів до уроку

II. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

III. Основний зміст уроку

Епіграф уроку

Перекладач, учений, критик і поет,
Закоханий в Елладу і поетів Риму,
Плекав класичний ритм і срібнодзвонну риму,
Великий ерудит, природжений естет...
В часи сваволі дикої, пільми і зла,
Коли засліплені безглуздий культ кували,
В неволі дальній, де німа холодна мла,
Миколи Зерова не стало.

I.Теліга

1. Вступне слово вчителя

Творча постать Миколи Костьовича Зерова, поета, перекладача, літературознавця, критика, помітно виділяється навіть на тлі багатого на таланти літературного життя 20-х років. Це був митець строгої, вивіреної думки, надзвичайно чутливий до художнього слова, рідкісний ерудит, проникливий історик літератури, блискучий оратор і полеміст. Разом з Максимом Рильським, Павлом Филиповичем, Михайлом-Хмарою та Освальдом Бургардтом він належав до так званої групи “неокласиків”. Вертаючи сучасникам творчість М. Зерова, варто пройти стежками та дорогами життя цього унікального митця, доля якого випала на складний передреволюційний час, на епоху демократичного відродження 20-х років і трагічно завершилася на Соловецьких островах. Він прийняв це як невідхильний закон і ніде не намагався схитрувати. Йшов чесно і прямо, несучи в грудях, за його ж висловом, “гострої розпуки гострий біль”, але водночас і незникаючу буттєву радість.

2. *Неокласицизм* (від гр. *neos* — новий і лат. *classicus* — зразковий) — течія в літературі і мистецтві, яка з'явилася значно пізніше занепаду класицизму як літературного напрямку і знайшла свій вияв у використанні античних тем і сюжетів, міфологічних образів і мотивів, проголошенні гасел «чистого мистецтва» та культу позбавленої суспільного змісту художньої форми, в оспівуванні земних насолод.

Неокласицизм виник у середині XIX ст. в західноєвропейській літературі. Його тенденції позначились на російській та українській поезії (А. Майков, М. Щербина, М. Рильський, Юрій Клен).

Неокласиками називали тих поетів і критиків, які групувалися навколо журналу «Книгар» (1918-1920), а пізніше — біля київського видавництва «Слово». Сюди входили такі письменники, як М. Зеров, П. Филипович, М. Драй-Хмара, Освальд Бургард і М. Римський, які прагнули підняти престиж художнього слова, з його допомогою вирішувати філософські, історичні, морально-етичні проблеми.

Група неокласиків в українській поезії 20-х років, відмежовуючись від так званої пролетарської культури», прагнула наслідувати мистецтво минулих епох. До основних рис цієї школи, крім підкресленої уваги до художньої форми, відносять також орієнтацію на вивірені віками духовні цінності, відданість традиціям світової класики (від античності до початку XX ст.), віддання переваги історико-культурній та морально-психологічній проблематиці, негативне ставлення до політизації мистецтва, повернення до вічних законів мистецтва, орієнтир на кращі здобутки античності, інтелектуалізм, використання зразків античної культури і культури епохи Відродження, естетизм, аристократизм духу, гармонія між розумом і почуттями, несприйняття радянської дійсності (комуністичної ідеології - всього, що призвело до падіння рівня духовності).

Принцип неокласиків: «На теми, що нові, античний вірш складаймо».

Характерні жанри: сонет, олександрина, терцина, октава, рондо тощо.

3. Життєвий шлях Миколи Зерова (Матеріал для вчителя і учнів)

Повідомлення №1. Дитинство

Микола Костьович Зеров народився 26 квітня 1890 року в Зінькові Полтавської губернії в сім'ї вчителя місцевої двокласної школи. Батько його походив із селян, розумів, що зробити кар'єру вихідцю з народу надзвичайно тяжко (сам працював учителем, згодом директором школи, а ще пізніше - інспектором народних шкіл), тому всім своїм синам (а дітей у сім'ї було семеро: 5 синів і 2 дочки) дав вищу освіту. Микола - найстарший, але не єдиний інтелектуал серед братів Зерових. Молодші: Дмитро став відомим ботаніком, академіком АН УРСР, Костянтин - визнаним гідробіологом, Михайло - визнаним поетом і редактором, який у діаспорі виступав під псевдонімом Михайло Орест. Зерови не були росіянами за походженням. Мати вийшла з козацького знатного роду Яреськів з-під Диканьки на Полтавщині. Дід і прадід по батьковій лінії - чернігівці, які переїхали з Ніжина. Хоча вдома говорили російською мовою, до чого зобов'язували посади батька, мати часто співала українські народні пісні дітям. Дядько по материнській лінії - П.Яресько - дуже вплинув на світогляд малого Миколи й на його життєву позицію в майбутньому. Навчився читати Миколка в чотири роки. З допомогою батька у ранньому дитинстві легко опанував початки географії, астрономії, ботаніки.

Повідомлення №2 Освіта і перші публікації

У своїй першій школі - Зіньківській початковій - Микола Зеров учився разом з Павлом Губенком - майбутнім гумористом Остапом Вишнею.

З 1903 до 1908 року Зеров здобував освіту в Першій київській гімназії, де на нього особливий вплив мав талановитий учитель-латинолог. Гімназисти дивувалися феноменальній пам'яті ровесника й часто екзаменували його: "...Проробляли з ним такі тести: давали прочитати при них сторінку богослов'я і, згромадившись коло нього, стежили за рухом його зіниць, і була умова, що текст має бути прочитаний лише один раз). Потім ми підручник забирали, і він повторював прочитане слово в слово. А текст вибирали трудний". Вчився М.Зеров виключно на "відмінно", але медалі не отримав через те, що прямо висловлював опозиційні думки до подій у державі. У 1908 році юнак склав конкурсний екзамен у Петербурзький університет, але через матеріальні нестатки і особисту апатію до цього міста вирішив за краще вчитися в Києві на історико-філологічному факультеті університету імені святого Володимира. Тут під керівництвом приват-доцента В.Данилевича Микола Зеров написав свою першу наукову працю - курсову роботу "Літопис Граб'янки як історичне джерело і літературна пам'ятка", яку у травні 1914 року блискуче захистив уже як дипломну. З 1912 року Микола Зеров починає публікувати свої перші

наукові розвідки у педагогічному журналі "Світло", а наступного року досить часто друкує й рецензії і в газеті "Рада". Одночасно Микола - активний член студентської громади, один з кращих студентів вузу. 9 травня 1910 року помер відомий український письменник і педагог Борис Грінченко. Над його могилою виступив молодий Зеров і дав своєрідну клятву. Почуте з уст молодого науковця вражало свіжістю думки й глибоким змістом.

Повідомлення №3 Учителювання

Миколі Зерову пророчили велике майбутнє, обіцяли залишити при університеті. Але через надто різкі публічні виступи й конфлікт з деканом-шовіністом професором Т.Флорінським наукова кар'єра почала пробуксовувати, а тому Зеров поїхав учителювати до Златопільської гімназії. Тут він викладав латинську мову й історію, але деколи приходилося підмінити колег, які читали зовсім інші предмети. Одного разу Миколу Зерова попросили провести урок географії. Коли він увійшов у клас і вияснив тему попереднього уроку, виявилось, що учні забули принести карту, а тепер відмовлялися відповідати. Щоб не тратити лишнього часу, "Микола Костьович, недовго думаючи, розграфив на дошці меридіани та паралелі північної частини Росії з усіма потрібними деталями". На уроках історії Зеров сипав датами. Коли ж приходилося викладати літературу, цитував десятки віршів напам'ять. Діти обожнювали свого учителя, але самому йому в Златопіллі було тісно. Вирватися з цієї глухої провінції вдалося аж у 1917 році, коли Зеров уже був делегатом двох українських учительських з'їздів і заявив про себе як чудовий оратор й здібний науковець. З вересня 1917 року Зеров очолював секретаріат педагогічної ради Другої київської української гімназії імені Кирило-Мефодіївського товариства, а також викладав тут латинь. Як постійний рецензент, Микола Костевич починає співробітництво із журналом "Книгар", пізніше стає його редактором.

Не покидаючи роботи в гімназії і викладання у Київському архітектурному інституті, сам пробує себе в поезії. Зеров сходиться також з митцями і вченими, які гуртувалися навколо ректора Української Академії мистецтв Г.Нарбута.

У 1920 році Микола Зеров одружується з Софією Лободою, видає книгу перекладів з античних авторів "Антологія римської поезії", де були вміщені твори Катулла, Вертілія, Горация, Проперція, Овідія, Марціала, а також книгу "Нова українська поезія", що стала явищем у літературному процесі.

Голод у двадцятих роках був настільки страшним, що Зеров з сім'єю вирішує покинути столицю. Він влаштовується на роботу в Баришівську соціально-економічну школу, де працює біля трьох років, не пориваючи при цьому зв'язків з Києвом. "Баришівський період" життя був дуже плідним. Тут народилися усі вірші, які Зеров пізніше помістив у збірку "Камена", багато сонетів, сатир, перекладів і навіть кілька маленьких оповідань. Та провінція Зерова пригнічувала, і тому як тільки в 1923 році вченому запропонували посаду професора Київського інституту народної освіти, він переїхав у центр. З жовтня Микола Зеров почав читати тут такі цікаві лекції, що про них поширювалися легенди. Проте викладач не тільки читав, а й уважно слухав

відповіді студентів, не тільки пояснював, а й вимагав глибокого розуміння предмета. Ю.Лавріненко підкреслював: "Як педагог, науковець і критик - Зеров був нещадний до лінивого примітивізму й неуцтва та вимагав найвищого рівня. На здібнішу літературну і наукову молодь він мав величезний вплив, незалежно від її до нього особистих симпатій чи антипатій". Українську літературу Микола Зеров викладав одночасно у кількох вузах Києва.

Повідомлення №4 1923—1925 Неокласики

Двадцять років української літератури дійсно пройшли "під знаком Зерова", коронованого терновим вінком вождя "неокласиків". 1923 рік для цього угруповання став своєрідним трампліном. Всі неокласики - від "грона п'ятірного" до В.Домонтовича - вже проживали в столиці, спілкувалися, дружили. У цей час М.Зеров познайомився також з майбутнім лідером "ВАПЛІТЕ" Миколою Хвильовим, коли той у складі харківської письменницької організації "Гарт" приїхав до Києва.

У 1924 році вийшла книжка М.Зерова "Камена", яка принесла авторові велику славу, хоч сам Зеров свої вірші зневажливо називав "сухарями" і навіть про власні набутки іронічно писав у третій особі, підкреслюючи одночасно також свою безкомпромісність: "До драм, оповідань і доносів не причетний. Найтяжче даються йому поезії". У вступі до "Камени" звучить докір малограмотним українським митцям: "Ні для кого не секрет, що наші поети, за кількома нечисленими виїмками, дуже мало вчать і мало працюють над технікою слова... В результаті - довга низка поем, позбавлених музичності, колориту, словесної економії, доброї синтакси, хорошого словника. .. І тут, на мій погляд, праця над латинськими класиками та французькими парнасцями може нам у великій пригоді стати". Письменник дещо занедбує своє покликання літературного критика і всі зусилля докладає до справи перекладів, власне літератури та літературознавства. Появляється його чудова праця "Леся Українка". Разом з С.Єфремовим та П.Филиповичем М.Зеров приступає до другого тому "Нового українського письменства", працює упорядником "Збірника з теорії та історії письменства", перший випуск якого під назвою "Література" побачив світ у 1925 році. У 1929 році виходить книга М.Зерова "Від Куліша до Винниченка".

Повідомлення №5 1925—1928 Літературна дискусія

Микола Зеров брав активну участь у літературній дискусії 1925 -1928 рр., підтримував погляди на літературу Миколи Хвильового, разом з іншими "неокласиками" проводив кілька літературних вечорів. Експансивний, "рухливий, як живе срібло", лідер "неокласиків" "щедро розсипав... серед своїх друзів епіграми, римовані жарти, віршовані листи". Аналізуючи питання завтрашнього дня української літератури, Микола Зеров заявляв: "Ми повинні повсякчас заявляти про потребу уважного відношення до всякої культурної цінності". А в той же час дуже вимогливо ставився до виданого, іронізуючи: "Плуг" пише для села, а "Гарт" для города, а виходить ні к селу, ні к городу". Зеров виступав проти сепаратизму в письменницькому середовищі й провінційності у стосунках: "Ми повинні протестувати проти гуртковства і гурткового патріотизму, гурткової виключності в наших літературних

відносинах". Такі висновки не були випадковими, адже неокласики виступали проти регіоналізму, проти народництва і спроби "плужанської" реставрації. Вченому вистачало наснаги на все, навіть на допомогу в перекладанні М.Рильському "Пана Тадеуша" А.Міцкевича. Завдяки Зерову український читач зміг причаститися до античної літератури, прочитати українською мовою Байрона, Петрарку, Бодлера, Пушкіна, Лермонтова.

Улюблена праця його ніколи не втомлювала, не набридала. Навіть коли М.Зеров приїжджав на дачу, то з собою брав роботу, сідав на веранді й перекладав або творив свої власні вірші. Коли не давалися рими, йшов до лісу, а за якийсь час уже повертався вдоволенним: підібрав чудове слово! У розквіті таланту Микола Зеров стає надто помітною постаттю. Його вже не могло не зауважити недремне око тоталітарної системи. Якщо ж узяти до уваги ще й те, що Микола Зеров "був великим майстром дратувати українську громадську думку" у той час, коли не логічні докази, а донос вирішував будь-яку справу, то він сам себе підставляв, наближав фатальну розв'язку. До того ж йому заздрили, не маючи сил дорівнятися ні в перекладі, ні у віршуванні, ні у критичній оцінці, ні в літературознавчих студіях. "Переклад "Бориса Годунова", - засвідчувала дружина, - був останньою великою працею Зерова, dokonаною в Києві". А перекладачем Микола Костьович був непересічним. Досі в українській літературі нема рівного йому на цьому поприщі. Тож варто прислухатися до оцінки Зерова Г.Кочуром: "...Перекладознавчий і перекладацький доробок Зерова має першорядну вагу в українській літературі - це вже стало аксіомою й дискусій не викликає".

1 вересня 1934 року Зерова усунули від викладацької роботи в Київському університеті, але ще залишили на кафедрі рівно на два місяці. В цей час письменника наче переслідує якийсь злий фатум: помирає його єдиний син. Якщо взяти до уваги, що свого хлопчика письменник надзвичайно любив, то це стало страшним ударом. Дружина залишила промовисті свідчення про Зерова-сім'янина: "Зеров був добрим чоловіком, але батьком ще кращим. Сина нашого він любив і пишався ним від часу його появи на світ. Сподіваючись дитини, я боялась, щоб не народилась дівчинка, бажала собі сина. А Зеров казав, що він однаково буде вдоволений і сином, і донькою. Однак вже тоді, як народилася дитина, повернувшись з роботи, де його вітали, він сказав мені: "А знаєш, це дуже добре, що в нас хлопчик, зовсім по-іншому поздоровляють із сином. Мабуть, інша слава сонцеві, інша місяцеві і зіркам". Мало у сім'ї звали Котиком, хоча в метриці записали Федором. З юних літ дитя проявляло себе справжнім вундеркіндом. Ніхто й уявити не міг, що цьому розумнику доля відвела тільки десять років. Ось ще одні болючі спогади дружини: "Наприкінці 1934 р., у десятилітньому віці, помер від шкарлатини наш єдиний син Котик. Коли хлопчик захворів, проф. Брацлавський, відомий тоді в Києві епідеміолог, сказав мені: "Ви, батьки, гадаєте, що такі розвинуті діти великий плюс? Для нас, лікарів, це великий мінус. У них стомлений мозок, вони погано переносять хвороби"... Хоч як ми боролися за життя хлопчика, урятувати його не вдалося. Доглядаючи малого, заразилася і я від нього шкарлатиною. В лікарні поклали нас до різних відділів, дитина померла без мене. Відразу мені про це не сказали,

я теж була в тяжкому стані. Увесь тягар страшного лиха звалився на бідного Миколу Костьовича. На самоті зустрів він жорстокий удар долі, сам поховав сина. Про смерть його написав мені до лікарні згодом, коли минула криза моєї хвороби... Вперше зрадили його сила волі й життєрадісність, якими завжди він так помітно відзначався. Дуже тяжко було йому переживати втрату сина. Він говорив про дитину, що "це був щасливий десятилітній сон, який ніколи вже не повториться". .. Пройде рівно день у день три роки від смерті Котика - і розстріляють його батька. Наче містика. Але як же поставилися до трагічного факту хвороби і смерті дитини викладача колеги у вузі? Поспівчували?

Повідомлення №6 Початок терору. Арешт

З першого листопада наказом ректора без жодних пояснень причини професора Миколу Зерова вигнали з університету. Друзі починають сторонитися лідера "неокласиків", наче прокаженого. Над ним тяжіє тавро "ворога народу". Щоб якось вислизнути з пастки і отримати роботу, професор виїжджає у Москву, але 28 квітня 1935 року його, як і двох інших "неокласиків" - П.Филиповича й М. Драй-Хмару, заарештовують. 20 травня Миколу Костьовича відправляють у Київ нібито як свідка в процесі над СВУ, та швидко зі свідка він перетворюється у "ворога народу", підсудного.

Чи було у Миколи Зерова передчуття трагедії у поезіях останнього періоду? Навряд. Або ж він гасив інтуїтивні здогади, боячись напроорочити собі щось ще страшніше. Напередодні арешту появився досить оптимістичний, хоч і перейнятий мукою та затяжним чеканням добрих змін вірш:

Смутна, о земле, ти! Скупа, обітована.

А може, це не ти, а сам я туманію...

Чи ж скоро у мені, о Теплий Олексію,

Минуться туга, біль, розтане темний лід?

Чи скоро пролісок прокинеться для мене

І, рясом криючи утрати глибший слід,

Заграє, зацвіте надії тло зелене?

І раптом тюремна камера. Звинувачення - тероризм й те, що "входив до складу керівництва контрреволюційної організації, яка ставила перед собою завдання скинення радянської влади на Україні й створення буржуазної незалежної Української республіки". Найбезглуздіше з усіх можливих для поетів звинувачень. За одними свідченнями, перебуваючи в стані загальної депресії після втрати єдиного сина, Микола Зеров, не читаючи, підписав усе, що йому підсунули в НКВД. За іншою версією, Зерова жорстоко допитували й змусили підписати визнання, що він особисто був лідером серед тих, хто мав учинити замах на Косіора і Постишева. Але якщо навіть лідера "неокласиків" і зламали морально в чекістській катівні, то це ще не свідчить про його слабодухість. В.Петров з цього приводу писав: "Чимало було тих, що, сидячи під слідством, місяцями витримували гніт допитів і знаходили в собі моральну силу не підписати акт обвинувачення. Але не меншу моральну й творчу силу треба було мати, щоб і під час слідства, і потім на засланні продовжувати свій труд". У групу "банди Зерова" вписують П.Филиповича, А.Лебеда, Марка Вороного, Л.Митьковича, Б.Пилипенка. Зерова інкримінують керівництво

українською контрреволюційною організацією і присуджують до 10 років позбавлення волі. Справжньою насмішкою Зерова над несправедним судом можна вважати його виступ перед оголошенням вироку: "С моей точки зрения, был только один раз сделан призыв к террору - в форме прочтения стихотворения Кулиша на собрании у Рыльского (ідеться про поезію П.Куліша "До кобзи" -О.С.)". А в лютому 1936 року Миколу Зерова висилають на Соловки.

Повідомлення №7 Заслання

На початку червня 1936 року етап прибув на місце, вказане у вироку. За станом здоров'я Зеров не міг працювати лісорубом. Йому доручали прибирати кімнати господарської служби. Впоравшись з немудрим заняттям, Зеров віддавався улюбленій праці в комірчині сторожа: перекладав, писав літературознавчі розвідки, про що повідомляв у листах свою

дружину. Вважають, що саме на Соловках М.Зеров завершив багаторічну роботу над перекладом українською мовою "Енеїди" Вергілія. На жаль, рукопис перекладу загубився, пропав або був знищений. А йшлося Зерову не про одну "Енеїду". І.Заславський підкреслює: "Засланий на Соловки Микола Зеров і тут живе інтенсивним інтелектуальним життям". До того ж і сам в'язень найбільше турбується не своєю неволею, а тим, що вона порушила його творчі плани: "До 1937 р. я повинен був скінчити книгу розвідок з української літератури, до 1938 - "Енеїду" та "Останніх римлян" ("Akademia"), до 1939-третій випуск "Нового українського письменства"... Тепер усе це відкладене на безрік, але компенсувати нездійсненне треба таки чимось: тож я ношуся з планами..." Він не тільки планував, а читав книги з табірної бібліотеки, удосконалював своє знання англійської, перекладав, творив... Останній лист датований 19 вересня 1937 року. Зеров готувався до своєї другої соловецької зими і просив надіслати калосі. Вони йому вже не знадобилися...

У жовтні через перенаселеність концтаборів каральні органи вирішили переглянути деякі справи й зробити "відстріл". "Особливою трійкою" по Ленінградській області 9.10.1937 року багатьом соловецьким в'язням, у тому числі М.Зерову, П.Филиповичу, М.Вороному попередній вирок був замінений розстрілом. Знищили їх 3 листопада 1937 року, приурочивши виконання вироку до 20-ї річниці жовтневого перевороту. Роздумуючи про свій кінець, 1 березня 1922 року Микола Зеров написав вірша, яким і годилося б закінчити цю сумну розповідь:

Тягар робочих літ наліг мені на плечі
Стих безтурботний сміх і споважнілі речі,
І голос чую я настирливо-шорсткий:

"Лукавий наймите, а де ж доробок твій?
Де плід твоїх трудів і творчості твоєї,
Чи ж добре ти робив над чорною ріллею,
Чи встигнеш, поки день, скінчить свої жнива?"

Як гірко слухати оті терпкі слова
І як не заздрить вам і молодості вашій,
Цій сповненій вина і ненадпитій чаші,
Цій гострій свіжості передсвітніх годин,
Цій смужечці зорі над тихим сном долин!

4. Творчість Миколи Зерова

Його внесок до нашої культури великий і коштовний, а заплачено йому за нього мученицькою смертю на Соловках. Час усе розставив на свої місця. По праву вершинною ми вважаємо зерівську творчість - літературознавчу, перекладацьку, поетичну, схиляємось перед його громадянським подвигом.

Микола Зеров - представник українського неокласицизму, він мав високорозвинений естетичний смак, багату ерудицію, тонкий розум і неабиякий поетичний хист. Він бачив культурно-історичну пісню українського відродження у тому, щоб переймати і розвивати кращі зразки європейської культури.

Класична пластика, і контур строгий,
І логіки залізна течія –
Оце твоя, поезіє, дорога.
Леконт де Міль, Жозе Ередія,
Парнаських зір незахідне сузір'я
Зведуть тебе на справжні верхогір'я.

Поета хвилювали теми, сюжети світової літератури. Сонети "Олександрія", "Аргонавти", "Чистий четвер", "Обри" ознайомлюють нас зі сторінками грецької, єврейської, готської культур. Та з не меншим трепетом він звертається і до сторінок слов'янської історії: "Князь Ігор", "Сон Святослава", "Куліш". Читаєш і мимоволі думаєш, що це не тільки про згорьованого Святослава, а й про свою чорну долю пише поет. До речі, епітет чорний лише двічі використано у цій поезії.

Я бачив сон. Важенних перел град
На груди сипали мені, старому,
Вдягали в довгу чорну паполому,
Давали пити не вино, а чад

Ніч місячна кругом, така студена,
Антенa гнеться, як струнке стебло,
І чорний день дзвонить в стремена.

Офіційна цензура, органи влади постійно не давали спокою цій талановитій, незалежній людині. Та його поезії далекі від політичних проблем. Замість того в них постають "замріяний золотоголавий Київ", "біліють вежі, золотом густим горять хрести Чернігова".

5. Опрацювання програмової поезії М.Зерова «Київ – традиція»

Микола Зеров справедливо вважається лідером "неокласиків". У своїй оригінальній поетичній творчості Зеров віддав перевагу сонетам і александрійським віршам, які вирізнялися досконалістю форми і глибинним філософським проникненням у буття. Сонети писав за строгим класичним взірцем - написав їх загалом 85. Філософічність, вишукана мова, висока майстерність творів Зерова вражали сучасників.

Микола Зеров майстерно володів поетичною формою сонету, хоч будучи людиною сором'язливою, зауважував, що його віршам притаманна синтаксична одноманітність, обмеженість лексики. В поезії М. Зерова довершеність і зрілість думки знайшла відповідну форму. Вона відточена, як діамант найвищої проби. Його ім'я з повним правом можна поставити поряд з великими майстрами сонету: Гете, Шекспіра, Рильського. Він був надто вимогливим як до інших, так і до себе. Нешадно таврував неучтво, примітивізм, був лицарем справжньої культури, підтримував прогресивні, цікаві творчі пошуки

М. Зеров зацікавився сонетом у часи навчання на класичному відділі історико-філологічного факультету Київського університету, де він серйозно займався вивченням латинської та давньогрецької мов і літератур. М. Зеров вважав сонет формою найвищої художньої майстерності та лаконічності вислову. Характер, високий інтелект, особливий літературний хист, любов до класичної досконалості запрограмували М. Зерова на прихильність до канонічної віршової побудови та захоплення живою культурною традицією. Цьому жанру належить основне місце в поетичному доробку письменника. До процесу творчості М. Зеров підходив зважено, з найвищою вимогливістю. Сонети сприяли розкриттю його поетичного таланту, чіткому вираженню думки. Через сонетну форму виявилися нові грані таланту художника слова. Поет, маючи свій особливий тип мислення, вбачав у сонеті більш придатнішу форму виявлення думок, переживань та властивого саме йому сприйняття навколишнього світу. М. Зерову вдалося поєднати у сонеті глибокі знання історії та справжнє, тонке відчуття звукової гармонії. Його твори досягнули рівня довершеності, інтелектуальної напруги та неповторності філософського мислення.

Сонет — це чотирнадцятирядковий вірш. Він ділиться на два чотиривірші і два тривірші, написані п'ятистопним або шестистопним ямбом. Чотиривірші у сонеті можуть мати рими або перехресні (абаб), або кільцеві (абба). У тривіршах допускається більше варіацій: вгв, вгв; вгд, вгд; вгд, дгв. Проте можливі й інші способи римування, але загальне правило таке: якщо в чотиривіршах римування перехресне, то в тривіршах — кільцеве, і навпаки.

Творчість і взагалі культурна діяльність Миколи Зерова й інших неокласиків невідривні від Києва, від його рельєфу, рясно прикрашеного творіннями славетного Растреллі, Шеделя та інших гігантів минулого.

Микола Зеров любив Київ щиро. Із задоволенням показував гостям його живописні куточки, Софійський собор, по якому водив буквально годинами, Києво-Печерську лавру, Кирилівську церкву. Як згадувала його дружина, він милувався мармуровим саркофагом Ярослава Мудрого, а знаменита брама

Заборовського, пам'ятна для нього спогадами про незабутній гурток Георгія Нарбута, була улюбленим місцем прогулянок. Вважав, що оглядати місто краще навесні, «коли цвітуть каштани, і Дніпро ще не схожий на півдохле кошеня». Свій сонет, написаний 1927 р., він так і назвав: «Київ навесні ввечері».

Хоч як звели тебе гермокопіді
І несмак архітекторів-нездар,
І всюди прослід залишив пожар,—
Ти все стоїш, веселий, ясновидий

І недаремно вихваляють гіді
Красу твою, твій найдорожчий дар
Синіють води, зеленіє яр,
І стелються сліпучі краєвиди.

А вулиці твої виводить зір
В повітря чисте. В запашний простір,
Деходить вітер горовий і п'яний,

І в тихий час, як западає ніч,
Поважно гомонять старі каштани
І в небо зносять міріади свіч.

І, очевидно, вже класикою київського поетичного пейзажу стали ось ці зеровські рядки:

*Але, мандрівче, тут на пісках стань,
Глянь на химери бароккових бань,
На Шеделя білоколонне диво.
Живе життя і силу ще таїть
Оця гора зелена і дрімлива,
Ця золотом цвяхована блакить.*

«Київ з лівого берега»

Збірка «Сонети і елегії»

Мабуть, буде справедливо нагадати, що лише в часи святкування 1500-літнього ювілею міста, лише під впливом тодішніх ювілейних публікацій широка суспільність дійшла усвідомлення історичної ролі Києва, його визначального місця в нашій історії. Справді, розуміння Києва приблизно 1982 року суттєво змінилося. Такі й були зеровські думки 1923 року:

Ніхто твоїх не заперечить прав
І вперше світ осяв ТВОЇ висоти...

Офіційна цензура, органи влади постійно не давали спокою цій талановитій, незалежній людині. Та його поезії далекі від політичних проблем. Замість того в них постають "замріяний золотоголавий Київ", "біліють вежі, золотом густим горять хрести Чернігова". Він свято вірить в те, що

Живе життя, і силу ще таїть
Оця гора зелена і дрімлива,

Ця золотом цвяхована блакить.

5.1 *Виразне читання поезії з відповідним коментарем*

КИЇВ — ТРАДИЦІЯ

Ніхто твоїх не заперечить прав.
Так, перший світ осяв твої висоти,
До тебе тислись войовничі готи,
І Данпарштадт із пуші виглядав.

Тут бивсь норманн, і лядський Болеслав
Щербив меча об Золоті ворота,
Про тебе теревені плів Ляссота
І Левассер Бонплан байки складав.

І в наші дні зберіг ти чар-отруту:
В тобі розбили табір аспанфути —
Кують, і мелють, і дивують світ.

Тут і Тичина, голосний і юний,
Животворив душею давній міт
І "Плуга" вів у сонячні комуни.
1923

5.2 *Тема:* усвідомлення історичної ролі Києва, його визначального місця в нашій історії.

5.3 *Ідея:* возвеличення краси замріяного золотоголавого Києва, його визначального місця в нашій історії.

5.4 *Основна думка:*

Ніхто твоїх не заперечить прав.
Так, перший світ осяв твої висоти

5.5 *Жанр:* сонет

5.5.1. *Вид лірики:* громадянська лірика

5.6 *Римування:* перехресне (абаб) і кільцеве (абба).

5.7 *Віршований розмір:* ямб

5.8 *Художні особливості твору:*

метафори - перший світ осяв твої висоти, зберіг ти чар-отруту
В тобі розбили табір аспанфути —
Кують, і мелють, і дивують світ.

Тичина "Плуга" вів у сонячні комуни.

епітети - Тичина, голосний і юний,

5.9 *Обговорення ідейно-художнього змісту поезії за запитаннями*

1. Про що свідчить початок вірша?

2. Чому Зеров звертається до образу Києва?

3. Які історичні події, пов'язані з Києвом, згадує поет у поезії «Київ-традиція»

4. Прокоментуйте слова:

Тут і Тичина, голосний і юний,

Животворив душею давній міт
І "Плуга" вів у сонячні комуни.

5. Яка ролі Києва в нашій історії ?

IV. Закріплення навчального матеріалу

Проведення тестування

1. Укажіть назву течії в літературі і мистецтві, яка з'явилася значно пізніше занепаду класицизму як літературного напрямку і знайшла свій вияв у використанні античних тем і сюжетів, міфологічних образів і мотивів

А імпресіонізм;

Б експресіонізм

В неокласицизм

Г неоромантизм

2. Навколо якого київського видавництва групувалися неокласики ?

А «Слово»;

Б «Книга»

В «Київ»;

Г «Дніпро»

3. Хто з письменників не входив до неокласиків

А Максим Рильський,

Б Павло Филипович,

В Павло Тичина

Г Микола Зеров

4 Микола Зеров належав до

А Київської школи

Б шістдесятників

В неокласиків

Г «Празької школи»

5. Жанр лірики «Київ-традиція»

А інтимна

Б пейзажна

В філософська

Г громадянська

6. Тичина вів у сонячні комуни

А «Плуга»

Б «Гарт»

В неокласиків

Г «Слово»

7. Ліричний герой описує красу

А каштанів

Б акацій

В Києва

Г Чернігова

8. І в наші дні Київ зберіг

- А чар-отруту
- Б чар-зілля
- В красу
- Г привабливість

9. За жанром поезія «Київ-традиція»

- А ода
- Б сонет
- В балада
- Г елегія

10 Провідним мотивом вірша «Київ-традиція» є

- А усвідомлення історичної ролі Києва, його визначального місця в нашій історії.
- Б роль митця у розвитку культурних традицій киян
- В безмежна вдячність матері й рідному місту
- Г віра в неминучий розквіт України

11 Прочитайте уривок поезії Миколи Зерова

*І недаремно вихваляють гіди
Красу твою, твій найдорожчий дар
Синіють води, зеленіє яр,
І стелються сліпучі краєвиди.*

- Твір написано
- А хореем
- Б ямбом
- В дактилем
- Г анапестом

12 Установіть відповідність

<i>Художній засіб</i>	<i>Приклад</i>
1 метафора	А Поважно гомонять старі каштани
2 епітет	І в небо зносять міріади свіч.
3 порівняння	Б І в поводі прозорого каміння Зелені луки — як розлогий став.
4 риторичне звертання	В Але, мандрівче, тут на пісках стань, Глянь на химери барокових бань, Г Оця гора зелена і дрімлива Д До тебе тислись войовничі готи, І Данпарштадт із пущі виглядав.

V. Підсумок уроку

VI. Оголошення результатів навчальної діяльності

VII. Домашнє завдання

Підібрати матеріал про життя і творчість Максима Рильського

Додаток до уроку

В журналі «Вітчизна» в 1988 році вперше з'явився написаний ще в 20-ті роки «Неокласичний марш», авторами якого були М. Рильський, М. Драй-Хмара, П. Филипович та М. Зеров. Автори дотримувались усіх принципів античної поезики, щоправда, в поєднанні з бурлеском, а цей бурлескно-пародійний елемент полягає насамперед в ототожненні біблійного праведника Авраама, в чие лоно нібито закликаються неокласики, із цілком реальним Самійлом Щупаком — одним із помітних діячів київської спілки письменників «Плуг» (згодом ВУСПП), який нападав на «горде, неслухняне» плем'я неокласиків. У неокласиків був літературно-мистецький маніфест, де вони викладали свої ідейно-естетичні засади та погляди на літературне оточення.

«Неокласичний марш»

(Оригінал зберігається в музеї М. Рильського)

Хор.

Ми — неокласики, потужна
Революційна течія;
Йдемо напружено і дружно...
Леконт де Лілль, Ередіа...
Ми виникаємо стихійно,
Щороку сходячись на чай:
Страшися, «Плуже» безнадійний,
І статут свій переробляй.

Филипович (solo).

Я славлю Землю, славлю Вітер
І врешті вийшов на Простір,
Щоб лити з ясномудрих відер
Музику звечорілих зір.
Мене позбавлено емоцій
І збезсучаснено давно,
Але на тридцять п'ятім році
Почав я славити кіно.

Хор.

Ми — неокласики, єдиний,
Ще не зопсутий молодняк:
Покинь свої, Сашуню, кпини,—
Бо славить нас уже Десняк.

Рильський (solo).

Я з Білих островів узявся,
Поплив у Синю далечінь,
В рахунку весен помилявся,
Крізь бурю й сніг іду як тіль.
Учіться, молоді поети,
Блюдіть анапест і устав.
Вінок сонетів, тріолети

Я, не писавши, написав.

Хор.

Ми не поети, а піти,
Коли не з нами, обминай,
Верлібри пишем знаменито:
Едшмід, Верхарн, Шпільгаген, Гайм.

Бургардт (solo).

Загул пошив мене в поети,
Втопив у липовім меду...
З заліза я роблю сонети.
Що хочеш, те й перекладу.

Хор.

Ми Лебедю рівня і щуці,
А рак червоний нам дарма...
Хоч ми й не робим революцій,
Але й життя від нас нема.

Драй-Хмара (solo).

А я Ковчег покинув Ноїв,
Прибившись на «Червоний шлях»,
І муку слова непокоїв
В Шехерезадиних садах.
Наосліп, охляп і юрбою
За словом слово тне і мкне,
І Арарат за Магалою
Лякає товтрами мене.

Хор.

Ми — неокласики, завзято
Милуємось на давній світ
І все не хочемо вмирати:
Гомер, Горацій, Геракліт...

Зеров (solo).

Палю я гімни Аполлону,
Покладений у саркофаг;
З академічного амвону
Чревовіщаю, яко-маг.
Мій дар: костриця Буревію,
А Хвильовому мадригал,
Загулові — калагатія,
А Савченкові — капітал.

Хор.

Ми — неокласики, потужна
Літературна течія.
Ступаєм дружно, харалужно,
Леконт де Лілль, Ередіа.

Могильнський (solo).

І я, боєць за вищий рівень,
Неокласичний славлю хист.
Та проспівась тричі півень —
І в «Правде» отречений лист.
Масонський вигляд, жест лицарський
І під пахвою пук цитат...
Мій Санчо-Панса — Луначарський,
А Маркс — мій приятель і брат.

Хор.

Поникни, гордий Пилипенку:
Багато є у нас імен,—
В нас Голоскевич, Титаренко,
Сковорода і де Бальмен.
Над українськими ланами
Дух неокласики буя,
І раз у раз чаюють з нами
Леконт де Лілль, Ередіа.

Сучасність.

(простягаючи руки і переходячи з римів на асонанси):

О плем'я горде, неслухняне!
Не одвертайся, не тікай,
— Прийди у лоно Авраама
До Соломона Щупака

Урок №6

*Коваль Надія Антонівна, учитель
Городищенської ЗОШ I-III ступенів №2*

Тема. Максим Рильський (“Молюсь і вірю...”, “Солодкий світ!..”)

Приналежність письменника до групи “неокласиків. **Різногранний творчий шлях митця. Філософічність, афористичність лірики. Мотиви пошуків душевної рівноваги, краси в житті та в душі, вітаїзм, сповідальність**

Мета: познайомити учнів із життєвим та творчим шляхом М. Рильського, допомогти усвідомити естетичні засади, громадянську і мистецьку позицію поета, охарактеризувати його лірику раннього періоду; розвивати в учнів естетичні смаки, вміння визначати основні думки поезій М. Рильського; сприяти патріотичному вихованню учнів.

Розвивати вміння виразно і усвідомлено читати, аналізувати поезії.

Хід уроку

I. Організаційний момент.

Емоційна готовність учнів до уроку

III. Основний зміст уроку

Епіграф уроку

Той класицизмом очі коле,
А той рибальством допіка,
Той тінь Плеханова - о доле! –
З могили марно виклика,
І всі знайшли, а я шукаю. –
І як їм знати, скільки мук
Таїть у радості й одчаї
Із серця вихоплений звук.

М. Т. Рильський

1. Вступне слово вчителя

Поет-інтелектуал, учений, перекладач, чудовий знавець слов'янських літератур, М. Рильський був людиною щирого серця, чистих помислів і надзвичайної доброти. В одній із своїх поезій поет писав: «На все дивлюся власними очима», і справді, завжди мав власну точку зору і намагався дотримуватися її в житті.

Проблемне запитання:

Хто ж він — поет Максим Рильський? Де і коли сформувався як творча особистість і як людина?

3. Життєвий шлях Максима Рильського

(Матеріал для вчителя і учнів)

Повідомлення № 1. Дитинство

Максим Тадейович Рильський народився 19 (7 - за старим стилем) березня 1895 року в місті Києві, де на той час проживала родина сина поміщика Тадея Розеславовича Рильського. Та хрестити наймолодшого нащадка вирішили в рідному селі Романівка Сквирського повіту на Київщині (нині - Топільнянського району Житомирської області). Батько скликав на бенкет не тільки своїх кращих друзів-інтелігентів, а й кілька днів пригощав усе село, оскільки завжди приятелював з селянами. Мати дуже хотіла назвати новонародженого Володимиром, але Тадей наполіг на імені Максим на честь Залізняка. Коли ж немовляті виповнилося всього кілька місяців, родина переїхала з столиці в маєток у Романівці. Та повернемося до батька майбутнього письменника. Взагалі, Тадей Рильський - постать далеко не ординарна. Близький друг батька Лесі Українки та історика Володимира Антоновича, він з студентських літ поклявся служити Україні та її нації, чим накликав гнів своїх родичів-поляків. Нащадки російських князів Трубецьких за лінією бабусі та польських шляхтичів за лінією дідуся ополчилися проти "зрадника", який, будучи дворянином (!) і католиком (!), повдовівши, вдруге

одружився з православною простолюдинкою, селянкою Меланією Федорівною Чуприною, яка й грамоти не знала, але була "людиною безперечного природного розуму", бо пізніше пристрасно й багато читала й особливо любила "Анну Кареніну" Л.Толстого. За відступництво найближчі родичі батька Максима Рильського, насамперед амбітний і самовпевнений дід, який простити не міг, що два його сини Тадей та Юзеф почали служити Україні, поклявся знищити морально більш активного з нащадків, який ще під час навчання у Київському університеті святого Володимира вголос серед студентів і в колі батькової сім'ї не боявся заявляти: "Я - українець!" - і ходив з іншими студентами по селах, читав Шевченкові твори й у розмовах з селянами нагадував їм про епоху козацтва. Деякі дослідники твердять, що батько написав декілька доносів, через що Тадей мав немало неприємностей, але при допомозі друзів уник кримінального процесу й заслання, хоч його й звинувачували у хлопоманстві, у надмірному піклуванні про народну освіту, зокрема про недільні школи з українською мовою навчання, у сепаратизмі й інших страшних на той час гріхах. Науковці подають легенди, за якими батько навіть прокляв сина, і це прокляття ксьондз зняв з Тадея аж після смерті старого. Інші ж свідчать, що Розеслав не боронив синам навіть допомагати селянам на сінокосі, а не те що переслідував за співчуття до народу, серед якого жив сам. Втім, сімейні стосунки не вплинули на Тадея Розеславовича негативно. Незважаючи на те, що відповідні органи нагляду зацікавилися ним, Тадей Рильський не полишав громадської праці. Разом з Володимиром Антоновичем та іншими передовими людьми він організував Київську Громаду, багато зробив як український етнограф, фольклорист і бібліограф. Сам Максим Тадейович пізніше підкреслював, що захоплення батька відбилися й на його уподобаннях: "З любов'ю до народної творчості я, здається, і вродився". З юних літ Максим слухав розповіді про своїх славних предків.

Ось деякі перекази роду.

"Найцікавішою нам видається доля Ромуальда Рильського (в Уманському базиліанському колегіумі йому дали прізвисько Шестопапек), прадіда братів Тадея та Юзефа Рильських, якому Тадей Розеславович присвятив статтю "Рассказ современника о приключениях с ним во время Колиевщины". Ромуальд Рильський, тоді ще 14-літній хлопець, учень колегіуму, випадково натрапив на загін гайдамаків і мав бути страчений, але в останню мить, ніби натхненний якимись вищими таємничими силами, почав співати відомий у народі чудовий псалом "Пречистая Діво, Мати руського краю". Отаман, зворушений псалмом, заплакав і відпустив хлопчика, сказавши: "Шкода його губити, візьміть собі його за дячка, нехай вам у церкві співає". Разом з ним гайдамаки випустили на волю й інших шляхтичів, засуджених до страти ("Нехай йому подякують, що своєю піснею врятував їх од смерті")... Оповідь про неї (дійсну подію - О.С.) записав його син, Теодор Рильський, а опублікував правнук Тадей. Про цю подію в родині, очевидно, не забували ніколи".

Коли старші брати Максима стали гімназистами, родина знову переїхала в Київ і була однією з тих небагатьох сімей інтелігентів (можемо назвати ще

родини Лисенка, Старицького й Косачів) у Києві, де розмовляли українською мовою, не переходячи на російську навіть при гостях, а це вже була громадянська позиція. Про наукову працю батька майбутнього поета дуже тепло відгукувався Михайло Коцюбинський.

Діти росли у високоінтелегентній, духовній атмосфері серед великої бібліотеки й розмов про історичне минуле рідного народу та його незавидне сьогодення. Батько особисто навчив Максима читати й писати українською мовою, що було тоді нетиповим явищем, адже у школах панувала виключно російська. Першою книгою, яку прочитав хлопчик, став "Робінзон Крузо" Даніеля Дефо у перекладі Бориса Грінченка. У той же час дитина з ранніх літ причащалася класичною літературою, зокрема культурними набутками древньої Еллади, звідки й беруть початки захоплення античним світом, пізніше сповідування платформи "неокласиків" та часті звернення у самій, уже зрілій, творчості до античних образів.

У 1902 році помер батько. Зиму після його похорону сім'я прожила у Києві, а тоді мати-селянка вирішила повернутися в село, забравши з собою наймолодшого, і у 1902 - 1903 та 1907 - 1908 роках Максим жив у Романівці, дружив із сільськими дітьми, грався з ними, купався та ловив рибу в незабутній ріці дитинства Унаві. Пізніше дитячі враження стали золотими спогадами й вилилися в чудові поетичні рядки:

Там марив я у млі ночей стооких,
Що все життя я в пісню оберну
І зло втоплю в ясних її потоках!
Там грався я у коней, у війну
(І навіть був славетним генералом),
Там я вдихав цілющу тишину!
Там чарівницьким тонким покривалом
Мене вкривав зелений шум дібров...
А час ішов своїм невпинним чвалом.

Тут зовсім юний Рильський закохався у синьооку Ганю, з якою навіть поцілувався. А першою любов'ю майбутнього поета були дві дочки сусіда Ольшевського з Романівки. Та не забуваймо: їх любив навіть не підліток, а дошкільня!

Повідомлення № 2. Освіта поета. Перші публікації

У Києві семирічний Максим написав досить вправний віршик "Прошак":

Ішов прошак обідраний
Од всіх людей обижений.
Шкода мені прошака,
Що у нього гірка доля така.
Але я проти Бога не йду,
А за старця
Молюсь і ввечері, і вранці.

У родині Тадея Рильського усім трьом синам шлях до університету стелився через приватну гімназію В.Науменка, відомого педагога, людини прогресивних поглядів, вченого, філолога, який навіть якийсь час редагував

журнал "Киевская старина". Максима в цей заклад прийняли відразу до третього класу, бо початкову освіту він здобув вдома за допомогою приватних учителів Миколи Голобородька та Вадима Гутківського. Долею сироти Максима заопікувалися колишні друзі батька. Його опікуном став земський лікар Йосип Юркевич. Дочка цього відомого спеціаліста в медицині залишила спогади про те, як писав маленький Максим свої перші твори: "Невеличкий на зріст хлопчина, зодягнений у сірий костюм із штанцями, заправленими у чобітки. Нам, дівчаткам, доручено розважати малого гостя. Але це - нелегка справа. Максима, виявляється, не цікавить ані гра в крокет, ані в городки. Він ніяковіє в товаристві і воліє посидіти в самоті. Просить олівця, клаптик паперу: хоче щось писати. Ми виконуємо Максимове прохання і залишаємо його одного на веранді. А коли повертаємося через деякий час і питаємо, що ж він писав, - Максим подає нам вірша".

Під час перших років навчання у гімназії М.Рильський жив на квартирі у відомого композитора Миколи Лисенка. Тут юнак теж багато чого здобув уже як пошановувач музики. Він почав систематично відвідувати симфонічні й камерні концерти. До М.Лисенка у Максима було завжди благоговійне ставлення. Зрілим митцем він назвав композитора "сонцем української музики" й присвятив йому кілька віршів. Гімназист відвідував український театр, цікавився українською та зарубіжною літературою. Взірцями для Рильського-початківця та й на усе зріле життя були Шевченко, Міцкевич і Пушкін. Захоплювався він також французькими символістами, "парнасцями".

Свої вірші Рильський почав друкувати, навчаючись у четвертому класі гімназії. Тоді у газеті "Рада" появилася його поезія "Сон", а в 1910 у кількох номерах журналу "Українська хата" нові добірки. Восени того ж року побачила світ його перша збірка "На білих островах", в яку входило 57 поезій. "З цього часу я почав відчувати себе справжнім літератором", - згадував поет. Серед перших читачів збірки п'ятнадцятирічного поета була й Леся Українка, яка й мовила про його доробок добре слово. Взагалі, критика прихильно відгукнулася про прихід Рильського у літературу. Особливо хвалили молодого поета за чудове володіння мовою і виразний ліричний струмінь, який поглибився, коли дев'ятнадцятирічний юнак щиро закохався у Ліду з міста Корсуня на березі річки Рось. Йй він присвятив одну з перших у творчому доробку любовних поезій "Лист до загубленої адресатки".

Повідомлення № 3. На учительській ниві.

1 травня 1915 року Максим закінчив повний восьмикласний курс гімназії. Як свідчить атестат, за випускні экзамени оцінки отримав різні. У цьому ж році юнак стає студентом медичного факультету Київського університету, але через два роки розчаровується у обраному фахові й переводиться на історико-філологічний факультет. Та революція й громадянська війна змусили перервати освіту й почати працювати. Спочатку Рильський жив на Київщині, у Сквирі, де обіймав посаду помічника секретаря в продовольчій управі, потім почав учителювати у сільській початковій школі у селі Вчорашньому на Житомирщині та у рідній Романівці, де завідував школою, а з 1923 до 1929 ви-

кладав українську мову та літературу. Залишилися свідчення колишніх учнів Рильського, що діти його любили й з великою радістю йшли на цікаві уроки.

У липні 1926 року Максим Тадейович одружився. У його дружини Катерини Миколаївни вже був син Георгій, якого Рильський всиновив. У 1930 році в подружжя народилася спільна дитина - син Богдан. Мусимо зауважити, що друзі недаром називали Рильського Максимом Золоте Серце. Він став опікуном над дітьми свого старшого брата Івана, що залишилися сиротами, й завжди мав Павла та Любу за своїх рідних. Катерина й Максим жили в злагоді й взаємопідтримці. Своїй дружині Рильський присвятив чимало поезій. Вона особливо любила написані чоловіком 6 і 8 лютого 1957 року в Москві. Через рік, у січні, її не стало.

Повідомлення № 4. 1923—1925 Неокласики

У двадцятих роках Рильський жив у Києві, викладав у другій залізничній школі, читав лекції у вузах. Його добре пам'ятали студенти робочого факультету Київського університету та Українського інституту лінгвістичної освіти. У цей час він належав до "неокласиків", був наймолодшим у "гроні п'ятірному". Неокласики напружено шукали нових шляхів модерного мистецтва. Сьогодні вже можемо сказати, що саме вони зорали на європейський кшталт те поле, на якому значно пізніше вирости В.Стус, Ліна Костенко, І.Драч, Д.Павличко чи І.Калинець. Поєднання українського і античного духу автора збірки "На білих островах" було не випадковим. Ю.Лавріненко з цього приводу писав:

"Від цих друзів, від братів і батька дістав Максим посвячення в розкішний світ гоголівської України. Молодий Рильський не знав гніту злиднів, і українське село правило йому за своєрідну Елладу".

А один із сучасників Рильського-неокласика підкреслював:

"Зміст поезії Рильського вкладається в два слова: солодкий світ. Його тягне до днів Еллади, коли людина вперше придбала смак до цієї солодкості, а ще більше - до річки".

Побратим з когорти неокласиків Юрій Клен у 1947 році у "Спогадах про неокласиків" наводив цитату з поезії М.Рильського:

*Коли доба нас дожене,
То й ми підемо в такт з добою.*

Доба не доганяла. Вона поставила шлагбаум і заставила митців чекати, поки сама доплентається, а тоді ще й змусила йти в одній шерензі.

Після дикого з точки зору здорового глузду процесу над неіснуючою в природі Спілкою Визволення України у 1929 році та першими масовими арештами й розстрілами радянська влада взялася за літературні угруповання, при цьому не щадячи ні "правих", ні "лівих", ні вірнопідданих, ні тих, що стали в опозицію. Вражає витримка й небияка відвага Максима Рильського, який у ті непевні часи не тільки не каюся, а й навіть пробував захищатися, зберігати свою точку зору на мистецтво.

Відстоюючи право "неокласиків" на оригінальне бачення світу, він писав: "Я можу одгукуватись ліричним віршем тільки на минуле, на те, що осталося у душі і може мати прозору форму, питому моїй манері. Інакше писати не можу".

Пізніше Рильського боляче ранили не тільки звинувачення некомпетентних радянських горе-критиків, але й закиди Маланюка, який вимагав від поета не пейзажних віршів, а виразної громадянської позиції та відвертого протистояння радянській владі. У той же час від Рильського чекали, погрожуючи розстрілом у випадку відмови, дифіраμβів на адресу партії та вождя.

Прочитаймо епіграф до нашого уроку, щоб збагнути, в яких ножицях опинився поет і як йому було нестерпно важко маневрувати, щоб і не загинути фізично, і не заплямити свій талант, який обов'язково помститься за зневагу.

Ю.Лавріненко писав: "Подвійний парадокс Максима Рильського. Здекларований найбільший незалежник поезії став одописцем спричинника геноциду України. Але вийшов чистим і цільним і з цієї пригоди... Одначе плата за ці перемоги була все ж трагічна. Світова поезія втратила унікального поетичного перекладача. А Україна втратила нагоду дати свій варіант великої європейської поеми, ліро-епічної поеми масштабу "Пана Тадеуша", "Розбійників", "Євгенія Онегіна", "Чальд-Гарольда". Бо тільки як лірик Рильський устиг дати основне до судної години антиукраїнського геноциду, що почався 1929 роком...

Повідомлення № 5. Фатальна смуга поетичної смерті Рильського

Між 1929 і 1932 роками проходить фатальна смуга поетичної смерті Рильського (арешт 1931 року, майже рік у тюрмі). Як поет Максим Рильський немов загинув із своїми товаришами-неокласиками, слід по яких пропав на Соловках і Колимі ще тридцять років до смерті Рильського". Як бачимо, літературознавець надто категоричний, хоча багато в чому близький до істини. Дійсно, Рильський мав шанс стати унікальним перекладачем творів світової літератури українською мовою. Передчасно осипалося і його "перше цвітіння" - надзвичайно цікавий висхідний етап у творчості у той час, коли поет належав до "неокласиків". Але митець зумів не зламатися і зацвісти своїм талантом ще й вдруге, і навіть втретє.

Та повернемося до трагічного 1931 року. Рильського заарештували вдома, на тихій Бульйонській вулиці, 14 якраз у його день народження. Це була належно продумана психологічна атака: замість святкового столу - нари, замість друзів із щирими вітаннями - допит. Загратована камера Лук'яні-вської в'язниці ламала ще й не таких, а тому нічого дивного нема в тому, що Рильському прийшлося й каятися, й оправдовуватися, й писати зізнання та пояснення. Все це робилося, як наголошує І.Ільєнко, в очікуванні "суворої покари, а то й під подихом смерті". Поета заставили написати вірш, який став "Піснею про Сталіна" й змусили прийняти установку "бути активним будівником і співцем безкласового соціалістичного суспільства". Звільнення з-під арешту ще не означало прощення й реабілітації, хоча у справі № 272 й вказувалося на відсутність "достатніх даних для направлення слідчої справи у судові органи".

Митець дуже бідував. Його поетичні книги відхиляли. Дмитро Нитченко, який працював у видавництві "Література і мистецтво" згадував, що Рильському навіть не виплатили належного гонорару й від поета прийшла

сповнена відчаю телеграма: "Голодую, надішліть гроші". Якщо ж врахувати, що разом з митцем голодувала й уся сім'я, діти, то можна уявити становище поета. До речі, в голодний 1933 рік Рильського та його родину від видимої смерті врятував селянин з Романівки. У роки громадянської війни взимку він із підводою Рильського з багатьма валізами в місто. Наївному селянинові здалося, що панський син тікає з грішми. Він вирішив їх присвоїти, вдарив Рильського по голові, викинув, як йому тоді здалося, мертвого у замети, а сам з трофеями повернувся додому. Яке ж розчарування чекало селянина, коли у валізах виявилися книги! Муки совісті не давали йому спокою дуже довгий час, і в голодний рік він вирішив викупити свою вину харчами.є

У 1932 році вийшла збірка М.Рильського "Знак терезів". Нею письменник засвідчив свою лояльність. Після цієї книги виходять "Київ" (1935), "Літо" (1936), "Україна" (1938). Та високохудожності від них годі було чекати, адже митець не мав права ні на власну думку, ні на творчість без цензури і своєї особистої внутрішньої, так і зовнішньої, ідеологічної. Візьмемо для прикладу популярний у радянські часи вірш цього періоду "Моя Батьківщина». У рукописі твір мав ще одну строфу, в якій ясно йшлося про спадкоємність українцями минулої слави відомих у всьому світі козаків:

*Моя Батьківщина - це предків ряди
Розвішані гордо по стінах,
Це голос козацький, це поклик орди
З пісень старовинних.*

Закономірно, що такі рядки були викреслені й до читачів не дійшли.Ще б пак! У тридцятих роках не дозволялося почепити на стіну навіть портрет Шевченка, не те що котрогось із гетьманів...

Дамоклів меч постійно висів над Рильським і як над "сином поміщика", і як над "неокласиком", і як над взагалі талановитою людиною, отже, потенційним "ворогом народу". У 1938 році знову заскрипіли сталінські жорна, готові розчавити поета, як пшеничне зерно. Від розправи його тоді врятував П.Тичина. Довідавшись, що один із впливових радянських українських вождиків нарком внутрішніх справ республіки "шиє справу" Рильському, Павло Григорович звернувся до Хрущова за допомогою. Хрущов у розмові зі Сталіним слушно згадав про інцидент:

" - Товаришу Сталін, як можна арештувати поета, котрий написав "Пісню про Сталіна", що її співає вся Україна?

Сталін замислився і небавом прорік:

- Передайте тому дурневі Успенському, щоб він не сунувся не в свою справу".

Представники радянської влади та каральних організацій не раз пробували вбити клин між Тичиною і Рильським, викликаючи їх на взаємну суперечку, хто талановитіший. Поміrkований Рильський ніколи не вступав у безглузді дебати, а ось Тичині болісно хотілося бути першим і тільки першим, на чому й грали високопоставлені особи, до решти приручаючи колишнього генія. Рильський справді ревно пильнував, щоб балансувати на межі, не втратити таланту, як Тичина. Самонавіюванням можна вважати такі його особисто вистраждані слова:

*Поете! Будь собі суддею,
І в ночі тьми і самоти
Спинись над власною душею
І певний суд вчини над нею,
І осуди, і не прости.*

Повідомлення № 6. Наукова і громадська діяльність

Митець вирішує змінити поле діяльності. Він починає присвячувати себе науці і громадській діяльності, стає членом Академії наук УРСР, яка під час війни знаходилася в Уфі, потім переїжджає у Москву, бере участь у керівництві Спілкою письменників України, налагоджує стосунки з башкирськими, російськими, білоруськими письменниками та культурними діячами, а з 1958 стає членом Академії Наук СРСР, потім очолює Спілку письменників України, займає посаду віце-президента всеслов'янського комітету, стає одним із керівників комітету польсько-української дружби.

У такій іпостасі для радянської влади поет був значно безпечніший, ніж митець, а тому вона не ставила особливих перепон.

Повідомлення № 7. "Друге цвітіння" творчості поета

Друга світова війна для Максима Рильського виявилася не тільки національною трагедією. Яким великим не було горе поета, чия рідна земля виявилася в окупації, у його творчості починається так зване "друге цвітіння". Поезії, створені в роки Другої світової війни, знову явили нації Рильського патріотом, а не придворним поетом. До речі, митець мав надзвичайно сильно розвинене почуття гідності. Коли Сталін громив О.Довженка за "Україну в огні" й на зібрання для дотримання видимості, що участь в обговоренні брали митці, компетентні в питаннях творчості професіонали, викликали вірного О.Корнійчука, а також для кількості - М.Бажана та М.Рильського, тільки Максим Тадейович посмів дати винятково доброзичливу характеристику Довженку як геніальному кіносценаристу. Цього Рильському не забули, як не забули й високого патріотизму його воєнних поезій, адже самі назви воєнних книг говорили про любов і співчуття до рідного краю: "За рідну землю" (1941), "Слово про рідну матір" (1942), "Світла зброя" (1943), "Велика година" (1943), поеми "Жага" (1943) та "Неопалима купина" (1944). Але після війни й за ці високохудожні книги й окремі твори авторові добряче перепало. Насамперед взяли за "Неопалиму купину": що це - посилення на Біблію, релігійний дурман? А до того ж як посмів Рильський князя Володимира асоціювати з Україною і говорити про її державність? Та ж треба говорити про Русь, Росію! А крамольна згадка про Сагайдачного, який у 1618 погромив московське військо, - взагалі нахабність й націоналізм! При такому підході влади до його творів М.Рильський міг поплатитися життям.

Наведені звинувачення можна порівняти, образно кажучи, не з невеличким стихійним лихом, а хіба що зі справжніми цунами. Наближався кульмінаційний момент. Повелитель України Лазар Каганович у 1947 році викликає групу письменників, серед яких і Рильський, накидається на них з лайкою, тримає біля дверей свого кабінету, не запрошуючи навіть присісти, наче це жебраки. Рильському дісталася чи не найбільше. "Аналізуючи" вірш "Я

син Країни Рад", Каганович грізно допитував автора, чи не про Центральну Раду йдеться у цій поезії. Мав неприємності Рильський і за поему "Мандрівка в молодість". Його звинуватили за ідеалізацію минулого в тому, що ніяк не може позбутися ворожих ідеологічних "впливів давно розгромлених і зліквідованих літературних організацій". Рильському дорікали "отруйними обіймами хвильовізму", картали, що добрим словом згадав Михайла Драгоманова. Дійшло до крайньої межі: в школах учителі отримали вказівку заставити школярів заклеїти ті сторінки підручників, на яких була надрукована біографія і твори М.Рильського. Григорій Колісник, згадуючи своє дитинство, пише: "Портрет Сталіна зірко стежив за кожним класом. Якогось дня приходить наказ: "Заклеїти портрети Максима Рильського!" Було шкода: такий носатий дядечко...

- Немає клею, - несміливо відповіли ми.

- Надеріть на вишнях. Поїли? Тоді просіть маму, хай заколотить ложку борошна.

Заклеїли.

Але за вервечкою днів надходить новий наказ: "Розклеїти Рильського!" Пооддирали. Як вдалося...".

Наслідки таких то заборон, то дозволів не забарилися. Майбутні читачі вже не мали змоги причаститися найкращими віршами поета, його перекладами, які не просто хтось заліпив у шкільному підручнику (це ще було не найтрагічнішим!), а помістив у "спецхрани", звідки твори не звільняли й за амністією. Г.Колісник на цьому й наголошує: "Уже молодим літератором я читав переклади "Трістана та Ізольди". Раптом у спогадах Марини Цветаєвої натрапляю на... "Щось я такого не пригадую!" Перечитав видання "Академії". Немає цього! Вчасно приходить думка про те, що перекладачі морочать. І тут я згадав: "Заклеїли портрет!" Знайшов переклад, здійснений Максимом Рильським. Ось титульна сторінка: "Жозеф Бедьє. Роман про Трістана та Ізольду. Переклад з французької Максима Рильського" Єсть! Все є... Все саме так. Рильський подбав про те, щоб і, не знаючи французької, міг знати справжній текст Жозефа Бедьє. Щоб наша мова перетримувала у собі найвищі осягання всесвіту".

На розширеному пленумі правління Спілки письменників (15-20 кресня 1947 року) радянський мільйонер, власник яхти, улюбленець Сталіна О.Корнійчук виступив з убивчою промовою, спрямованою проти поета: "Ніхто не згадував Рильському на протязі багатьох років про те, що був час, коли він перебував у націоналістичному таборі неокласиків. Ми вірили, що тов. Рильський буде високо нести прапор нашої більшовицької літератури. Але виявилось, що у тов. Рильського в ряді творів, написаних у час Великої Вітчизняної війни і після неї, ми бачимо великі зриви і помилки буржуазно-націоналістичного характеру". А далі, підтверджуючи свою вірогідність Сталіну й комуністичній партії, таврували Рильського і недруги, і друзі. Кожен боявся сам за себе, рятував свою шкуру. Та й не дивно, тому що розправа над Рильським збіглася у часі з виключенням з Спілки письменників України львів'ян: поета Петра Карманського та професора університету Михайла

Рудницького, яких раніше підтримував Рильський. Автоматично заборонили збірки Максима Тадейовича "Вірність" (1946), "Чаша дружби" (1946).

Повідомлення №8. Третє цвітіння М.Рильського

Третє цвітіння М.Рильського розпочалося після смерті Сталіна в період "хрущовської відлиги". Як відома людина, впливовий науковець, Рильський приклав чимало зусиль, щоб у світ вийшли книги раніше заборонених письменників. Він буквально виривав з-під пресу заборон усе нові й нові твори. Саме Максим Тадейович домігся дозволу на переклад античних шедеврів та творів світової класики. Поетичні збірки його останнього злету - "Троянди й виноград" (1957), "Далекі небосхили" (1959), "Голосіївська осінь" - дають належне уявлення про те, що душа митця звільнялася із сатанинських обіймів кон'юктури й готова була служити нації живим словом. Сивий поет з радістю, без тіні заздрощів вітав "шістдесятників". Він почав часто приїжджати до Львова, який вважав осередком національної культури, виступав у Львівському університеті імені Івана Франка, здружився з сином Василя Стефаника Семеном. Рильський несподівано відмолод, кілька разів побував за кордоном у Польщі, Чехії, Болгарії, Австрії, автомобілем об'їхав усе Правобережжя й Лівобережжя, насолоджуючись красою рідної землі.

За своє життя у неймовірно тяжких обставинах Рильський зумів зробити дуже багато. Він видав 35 книг, 31 збірку лірики, 4 книги ліро-епічних поем, десятки етнографічних досліджень, чимало наукових літературознавчих та критичних праць. Був Рильський одним з найкращих українських перекладачів. Саме йому належать перекладені нашою мовою "Євгеній Онегін" О.Пушкіна, "Пан Тадеуш" А.Міцкевича, "Орлеанська діва" Вольтера. Науковці підраховали, що з тринадцяти мов світу Рильський переклав чверть мільйона віршованих рядків. У той же час він ніколи не цурався фізичної праці: садив дерева, квіти, вирощував виноград.

Працював М.Рильський до останнього свого дня, незважаючи на невиліковну хворобу, яка завдавала йому страшних мук. Він добре знав, що його дні лічені, адже ще в червні в Московській клініці довідався, що у нього рак підшлункової залози. Поетові вже не могли допомогти найкращі світила в галузі медицини. Він помер 24 липня 1964 року в Києві, похований на Байковому кладовищі. У некролозі "Над могилою Максима Рильського", який надрукувала закордонна преса, Є.Маланюк писав, що цей поет - один з найбільш справжніх, органічних поетів, і що аналогії можна шукати хіба що з Рільке, а в останні десятиліття Рильський - ще й виразно національний діяч, яких мало в Україні. Добрі спогади про старшого колегу залишив М.Стельмах, який називав цього поета "співцем правди, краси, добра".

Повідомлення №9. Вшанування пам'яті

У 1965 році Максимові Рильському відкрито меморіальну дошку на фасаді будинку письменників Роліт у Києві. Того ж року на честь поета названо вулицю, на якій він жив і працював у 1951—1964 рр. (кол. вул. Радянська, нинішня адреса — вул. М. Рильського, 7). У будинку з 1968 р. працює літературно-меморіальний музей поета. Перед будинком-музеєм встановлено бронзовий бюст М. Т. Рильського (скульптор — А. А. Ковальов). Поруч

розташовано Голосіївський парк, у 1964 році також названий на честь М. Рильського. У 2003 році біля центрального входу до парку відкрито пам'ятник поетові (автори — скульптор П. Остапенко та архітектор О. Стукалов). У 1972 році Постановою Ради Міністрів УРСР заснована щорічна премія ім. Рильського за кращий художній переклад

Пам'ятник М. Рильському біля головного входу до Голосіївського парку в Києві

Меморіальна дошка М. Рильському на будинку письменників Роліт у Києві

дошка М. Рильському

Надгробок М. Рильського на Байковому кладовищі в Києві

IV. Первинне усвідомлення поданого матеріалу

1. Мікрофон

« Як ви розумієте вислів Рильського-неокласика: *"Я молодий і чистий. Як вічність молодий"*.

2. Висновок

"Рильський дебютував у неоромантичному стилі Олеса. Другим його щаблем був символізм, який захоплював його у творах Бодлера, Рембо, Малларме і Верлена, а також Блока і Анненського. Від романтизму і символізму та від української народної пісні взяв Рильський увагу до музикальної основи поезії. Відціля навіть його сонети і октави звучать часом, як пісня. Він також знав інші, модерністичні "ізми" свого часу - акмеїзм, футуризм. Але не пішов тим шляхом, а звернув - під впливом і Франка, і

символістів - до французьких парнасців. Завдяки цьому поворотові українська поезія догнала західноєвропейську в вироблених віками й тисячоліттями формах вірша. Терцина, октава, сонет, різні метричні ходи - від гекзаметра і ямба до верлібру - все це в Рильського дало нове звучання українському слову і само зазвучало в нашому слові по-новому" (Ю.Лавріненко).

Характеристика творчості

Максим Тадейович Рильський рано почав свою творчу діяльність — у 12 років він уже побачив свій перший надрукований вірш, а в 16 — видана збірка віршів, у якій юний поет прагне заглянути в майбутнє і визначити моральні засади для життєвого шляху:

І життя на той шлях вже мене носило.

Чи дійду ж до кінця його, чесний і чистий?

У 20-их роках ХХ ст. Рильський активно творить у групі київських «неокласиків» як прихильник строгих класичних форм у ритміці і строфіці, проте, як і кожен митець, шукає власний стиль, власний образний світ і можливості його вираження.

Рильський недаремно приєднався до неокласиків, він був віртуозом-версифікатором (тобто досконало опанував техніку віршування), писав сонети, рондо, терцини, катрени, секстини, використовував різні види римування. Але і в той час головним для поета був зміст твору — добро, любов і краса. Поезії збірок "На білих островах" (1910), "Під осінніми зорями" (1918) написані під впливом неокласицизму.

(Учитель наводить приклади різноманітної строфіки у творчості М. Рильського.)

Перше, що вражає в ліриці Рильського, — це багатство її мотивів. До традиційних мотивів української поезії Рильський додав запас мотивів поезії античної і західноєвропейської. Плюс нові мотиви, зроджені українською революцією і відродженням 1917—29 років

Муза Рильського позначена надзвичайною відкритістю, а його поетичне мислення — великою здібністю до асоціацій. Ще мавши тільки 16 років, Рильський писав:

Плюскочуться білі качки
В басейні під тінню каштана,
На крилах блищать крапельки,
А в краплі — життя океана.
Хіба я не крапля мала,
Що світ необмежний одбила, —
Лиш ґрунту свого не знайшла,
Лиш крила родимі згубила!

Перша повноцінна книга лірики Рильського - «Синя далечінь», своїм ароматом, мотивами і філігранністю форми заражала молоду людину 20-х років тугою за досконалістю і енергійною чіткістю культури.

У 1925 році Микола Зеров міг уже говорити про риси «неокласичного» стилю Рильського того часу; із цих рис Зеров назвав такі: зрівноваженість і

прозорість форми, кларизм, чіткий епітет, міцна логічна побудова і строга течія мислі, поєднання безпосередності з філігранністю, афористичністю.

У своїх поезіях поет свідомо намагається уникнути політичних тем, заглиблюючись у красу природи України, життя звичайних людей. Особливістю його індивідуального стилю є багатство ритмічних та інтонаційних ходів, виняткова мелодійність, музичність вірша, багатство тропів — метафор, алегорій, персоніфікацій і порівнянь. Характерним для Рильського є постійне оновлення поетичного словника, насичення його словами щоденного вжитку, уміння пробити поетичними звичайні, «прозаїчні» слова й поняття. Поет створив багато неологізмів, але так майстерно, що вони в контексті звучать, як давно вживані слова. Як досвідчений знавець класики, людина ерудована, він широко використовує історичні та літературні асоціації, паралелі, що створює особливий колорит поетичних творів. Вражають у віршах розгорнуті образи-символи, серед яких найвідомішими є образи троянди й винограду: «У щастя людського два рівних є крила: Троянди й виноград, красиве і корисне».

Зі спогадів про Максима Рильського ми довідуємося, що поет страждав через неможливість до кінця виразити свої думки, проте він знаходив можливість переосмислено в метафоричній формі донести до читача ті глибинні думки, що непокоїли його.

Час — категорія філософська, а для людини — це обмеження певним терміном буття, і тільки мистецтво вічне. У вірші «Коли усе в тумані життєвому...» саме в мистецтві поет вбачає порятунок для творчих натур:

«...В тобі, мистецтво, у тобі одному Є захист...» Воно для всіх поколінь лишається необхідним, незважаючи на те, що

*Не хочеться ні з дому, ні додому,
Бо й там, і там огонь давно згорів.*

Мистецтво для поета — окремий світ, набагато більший за світ зовнішній: «Твої діла — вони одні нетлінні, І ти між квітів найясніший квіт». У творі Рильський оспівав нетлінність мистецтва і його витворів, по суті, сформулював своє естетичне кредо.

*Коли усе в тумані життєвому
Загубиться і не лишить слідів,
Не хочеться ні з дому, ні додому,
Бо й там, і там огонь давно згорів.*

*В тобі, мистецтво, у тобі одному
Є захист: у красі незнаних слів,
У музиці, що вроду, всім знайому,
Втіляє у небесний перелив;*

*В тобі, мистецтво,— у малій картині,
Що більша над увесь безмежний світ!
Тобі, мистецтво, і твоїй країні
Я шлю поклін і дружній свій привіт.*

Твої діла — вони одні нетлінні,
І ти між квітів найясніший квіт.

Читаючи вірші Рильського, ніби поринаєш у світ поета — чистий, тихий, як осінній або зимовий ліс. Лірика великого майстра слова звернена не в минуле, а в сьогодення, у ній завжди присутнє складне переплетення переживань і почуттів — цей неоціненний досвід митця, що передається прийдешнім поколінням.

5. *Опрацювання програмової поезії М. Рильського «Молюсь і вірю»*

5.1 *Виразне читання поезії з відповідним коментарем*

Молюсь і вірю. Вітер грає
І п'яно віє навкруги,
І голубів тремтячі зграї
Черкають неба береги.

І ти смієшся, й даль ясніє,
І серце б'ється, як в огні,
І вид пречистої надії
Стоїть у синій глибині.

Кленусь тобі, веселий світе,
Кленусь тобі, моє дитя.
Що буду жити, поки жити
Мені дозволить дух життя!

Ходім! Шумлять щасливі води,
І грає вітер навкруги,
І голуби ясної вроди
Черкають неба береги.

5.2 *Тема: ліричний герой зізнається в любові до всього світу, до всього, що його оточує.*

5.3 *Ідея: бадьорість, оптимізм молодого поета, Бог, природа і ліричний герой - єдине, гармонійне ціле.*

5.4 *Основна думка*

Твір має виразний життєствердний мотив:

Молюсь і вірю. Вітер грає
І п'яно віє навкруги,
І голубів тремтячі зграї
Чекають неба береги.

5.5 *Жанр: інтимно-філософська лірика.*

5.6 *Римування: перехресне*

5.7 *Віршований розмір: чотиристопний ямб*

5.8 *Художні особливості твору:*

метафори - Вітер грає і п'яно віє навкруги, даль ясніє, вид пречистої надії

стоїть у синій глибині;

епітети - голубів тремтячі зграї, вид пречистої надії,

у синій глибині, веселий світе, щасливі води, голуби ясної вроди

порівняння - І серце б'ється, як в огні,

риторичні оклики –

Кленусь тобі, моє дитя.

Що буду жити, поки жити

Мені дозволить дух життя!

Ходім!

інверсія - голубів тремтячі зграї, черкають неба береги, голуби ясної вроди

анафора –

Кленусь тобі, веселий світе,

Кленусь тобі, моє дитя.

Повтор (рефрен)

Черкають неба береги.

Полісиндетон – нагромадження у фразі великої кількості сполучників з метою підкреслення роздумів ліричного героя

Молюсь і вірю. Вітер грає

І п'яно віє навкруги,

І голубів тремтячі зграї

Черкають неба береги.

І ти смієшся, й даль ясніє,

І серце б'ється, як в огні,

І вид пречистої надії

Стоїть у синій глибині.

5.9 Обговорення ідейно-художнього змісту поезії за запитаннями

1. Яку клятву дає ліричний герой «веселому» світу?

2. За допомогою яких образів-символів автор змальовує щастя людини

3. Прокоментуйте слова:

Ходім! Шумлять щасливі води,

І грає вітер навкруги,

І голуби ясної вроди

Черкають неба береги.

4. Знайдіть рядки поезії, в яких виражається головна думка поезії.

5. Якими почуттями сповнені поетичні рядки вірша М. Рильського «Молюсь і вірю...»?

Висновки

Вірою, надією, оптимізмом сповнені поетичні рядки вірша М. Рильського «Молюсь і вірю...». Голуби в небі, дзвінкий сміх коханої людини поруч, вітер, простір, води — хіба це не щастя? Ліричний герой упевнений у собі, світ він уже називає своїм дитям і готовий жити, поки «дозволить дух життя». Бог, природа й він сам виступають єдиним, гармонійним цілим, і нам передається оця бадьорість, цей оптимізм молодого поета.

6. *Опрацювання програмової поезії М. Рильського «Солодкий світ»*

М. Рильський — поет-учений, поет-ерудит. У царстві мудрості й краси він сповідує ідеал високоосвіченого митця, він весь у пошуках краси й душевної рівноваги. Вірш «Солодкий світ», написаний у формі сонету, належить до ранньої лірики поета. Чому так гарно жити на світі? Мабуть, відчуття щастя складається з дрібниць: блакитно-біле небо, сонце, тонке віття дерев, погляд коханої. Вже цього досить, щоб, незважаючи на «довгі муки безсердечних літ», зрозуміти усю красу життя і сказати: «Солодкий світ».

6.1 Виразне читання поезії з відповідним коментарем

Солодкий світ! Простір блакитно-білий
І сонце-золотий небесний квіт.
Благословляє дух ширококрилий
Солодкий світ.

Узори надвесняних тонких віт.
Твій погляд, ніби пролісок несмілий.
Немов трава, що зеленить граніт,
Неначе спогад нерозумно-милий...
Солодкий світ.

Чи янголи нам свічі засвітили
По довгих муках безсердечних літ,
Чи ми самі прозріли й зрозуміли
Солодкий світ?

6.2 Тема: тиха любов до природи й людини, всього живого і красивого; сумовитий спокій й філософське самозанурення, тонке відчуття вічності — в миттєвості, задивленість у ясну далечінь світу

6.3 Ідея: захоплення радістю життя, розуміння його привабливості й неповторності.

6.4 Основна думка: треба пройти довгий шлях мук нерозуміння, щоб поцінувати те, що є, відкрити для себе «солодкий світ»

6.5 Жанр: сонет

6.5.1. Вид лірики: філософська

6.6 Римування: перехресне

6.7 Віршований розмір: п'ятистопний ямб

6.8 Художні особливості твору:

метафори - благословляє дух ширококрилий солодкий світ, янголи нам свічі засвітили

епітети - солодкий світ, простір блакитно-білий, золотий небесний квіт, дух ширококрилий, узори надвесняних тонких віт, пролісок несмілий, спогад нерозумно-милий, по довгих муках безсердечних літ,

лексика старослов'янського походження- благословляє, прозріли

порівняння - сонце-золотий небесний квіт, погляд, ніби пролісок несмілий;

немов трава, що зеленить граніт, неначе спогад нерозумно-милий

Кільце-повторення однакових слів чи синтаксичних конструкцій — поезія починається і закінчується словосполученням - солодкий світ

Епіфора –у кінці кожної строфи повторюються слова - солодкий світ
інверсія - дух ширококрилий, пролісок несмілий, спогад нерозумно-милий, свічі засвітили

риторичні запитання -

Чи янголи нам свічі засвітили
По довгих муках безсердечних літ,
Чи ми самі прозріли й зрозуміли
Солодкий світ?

6.9 Обговорення ідейно-художнього змісту поезії за запитаннями

1. У чому особливість поезії Рильського?
2. За допомогою яких образів-символів автор змальовує щастя людини
3. Прокоментуйте слова:
Чи янголи нам свічі засвітили
По довгих муках безсердечних літ,
Чи ми самі прозріли й зрозуміли
Солодкий світ?
4. Знайдіть рядки поезії, в яких виражається головна думка поезії.
5. Якими почуттями сповнені поетичні рядки вірша М. Рильського «Солодкий світ»?

7. Підсумки

Вірш М. Рильського «Солодкий світ!» сповнений радості життя, розуміння його привабливості й неповторності. Особливо цінні вияви справжніх, чистих почуттів («погляд, ніби пролісок несмілий», «ніби спогад нерозумно-милий»). Мабуть, треба пройти довгий шлях мук нерозуміння, щоб поцінувати те, що є, відкрити для себе «солодкий світ». Епіграф до вірша, лексика старослов'янського походження (благословляє, прозріли) вказують на вплив біблійних джерел.

Особливість поезії Рильського — тиха любов до природи й людини, всього живого і красивого; сумовитий спокій й філософське самозанурення, тонке відчуття вічності — в миттєвості, здивленість у ясну далечінь світу:

Солодкий світ! Простір блакитно-білий
І сонце — золотий небесний квіт.
Благословляє дух ширококрилий
Солодкий світ

Недаремно у 20-ті роки ХХ століття Максим Рильський увійшов до об'єднання українських письменників, що назвали себе неокласиками — новими класиками — і намагалися найкращі надбання світової культури перенести на українській ґрунт, прищепити пагони класичної спадщини. Неокласик Микола Зеров так охарактеризував творчість Рильського:

«Це досить витончений і складний поет... І живе він разом зі своїм часом, напружено і уважно в околиці життя вдивляється, уміє помічати останній вираз його обличчя. Уміє пізнавати і його глибині струю вічно людського, близького всім часам і народам...»

IV. Закріплення навчального матеріалу

Бесіда

1. Що вам відомо про творчу діяльність М. Рильського в групі "неокласиків"?
2. Де, коли, в якій родині народився майбутній письменник?
3. Як називалася перша збірка М. Рильського?
4. Чому М. Рильського називають поетам-інтелектуалом?
5. 17 березня 1972 року було засновано премію імені Максима Рильського в Україні. Кому і за що її присуджують щороку?

Прокоментуйте слова Рильського, які послужили епіграфом до уроку

Той класицизмом очі коле,
А той рибальством допіка,
Той тінь Плеханова - о доле! –
З могили марно виклика,
І всі знайшли, а я шукаю. –
І як їм знати, скільки мук
Таїть у радості й одчаї
Із серця вихоплений звук.

М. Т. Рильський

Проведення тестового опитування

1 Максим Рильський належить до

- А Київської школи поетів
- Б Нью-Йоркської групи
- В неокласиків
- Г Шістдесятників

2. У якому віці М. Рильський випустив свою першу поетичну збірку «На білих островах» ?

- А 15 років
- Б 17 років
- В 19 років
- Г 30 років

3. Хто з письменників не входив до неокласиків

- А Максим Рильський,
- Б Павло Филипович,
- В Павло Тичина
- Г Микола Зеров

4. У якому творі Рильського звучить ідея: Бог, природа і ліричний герой - єдине, гармонійне ціле?

- А «Солодкий світ!»
- Б «Молюсь і вірю...».
- В «Яблука допіли»
- Г «Слово про рідну матір»

5. Яку думку передає Рильський у строфі

В тобі, мистецтво,— у малій картині,

Що більша над увесь безмежний світ!
Тобі, мистецтво, і твоїй країні
Я шлю поклін і дружній свій привіт?

А мистецтво для поета — окремий світ, набагато більший за світ зовнішній

Б треба пройти довгий шлях мук нерозуміння, щоб відкрити для себе «солодкий світ»

В голуби в небі, дзвінкий сміх коханої людини поруч, вітер, простір, води — хіба це не щастя?

Г пора досягання плодів – пора щедрості і краси

6. Визначте художньо-виражальний засіб, використаний Рильським у фрагменті

Чи янголи нам свічі засвітили
По довгих муках безсердечних літ,
Чи ми самі прозріли й зрозуміли
Солодкий світ?

А метафора

Б епітет

В порівняння

Г риторичне запитання

7. За жанром поезія ««Солодкий світ»»

А ода

Б сонет

В балада

Г елегія

8 Укажіть назву модерністського напрямку, ознаки якого простежуються у творчості М. Рильського ?

А імпресіонізм

Б експресіонізм

В неоромантизм

Г некласицизм

9. Укажіть вид римування у творі «Солодкий світ».

А перехресне

Б суміжне

В кільцеве

Г білий вірш

10. До якої класичної форми звертається Рильський упродовж свого творчого життя

А сектина

Б терцет

В рондель

Г сонет

11. Установіть відповідність між наведеними рядками і назвою твору Рильського

1. Кленусь тобі, веселий світе,

Кленусь тобі, моє дитя.
Що буду жити, поки жити
Мені дозволить дух життя!

2. Узори надвесняних тонких віт.
Твій погляд, ніби пролісок несмілий.
Немов трава, що зеленить граніт,
Неначе спогад нерозумно-милий...
Солодкий світ.

3. В тобі, мистецтво, у тобі одному
Є захист: у красі незнаних слів,
У музиці, що вроду, всім знайому,
Втіляє у небесний перелив

4. Яблука допіли, яблука червоні!
Ми з тобою йдемо стежкою в саду.
Ти мене, кохана, проведеш до поля,
Я піду — і, може, більше не прийду

А «Яблука допіли, яблука червоні»
Б «Солодкий світ»
В «Молюсь і вірю»
Г «Коли усе в тумані життєвому...»

12. Установіть відповідність між наведеними рядками і художньо-виражальним засобом, використаним Рильським у фрагменті

1. Твій погляд, ніби пролісок несмілий.

Немов трава, що зеленить граніт,
Неначе спогад нерозумно-милий...

2. Шумлять щасливі води,

І грає вітер навкруги,

3. Кленусь тобі, веселий світе,

Кленусь тобі, моє дитя.

4. І ти смієшся, й даль ясніє,

І серце б'ється

А анафора

Б полісиндетон

В порівняння

Г епітет

V. Підсумок уроку

VI. Оголошення результатів навчальної діяльності

VII. Домашнє завдання

Підібрати матеріал про життя і творчість Євгена Плужника..

Вивчити напам'ять одну з поезій (на вибір).

Урок №7

*Коваль Надія Антонівна,
учитель Городищенської ЗОШ I-III ступенів №2*

Тема. Євген Плужник - один із провідних поетів “розстріляного відродження”. Життєвий та творчий шлях письменника, його трагічна доля. Поезія “Для вас, історики майбутні...”, “Громадянський інтим”, сповідальність, ліричність, філософічність лірики

Мета: ознайомити школярів з життєвим і творчим шляхом Є.Плужника, його стійкістю й мужністю в нерівній боротьбі з тоталітарним режимом; розширити кругозір учнів, опрацювати ідейно-художній зміст твору поета “Для вас, історики майбутні...” Розвивати пам'ять, логічне мислення, уміння виразно і вдумливо читати твори висловлювати власні думки. Формувати соціальну компетентність – брати на себе відповідальність за індивідуальну і групову діяльність, узгоджувати свої вчинки з діями членів колективу, виробляти вміння працювати в парах, групах, виступати з повідомленнями, виховувати потяг до знань, відкриття нового, самопізнання і самовдосконалення; плекати в душах дітей глибокі патріотичні почуття: любов до своєї землі, відданість рідному народові.

Хід уроку

I. Організаційний момент

Емоційна готовність учнів до уроку

II. Оголошення теми та завдань уроку

III. Основний зміст уроку

Епіграф уроку

Він був мудрець всім мудрецам на диво,
Навчав-бо щастя і навчати вмів...

Є. Плужник

1. Вступне слово вчителя

Лукаво повелося ХХ століття з українською літературою. Народжувало великих творців, давало їм крила для високого лету, і тут же тоталітарна система ці крила стинала, самих творців розпинала на хрестах мук, а потім десятиліттями сквернила їхню працю. Чотирма бродами стікають води життя і назад не вертаються. Але ми повертаємо пам'ять, відроджуємо наші душі, наші серця. У цьому нам допомагають справжні митці.

Скільки їх, молодих, талановитих, люблячих світ і життя, розтопав чобіт сталінських інквізицій?! Особливих провин не шукали, варто було лише потрапити у сіті людоловів. З особливою ретельністю полювали на опозиційний талановитий світ мистецтва, на духовну еліту з її життєтворчим духом.

Серед тих, кому судилося "Розстріляне Безсмертя" постає талановитий письменник, якого не оминули жорна сталінських репресій, Євген Плужник... Доля подарувала йому всього 38 літ (1898-1936). Тяжко хворий на сухоти, він був заарештований і зісланий до концтабору на Соловки, там і помер.

Проблемне завдання:

Хто він? Звідки, з якого краю вийшов у світ? Під впливом кого й чого формувався його світогляд, талант?

Євген Плужник - один з найталановитіших українських поетів початку ХХ століття. Кажуть, історія завжди ставить усе на свої місця і справедливо воздає кожному. Із Плужником сталося не зовсім так. Визнаний і високо оцінений своїми сучасниками, як поет яскраво самобутній, він однак дуже мало видавався як при житті, так і після смерті. Навіть в школі згадується, тільки коли аналізується література 20-х років. Проте його одного з українських поетів можна поставити поряд з Тичиною, бо він так правдиво і художньо точно змалював страшну трагедію братовбивчої громадянської війни в Україні.

Із його біографії знаємо, що митець свідомо уникав політичних питань, не втручався в досить бурхливі літературні полеміки, ставився до них певною мірою скептично. Можливо, з цієї причини в його поезіях часто бачимо слова «тиша», «тишина», «спокій». Та жорстока дійсність, що вирувала довкола нього (громадянська війна, масовий терор, моральна деградація сучасників), стала врешті його особистою трагедією світосприйняття. Однак через усі твори простежується провідна думка: людство вистраждає, опам'ятається, одужає. Виходить, що Плужник «неголосним» був за життя, він був приречений на посмертне забуття, і тільки сьогодні визнаний поетом широкого гуманістичного болю й суму.

Я - як і всі. І штани з полотна...

І серце моє наган...

Бачив життя до останнього дна

Сотнями ран!

* * *

Знаю, сіренький я весь такий,

Мов осінній на полі вечір...

Я тихенький, тихенький.

Тихіш од трави...

Взагалі я дуже тихенький.

3. Життєвий шлях Євгена Плужника

(Матеріал для вчителя і учнів)

Повідомлення № 1

Євген Павлович Плужник народився 26 грудня 1898 року в слобідці Кантемирівка Богучарського повіту Воронезької губернії (край був заселений козаками з України в XVII ст.). в сім'ї дрібного торговця. Його батько був дрібним купцем родом з Полтавщини, а мати – з Воронезчини. У сім'ї було 8 синів і дочок. Спадкові сухоти періодично забирали когось із дітей. Мати була зайнята, тож Євген жив під опікою сестри Ганни. Змалку опанував рідну

українську мову, в гімназійні роки спізнався добре і з літературою — звісно, в час поза навчанням. Учився, поки було йому цікаво; зате читав досхочу, ласуючи цукерками. Мусив міняти гімназії (Воронеж, Богучар, Ростов), закінчивши освіту аж 1918 р. в місті Боброві. Тамтешній учитель-словесник на підставі ранніх проб поетичного пера російською мовою провістив юнакові майбутні літературні успіхи Протягали Євгенові шляхи І на Полтавщину — спершу в канікулярний час. А того ж 1918 р. вже вдівцем батько Євгена Павло перебрався туди, у свої рідні краї над Пслон, аби порятувати вцілілих дітей від родинних сухот і знайти безпечніший притулок за тривожної доби.

У 1919р. Євген вчителює у початковій школі села Велика Богачка. Навчаючи дітей, він одночасно поглиблював і свої знання. Але самоосвіта його не задовольняла. Євген Плужник вирішує спробувати свої сили як актор у мандрівній трупі, а вже влітку 1920р. від'їхав до міста Києва до старшої сестри Ганни, яка працювала лікарем-фтизіатром в медінституті, а її чоловік викладач у ветеринарно-зоотехнічному інституті. Він загітував вступити Євгена до цього інституту. Але через рік Євген зрозумів, що це не його покликання. Невдовзі він вступає до Київського музично-драматичного інституту ім. Лисенка. Акторські здібності Плужника, його гумор та дотепність цінують викладачі й товариші, пророкують перспективне сценічне майбутнє.

Є.Плужник не зробив акторської кар'єри, взагалі не став актором, проте захоплення театром не минуло безслідно. Він написав три прозові п'єси. Дві з них ("Професор Сухораб" та "У дворі на передмісті") опубліковано 1929року в журналі "Життя й революція". У них живе аромат тієї епохи, вони й тепер можуть задовольнити і наше прагнення до пізнання, і наші естетичні потреби. Плужник надзвичайно любив лише одну п'єсу: "Лихо з розуму" Грибоєдова. Створити українське "Лихо з розуму"- п'єсу, що поєднала б у собі все найкраще з драматургії і поезії – ось таку мету поставив перед собою митець. Ще під час відвідування лекцій він знайомиться зі своєю майбутньою дружиною, яка навчалася на історико-філологічному факультеті ІНО (Інститут народної освіти). Вони закохуються одне в одного і 12 жовтня 1922р. одружуються.

Повідомлення № 2

Своє літературне «хрещення» письменник одержав у літературній організації «Ланка» (згодом - «Марс»), що відокремилось від строкатого «Аспису» (асоціації письменників). Членами групи «Ланка» була невелика, але творчо дуже сильна група молодих «попутників»: Б.Антоненко-Давидович, Г.Косинка, В.Підмогильний, Є.Плужник, Б.Тенета, Т.Осьмачка, Д.Фальківський та ін.

Перші українські вірші Є.Плужника (в гімназійний період він писав російською) були опубліковані 1923 року в київському журналі "Глобус" під псевдонімом Кантемирянин (від назви рідного села) - Плужник ще не наважився перші поетичні спроби підписати власним прізвищем.

1926 року завдяки дружині поета, Галині Коваленко, побачила світ перша книжка віршів Євгена Плужника під назвою "Дні". Євген "все писав, писав, - розповідала вона, - а ми бідно жили, на шостому поверсі, одна кімнатка, а він

все писав і засував то в піч, то під матрац. Одного разу він вийшов. Викликали його... Я собі подумала так: якщо я не зможу оцінити його поезію, то викраду. Понесу я Юрієві Меженкові, хай він скаже - він же фахівець, чи це чогось варте. Потім Меженко викликає мене до телефону і каже: "Знаєте, що ви принесли? Ви принесли вірші такого поета, якого ми в житті будемо довго чекати і дай нам Бог, щоб ми дочекалися". Та у липні 1926 року, коли дружина була на відпочинку, стан здоров'я письменника різко погіршується: горлом пішла кров. Коли лікарі через місяць дозволили нарешті відвезти хворого до передмістя, у Ворзелі зняли кімнату. Там і перебував поет до глибокої осені, потім лікувався у тубінституті, а навесні поїхав до Карасану. Відтоді і назавше його життя підлягло суворому режиму.

Через рік виходить друга й остання прижиттєва поетична збірка Є.Плужника "Рання осінь", яка мала прихильну рецензію Ю.Меженка, а іншими розкритикована.

На початку 30-х років, незважаючи на важку хворобу, літературна діяльність Плужника значно активізується, розширюються її горизонти: перекладає українською мовою. Восени 1932 року поет, повертаючись з Кавказу, заїздить до Харкова, де у вузькому колі друзів читає свою п'єсу "Шкідники".

Повідомлення № 3

Збірка поезій під назвою "Рівновага", яку Плужник підготував до друку і датована 33-м роком, лишилася ненадрукованою: разом з багатьма своїми друзями й колегами по перу він потрапив у жорна сталінської репресивної машини. Ці вірші увійшли до "Вибраних поезій" Є. Плужника 1966 року. Усього десять років тривала літературна діяльність цього талановитого поета.

В українську поезію середини 1920-х років Євген Павлович Плужник увійшов як співець гуманізму. Поезії його сповнені трагічного звучання: проповідям класової ненависті й безжальному братовбивству він протиставляє ідею абсолютної цінності людського життя, протест проти бездумної революційної жорстокості. Він прагнув конкретного гуманізму, зверненого до кожної людини, що опинилася у вирі терору й репресій і була безсилою захистити свою честь, гідність, зрештою, саме життя.

Поет-філософ Плужник розкриває суперечність між метою і здобутком, між справжнім сенсом людського життя і його нікчемними зовнішніми виявами.

Відразу після розстрілу двадцяти восьми "ворогів народу", серед яких були друзі Є.Плужника по "Ланці" і "Марсу", митець потрапляє в "чергу" призначених до розстрілу. Ордер на арешт і трус у його квартирі був виписаний 4 грудня 1934 року. Але ще 2 грудня уповноважена секретно-політичного відділу НКВС УРСР Гольдман скомпонувала постанову, в якій Плужник звинувачувався в тому, що він "є членом контрреволюційної організації, був зв'язаний з націоналістичною групою письменників, вів контрреволюційну роботу. Знав про практичну діяльність організації по підготовці терактів". На підставі цього зроблено висновок: "перебування його на волі є соціально

небезпечним", а тому Євген Плузник підлягає "утриманню в спецкорпусі Київського обласного управління НКВС".

Повідомлення № 4

Арешт Плузник зустрів спокійно. Після безпідставних ув'язнень його колег-літераторів, його власний арешт не став несподіванкою для нього. 25 березня 1935 року Євгену Павловичу Плузнику оголосили вирок: смертна кара, яку пізніше було замінено десятима роками заслання. Проте десять років заслання на Північ з суворими умовами полярного клімату та напівголодне життя в'язничних казарм для людини, хворої на легені, - означали вірну смерть. Заміна розстрілу на заслання не давала поетові жодних шансів на порятунок. Та все ж того дня, коли йому повідомили про зміну вироку, він зрадив. У листі, написаному до дружини під першим враженням одержаної звістки, Євген Плузник писав:

"Галча моє!

Це не дрібничка, що пишу я тобі чорнилом, але разом з тим - це величезну має вагу: я хочу, щоб надовго, на все своє й моє життя, зберегла цей лист - найрадісніший, вір мені, з усіх листів, що я коли-небудь писав тобі. Галю, ти ж знаєш, як рідко я радів і як багато треба для того, і от тепер, коли я пишу тобі, що сповнює мені груди почуття радості - так це значить, що сталося в моїм житті те, чому й ти разом зо мною - я знаю - радітимеш. У мене мало зараз потрібних слів - мені б тільки хотілося пригорнути тебе так міцно, щоб відчула ти всім еством твоїм, що пригортає тебе чоловік, у якого буває життєва сила і в м'язах, і в серці, і в думках. Я пишу тобі, а надворі, за вікном, сонце - і мені, їй-богу, так важко стримати себе, щоб не скрикнути: яке хороше життя, яке прекрасне майбутнє в людини, що на це майбутнє має право! Я цілую тебе, рідна моя, і прошу: запам'ятай дату цього листа як дату найкращого з моїх днів.

28.03.35

Твій Євген".

До Соловецьких казематів разом із побратимами по заслання в арештантських вагонах поет вже їхати не міг. Його, тяжко хворого, везли окремо. На Соловках він переважно лежав у тюремній лікарні, зрідка писав листи в Україну. Останній його лист датований 26 січня 1936 року. Цей лист Євген Плузник уже продиктував, а дружині лише приписав власною рукою: "Присягаюся тобі, я все одно виживу!" На жаль, це було вже нереально.

Плузник усе життя повторював наче заклинання слова *спокій, щирість* і їх похідні. Обов'язковими у його аутотренінгу стали витримка, розважливість, той недемонстративний стоїцизм, що не зрадив йому і в останні хвилини життя.

Плузник помер у соловецькій тюремній лікарні. Перед смертю розпорядився, щоб його верхній одяг і пальто передали тим, до кого він прихилився, хоч знав, що його побажання не буде виконано. Наближення смерті передбачив непомильно. Попросив у санітара води: «... вмийся, пригадаю Дніпро і вмру».

Зі спогадів того санітара: «Плузник повільно вмочив праву руку, підніс її до чола і так тримав її якийсь час, закривши очі – як людина, що пригадує;

потім знову вмочив пальці обох рук у воду і слабо потер їх одну об одну. Потім обтерся рушником, що його я подав, – так само повільно, мляво. Я поміг йому лягти і закритися коцами до підборіддя; взяв миску і відійшов з нею. По якійсь хвилині-двох я знову був коло ліжка. Письменник уже не дихав...» (Євген Плужник, Три збірки, Мюнхен, Інститут літератури ім. Михайла Ореста, 1979).

Поет знав, що каже: «бути щирим – не всім зуміти». І не боявся суворого суду сучасника саме тому, що «нащадкам безстороннім» промовлятиме моя спокійна щирість».

В оцій спокійній щирості – ключ до своєрідності письма. А позаяк вона живилася вродженою шляхетністю і набутою культурою, то й сталося рідкісне преображення, яке обертає простого смертного на великого поета. Щирість потребує довірливої інтонації. Плужник довів її до межі досконалості. Я сказав «довів» і – засумнівався. Та нічого він не доводив. Просто сказав те, що сказати міг тільки він.

Євген Плужник помер 2 лютого 1936 року. Похований у Братській могилі на Далеких Соловках. 4 серпня 1956 року постановою Військової колегії Верховного Суду СРСР вирок Євгену Павловичу Плужнику скасовано й справу припинено "за відсутністю складу злочину".

Повідомлення № 5

Євген Плужник - людина із вершин незвичайного таланту, тихої вдачі, стриманий, навіть обережний. Тримався незалежно, і цього було досить...

Він не був "ворогом народу", ворогом радянського ладу. Плужник намагався його зрозуміти, осмислити, "...бачив життя... сотнями ран!.." Його твори стали вираженням правди і совісті. Хто ще міг так щиро ввірити себе сучасникам?

Суди мене судом твоїм суворим,

Сучаснику! - Нащадки безсторонні

Простять мені і помилки, й вагання...

Поет переконаний, що зрозуміють його:

І пізній сум, і радість передчасну, -

Їм промовлятиме моя спокійна щирість.

Отже, саме "спокійна щирість" була основою його світобачення та світосприйняття, яку не могли пробачити йому, коли у 20-ті роки почалися в Україні судово-політичні процеси. Читаєш чисті і проникливі рядки поета і розумієш, що світ його душі міститься у душі багатостраждального українського народу:

Ой, упали ж та впали криваві роси

На тихенькі-тихі поля...

Мій народі! Темний і босий!

Хай святиться твоє ім'я!

Вражає глибина думок і почуттів Є. Плужника. Життєву науку він пізнає у природі:

Вчись у природи творчого спокою

В дні вересневі. Мудро на землі...

...Вір і наслідуй.

Вічність природи, Всесвіту навіває філософські роздуми про вічність і вічність і незнищенність краси:

...Я дивлюсь і бачу: все навіки
На цій осінній лагідній землі...

Життєву даль йому відкривали "...пелюстки вуст дитячих", чиста душа, перша зустріч і любов. У найскрутніші хвилини втоми і зневір'я звертався до Т. Г. Шевченка, у нього поет черпав сили:

І знову в серці відчуваю мир я
І тихий голос радісних надій.

Отже, прагнення миру і радісні надії були йому так необхідні! Поезія Є. Плужника, як і його життя, адресована суспільству. Задля майбутнього суспільства він здатний на самопожертву:

Благословен еси, часе мій!
О, жорстокий! І весь в крові!
- Це нічого, що я, мов гній, -
Під посіви твої нові!

Ця жертовність життєстверджуюча: "Бо ось вірю і зросту колись". Вийшовши з народних витоків, страждаючи за народ, останнім шматком хліба ділячись із сусідськими дітьми у голодному 1933, Є. Плужник увійшов у безсмертя, вірячи у торжество добра:

Зійде колись велетенський посів
Тишею вірних днів!

4. Літературна діяльність Євгена Плужника

Євген Плужник — талановитий український поет, письменник, драматург, якого не оминули жорна сталінських репресій, він один із тих, кого ми називаємо тепер «розстріляне відродження». Із його біографії знаємо, що митець свідомо уникав політичних питань, не втручався в досить бурхливі літературні полеміки, ставився до них певною мірою скептично. Можливо, з цієї причини в його поезіях часто бачимо слова «тиша», «тишина», «спокій». Та жорстока дійсність, що вирувала довкола нього (громадянська війна, масовий терор, моральна деградація сучасників), стала врешті його особистою трагедією світосприйняття. Однак через усі твори простежується провідна думка: людство вистраждає, опам'ятається, одужає.

На час виходу першої збірки «Дні» (1926) Євген Плужник був уже визнаним письменником, а сама збірка творів продемонструвала певну опозиційність стосовно «пролетарської літератури». Усі твори митця вмістилися в три збірки: «Дні», «Рання осінь», «Рівновага» (остання за життя поета не була видана).

Ставши членом угруповання «Ланка», яке об'єднувало творчі сили, молодий поет разом з іншими намагався поєднати усталені традиції класики та естетичні потреби нового часу, виробивши власний стиль. І до нинішніх днів літературознавці насправді не дійшли однієї думки: був він реалістом чи імпресіоністом. Слушно свого часу про нього сказав Віктор Петров (Домонтович): «Він поет, хіба цього мало?!»

Багато поезій сповнені трагічного звучання: класовій ненависті й безжальному братовбивству автор протиставляє ідею цінності людського життя, висловлює протест проти бездумної революційної жорстокості. Знав, які страшні трагедії пережило українське село, як нещадно громадянська війна нищила і винних, і правих:

Сідало сонце. Коливалися трави.

А хто з них винний, а хто з них правий! —

З-під однакових стріх.

5. Опрацювання програмової поезії Євгена Плузника

“Для вас, історики майбутні...”

Митець прагне гуманізму, зверненого до кожної людини, яка опинилася у вирі терору й репресій і була безсилою захистити свою честь, гідність, життя. Поет-філософ Плузник розкриває протиріччя між справжнім сенсом людського життя та його нікчемними зовнішніми виявами. Це, зокрема, спостерігаємо у творі «Для вас, історики майбутні...»

5.1 Виразне читання поезії з відповідним коментарем

Для вас, історики майбутні,

Наш біль — рядки холодних слів!

О, золоті далекі будні

Серед родючих вільних нив!

Забудь про ті натхненні свята.

Що в них росила землю кров!

Мовчи, мовчи, душе підтята,

— Агов!

Якийсь дідок нудний напише, —

Війна і робітничий рух...

О, тихше!

- Біль не вщух!

5.2 Тема: роздуми ліричного героя про те, що людське життя для історії — це тільки мить, для людини — піт праці і кров боротьби, це радощі й страждання, і про них навряд чи напишуть майбутні історики

5.3 Ідея: засудження тих істориків, які забувають уроки життя, кому на відстані все здається простим, зрозумілим, і тому їм легко писати «рядки холодних слів» про часи громадянської війни; возвеличення подвигу тих, хто скроплював землю своєю кров'ю, віддавав душу боротьбі за волю і справедливість.

5.4 Основна думка: людське життя - це живий біль, жива рана, і не треба її ятрити порожніми фразами. Мабуть, тільки письменникові під силу передати людські почування, історію «підтятої» людської душі.

5.5 Жанр: громадянська лірика

5.6 Римування: перехресне

5.7 Віршований розмір: ямб

5.8 Художні особливості твору:

метафори - росила землю кров, мовчи, душе

епітети - рядки холодних слів, золоті далекі будні, серед родючих вільних нив, душе підтята, дідок нудний

риторичні окличні речення-

Наш біль — рядки холодних слів!

О, золоті далекі будні

Серед родючих вільних нив!

Забудь про ті натхненні свята.

Що в них росила землю кров!

Мовчи, мовчи, душе підтята,

— Агов!

О, тихше!

- Біль не вщух!

Риторичні звертання

О, золоті далекі будні

Серед родючих вільних нив!

Мовчи, мовчи, душе підтята,

інверсія – душе підтята, дідок нудний, історики майбутні,

5.9 Обговорення ідейно-художнього змісту поезії за запитаннями

1. Як поет-філософ Плужник розкриває протиріччя між справжнім сенсом людського життя та його нікчемними зовнішніми виявами?

2. У чому полягає справжній сенс людського життя?

3. До чого закликає нащадків поет?

4. Чому адресатами болючих рядків названо лиш «істориків майбутніх», а не сучасного авторові читача?

Висновки

Людське життя для історії — це тільки мить. А для людини — піт праці і кров боротьби, це радощі й страждання. Про них навряд чи напишуть майбутні історики. Можливо, узагальнять словами «війна», «робітничий рух». Для ліричного ж героя поезії — це живий біль, жива рана, і не треба її ятрити порожніми фразами. Мабуть, тільки письменникові під силу передати людські почування, історію «підтятої» людської душі.

На відстані все здається більш простим, зрозумілим. Тому легко буде майбутнім історикам писати «рядки холодних слів» про часи громадянської війни. Але для тих, хто скроплював землю своєю кров'ю, віддавав душу боротьбі, — це було життя, сповнене жаху й болю. Автор хоче, щоб нащадки, які будуть жити «серед родючих вільних нив», не забували цього. Показовим є те, що адресатами болючих рядків названо лиш «істориків майбутніх», а не сучасного авторові читача, і це зрозуміло, бо ці болі-страждання для Євгена Плужника, як доречно писав про це В. Державін, — єдина дійсна життєва реалія, а все інше — лише «слів цвіла полова».

Хто він, Євген Плужник? Звідки, з якого краю вийшов у світ? Під впливом кого й чого формувався його світогляд, талант?

Він був мудрець всім мудрецам на диво,
Навчав-бо щастя і навчати вмів...

Є. Плужник

V. Підсумок уроку

VI. Оголошення результатів навчальної діяльності

VII. Домашнє завдання

Ідейно- художній аналіз поезії “Для вас, історики майбутні...”

Написати твір-роздум на тему

«Людське життя для історії — це тільки мить, а для людини — піт праці і кров боротьби, це радощі й страждання».

Урок №8

*Коваль Надія Антонівна, учитель
Городищенської ЗОШ I-III ступенів №2*

Тема. Євген Плужник. **Вчись у природи творчого спокою...”, “Ніч... а човен – як срібний птах!..”, “Річний пісок...” “Громадянський інтим”, сповідальність, ліричність, філософічність лірики. Урівноваженість душевного стану ліричного героя, мотив туги за минулістю краси, гармонією світу і людини, мить і вічність у чуттєвому вираженні**

Мета: ознайомити школярів з основними творами Є.Плужника, навчити учнів робити ідейно-художній зміст творів поета “, «Вчись у природи творчого спокою...», “Ніч... а човен – як срібний птах!..”, “Річний пісок...”, виділяти основні мотиви, настрої, визначати роль у них метафори та інших художніх засобів. Удосконалювати вміння порівнювати його поезії з поезіями М.Рильського, П.Тичини, визначати спільне і відмінне, обмірковувати і висловлювати власні судження з приводу втрати душевної гармонії та способів її повернення.

Хід уроку

I. Організаційний момент

Емоційна готовність учнів до уроку («Світлофор».)

2. Актуалізація суб'єктного досвіду. (Передбачення, «Незакінчене речення»: «Від сьогоднішнього уроку я очікую...».)

II.Актуалізація опорних знань

1. *Літературна вікторина «Невідомий Євген Плужник»*

1.Коли і де народився Євген Павлович Плужник?

(26 грудня 1898 року в слобідці Кантемирівка Богучарського повіту Воронезької губернії)

2. В якій сім'ї народився майбутній поет?

(в сім'ї дрібного торговця, у сім'ї було 8 синів і дочок)

3. Під чиєю опікою жив Євген?

- (під опікою сестри Ганни)
4. Де вчителює Плужник?
(у початковій школі села Велика Богачка).
5. Де ще, крім учителювання, пробував свої сили Євген Плужник
(вирішує спробувати свої сили як актор у мандрівній трупі)
6. В якій літературній організації одержав літературне «хрещення» письменник?
(у літературній організації «Ланка»)
7. Хто був членами групи «Ланка»?
(група молодих «попутників»: Б.Антоненко-Давидович, Г.Косинка, В.Підмогильний, Є.Плужник, Б.Тенета, Т.Осьмачка, Д.Фальківський та ін.)
8. Яким псевдонімом підписався Є.Плужник під перші українськими віршами, які були опубліковані 1923 року в київському журналі "Глобус"
(під псевдонімом Кантемирянин (від назви рідного села))
9. Коли і завдяки кому побачила світ перша книжка віршів Євгена Плужника під назвою "Дні"
(1926 року завдяки дружині поета Галині Коваленко)
10. Чому збірка поезій під назвою "Рівновага", яку Плужник підготував до друку і датована 33-м роком, лишилася ненадрукованою?
(разом з багатьма своїми друзями й колегами по перу він потрапив у жорна сталінської репресивної машини).
11. Скільки років тривала літературна діяльність поета?
(усього десять років)
12. Коли помер і де похований Євген Плужник?
(помер 2 лютого 1936 року, похований у Братській могилі на Далеких Соловках).
- Примітка. За кожну правильну відповідь встановлюється 1 бал.*

III. Оголошення теми, мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

IV. Основний зміст уроку

1. Вступне слово вчителя

Сьогодні ми з Вами познайомимося з неповторною поезією Є.Плужника і з допомогою його творчості зможемо дізнатися, який він.

2. Опрацювання програмової поезії Євгена Плужника

"Вчись у природі творчого спокою..." із збірки "Рання осінь"

Поезія збірок "Рання осінь" (1927) та "Рівновага" (1933) лірична, а точніше, переважно інтимно-особистісна, глибоко психологічна за характером. Є. Плужник великий майстер передавати особливості різних станів душі людини. Настрій збірок "Рання осінь" та "Рівновага" суттєво відрізняється від збірки "Дні": здебільшого це медитативні, елегійні твори: наприклад, "Дивлюсь на все спокійними очима, давно спокійним бути я хотів...", "Вчись у природі творчого спокою...". У цих збірках багато творів пейзажної лірики, яка неодмінно, хоча б на рівні підтексту, співвідноситься з долею людини.

2.1 Виразне читання поезії з відповідним коментарем

Вчись у природи творчого спокою
В дні вересневі. Мудро на землі.
Як від озер, порослих осокою.
Кудись на південь линуть журавлі.

Вір і наслідуй. Учневі негоже
Не шанувати визнаних взірців,
Бо хто ж твоїй науці допоможе
На певний шлях ступити з манівців?

Тема 2.2: взірець для творчої людини - природа, у якій все гармонійно поєднане, включене в життєвий коловорот.

2.3 *Ідея:* захоплення красою навколишнього світу і біль з приводу відсутності душевної гармонії, заклик шанувати природу, тому що все минеться, а людина все одно буде бажати гармонії з довколишнім світом.

2.4 *Основна думка:* людині притаманно сумніватися, помилятися. Тому і потрібно вчитися у природи, прислухатися до свого серця, своєї натури як частки цієї природи. І вірити, мати якісь ідеали, співзвучні загальнолюдським, щоб не схибити, не піти манівцями.

2.5 *Жанр:* пейзажна лірика.

2.6 *Римування:* перехресне

2.7 *Віршований розмір:* ямб

2.8 *Художні особливості твору:*
порівняння – як від озер, порослих осокою.

інверсія – дні вересневі

риторичні запитання

хто ж твоїй науці допоможе

На певний шлях ступити з манівців?

2.9 *Обговорення ідейно-художнього змісту поезії за запитаннями*

1. Яка думка утверджується у поезії «Вчись у природи творчого спокою»?

2. Над чим поет змушує задуматись читача?

У маленькій (дві строфи) поезії «Вчись у природи творчого спокою» утверджується філософська думка про те, що взірцем для творчої людини має бути природа. Тільки в її «творчому спокої» все досконале й гармонійне, тому у творі звучить заклик шанувати «визнаний взірець» — природу. Євген Плужник ніби втікав від дійсності, заглиблюючись у свій власний світ, але прагнув і нащадкам передати думку про те, що все минеться, а людина все одно буде бажати гармонії з довколишнім світом.

Усвідомлення зовнішнього спокою, урівноваженості - це ознаки душевного стоїцизму

Стоїцизм (грец. *sto* — портик (галерея з колонами в Афінах, де Зенон, засновник Стої, навчав філософії)) — філософське вчення, згідно з яким світ-космос перебуває в нескінченній пустоті, будучи живим сферичним тілом, розумною істотою, що організовує всі свої частини в доцільно упорядковане

ціле. Долю окремого тіла, за стоїцизмом, визначає його природа, що доцільно включається у всезагальну природу. Найважливішим своїм завданням стоїцизм вважав обґрунтування міцної і розумної основи морального життя людини, яку вбачав у подоланні пристрастей, силі духу, що виявляється у підпорядкуванні своїй долі. Основними чеснотами стоїка було проголошено стійкість, твердість у житті.

3. Опрацювання програмової поезії Євгена Плузника

«Ніч... а човен — як срібний птах!..» (зі збірки "Рівновага").

Автор вдається до відомого в літературі образу човна - символу людської долі, що несеться по хвилях життя, передає глибоке зачарування красою світу. У поезії звучать космічні мотиви. Ліричний герой поезії Є.Плузника усвідомлює себе часткою космосу.

3.1 Виразне читання поезії з відповідним коментарем

Ніч... а човен - як срібний птах!

(Що слова, коли серце повне!)

Не спіши, не лети по сяйних світах,

Мій малий ненадійний човне!

І над нами, й під нами горять світи...

І внизу, і вгорі глибини...

О, який же прекрасний ти,

Світе єдиний.

3.2 Тема: відтворення врівноваженості душевного стану ліричного героя, мотиву туги за минущистю краси, щирих особистих почуттів людини, пов'язаних із роздумами про те, що людське життя сповнене радості, гармонії, а подекуди — непевності й смутку.

3.3 Ідея: возвеличення любові до всього, що пов'язано з людським життям, вибором людиною життєвого шляху, глибокого зачарування красою світу.

3.4 Основна думка: світ такий глибокий і й незбагнений, але в цьому його краса й привабливість, те, заради чого варто жити.

О, який же прекрасний ти,

Світе єдиний.

3.5 Жанр: р філософська лірика

3.6 Римування: перехресне

3.7 Художні особливості твору:

Образи-символи: образ човна - символ людської долі, що несеться по хвилях життя, передає глибоке зачарування красою світу:

метафори горять світи,

не спіши, не лети по сяйних світах, Мій малий ненадійний човне! (абстрактне, переносне значення, метафора, що може означати і людське життя, і вибір шляху людиною, і мрію).

Полісиндетон – нагромадження у фразі великої кількості сполучників з метою підкреслення роздумів ліричного героя про глибину й незбагненність світу

І над нами, й під нами горять світи...

І внизу, і вгорі глибини...

епітети - по сяйних світах, малий ненадійний човне,

порівняння - човен - як срібний птах

інверсія – світе єдиний

риторичне звертання Не спіши, не лети по сьайних світах,
Мій малий ненадійний човне!

О, який же прекрасний ти,

Світе єдиний.

риторичні оклики Що слова, коли серце повне!

Ніч... а човен - як срібний птах!

3.9 Обговорення ідейно-художнього змісту поезії за запитаннями

1. Які думки і почуття викликає у вас ця поезія?

2. Що символізує образ малого ненадійного човна, що летить по річці, «як срібний птах» ?

3. Розкрийте алегоричний підтекст поезії, що передається словами:

Не спіши, не лети по сьайних світах,

Мій малий ненадійний човне!

4. Яким настроєм проінята поезія Є.Плужника? З чим це пов'язано?

5. Яка основна думка твору?

6. До якого виду лірики відноситься поезія?

Попри те, що у творах Євгена Плужника відображено врівноваженість душевного стану ліричного героя, часто відчувається мотив туги за минущию краси. Цією думкою наповнений вірш «Ніч... а човен, — як срібний птах!..» Поезія нагадує про те, який прекрасний світ. Образ малого ненадійного човна, що летить по річці, «як срібний птах», символізує людське життя, сповнене радості, гармонії, а подекуди — непевності й смутку. Мить і вічність у чуттєвому, образному вираженні знайшли в цій поезії найяскравіше втілення.

У вірші Є. Плужника конкретна картина ночі на човні поєднується з алегоричною, з глибоким підтекстом. Зачаровує порівняння «човен — як срібний птах» (конкретне значення) і тут же — «не спіши, не лети по сьайних світах, Мій малий ненадійний човне!» (абстрактне, переносне значення, метафора, що може означати і людське життя, і вибір шляху людиною, і мрію). Ліричний герой розуміє глибину й незбагненність світу, але в цьому його краса й привабливість, те, заради чого варто жити.

4. Опрацювання програмової поезії Євгена Плужника «Річний пісок»

(із збірки "Рання осінь")

У творчому доробку Євгена Плужника небагато інтимних віршів. Один із них «Річний пісок, слідок ноги твоєї...»

4.1 Виразне читання поезії з відповідним коментарем

Річний пісок слідок ноги твоєї

І досі ще — для мене! — не заніс.

Тремтить ріка, і хилиться до неї

На тому березі ріденький ліс...

Не заблукають з хуторів лелеки, -

Хіба що вітер хмари нажене...

О друже мій єдиний, а далекий.
Який тут спокій стереже мене!

Немов поклала ти мені на груди
Долоні теплі, і спинилось все:
І почуття, і спогади, і люди,
І мертвий лист, що хвилями несе.

Немов ласкаві вересневі феї
Спинили час, — і всесвіт не тече...
І навіть цей слідок ноги твоєї
Вже не хвилює серця і очей...

Бо я дивлюсь і бачу: все навіки
На цій осінній лагідній землі,
І твій слідок малий — такий великий,
Що я тобі й сказати б не зумів!

4.2 *Тема:* зображення особистих почуттів ліричного героя, спогадів про кохання, які не стираються з пам'яті, філософських роздумів про сенс життя, про велике мале в ньому

4.3 *Ідея:* возвеличення великого почуття кохання, яке робить людину щасливою

4.4 *Основна думка:* кохання — це те велике, чим варто дорожити, що треба берегти.

4.5 *Жанр:* інтимна лірика

4.6 *Римування:* перехресне

4.7 *Віршований розмір:* ямб

4.8 *Художні особливості твору:*

Метафори - тремтить ріка, хилиться ріденький ліс, не заблукають з хуторів лелеки, спокій стереже мене

епітети - друже мій єдиний, а далекий, мертвий лист, ласкаві вересневі феї, на осінній лагідній землі,

порівняння - немов ласкаві вересневі феї спинили час,

риторичне звертання - о друже мій єдиний, а далекий.

риторичні оклики

Який тут спокій стереже мене!

І твій слідок малий — такий великий,

Що я тобі й сказати б не зумів!

4.9 *Обговорення ідейно-художнього змісту поезії за запитаннями*

1. Яким настроєм пройнята поезія «Річний пісок, слідок ноги твоєї...»? З чим це пов'язано?

2. Що пригадує ліричний герой, споглядаючи осінній пейзаж?

3. Прокоментуйте рядки поезії:

Бо я дивлюсь і бачу: все навіки

На цій осінній лагідній землі,

І твій слідок малий — такий великий,

Що я тобі й сказати б не зумів!

4. На які життєві обставини ліричного героя натякає досить похмурий пейзаж («ріденький ліс», безлюддя, «мертвий лист»)?

5. Які враження справила на вас ця поезія Є. Пужника?

Вірш проникнутий жалем за далеким, але бажаним коханням. Ліричний герой, споглядаючи осінній пейзаж, пригадує хвилини, проведені з коханою. Розлука лягла між двома закоханими, але тут, на фоні чарівної і трохи сумної природи, все, здається, завмерло. Вірш ніби зупиняє час, залишаючи в серці героя спогад про відбиток того милого сліду — такого малого й такого великого водночас (адже за ним — усе кохання, люба дружина, подружнє життя). У вірші Є. Пужника «Річний пісок слідок ноги твоєї...» передає особисті почуття ліричного героя, спогади про кохання, які не стираються з пам'яті, і філософські роздуми про сенс життя, про велике мале в ньому. Кохання — це те велике, чим варто дорожити, що треба берегти. Досить похмурий пейзаж («ріденький ліс», безлюддя, «мертвий лист») натякає на складні життєві обставини ліричного героя, на те, що він у розлуці з близькою людиною. І це додає його спогадам нотку трагічності, болючого щему, жалкування за тим, що головні слова, можливо, так і не були сказані.

Підсумки

Отже, за досить коротке творче життя Євген Пужник встиг сказати дуже багато, а це і є ознака талановитості майстра. Певним підсумком його поетичної творчості можна вважати рядки зовсім коротенької поезії на останній сторінці збірки "Рівновага":

Суди мене судом твоїм суворим, Сучаснику!

Нащадки безсторонні

Простять мені і помилки, й вагання,

І пізній сум, і радість передчасну,

Їм промовлятиме моя спокійна щирість.

(Суди мене судом твоїм суворим)

V. Закріплення вивченого матеріалу

Проведення тестового опитування

1. Роздуми ліричного героя про те, що людське життя для історії — це тільки мить, для людини — це радощі й страждання, і про них навряд чи напишуть майбутні історики звучать у поезії Пужнива

А «Для вас, історики майбутні»

Б «Річний пісок, слідок ноги твоєї...»

В «Ніч... а човен — як срібний птах!...»

Г «Вчись у природи творчого спокою...»

2. Хто є адресатами болючих рядків

Для вас,

Наш біль — рядки холодних слів!

О золоті далекі будні

Серед родючих вільних нив!

А історикі майбутні

Б сучасний авторіві читач

В митці

Г майстри художнього слова

3. Установіть вид римування у строфі

Якийсь дідок нудний напише, —

Війна і робітничий рух...

О, тихше!

- Біль не вщух!

А перехресне

Б суміжне

В кільцеве

Г білий вірш

4. Філософська думка про те, що взірцем для творчої людини має бути природа, утверджується у поезії

А «Для вас, історики майбутні»

Б «Річний пісок, слідок ноги твоєї...»

В «Ніч... а човен — як срібний птах!..»

Г «Вчись у природи творчого спокою...»

5 Поезія «Річний пісок, слідок ноги твоєї...» - вірець

А пейзажної лірики

Б громадянської лірикр

В інтимної лірики

Г філософської лірики

6 Прочитайте уривок поезії Є. Плужника

Не заблукають з хуторів лелеки, -

Хіба що вітер хмари нажене...

О друже мій єдиний, а далекий.

Який тут спокій стереже мене!

Твір написано

А хореем

Б ямбом

В дактилем

Г анапестом

7. Визначте художньо-виражальний засіб, використаний Плужником у фрагменті

Мудро на землі.

Як від озер, порослих осокою.

Кудись на південь линуть журавлі.

А метафора

Б епітет

В порівняння

Г риторичне запитання

8. Ознаки душевного стоїцизму

А усвідомлення зовнішнього спокою, урівноваженості

Б усвідомлення краси природи

В усвідомлення національної свободи

Г усвідомлення свободи слова

9. Ліричний герой поезії «Річний пісок, слідок ноги твоєї...», споглядаючи осінній пейзаж, пригадує

- А хвилини, проведені з коханою.
- Б відпочинок на березі ріки
- В літній вечір
- Г на березі ріденький ліс...

10. Яку думку передає Плужник у строфі
Вір і наслідуй. Учневі негоже
Не шанувати визнаних взірців,
Бо хто ж твоїй науці допоможе
На певний шлях ступити з манівців?

А світ такий глибокий і й незбагнений, але в цьому його краса й привабливість

Б кохання — це те велике, чим варто дорожити, що треба берегти.

В людське життя - це живий біль, жива рана, і не треба її ятрити порожніми фразами.

Г потрібно і вчитися у природи, прислухатися до свого серця, своєї натури як частки цієї природи, щоб не схибити, не піти манівцями.

11. Установіть відповідність між наведеними рядками і назвою твору Євгена Плужника

1. Вір і наслідуй. Учневі негоже
Не шанувати визнаних взірців,
Бо хто ж твоїй науці допоможе
На певний шлях ступити з манівців?
2. Немов ласкаві вересневі феї
Спинили час, — і всесвіт не тече...
І навіть цей слідок ноги твоєї
Вже не хвилює серця і очей...
3. І над нами, й під нами горять світи...
І внизу, і вгорі глибини...
О, який же прекрасний ти,
Світе єдиний.
4. Забудь про ті натхненні свята.
Що в них росила землю кров!
Мовчи, мовчи, душе підтята,
— Агов!

А «Для вас, історики майбутні»

Б «Річний пісок, слідок ноги твоєї...»

В «Ніч... а човен — як срібний птах!...»

Г «Вчись у природи творчого спокою...»

12. Установіть відповідність між наведеними рядками і художньо-виражальним засобом, використаним Є. Плужником у фрагменті

1. І твій слідок малий — такий великий,

- Що я тобі й сказати б не зумів!
- 2 Не заблукають з хуторів лелеки, -
Хіба що вітер хмари нажене...
 3. Ніч... а човен - як срібний птах
(Що слова, коли серце повне!)
 4. О, золоті далекі будні
Серед родючих вільних нив!
А метафора
Б оксиморон
В порівняння
Г епітет

VI. Підсумок уроку

VII. Оголошення результатів навчальної діяльності

VIII. Домашнє завдання

Повторити творчість П. Тичини, М. Рильського, Є. Пужника, М.Зерова, підготуватись до контрольної роботи

Вивчити напам'ять одну з поезій Євгена Плужника (на вибір).

Урок 9

*Коваль Надія Антонівна, учитель
Городищенської ЗОШ I-III ступенів №2*

Тема. Розвиток зв'язного мовлення. Письмовий твір

Мета: виявити рівень засвоєння учнями навчального матеріалу, вміння застосовувати на практиці набуті знання, введення їх в систему письмової роботи; розвивати писемне мовлення учнів, навички чіткого формулювання думок; виховувати самостійність при написанні творів, старанність, естетичне чуття слова.

Хід уроку

I. Оголошення теми, мети, завдань уроку

II. Актуалізація опорних знань учнів

1. Вибір серед записаних на дошці тем індивідуальної теми контрольної роботи.

Теми контрольних творів:

- 1) Наскрізна оптимістична тональність, життєствердна настроєвість збірки Павла Тичини «Сонячні кларнети».
- 2) Художнє відтворення національно-визвольного пробудження народу, уславлення борців за вільну Україну в поезії П.Тичини «Пам'яті тридцяти»..
- 3)Мотиви пошуків душевної рівноваги, краси в житті та в душі, вітаїзм, сповідальність у творчості Миколи Зерова та Максима Рильського.

- 4) Урбаністичні мотиви лірики Михайла Семенка
2. Самостійна робота учнів над твором.

III. Домашнє завдання

Зробити хронологічну таблицю за біографією Миколи Хвильового.

Урок 10

*Коваль Надія Антонівна, учитель
Городищенської ЗОШ I-III ступенів №2*

Тема. Контрольна робота. Оцінювання за темою «Література 20-30 років ХХ століття»

Мета: виявити рівень засвоєння учнями навчального матеріалу, вміння логічно і чітко давати відповіді на поставлені питання; розвивати писемне мовлення, вміння писати творчі роботи; виховувати в учнів уважність, вміння організовуватись, працювати самостійно.

Хід уроку

I. Оголошення теми, мети, завдань уроку

II. Актуалізація опорних знань учнів

III. Виконання контрольної роботи.

I варіант

*Завдання 1-8 мають по декілька варіантів відповідей. З яких одна правильна.
Кожна правильна відповідь оцінюється 0,5 бала*

1. Фатальну роль у літературній дискусії відіграли

- А постанова ЦК КПУ(б);
- Б рішення ВУСПП;
- В лист до М.Шумського;
- Г лист Сталіна;
- Д саморозпуск ВАПЛІТЕ.

2. Ранні твори П. Тичини належать до

- А неоромантизму;
- Б символізму;
- В футуризму;
- Г сюрреалізму;
- Д неокласицизму.

3. Укажіть назву течії в літературі і мистецтві, яка з'явилася значно пізніше занепаду класицизму як літературного напрямку і знайшла свій вияв у використанні античних тем і сюжетів, міфологічних образів і мотивів

- А імпресіонізм;
- Б експресіонізм
- В неокласицизм
- Г неоромантизм

4. Микола Зеров належав до

- А Київської школи
- Б шістдесятників
- В неокласиків
- Г «Празької школи»

5. Визначте художньо-виражальний засіб, використаний Рильським у фрагменті

Чи янголи нам свічі засвітили
По довгих муках безсердечних літ,
Чи ми самі прозріли й зрозуміли
Солодкий світ?

- А метафора
- Б епітет
- В порівняння
- Г риторичне запитання

6. До якої класичної форми звертається Рильський упродовж свого творчого життя

- А сектина
- Б терцет
- В рондель
- Г сонет

7. Прочитайте уривок поезії Є. Плужника

Не заблукають з хуторів лелеки, -
Хіба що вітер хмари нажене...
О друже мій єдиний, а далекий.
Який тут спокій стереже мене!

Твір написано

- А хореем
- Б ямбом
- В дактилем
- Г анапестом

8. Яку думку передає Плужник у строфі

Вір і наслідуй. Учневі негоже
Не шанувати визнаних взірців,
Бо хто ж твоїй науці допоможе
На певний шлях ступити з манівців?

А світ такий глибокий і й незбагнений, але в цьому його краса й привабливість

Б кохання — це те велике, чим варто дорожити, що треба берегти.

В людське життя - це живий біль, жива рана, і не треба її ятрити порожніми фразами.

Г потрібно і вчитися у природи, прислухатися до свого серця, своєї натури як частки цієї природи, щоб не схибити, не піти манівцями.

Завдання 9-11 має на меті встановлення відповідності. Кожна правильна відповідь – 2 бали.

9. Установіть відповідність між наведеними рядками і назвою твору Євгена Плужника

1. Забудь про ті натхненні свята.

Що в них росила землю кров!

Мовчи, мовчи, душе підтята,

— Агов!

2. Немов ласкаві вересневі феї

Спинили час, — і всесвіт не тече...

І навіть цей слідок ноги твоєї

Вже не хвилює серця і очей...

3. І над нами, й під нами горять світи...

І внизу, і вгорі глибини...

О, який же прекрасний ти,

Світе єдиний.

4. Вір і наслідуй. Учневі негоже

Не шанувати визнаних взірців,

Бо хто ж твоїй науці допоможе

На певний шлях ступити з манівців?

А «Для вас, історики майбутні»

Б «Річний пісок, слідок ноги твоєї...»

В «Ніч... а човен — як срібний птах!...»

Г «Вчись у природи творчого спокою...»

10. Установіть відповідність між наведеними рядками і назвою твору

Рильського

1. Кленусь тобі, веселий світе,

Кленусь тобі, моє дитя.

Що буду жити, поки жити

Мені дозволить дух життя!

2. Узори надвесняних тонких віт.

Твій погляд, ніби пролісок несмілий.

Немов трава, що зеленить граніт,

Неначе спогад нерозумно-милий...

Солодкий світ.

3. В тобі, мистецтво, у тобі одному

Є захист: у красі незнаних слів,

У музиці, що вроду, всім знайому,

Втіляє у небесний перелив

4. Яблука допіли, яблука червоні!

Ми з тобою йдемо стежкою в саду.

Ти мене, кохана, проведеш до поля,

Я піду — і, може, більше не прийду

А «Яблука допіли, яблука червоні»

Б «Солодкий світ»

В «Молюсь і вірю»

Г «Коли усе в тумані життєвому...»

11. Установіть відповідність

Звуковий засіб

1 асонанс

2 алітерація

3 анафора

4 епіфора

Визначення

А повторення однакових голосних звуків у рядку чи строфі, що надає рядку благозвучності, підсилює музичність

Б повторення однакових висловів, слів чи звукових сполучень у кінці віршових рядків або строф з метою посилення виразності й музичності

В використання слів, зокрема й вигуків, фонетично близьких до природних звуків

Г повторення однакових або подібних за звучанням приголосних звуків у віршовому рядку чи строфі для підсилення звукової або інтонаційної виразності

Д повторення окремих слів чи словосполучень на початку віршових рядків, строф чи речень

Завдання 12 відкритої форми. Дайте відповіді на запитання

Висвітліть художній світ лірики М. Рильського в 20-ті роки в контексті творчості поетів-неокласиків

II-варіант

Завдання 1-8 мають по декілька варіантів відповідей. З яких одна правильна.

Кожна правильна відповідь оцінюється 0,5 бала

1. До якого мистецького угруповання належав М.Рильський?

А неокласиків;

Б символістів;

В імпресіоністів;

Г неоромантиків;

Д футуристів.

2. Вкажіть роки, якими окреслюється літературна дискусія.

А 1924-1925;

Б 1925-1927;

В 1925-1928;

Г 1926-1928;

Д 1921-1924.

3. Микола Зеров належав до

А Київської школи

Б шістдесятників

В неокласиків

Г «Празької школи»

4. Провідний мотив вірша «Ви знаєте, як липа шелестить...» - це

А замилування красою весняної ночі

Б сум з приводу нерозділеного кохання

В оспівування краси природи
Г зміни природи в нічну пору
Д світле й радісне почуття кохання весняної ночі

5. Роздуми ліричного героя про те, що людське життя для історії — це тільки мить, для людини — це радощі й страждання, і про них навряд чи напишуть майбутні історики звучать у поезії Плужнива

- А «Для вас, історики майбутні»
- Б «Річний пісок, слідок ноги твоєї...»
- В «Ніч... а човен — як срібний птах!..»
- Г «Вчись у природи творчого спокою...»

6. Філософська думка про те, що взірцем для творчої людини має бути природа, утверджується у поезії

- А «Для вас, історики майбутні»
- Б «Річний пісок, слідок ноги твоєї...»
- В «Ніч... а човен — як срібний птах!..»
- Г «Вчись у природи творчого спокою.

7. Визначте художньо-виражальний засіб, використаний Плужником у фрагменті

Мудро на землі.
Як від озер, порослих осокою.
Кудись на південь линуть журавлі.

- А метафора
- Б епітет
- В порівняння
- Г риторичне запитання

8. Ліричний герой поезії «Річний пісок, слідок ноги твоєї...», споглядаючи осінній пейзаж, пригадує

- А хвилини, проведені з коханою.
- Б відпочинок на березі ріки
- В літній вечір
- Г на березі ріденький ліс...

Завдання 9-11 має на меті встановлення відповідності. Кожна правильна відповідь – 2 бали.

9. Установіть відповідність між наведеними рядками і назвою твору Євгена Плужника

1. Вір і наслідуй. Учневі негоже
Не шанувати визнаних взірців,
Бо хто ж твоїй науці допоможе
На певний шлях ступити з манівців?
2. Немов ласкаві вересневі феї
Спинили час, — і всесвіт не тече...
І навіть цей слідок ноги твоєї
Вже не хвилює серця і очей...
3. І над нами, й під нами горять світи...
І внизу, і вгорі глибини...

О, який же прекрасний ти,
Світе єдиний.

4. Забудь про ті натхненні свята.
Що в них росила землю кров!
Мовчи, мовчи, душе підтята,
— Агов!

А «Для вас, історики майбутні»

Б «Річний пісок, слідок ноги твоєї...»

В «Ніч... а човен — як срібний птах!..»

Г «Вчись у природи творчого спокою...»

10. Установіть відповідність між наведеними рядками і художньо-виражальним засобом, використаним Рильським у фрагменті

1. Твій погляд, ніби пролісок несмілий.

Немов трава, що зеленить граніт,
Неначе спогад нерозумно-милий...

2. Шумлять щасливі води,

І грає вітер навкруги,

3. Кленусь тобі, веселий світе,

Кленусь тобі, моє дитя.

4. І ти смієшся, й даль ясніє,

І серце б'ється

А анафора

Б полісиндетон

В порівняння

Г епітет

11 Установіть відповідність

Стильові течії модернізму

1 символізм

2 неоромантизм

3 імпресіонізм

4 експресіонізм

5 неокласицизм

Ознаки

А намагання героя наблизити дійсність до мрії, сильний герой

Б відтворення сутності предметів та ідей через знаки

В об'єктивне зображення дійсності, типовий герой у типових обставинах

Г мінливість вражень і відчуттів героя, зорові й слухові образи

Д повсякденний біль героя, невтішне майбутнє, контрасти

Е використанні античних тем і сюжетів, міфологічних образів і мотивів, проголошенні гасел «чистого мистецтва» та культу позбавленої суспільного змісту художньої форми, в оспівуванні земних насолод.

Завдання 12 відкритої форми. Дайте відповіді на запитання.

Чому дослідники зіставляють поезію П. Тичини з музикою і малярством? Чи є для цього підстава? Якщо так, доведіть це прикладами.

Урок 11

*Антоненко Світлана Вікторівна,
учитель Городищенської ЗОШ I-III ступенів №2*

Тема. Микола Хвильовий (1893 - 1933). Життєвий і творчий шлях письменника

Мета: ознайомити учнів із життям і творчим шляхом Миколи Хвильового – романтика революції; закріпити вивчене про «розстріляне відродження» та його набуток; розвивати навички самостійної роботи з літературою; підтримати зацікавлення творчістю одного з найталановитіших художників слова України; виховувати любов до рідної мови.

Обладнання: портрет М.Хвильового, виставка творів, записи на дошці

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Оголошення теми і завдань уроку. Мотивація навчальної діяльності

III. Сприйняття і засвоєння учнями навчального матеріалу

(урок можна провести у формі конференції, для цього пропонуємо поділити учнів класу на групи: біографи, літературознавці, історики)

1. Вступне слово вчителя Неперевершений майстер малої прозової форми, М. Хвильовий витворив у нашому письменстві власний стиль, своєрідний різновид лірико-романтичної, імпресіоністичної новели. На середину двадцятих років він став визнаним лідером цілого літературного покоління і був незмінним детонатором гострої критичної полеміки про шляхи розвитку пореволюційної української культури, зокрема започаткував знамениту літературну дискусію 1925 — 1928 рр. Своє життя Микола Хвильовий назвав «шляхом безумної подорожі». Справді, складається враження, що цій людині судилося перейти всіма колами пекла, а до раю так і не потрапити...

Познайомимось із життєвим шляхом

М.Хвильового.

2. Виступи учнів. «Бібліографи»

1-й учень. Біографія М. Хвильового, в якій і досі є чимало невідомого та сумнівного, виглядає як захоплююча інтрига. «Мій рік народження – 1893, 13

грудня – село Тростянець Охтирського повіту на Харківщині. Я – син народного вчителя (по єлейній термінології: з голодранців). Батько ніколи не говорив по-українськи, зате бабуся не тільки говорила, але й в глухі слобожанські вечори розказувала мені багато казок про домовиків, лісовиків ...» (з листа Хвильового до Миколи Зерова). Микола був первістком, крім нього в родині були ще донька Євгенія, син Олексій, доньки Людмила та Валентина. Микола добре закінчив початкову школу потім продовжив навчання в гімназії. У 1904 році батьки розлучилися, і він залишився з матір'ю. За вільнодумство його виключили з гімназії після чотирьох років навчання, та Хвильовий отримав атестат зрілості, склавши іспити екстерном.

Микола мав трьох сестер і брата, і тому мусив шукати роботу. Працював в економії у поміщика, мандрував по селах, потім «шалопайнічав» по заводах, цегельнях, деякий час був серед шахтарів Донбасу. Начитавшись Горького, перейнявся «філософією босяків» і помандрував на південь. *«Майже до оголошення війни я працював на півдні вантажником, підвозчиком, різноробочим. Війна і мобілізація мене протверезили. Тоді мені виповнився 21 рік — рік призиву. Я повинен був іти на військову службу».*

2-й учень. Служив на Волині, Галичині, пройшов землями Польщі, Буковини, Румунії. «Цей період свого життя,— писав М. Хвильовий, - я можу характеризувати як період повного духовного занепаду. Ні про яку ідейну роботу я вже не міг мріяти, тому що бачив я тільки одну безкінечну «походную» дорогу, на якій підстерігало мене безхліб'я, гарматний гул і сіра маса безликих людей». В окопах Першої світової усталюються його демократичні, частково й більшовицькі, симпатії. Микола Хвильовий і в цій сірій безликій масі був на видноті. Солдати поважали його за знання, ерудицію, відчайдушність і тому обрали до дивізійної ради солдатських депутатів. З 1916 року Хвильовий включається в активну політичну боротьбу, веде агітацію проти війни, «став задумуватися над вольностями України».

Наприкінці 1917 року він після шпиталю повертається додому. І знов опиняється у вирі буремних політичних подій, бере участь у боротьбі з денікінцями. З 1921 року працює на заводах Харкова, веде політичну пропаганду, багато читає.

3-й учень. Літературна діяльність Миколи Хвильового розпочалася з 1917 року. Він згадував: «Спочатку я писав так звані агітки для плакатів і газет у стилі Дем'яна Бедного. Потім, коли агітаційний період революції закінчився, я перейшов до художньої творчості». У велику літературу він увійшов як поет «робітничої рані». Перший друкований твір — поезія «Я тепер покохав город». У періодичній пресі з'являються й інші вірші. Але поступово Хвильовий переходить до прози, стає «основоположником української прози ХХ століття». Письменник щиро вірить у торжество революційних ідеалів, але згодом його оптимізм згасає.

У 1925 році М. Хвильовий разом із друзями і однодумцями створює літературну організацію ВАПЛІТЕ (Вільна академія пролетарської літератури), видає спочатку альманах, а потім журнал. У цьому ж році починається

літературна дискусія, яка точиться до 1928 року. (Про неї нам докладніше розкажуть історіографи.)

26 квітня 1926 року Й. Сталін у листі до Л. Кагановича осудив погляди комуніста Хвильового. Після цього листа на М. Хвильового, М. Ялового, О. Досвітнього нападки летіли з усіх боків. Почалися репресії, першим був заарештований М. Яловий.

М. Хвильовий, осмисливши події останніх років, прозрів і вжахнувся. Він не бачив іншого виходу, крім самогубства. 13 травня 1933 року трагічно обірвалося життя талановитого письменника, пристрасного полеміста, справжнього сина свого народу.

А тепер надамо слово нашим історикам.

Виступи групи «історики»

1-й учень.

Початок життя М. Хвильового - це «велика сім'я (три сестри і брат), освічені люблячі батьки. Але коли хлопцю було лише одинадцять років, батько, Григорій Олексійович, залишив сім'ю. Дійсно, батько справив певний вплив на духовне становлення найстаршого сина, зацікавив тими народницькими ідеалами, що були знаменом його студентської молодості, передав свій невгамовний потяг до мандрів та полювання. Але пристрасний мисливець і рибалка був людиною неврівноваженою, мало заклопотаною утриманням родини й вихованням своїх п'яťох дітей. Весь тягар упав на плечі матері, Єлизавети Іванівни Тарасенко, яка багато років вчителювала і після розлучення зі своїм легковажним чоловіком самовіддано виховувала дітей.

2-й учень. Хоча життя Миколи починалося нелегко (рано пішов працювати, блукав по містах і селах, служив у діючій армії), він не втратив свого оптимізму та віри в людей. Почалися революційні перетворення в суспільстві, і Микола Хвильовий проголошує себе романтиком революції.

Разом із В. Сосюрою та М. Йогансенем він розпочинає нову «еру творчої пролетарської поезії». Саме бурхливі події 1917 року покликали цих митців до нових творчих поривань. У своєму «Універсалі до робітництва і пролетарських митців українських» вони писали: *«Мідяною сурмою скликаємо до наших лав розпорошені творчі одиниці робітництва... Формуємо загони. Організуємо регулярну армію митців пролетаріату.»*

Наші лави крилаті сповнюватимемо залізною дисципліною робочих ритмів і пролетарських метафор. В цьому попередники нашої пророки — Шевченко і Франко.»

3-й учень. У 1925 році починається так звана літературна дискусія. (1925—1928 роки) — публічне обговорення шляхів розвитку, ідейно-естетичної спрямованості та завдань нової української радянської літератури, місця і ролі письменника в суспільстві. Дискусія виникла через глибокі розходження у розумінні природи і мети художньої творчості серед українських письменників, ідейну і політичну конкуренцію літературних організацій. Приводом до неї стала стаття Миколи Хвильового «Про „сатану в бочці“ або про графоманів, спекулянтів та інших просвітян», яка була спрямована проти низькопробної «червоної графоманії». Особливого розголосу набула стаття «Україна чи

Малоросія?». З літературної дискусія перейшла в політичну. У полеміку включилися партійні діячі — В. Чубар, М. Скрипник, В. Затонський, Н. Хвиля. Фатальну крапку в ній поставив Й.Сталін, який у листі до Л. Кагановича написав: *«В той час як західноєвропейський пролетаріат із захопленням дивиться на прапор, що повіває над Москвою, український комуніст Хвильовий не має нічого сказати на користь «Москви», як тільки закликати українських діячів тікати якомога швидше геть від Москви...»*. Літературний опонент перетворився на ідейного ворога, і дискусія захлинулася.

М. Хвильового звинувачують у прагненні відірвати українську культуру від російської, протиставити два народи один одному. Він разом із Досвітнім і Яловим пише спокутного листа, аби врятувати ВАПЛІТЕ і журнал, але машину терору і репресій було запущено, і зупинити її ніхто не міг — вона вимагала нових і нових жертв.

4-й учень. 13 травня 1933 р. прогрімів постріл, що обірвав життя одного з найталановитіших письменників ХХ ст. Миколи Хвильового. Сталося це ясного ранку в присутності кількох найближчих його соратників, яких покликав на сніданок,— Миколи Куліша, Григорія Епіка, Олесь Досвітнього (Михайла Ялового, першого президента ВАПЛІТЕ, напередодні було заарештовано). Грав на якомусь щипковому вірменському інструменті, декламував вірш М. Некрасова «Мужичок с ноготок», потім вийшов до сусідньої кімнати і там вистрілив собі у скроню. На столі залишив передсмертну записку: *«Арешт Ялового - це розстріл цілої Генерації... За що? За те, що ми були найщирішими комуністами? Нічого не розумію. За Генерацію Ялового відповідаю перш за все я, Микола Хвильовий. Отже, як говорить Семенко, ... ясно. Сьогодні прекрасний соняшний день. Як я люблю життя—ви й не уявляєте, Сьогодні 13, Пам'ятаєте, як я був закоханий у це число? Страшенно боляче. Хай живе комунізм. Хай живе соціалістичне будівництво. Хай живе Комуністична партія»*. Своєю ранньою трагічною смертю він хотів зупинити лавину репресій, що насувалася.

Учитель Микола Хвильовий – письменник-новатор, самобутній і своєрідний. Коріння творчості письменника – у нашому фольклорі, у живій дійсності. Багато хто співвідносить його творчість із творчістю Коцюбинського, його новели нагадують музику Шнітке (звучить запис симфонії).

Виступи «літературознавців»

1-й учень. Плеяда молодих митців бачила своє призначення у творенні нової літератури, яка б рішуче відрізнялася від набутків попередників. Згодом М. Хвильовий без зайвої ностальгії напише: *«Вмирала стара форма, як лицарство, як запорожці. По таємних лабіринтах мчав вітер із незнайомого краю»; «поет знав, як далеко одійшов запах тобілевичо-старицьких бур'янів, що прекрасно пахли після «Гайдамаків» і «Катерини», як далеко і «Тіні забутих предків», і все, що хвилювала юність»*. Засадничими принципами нового мистецтва стає відмова від точного повторення дійсності, митців вабить і цікавить тільки

«комплексна система фактів, втілена в поетичний образ як в невмирущий символ жадань, турбот, поразок і перемог кляси та її епохи».

1923 року виходить перша книжка оповідань М. Хвильового «Сині етюди», яка остаточно утверджує молодого автора в пореволюційній літературі як піонера і новатора. Авторитетні критики зустріли молодого прозаїка вельми компліментарними рецензіями. О. Білецький у відомій статті «Про прозу взагалі та про нашу прозу 1925 року» назвав Хвильового «основоположником справжньої нової української прози».

2-й учень. М. Хвильовий починав як неоромантик, хоча в його новелістиці можна знайти впливи імпресіоністичної поетики, елементи експресіонізму, і навіть сюрреалізму. Автор більше переймався тим, щоб передати відчуття, враження. Зміст слова розкривається завдяки асоціаціям та аналогіям, воно є сугестивним і обов'язково співмірним із барвами, запахом, звуками. Музичний принцип організації тексту, «напрочуд тонка ритмічність — власне внутрішньомузикальна, а не зовнішньомеханічна» (за спостереженням Є. Маланюка) — стають важливими компонентами його ліричного настрою.

3-й учень. Перші поетичні збірки М. Хвильового — «Молодість» (1921), «Досвітні симфонії» (1922), поема «В електричний вік» (1921), які були позначені впливами неоромантизму та імпресіонізму, дістали досить високу оцінку тогочасних літературознавців (С. Єфремов, Ол. Дорошкевич), але якнайповніше свій талант М. Хвильовий розкрив в жанрі новели чи оповідання (переважно короткого, з виразним лірико-романтичним чи імпресіоністичним забарвленням). Збірка його прозових творів «Сині етюди» (1923) стала якісно новим етапом в розвитку тогочасної української літератури, відкрила для неї нові естетичні обрії. Центральною для творчої манери М. Хвильового залишається проблема людини, людини в її стосунках з революцією та історією, людини, яка спізнала весь трагізм буття сучасного їй світу. В людській масі, у вирі революційних подій письменник виокремлює, найперше, людську індивідуальність з її пориваннями до високої, часом недосяжної мети, однак він не заплющував очей і на драматичну невідповідність проголошеного високого ідеалу та його реального втілення. Романтично забарвлені герої Хвильового найчастіше вступають у гострий конфлікт із своїм часом, його одновимірною буденністю.

3. Слово вчителя

Більше п'ятдесяти років Микола Хвильовий був викреслений з української літератури. Якщо цього письменника десь випадково чи опосередковано згадували науковці, то обов'язково з вбивчою характеристикою «ворог народу» або з лайливими епітетами «махровий націоналіст», «куркульський підспівувач». А було, звучали й страшніші вислови: «ідеолог націоналізму» і навіть «фашист».

Наприкінці вісімдесятих у Харкові ентузіасти з організації «Спадщина» розшукали і впорядкували могилу Миколи Хвильового, але її зруйнували якісь

варвари. Почерк той же, що й при руйнуванні захоронення В.Стуса. Зоологічна ненависть до нашої минувшини й наших світочів – ті ж.

IV. Первинне усвідомлення поданого матеріалу

1. Проаналізуйте дві строфи з вірша «Знайшли могилу Хвильового» покійної харківської поетеси Тетяни Шамрай, в якій авторка від імені Хвильового писала:

А може, це не моя могила,
Слов'яни вночі не приносять квіти,
Допоки душа оглядала Харків,
Гвоздики з'явилися і таблички.
Поетам на цвинтарі мало місця,
Їх скоро ховатимуть прямо в небі,
Та, мабуть, і там відкриють кав'ярню
І виведуть зграйку собак летючих.

2. Робота над проблемними запитаннями:

- Як ви розумієте слова Миколи Хвильового: «Невже я зайвий чоловік тому, що люблю безумно Україну?»

- Який висновок ви можете зробити, аналізуючи уривок з «Арабесок» Миколи Хвильового: «Поет знав, як далеко одійшов запах Тобілевичо-Старицьких бур'янів, що прекрасно пахли після «Гайдамаків» і «Катерини», як далеко і «Тіні забутих предків», і все, що хвилювало юність, а тепер залишило тільки сірого чортика. Поет знав, що в історії народів його божественно-незрівнянній країні, що, як золота осінь, димить на твоїй патетичній душі, принаймні на першу півсотню літ одведено силою рабської психіки тільки два рядки, і то петитом; і на ці два рядки ніхто й ніколи (аж поки пройде півсотні літ!) не зверне уваги. І поет, що крізь огонь своєї інтуїції побачить нові береги, загине, як Катерина на глухій дорозі невідомості»?

V. Підсумок уроку

1. Продовжити речення

Микола Хвильовий - ...

2. Заключне слово вчителя Він був високоосвіченою людиною, грізним полемістом, ніжним ліриком, лагідним, люблячим батьком, завзятим мисливцем, чудовим знавцем мисливської зброї і мисливських собак, мав рухливі чорні брови, глибоко посаджені карі очі. Говорив швидко, нервово, сміявся щиро, дзвінко. Пправе плече ледве помітно підсмикував, пальцем часто торкався носа. Одне слово, був звичайною людиною, в якій жив, бунтував,

сумнівався, боровся і утверджувався великий талант. Цей талант тягнувся до зір. Пам'ятаймо про це.

V. Домашнє завдання

Вивчити біографію Миколи Хвильового. Прочитати новелу «Я (Романтика)».

Урок 12

*Антоненко Світлана Вікторівна, учитель
Городищенської ЗОШ I-III ступенів №2*

Тема. Новела М.Хвильового «Я (Романтика)»

Мета: познайомити старшокласників з новелістикою Миколи Хвильового; поглибити вивчене про психологічний твір та його ознаки; дослідити образну систему новели, її проблематику, стилістичні особливості та ідейний зміст для досягнення розуміння учнями світоглядних позицій автора та ствердження гуманістичних ідей твору на противагу антигуманним; формувати в учнях етичні цінності, виховувати гуманізм та милосердя.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація та корекція опорних знань

Бесіда

1. Розкажіть про дитинство та буремну юність Миколи Хвильового.
2. Прослухайте вислів В.Коряка: «Істинно: Хвильовий. Сам хвилюється і нас усіх хвилює, п'янить і непокоїть, дратує, знесилює і полонить. Аскет і фанатик, жорстокий до себе і до інших, хворобливо вразливий і гордий, недоторканий і суворий, а часом – ніжний і сором'язливий, химерний характерник, залюблений у слово, у форму «мрійник». Як ви розумієте псевдонім письменника?»
3. Розкажіть про останні роки життя революційного романтика й талановитого митця.
4. Коли було написано М. Хвильовим "Я (Романтика)"?
5. Яка тема твору? Сформулюйте ідею новели.
6. Який жанр твору? Пригадайте особливості новели як різновиду оповідання.

Довідка Новела виникла у епоху Відродження у Італії. Саме слово «новела» є синонімом до слова «сенсація», а українською мовою перекладається словами «новина», «несподівана звістка». В українському відповіднику відбилася одна з головних рис новели – несподівана розв'язка, без якої новела перетворюється в оповідання. Крім несподіваної розв'язки, новелі властиві надзвичайно стиснута сюжетна пружина, через що й досить велика за обсягом річ (типу «Я (Романтика)») читачеві здається лаконічною, і глибокий психологізм. Західноєвропейські літературознавці на початку ХХ століття висловлювали думку, що в українській літературі взагалі нема новел, бо наші митці не відтворюють психологічних порухів своїх героїв, бояться заглянути в закапелки їхньої свідомості та підсвідомості. У дійсності це твердження хибне.

Батьком української психологічної новели справедливо вважаємо В. Стефаника. Новелістами світового масштабу були Михайло Коцюбинський, Григорій Косинка, Микола Хвильовий, Юрій Яновський.

III. Оголошення теми та завдань уроку

IV. Робота над новим матеріалом

1. Проведення анкетування учнів

1. З якої літери вам хочеться писати слова «Бог», «мати», «людина»?
2. Чи відчуваєте ви в собі посів християнства?
3. Яке місце у становленні свідомості мають займати Біблійні заповіді?

Коментар учителя

Біблійні заповіді в тлумаченні фанатиків більшовизму втратили силу морального закону.

- Шануй отця і матір твою - дивлячись, хто вони.
- Не убивай - дивлячись кого.
- Не давай кривавих свідчень - дивлячись, чи корисно.

Це був теоретично обґрунтований терор - безперервний і безнадійний, і він деморалізував людей. «Злочин і кара» - це в рамках психології і моралі. Але безкарний злочин і безбожна вседозволеність - це безум, що агонізує і котиться з безодні в безодню. Бог творить позитивною силою любові і надихає нею свої творіння. Диявол має негативну силу, і ця руїнна сила ненависті була суттю більшовизму. Тому всі найкращі слова стали словами-пастками. «Правдою» назвали газету, яка узаконила всяку брехню і обман - аби на користь революції. І це ключ до всієї жовтневої «революційної законності», якою розпочався весь ланцюг терористичних актів, що були визнані за ефективні засоби для досягнення перемог над людиною на шляху до маячних цілей. Весь шлях - це ланцюг страшних і нелюдських засобів, що використовували людину як матеріал, як раба рабів. (Є.Сверстюк).

- Чи одне й те саме, на вашу думку, відсутність святині й принципова відсутність святині?

Обговорення

Це різні речі. Відсутність святині людина може визнати, як сором, як біду, як власну ваду. Принципову відсутність святині людина перетворює на гасло і накидає його всім. Звідси усі гострі, жорстокі, негативні гасла і плакати більшовиків - з націленими гвинтівками і багнетами - культ ненависті. Все разом набирає характеру епідемії. Блудний син стає позитивним героєм часу. Інші, ті, з-поміж кого вийшли такі «герої», кричать, хто гучним, а хто німим криком, викрикуючи з себе кров і душу.

Учитель. Ця похмура трагедія, зокрема й розгорнута перед нами М. Хвильовим, має три виміри. Спробуємо визначити їх:

1. Образно-описовий. (Це печальне море розлитої пам'яті, яке болить і ятрить душу).
2. Морально-етичний. (Вина злочинців у скоєному).

3. Містично-ідеологічний. (Це нелюдські злочини, запрограмовані у рамках феномену більшовизму і комунізму).

(За бажанням ці три виміри трагедії можна записати на дошці)

2. Аналіз новели «Я (Романтика)»

«Я (Романтика)» – психологічний твір. Хвильовий започаткував неоромантичну течію психологічного плану. На цьому поприщі в українській літературі він став новатором. Особливістю творів митця є також те, що сюжет у них відіграє не головну, а допоміжну роль, і тому часто розмитий. Позасюжетні елементи у творах Хвильового, на відміну від сюжету, домінують. М. Хвильовий присвятив новелу «Я...» «Цвітові яблуні» М.Коцюбинського. По-перше, М. Хвильовий-прозаїк був пильним учнем М. Коцюбинського. По-друге, у «Цвіті яблуні» теж виведено персонаж із роздвоєною свідомістю; це письменник, який, переживаючи трагедію смерті власної дитини, одночасно відчуває і муку батьківських почуттів, і роботу письменницької пам'яті. Для нього навіть момент смерті дитини стає творчим матеріалом - поза контролем свідомості, поза його волею. Він страждає, зневажає себе, але не владен будь-що змінити. Однак торжествує у цій трагедії творча, життєстверджуюча сила.

М. Хвильовий також розкриває глибини підсвідомості персонажа. Але при цьому показує, що він сам несе повну відповідальність за вчинене. Його вибір був свідомим, і злочин його непростий. У грудні 1923 року М. Хвильовий читав «Я (Романтика)» у київському театрі ім. Т. Г. Шевченка, і твір, як писав журнал «Нова громада», «справив глибоке враження на аудиторію». Твір торкається роздвоєння людської особистості. У світовій літературі часто спостерігаємо бінарні пари: Фауст, Доріан Грей... В українській – Лукаш, ліричний герой «Intermezzo». Свого героя Хвильовий ставить перед вибором: або служіння комуні, або життя матері. В образі безіменного чекіста з новели М.Хвильового наче живе два антиподи: людина за подобою Божою і ходяча догма, робот-виконавець.

- Подумайте і скажіть, що є характерним для власне людини і для «робота-виконавця».

власне людина	«робот-виконавець»
- ліризм душі, почуття любові, мрійливість;	- здатність здійснити злочин, не задумуючись над наслідками;
- повага до минулого;	- заперечення власних істинних естетичних уявлень, вміння заглушити голос совісті
- обожнювання матері;	униканням від відповідальності за допомогою висновку «так треба»:
- усвідомлення катівської суті трибуналу і його служіння дияволу;	
- спроба врятувати людину в собі;	- виховання у собі надлюдини,

<ul style="list-style-type: none"> - здатність на муки совісті; - розумні висновки про «шлях в нікуди» і водночас безсилля, неспроможність змінити поведінку. 	<ul style="list-style-type: none"> «сторожового пса революції»; - засліплення ідеями революції; - брутальність, цинізм. Жорстокість, фанатизм; - підміна справжніх істин фальшивими; - внутрішня потреба вбивати; - романтизування кримінального злочину.
---	---

Робота над стилем твору (обговорення)

Найважливіші стильові ознаки (учні записують у зошити)

1. Розповідь від першої особи
2. Драматизм
3. Внутрішні монологи героя
4. Відсутність безпосередньої авторської оцінки
5. Лаконізм
6. Виразні художні деталі
7. Глибокий психологізм
8. Відмова від традиційного описового реалізму
9. Часові зміщення
10. Зіткнення віддалених епізодів
11. Історичні алюзії, асоціації (термін "версальці" тощо) з метою поставити революцію у контекст визначних подій світової історії
12. Змістове згущення
13. Символічний зміст образів, деталей
14. Своєрідність зорового та звукового тла подій
15. Засоби поетичного синтаксису

Характеристика образів твору

У ході обговорення формулюються стислі характеристики персонажів і в зошити поступово записується план образної системи новели:

- 1) мати (матір Марія - Божа й вселюдська мати - центральний гуманістичний символ новели, символ надії, любові, життя, материнського всепрощення);
- 2) доктор Тагабат (доктор Тагабат – «людина з холодним розумом і каменем замість серця», безглуздо жорстокий п'яниця й людоджер);
- 3) дегенерат (дегенерат - вартовий революції з душею «палача з гільйотини»);
- 4) Андрюша (Андрюша - людина з нормальною психікою, «чекіст мимоволі»).

Бесіда за змістом твору

1. Як автор атестує членів трибуналу: безіменного голову, Андрюшу, доктора Тагабата, дегенерата? Кого з них названо татариним і чому?

2. Як ви розумієте самовиправдання головного персонажа: «Я – чекіст, але і людина»?
3. Чи підкреслено типовість образу голови трибуналу тим, що автор не дає йому навіть імені?
4. Чому мати вірить у перемогу добра над злом у душі свого сина?
5. Як на вас вплинула картина присудження до розстрілу вдови, матері трьох дітей?
6. Всі, хто проти комунарів, у творі названі версальцями. У роки революції це слово часто вживалося як символ подоланої монархії, адже було запозичене з історії часів Паризької Комуни. Навіть В.Сосюра, примкнувши до червоних, використовував подібний відповідник на позначення не більшовицької України:

*І знову ти лежиш, обпльована і п'яна,
Й над іменем твоїм Петлюра і Версаль...*

- Кого саме називають версальцями члени трибуналу в новелі? Чи стає це слово синонімом до слова «ворог»?
7. Яку роль у новелі відіграє число 666? Який зміст вкладають теологи у цю цифру? У якій частині Біблії воно фігурує?
 8. Чи розуміє головний герой, що служить дияволу?
 9. Почитайте уважно уривок від слів «Так, це були неможливі хвилини...» до «сам не пам'ятаю, яку я попав до підвалу». Чи мав можливість голова трибуналу розстріляти дегенерата й випустити всіх полонених на волю? Чому не зробив цього?
 10. Як ви розумієте підтекст такого уривка: «Я йшов по дорозі, як тоді – в нікуди. А збоку мене брели сторожі моєї душі: доктор і дегенерат, я дивився у натовп. Але я там нічого не бачив. Зате я відчував: - там ішла моя мати з похиленою головою. Я відчував: пахне м'ятою. Я гладив її милу голову з нальотом сріблястої сивини. Але раптом переді мною виростала загірня даль. Тоді мені знову до болю хотілося впасти на коліна й молитовно дивитися на волохатий силует чорного трибуналу комуни»? Чи вдалим є протиставлення запаху м'яти волохатому силуетові? Чому?
 11. Залишки совісті спонукають голову трибуналу попрощатися з мертвою ненькою. Чи дає це зробити дегенерат? Про еволюцію чи деградацію головного героя можна говорити на основі прочитаного?
 12. Маяками «загірної комуни» головний персонаж у кінці твору вважає підпалені чекістами стодоли й стіжки сіна. Позитивним чи негативним образом є ці вогні? Чи проливають вони відповідне світло й на майбутню «загірню комуни» як державу знущань, імперію зла?

Визначення проблематики твору у процесі бесіди з учнями

1. Суперечність, полярність одвічного ідеалу любові, гуманізму, добра, традиційних етичних цінностей, вироблених християнською цивілізацією - з одного боку, і служінням ідеї абстрактного гуманізму, фанатизму, фальшивої романтики - з другого.
2. Неминучість втрати людської сутності через зраду принципів людяності. Хто вбиває іншого — вбиває себе.

3. Проблематика носить надчасовий, філософський характер.

V. Підсумок уроку

1. Проблемні питання до учнів

1. Чому, на вашу думку, новела називається "Я (Романтика)"?
2. Чому ми називали героя «блудний син»? Що єднало «блудних синів»? (Втрата вартостей, підміна їх фанатичною ідеєю, спільна мета, спільна боротьба).
3. Хто небезпечніший для людства: доктор Тагабат чи дегенерат?
4. Чи не є дегенерат частиною душі конкретної людини, а не тільки героя новели М. Хвильового? Вмотивуйте свою думку, наведіть приклади з історії і, можливо, власного життєвого досвіду.

2. Заключне слово вчителя.

Ще раз повернемося до ідеї цього глибокого філософського твору:

1. Фанатизм убиває в людині людину.
2. На крові не може постати гуманне суспільство.
3. Гармонійна світобудова виключає насильство як шлях її досягнення.
4. Новела М. Хвильового "Я (Романтика)", як і вся література розстріляного відродження, перейнята пафосом гуманізму.

VI. Домашнє завдання

1. Опрацювати відповідний матеріал підручника.
2. Написати твір-мініатюру «Конфлікт фанатизму і людяності у новелі М. Хвильового «Я (Романтика)»

Урок 13

*Антоненко Світлана Вікторівна, учитель
Городищенської ЗОШ I-III ступенів №2*

Тема. Григорій Косинка (Г.Стрілець). Трагічна доля митця. Змалювання строкатої картини життя крізь призму долі й душі людини. Перевага імпресіонізму в стильовій палітрі. “В житах” -- зупинена мить, пошуки порушеної гармонії

Мета: ознайомити учнів із життям і творчим шляхом Григорія Косинки; розвивати навички самостійної роботи з літературою; підтримати зацікавлення творчістю одного з найталановитіших художників слова України; виховувати любов до рідного слова.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Оголошення теми та завдань уроку. Мотивація навчальної діяльності учнів

Часто чуємо фразу: “Він – людина епохи Відродження”. Так говорять про інтелектуалів, людей тонкої натури, всебічно обдарованих тощо. Ще одним

сенсом фрази, гадаю, має бути і характеристика людини-митця, творче кредо якої не розходиться з власним реальним життям. Такими були більшість митців 20-30-х років, недарма ж той час і тих людей назвали “Розстріляним відродженням”. Серед них і майстер новели, закоханий у жито-життя, – Григорій Косинка. Сьогодні...

III. Робота над новим матеріалом

1. Ознайомлення із життєвим та творчим шляхом Григорія Косинки

Вступне слово вчителя

Літературознавець Григорій Костюк згадує один із вечорів 1925 року, на якому Григорій Косинка читав своє оповідання «Політика»: «На сцену вийшов молодий, середній на зріст чоловік років 26-27, трохи присадкуватий, з руським чубом і відкритим простим обличчям. Став з боку кафедри, обпершися на неї однією рукою, спокійно дивився на переповнену залю. Публіка поволі затихла. Він не мав у руці ні книжки, ні рукопису, ні будь-якої записки. Коли публіка втихла, він заговорив.

Заговорив так, як говорять у себе в хаті селяни, в родинних чи святкових різдвяних обставинах. То не було звичне читання з книжки, рукопису. То була жива розповідь напам'ять. Я таке побачив уперше. Я нікого з письменників більше й пізніше не знав, щоб свою прозову річ міг читати напам'ять. Та ще й як читати! З таким природним перевтіленням у характери, в психологічні нюанси героїв. Ні, то була містерія художнього читання! Публіка сиділа, як загіпнотизована.»

Повідомлення учнів про життєвий і творчий шлях Григорія Косинки (учні записують основні факти із життя письменника у зошити).

1-й учень. Народився у бідній селянській родині в селі Щербанівка Обухівського повіту на Київщині. Батько щоліта йшов на заробітки, а восени наймався до цукроварні. У пошуках кращого життя в 1908 році родина виїхала на Далекий Схід, оселившись на березі Амуру, почали будувати хату, проте невдовзі повернулися на Батьківщину, де почав працювати і Григорій. Полов буряки, тягав плуга, був чорноробом на цукроварні, а вільний час присвячував читанню книг, які йому купував неписемний батько. Це була переважно пригодницька література російською мовою. Першою українською книжкою стала «Конотопська відьма» Григорія Квітки-Основ'яненка. За словами Косинки: *«Квітчина повість мене дуже вразила й здивувала: є, виходить, люди, що пишуть по-простому, по-мужицькому, а про те, що це книжка українського письменника, я й не подумав, де там, я довго ще після «Конотопської відьми» не знав — «хто ми і чії ми діти...»*

Після закінчення початкової школи в селі Красному 1913 року працює писарчуком у волості. У 1914 році Григорій їде до Києва на заробітки, мріючи про навчання. Але спочатку чистить на вулицях черевики — нічого кращого не знайшлося. Невдовзі вдалося влаштуватися кур'єром-реєстратором до земської управи. Це дало можливість скінчити вечірні гімназійні курси та скласти іспити.

2-й учень. Про життя Григорія Косинки протягом визвольних змагань майже нічого не відомо. Лише в одній із автобіографій є таке свідчення: «Брав активну участь у боях».

Писати почав із віршів. Невдовзі більш-менш стабільний заробіток дали йому короткі нариси, памфлети, статті, які друкувались у київській газеті «Боротьба» (орган Української партії есерів-боротьбістів), «Більшовик». У них піднімає актуальні проблеми «молодої Країни Рад», проповідує соціалістичні ідеї. Скоріш за все це було наслідком щирих уласних переконань автора. 4 травня 1919 року у газеті «Боротьба» з'явився перший художній твір — невеликий автобіографічний етюд «На буряки», підписаний уже відомим із журналістських кореспонденцій псевдонімом Косинка. Його Григорій Стрілець взяв за назвою скромних польових квітів — червоних косинців.

У 1919-22 навчався в Київському інституті народної освіти, у цей же час, 1920 року, стає членом літературно-мистецької групи «Гроно», до якої входили М. Терещенко, Д. Загул, Г. Шкурупій, П. Филипович, художники А. Петрицький, М. Бурачек, Г. Нарбут та ін. В однойменному альманасі друкувались невеликі оповідання Косинки: «Мент», «За земельку», «Під брамою собору». Гронівці виступали за оновлення мистецтва через долучення всіх найліпших здобутків, та серед мистецьких течій вирізняли імпресіонізм та футуризм. Уже після розпаду групи 1922 року з'явилася перша збірка Григорія Косинки «На золотих богів», яка відразу ж принесла визнання. У цей час друкувався і працював у редакції газети «Вісті Київського губревкому», журналах «Нова Громада» та «Всесвіт», був директором Харківського і Київського радіокомітетів. Належав до літературних об'єднань АСПИС(1923-24), «Ланка» і «МАРС». Листувався з Василем Стефаником.

3-й учень. У 1923 році в журналі «Нова Україна» (Берлін-Прага) поряд із творами Т. Осьмачки, В. Підмогильного з'являється оповідання Г. Косинки «Анархісти», у якому відтворюється складна пореволюційна ситуація на селі — протест проти насильницької більшовицької політики. Цій публікації сприяв В. Винниченко, який на той час перебував за кордоном. Ця подія в тогочасних мистецьких колах набула гучного розголосу. Авторів звинувачували в небезпечних зв'язках із ворожою до радянською владою еміграцією.

Через матеріальну скруту Косинка залишив навчання в інституті, але на той час уже став однією з найяскравіших постатей серед київських

письменників, часто виступає на літературних вечорах, зібраннях Всеукраїнської академії наук (ВУАН) із читанням власних творів.

У 1924 році знайомиться зі своєю майбутньою дружиною, студенткою Київського інституту кінематографії, Тамарою Мороз, яка залишалася вірною йому до глибокої старості, зберегла в складні роки пам'ять про нього, дбайливо впорядковувала посмертні видання його творів. Мешкало подружжя на Володимирській вулиці в одному з будинків на території Софіївського собору. Їхнє помешкання часто ставало місцем зборів найталановитіших київських літераторів, які об'єдналися під назвою «Ланка»: Валер'ян Підмогильний, Борис Антоненко-Давидович, Євген Плужник, Марія Галич, Тодось Осьмачка. Особливо Косинка товаришував із останнім, таким самим сином бідного селянина. Жартома їх назививали Косьмачкою.

Офіційна радянська критика звинувачувала Косинку у сповіданні «куркульської ідеології та «націоналізму». На початку 1930-х рр. видання творів Косинки було заборонено. У листопаді 1934 він був заарештований. Проходив по судовій справі разом з письменниками Антіном та Іваном Крушельницькими, Костем Буревієм, О. Влизьком, Дмитром Фальківським. Під час судового процесу в грудні 1934 був звинувачений у приналежності до контрреволюційної терористичної організації і засуджений до розстрілу. Реабілітований 19 жовтня 1957 посмертно.

Бесіда (перевірка засвоєння матеріалу про життєвий і творчий шлях Г.Косинки)

- До яких літературних угруповань входив письменник?
- З ким із відомих українських письменників листувався Григорій Косинка?
- Чому письменник змушений був залишити навчання в інституті?
- З ким найбільше товаришував?
- Де друкувався письменник? Назвіть його твори.
- У чому звинувачувала Григорія Косинку радянська влада?
- Назвіть письменників, разом з якими проходив по судовій справі Григорій Косинка?

Для перевірки усвідомлення матеріалу учитель пропонує таку форму роботи, як «гра чисел» (з якою подією пов'язане запропоноване число).

1957	лис топад 1934	1923	1920	1 913	1919-22
------	----------------------	------	------	----------	---------

2. Аналіз новели Григорія Косинки «В житах»

Проза Косинки відзначається правдивістю і гостротою відтворених життєвих конфліктів. Косинка вважається продовжувачем традицій імпресіоністичної новели в українській літературі (М. Коцюбинський, С. Васильченко, В. Стефанік). У творах Косинки змальовуються трагічні події української революції 1917-21.

- *Давайте пригадаємо, що таке імпресіонізм?* (тенденція в літературі й музиці, пов'язана з малярським мистецтвом; виникла наприкінці ХІХ - поч. ХХ ст., полягала у суб'єктивізації образу, прагненні виразити минущі відчуття вільним асоціюванням вражень (барв, звуків); представники: П. Верлен, П. Тичина, В. Чумак (лірика), Я.К. Гюйсманс, брати Гонкури, С. Жеромський, М. Коцюбинський, О. Кобилянська (проза), М. Метерлінк, О. Вайлд, С. Виспянський, С. Черкасенко (драматургія), К. Дебюссі, М. Равель, І. Стравинський (музика); напрям у живописі та скульптурі останнього тридцятиліття ХІХ ст. і поч. ХХ ст., сутністю якого був суб'єктивізм, що виражався у фіксації індивідуальних відчуттів; виник у Франції (назва від картини К. Моне); гол. риси: відтворення безпосередніх чуттєвих вражень завдяки проникливого дослідженню кольору й світла, вільна живописна техніка; гол. представники: К. Моне, К. Піссарро, О. Ренуар, Е. Дега, О. Роден, в Україні О. Мурашко, М. Бурачек.)

У творах Косинки звучать тривожні нотки, нагадування про нетривалість повнокровної краси, схопленої зором художника, але водночас усвідомлення минулості надає зображуваному ще більшої принадності, вияскравлює барви і форми. Яскрава, радісна тональність новели «В житах» твориться перш за все з допомогою багатой і вишуканої кольорової гами. Косинчині герої здебільшого не схильні до роздумів. Чи не найважливішим засобом психологічного аналізу стає у Косинки художня деталь (асоціативна, лейтмотивна, символічна тощо) як фіксація моментального враження чи безпосередньої реакції на дійсність. Цю рису його творчої манери відзначали вже перші рецензенти Косинчиної прози: «Вражає вмільсть Гр. Косинки підкреслити певний психологічний момент чисто фізіологічною рисою, суто натуралістичного типу», — відзначала В. Клименко.

Бесіда за змістом твору

- *Якою ж є фабула новели?* (герой, який дезертирував із царської армії, вимушений переховуватися в житах, аби не бути розстріляним. Під час перебування у сховку з ним відбуваються дві історії: він спостерігає за багатієм та зустрічається зі своєю колишньою коханою Уляною – це, власне, і все, про що розповів нам Косинка у новелі. А далі розпочинається розповідь Корнія – героя новели, яка власне не є розповіддю, а це, радше, череда спогадів, асоціативний ряд, вибудований ним на основі протиставлення мирного і повстанського життя, це глибоке почуття ненависті до багатія і так само глибока закоханість у дівчину).

- Хто у творі є свідком поневірянь головного героя? (Житнє поле – єдиний свідок поневірянь героя, єдиний друг і захисник його, житнє поле стає самим життям).

- Як ви розумієте слова «Жито, жити, любити...» (Це весь Косинка, це його поезія. Читаючи його твори, часто просто-напросто забуваєш, що це проза, а не поезія. Такі ці новели насичені образами, мелодією, почуттям)

- Сформулюйте проблематику новели. (Це гімн життю, що проростає на обпаленому війною полі наперекір нищівній силі тваринного в людині, це утвердження думки, що навіть, здавалося б, вкрай понівечена людська душа може і повинна повернутися у свій нормальний стан. А цей стан характеризується наповненістю серця людини радістю, людяністю, любов'ю і закоханістю в життя.

- Коли і де відбувається зустріч дезертира Корнія зі своєю юнацькою любов'ю? (Зустріч дезертира Корнія зі своєю юнацькою любов'ю, «загубленою в житах» долею-Уляною відбувається на тлі чудового ранкового пейзажу. Тут кожній спостереженій барві відповідає певний нюанс настрою, душа героя навдивовижу співзвучна з навколишнім світом. Негадане побачення — як чарівне інтермецо в нелегкому, «дикому, вовчому» дезертирському житті)

- Які художні засоби використовує автор у творі. Навести конкретні приклади.

- Чи можна сказати, що новела «В житах» є життєлюбною новелою? («В житах» — одна з найжиттєлюбніших Косинчиних новел. Вона пронизана, як на полотнах імпресіоністів, сонцем — прозорістю, тремтлива далина степового шляху манить несподіванками).

- Чи є щось спільне у новелах Г.Косинки і М.Коцюбинського. Думку аргументуйте.

(Новелістика Г.Косинки має багато спільного з новелістикою М.Коцюбинського. Напоєність сонячним сяйвом, яке змішує у мінливій грі відтінки барв, оповиває землю тремким заколисуючим маревом, «тліючим» мерехтінням, — риса, що надає імпресіоністичним пейзажам Косинки та Коцюбинського близького колориту й емоційного звучання).

V. Підсумок уроку

- Які риси є характерними для новелістики Г. Косинки?

Слово вчителя

«В житах» — якраз з тих творів, що й дали підстави Я. Савченку вирізнити «міцне радісне світовідчужання» Косинки. «В його творчості почуття сили, бадьорості, навіть якогось чисто біологічного щастя, б'ють мов з глибокого джерела». «Творів його не можна читати, не проймаючись переживанням фізичного здоров'я. У них багато — сонця, руху, повітря й простору». Це якраз та повнота сприймання світу, повнота чуттєвого досвіду і чуттєвої насолоди, які справді властиві Косинчиним творам і які є одною з характерних рис імпресіоністичного ставлення до світу, а відтак і імпресіоністичної поезики.

VI. Домашнє завдання

Підготувати матеріали про життєвий та творчий шлях Ю.Яновського.
Прочитати новели.

Урок 14

*Луценко Таїсія Григорівна,
учитель Вільшанської ЗОШ I-III ступенів*

Тема. Юрій Яновський. Творча біографія митця. Романтичність світовідчуття і стилю. «Подвійне коло», «Дитинство», «Шаланда в морі» — новели з соцреалістичних «Вершників» («реабілітаційного двійника» «Чотирьох шабель»). Історична правда, життєві реалії як поштовх до художнього узагальнення

Мета: познайомити учнів з біографією та творчим шляхом Ю.Яновського, донести до їх розуміння непересічність митця, ліризм та поєднання реалістичного з романтичним у його творах; розвивати навички аналізу тексту, аналізувати художні засоби; виховувати в учнів активну життєву позицію.

Обладнання: портрет письменника, його твори, таблиці - схеми

Хід уроку

I. Організація роботи класного колективу. Мотивація навчальної діяльності учнів на уроці.

Слово вчителя. Юрій Яновський. В українській літературі його ім'я належить до найпомітніших, а художня спадщина становить яскраву сторінку її класики. Твори видатного письменника входять до тих надбань, які гідно репрезентують духовну культуру українського народу.

Літературному поколінню, до якого належав Ю. Яновський, випало йти незвіданими шляхами, відкривати нові теми, творити образи нових людей і шукати для цього відповідних художніх форм. За словами Олесея Гончара, «це був художник-відкривач, що дорожив свіжістю, правдивістю образів, нетерпимець до будь-якої рутини». А творив він на рубежі прози й поезії і, працювавши в багатьох жанрах, лишив по собі неповторні, високомистецькі здобутки.

За ним утвердилася слава романтика. Ю. Яновський — один із тих, хто започаткував романтичну течію в українській літературі ХХ ст. Своє розуміння вартості письменницьких звершень він виклав також у романтичному дусі: «Коли я читаю книжку і хочу її оцінити,— писав він ще в молодості,— я питаю в себе: «Чи взяв би ти її в далеку путь, по розмитій дорозі босоніж ступаючи, в далеку таємну путь? Чи поклав би ти її в торбу поруч із хліба крайцем, пучкою

солі й цибулиною? Чи достойна вона там, в торбі на плечах, лежати всю путь, до хліба торкаючись? На перепочинку, коли розв'яжеш торбу і з'їси хліба, чи дасть вона тобі мужність і радість, щирий захват і приємний біль мудрості».

Сталося так, що життя і час суворо випробувало на міцність і самого письменника, і його твори.

II. Сприйняття і засвоєння начального матеріалу.

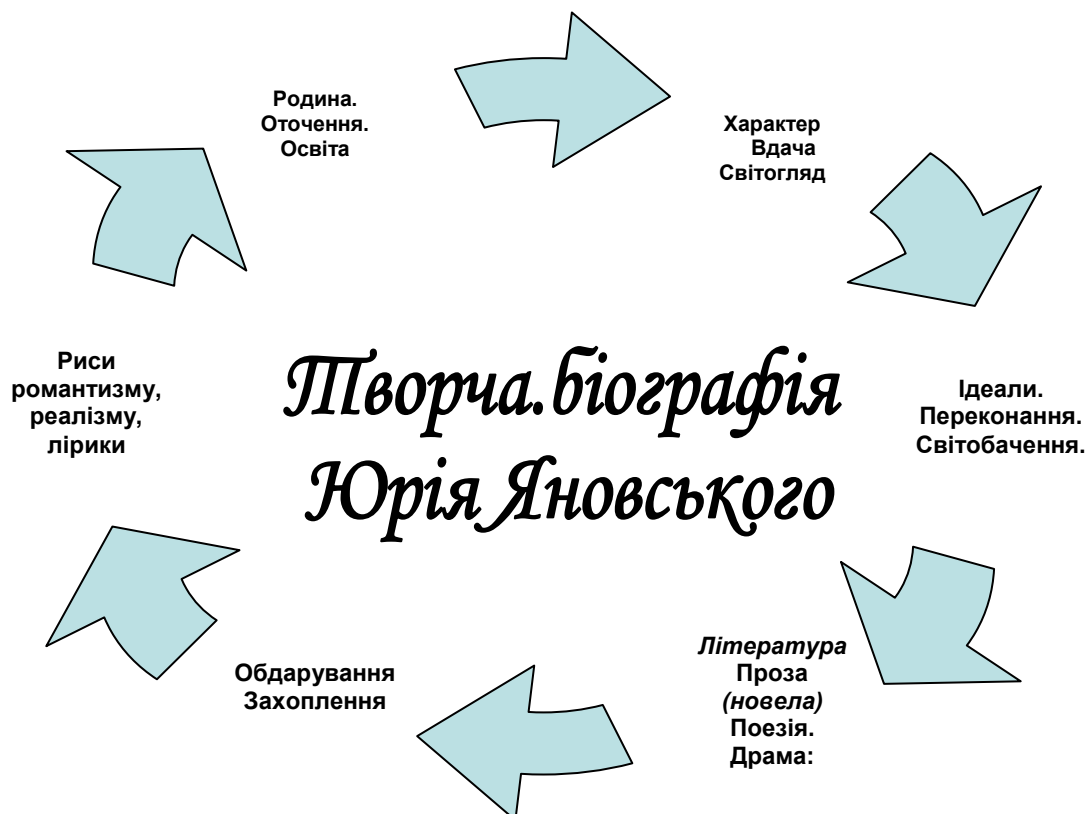
На дошці - портрет письменника та епіграф уроку

Яновський у прозі був поетом.
Ю.Смолич

Юрій Яновський
(1902—1954)

*1. Творча біографія Ю.Яновського.
Робота в групах. (Учні мали прочитати
біографію письменника і розповісти
однокласникам про найвизначніші чинники
формування та ознаки творчої біографії митця.)*

2. Вільний мікрофон. На дошці записані три запитання, на які кожен бажаючий має дати відповідь одним реченням.

➤ Які події особливо вплинули на формування світобачення Ю.Яновського?

➤ У чому полягає трагедія Ю.Яновського як творчої особистості?

3. Слово вчителя. Ю. Яновський розвинув і утвердив в українській прозі цілком самобутній, художньо продуктивний романтичний напрям. Романтичне письмо часом завдавало письменникові більше болю, ніж приносило радощів. Войовничий міф про реалізм (та ще й соціалістичний!) як єдино «правильну» мистецьку форму підминав під себе будь-які спроби творити інакше, а Ю. Яновський карався й мучився, і часом ламався, але завжди лишався вірним переконанню. Про це він висловився у листі до О.Довженка: «Якби мене доля позбавила не половини шлунка, а руки, я й тоді писав би, як пишу — співав би». Саме романтичним співом уявлялася цьому талановитому майстрові слова художня творчість, і такою вона й була.

4. Прослуховування учнівського реферату на тему «Ю.Яновський. Творчий доробок 20-х – 30-х рр.»

Світобачення письменника формували безмежні українські степи, працьовита селянська родина, яка в пошуках кращого життя переїхала до Єлисаветграда, коли малому Юркові ледве виповнилося шість років. Розлука із степовою домівкою, а згодом надто раціоналістичне для мрійливого хлопця навчання в народному та земському реальному училищах, студентські будні в Київському політехнічному інституті (1922—1924) зміцнювали в майбутнього письменника почуття туги за чимось втраченим, виробляли потяг до незвичайного й настроювали його на пісенно-бентежний лад. Цьому сприяли й розбурхані роки громадянської війни.

Форму художнього вираження своїх романтичних уявлень про світ письменник шукав наполегливо. У студентські роки пише вірші й читає їх на зібраннях інститутської літстудії, сходиться з колективом театру-студії імені Г. Михайличенка й допомагає (як знавець фольклору) в постановці деяких п'єс (у створенні однієї з них—«Камергер» — бере навіть участь як її співавтор); виступає із замальовками й рецензіями в газеті «Більшовик», сходиться із київськими панфутуристами на чолі з М. Семенком, а в 1922 р. публікує перший свій вірш (російською мовою) «Море». У 1924 р. майже одночасно з'являються в газеті «Більшовик» його вірш «Дзвін» і новела «А потім німці тікали», написані вже українською мовою.

До віршування Ю. Яновський повертатиметься протягом усього життя, але опублікував він лише одну поетичну збірку «Прекрасна Ут» (1928) Зібрані в ній вірші виказували в поетові неабиякий хист «фіксувати» романтично-сконденсовані миті життя, бачити сучасні предмети і явища з висоти історичних легенд та космічних просторів, відривати погляд читача від буденщини, спрямовувати його у світ мрій.

Хоча Ю. Яновський і називав себе поетом, який інколи пише прозу, літературне ім'я його увійшло до літератури завдяки прозі. Була вона посправжньому поетичною, як і притаманно прозі романтиків.

Новели перших збірок Ю. Яновського («Мамутові бивні», 1925; «Кров землі», 1927) сприймалися швидше як пошуки свого голосу, ніж його віднайдення. Автор зізнавався в одній з новел, що його перо ще «ворогує з думкою», але це важко помітити, що і думка, і перо в письменника були неординарні, від новели до новели він прагнув подавати глибші картини свого часу та поривався, як і всі романтики, до часу істинного, ідеального.

Значним кроком стала романна проза письменника, з якою він виступив у кінці 20-х. На цей час Ю. Яновський уже повністю зайнявся літературною працею. Щоправда, поєднував він її з роботою в пресі, участю в дискусіях навколо питань, які відстоювала ВАПЛІТЕ (членом її він став із часу її заснування), а протягом 1926—1927 рр. йому довелося також працювати редактором на Одеській кінофабриці. Тут щаслива доля звела письменника з молодим тоді кінорежисером О.Довженком, тут же він спробував свої сили в кіносценарній справі, але найбільшим набутком став роман «Майстер корабля». Почав він писати його в Одесі, а завершив і видав у Харкові (1928).

Романом «Майстер корабля» завершувався перший, пошуковий етап творчості Ю. Яновського. Оцінка його критикою 20-х і початку 30-х років була неоднозначною: прикметною залишається типова хвороба вульгарної критики 20-х років, коли виміром приналежності твору до якогось напряму залишалась тематика і типаж. Не діє в «Майстрові корабля» пролетаріат — отже, твір не пролетарський і т. ін. Дику силу такої вульгаризації Ю. Яновський боляче відчував після опублікування роману «Чотири шаблі» (1930).

5. *Слово вчителя.* «Чотири шаблі» — одна з найдраматичніших сторінок в історії української пореволюційної літератури. Півстоліття після опублікування твору він залишався предметом найбезглуздішої критики, був, по суті, вилучений з літературного процесу. Навіть після смерті письменника ще довго критики писали, що він у своєму творі, «показуючи громадянську війну на Україні, подав читачеві вигаданий ним хаос, нерозбериху, відсутність спрямовуючого центра в особі партії більшовиків». До того ж, за Ю. Яновським тягнувся шлейф звинувачень, ніби його роман творився на хвилі «націоналістичної романтики».

Отже, поговоримо про цей роман, але пам'ятайте, що значення кожного твору полягає не в політичній зорієнтованості його ідей, а в художній правдивості й глибині розкритих автором таємниць людського буття.

6. *Виступ учня (попередньо підготовленого).*

...Україна перетворилася на один із найзапекліших плацдармів громадянської війни. По всіх усяодах (і організовано, й стихійно) виникали бойові загони, щоб захистити революцію. Такі ж загони, навіть цілу армію, взялися створити й четверо друзів — героїв роману «Чотири шаблі»: Шахай, Остюк, Галат і Марченко. Але перед цим вони гуляють на весіллі в Шахая. Під час вінчання молодих у церкві, яка розписана козацькими сюжетами, друзі причащаються духом вітчизняної історії, і це надихає їх не просто на «військову романтику», а

на історичну битву за свою землю і волю. Неодномірно-парадною була ця битва; над нею то спалахувала «червоного прапора красна зоря», то розгорталося чорне полотнище анархізму; вона підминає під себе то полки білої гвардії, то полчища Антанти, а в фіналі битви — армію Шахая і його побратимів поглинає вир життя, як бригантину розбурхане море.

«Довго ще після того, як бригантина пішла під воду, білили на поверхні моря одірвані паруси її. Регулярні армії повстали серед хаосу і руїни. Стихія, виступивши з берегів, знову увійшла в них», — таким романтичним акордом завершено основну дію роману, а його ідею виведено на обшири вселюдського простору. Який же зміст несла вона в собі?

Структура «Чотирьох шабель» — пісенна. Таку форму письменник обрав тому, що пісня — один із найлаконічніших художніх жанрів. У коментарях до твору Ю. Яновський наголошував: «Конденсована розповідь, екстракт багатьох вимавів шаблі — пісня. Синтез багатьох смертей — одна смерть у пісні. Зміст багатьох доль — одна доля в пісні». Усе те, що було «поза піснями», тобто являло собою «будні революції» («довгі ночі дебатів, божевільні дні підготовок, штабних розробок...») у романі свідомо опущено, завдяки чому досягнуто стислості й поетичності в художньому осмисленні теми («...книгу можна було б уполовину збільшити: так греки домішували до вина воду...»). Це протягом п'ятих десятиліть спричиняло нарікання критиків, які обурювалися, що у творі не показано дебатів, розробок, боротьби з куркульством, націоналістичними арміями тощо. Тим часом у романтичному полотні суттєвим є не ілюстративний показ чогось, а крайні, часом контрастно зіставлені вияви ідеї. Ю. Яновському (і його романові теж) достатньо того, що Галат веде своїх партизанів у бій «за бідних людей і за правду», що Остюк домагається залізної дисципліни в армії, що Марченка за самосуди й мародерство віддано під суд трибуналу, що Шахая надихає в житті лиш одна ідея — «боротися до краю, до перемоги, за гідність, яку розбудила в нас велика революція». У цих словах чи не найточніше розкрито зміст роману: боротися за людську гідність навіть тоді, коли вороги обступили тебе з усіх чотирьох кінців світу.

У трьох останніх піснях твору герої зображені за мирних умов. Логіка життя підказувала, що такі героїчні натури, як Шахай, Галат, Остюк і Марченко, в пореволюційний час неминуче почувалися б (як пізніше герої Хемінгуея чи Ремарка) «втраченим поколінням» — на тлі непевних і тривожних культівських буднів їм маряться виблиски шабель, а Остюк, щоправда, уві сні влітає із своєю кіннотою навіть... у Париж; а з іншого боку, автор прагнув показати, що за людську гідність (головна ідея твору) можна боротися й у мирний час. Знайти найкращу форму для втілення такого задуму й поєднати його з художньою логікою перших чотирьох пісень роману Ю. Яновському, на жаль, не зовсім пощастило. Це був суто художній прорахунок автора, який непокоїв його і в період створення наступного роману — «Вершники». Тут герої громадянської війни теж «приспосовуватимуться» до життєвих умов.

7. Міні-тест.

1. Укажіть, який персонаж у романі «Чотири шаблі» Ю. Яновського став дипкур'єром у Парижі:

- а) Шахай;
- б) Остюк;
- в) Палат;
- г) Марченко.

2. Уривок «Ранок, чудовий ранок Шахаєвого весілля кінчався. Галат біг попереду — довгоногий, тонкий і чубатий. Остюк забирав усю землю під себе, ступаючи кривими ногами кіннотника... На Марченкові була матроська сорочка і капелюх, тільки славетний кльош було запхано в чоботи...»

із твору Ю. Яновського:

- а) «Чотири шаблі»;
- б) «Вершники»;
- в) «Майстер корабля»;
- г) «Байгород».

3. У романі Ю. Яновського «Чотири шаблі» повстанці називали «Колумбом»:

- а) Марченка;
- б) Палата;
- в) Остюка;
- г) Шахая.

4. Твором «Чотири шаблі» Ю. Яновський започаткував новий різновид роману в українській літературі:

- а) роман-спогад;
- б) роман у новелах;
- в) роман-утопія;
- г) роман-епопея.

5. Словами з народної пісні, що виконують роль епіграфа, починається твір:

- а) «Диво» П. Загребельного;
- б) «Вершники» Ю. Яновського;
- в) «Чотири шаблі» Ю. Яновського;
- г) «Мальви» Р. Іваничука.

6. Роман Ю. Яновського «Чотири шаблі» вперше видано

- а) у 1925 році;
- б) у 1928 році;
- в) у 1930 році;
- г) у 1933 році.

8. Слово *вчителя*. Перші «наскоки» критиків на «Чотири шаблі» не минулися для письменника безболісно. Протягом кількох років (1930—1932) він не може зорієнтуватися і вдається до малохудожньої драматургії («Завойовники», 1932). Лише наступні три роки промайнули для письменника під знаком натхненного творення «Вершників».

Основними мотивами «Вершники» по-своєму продовжували, а почасти й «тлумачили» роман «Чотири шаблі». У «Вершниках» кожний герой дістав точну політичну характеристику (петлюрівець, денікінець, махновець, більшовик та ін.). Уже в першій новелі «Вершників» (дія відбувається в степу

під Компаніївкою) зійшлися у герці армійські загони різних політичних поглядів і по черзі на землю летять голови братів Половців (денікінця Андрія, петлюрівця Оверка, махновця Опанаса), що їх стинають один одному самі ж брати. Непереможним залишається тільки більшовик Іван Половець, що цілком «узгоджувалося» з розвитком пореволюційної історії, але водночас повівало на читача неприхованою регламентованістю й нелюдською жорстокістю. Суть тієї жорстокості «пояснив» Іванові комісар Герт: мовляв, братовбивча вакханалія зчинилася тому, що брати були хоч і одного роду, та не одного класу. Діяли, отже, закони класової боротьби, апофеоз яких із залізним пістетом і холодним ригоризмом висловив той же комісар Герт: «...рід розпадається, а клас стоїть».

Мотив розпаду людського роду, що почався з революцією, це лише один мотив «Вершників». Складається роман з восьми новел. Не пов'язані єдиним сюжетом, вони, проте, поєднані головною авторською настановою: показати через внутрішній світ героїв історичну необхідність перетворення земної світобудови. Символічним є кожен з героїв. Символічний Іван Половець у новелі «Подвійне коло»; символічне світло випромінюють його батьки в «Шаланді в морі» і безіменний листоноша з «Листа у вічність»; символічні також образи комісара Данила Чабана («Дитинство»), командира полку Чубенка («Чубенко — командир полку»); ватажка загону «двох босих сотень» Шведа («Батальйон Шведа») та ін. Вони тіредставлені автором у поетичному ключі, в ключі глибокого психологічного драматизму відтворені ситуації, в яких вони діють, це справжні поеми не лише про розпад, а й про творення роду і добра на землі (батьки братів Половців), про красу українського степу і неба («Дитинство»), про людську витривалість і жадання свободи («Лист у вічність», «Чубенко— командир полку»): Втілюють вони в собі людське й національне прагнення героїв збудувати кращий світ на землі...

III. Підсумок уроку

IV. Домашнє завдання

Ознайомитися з матеріалом підручника про роман «Вершники».Прочитати новелу «Подвійне коло», підготуватися до її аналізу.

Урок 15

*Луценко Таїсія Григорівна,
вчитель Вільшанської ЗОШ І-ІІІ ступенів*

Тема. Ю.Яновський. Роман "Вершники". Новела "Подвійне коло"

Мета: ознайомити учнів із новелою "Подвійне коло", допомогти усвідомити її зміст; умотивувати пошуки автором нових романтичних засобів і неперевершеного ліричного світосприймання для відтворення особливостей його доби; розвивати навички аналізу тексту та визначення його проблематики; закріпити вивчене про новелу; виховувати в одинадцятикласників доброзичливі почуття до рідних, повагу до роду й до народу, виховувати свідомих громадян Української держави

Обладнання: комп'ютер, мультимедійний проектор, РРТ – презентація, екран, репродукції картини Сальвадора Далі "Передчуття громадянської війни" та Т.Шевченка "Селянська родина", тематична добірка аудіо- та відеоматеріалів

Хід уроку

I. Організація роботи класного колективу. Мотивація навчальної діяльності учнів на уроці

Слово вчителя. 1935 року побачив світ роман Ю.Яновського "Вершники"... Художній рівень цього твору надзвичайно високий, а тому роман, незважаючи на нинішні зміни в суспільстві та ідеології, не втратив своєї цінності та актуальності. За жанром це є роман у новелах і складається з восьми автономних розділів. З особливостями цього жанру ви ще не знайомі. Тож спочатку пригадаємо, який твір називається новелою.

- *Новела – невеликий розповідний твір про якусь незвичайну подію з несподіваним фіналом.*

Учитель. Вісім новел, що складають роман саме про такі події. Між новелами існує нерозривний зв'язок.

По-перше, вони мають спільну тему (*події громадянської війни на Україні*), по-друге – ідею (*ствердження загальнолюдських цінностей і основ народної моралі*), по-третє - наскрізну образну систему (*сім'я Половців діє в новелах "Подвійне коло" і "Шаланда в морі"*.)

II. Актуалізація знань учнів

До сьогоднішнього уроку я пропонувала вам прочитати дві новели з роману Ю.Яновського "Вершники" - "Подвійне коло" та "Шаланда в морі".

- *Яка з них справила на вас більше враження? Чому?*
 - *У чому ви бачите зв'язок між цими двома новелами?*
- (Відповіді учнів)*

Учитель. Хоч уже було сказано, що кожна новела в романі автономна, між цими двома існує зовнішній змістовий і внутрішній психологічний зв'язок, оскільки йдеться все-таки про одну сім'ю, представлену молодшим і старшим поколінням.

- Прочитавши дві новели роману, як би ви визначили його тему з позицій сучасності?

Очікувана відповідь. Розповідь про братовбивчу війну на Україні в 1919 році, яка стала першою віхою в переліку трагедій, що випали на долю народу після революції 1917 року

Учитель. Розгляньте репродукцію картини Сальвадора Далі "Передчуття громадянської війни". Висловте свої почуття від її споглядання. Які асоціації виникають у вас із новелою "Подвійне коло"?

Учитель. Після виходу з друку роману тогочасні підручники визначили його тему так: *Героїзм народу в боротьбі проти внутрішньої й зовнішньої контрреволюції на Україні в роки революції та громадянської війни.*

То що ж це було насправді - героїзм чи трагедія?

Це перше питання, на яке будемо шукати відповідь у новелі "Подвійне коло"

Осмислити зміст новели "Подвійне коло"
Визначити основні проблеми твору
Розкрити характери героїв новели
Висловити власне ставлення до збереження родових коренів, до проблеми розпаду роду, родини як трагедії народу

Питання до класу: Чому новела названа "Подвійне коло"?

Очікувані відповіді учнів

1. Події відбуваються ніби в двох рівнях (двох колах): іде збройна боротьба, але вона є наслідком політичної непримиренності братів. Це боротьба збройна й боротьба світоглядна, сила зброї й сила переконань.
2. Гинуть бійці на фронтах громадянської війни, чийсь сини, батьки, брати—руйнується й гине рід. Це ніби дві сторони однієї медалі. Тому – коло подвійне. Одне й друге — це трагедія роду, народу і держави.
3. А я б назвав новелу не «Подвійне коло», а «Потрійне коло», бо тричі зустрічаються в смертельному двобої брати Половці, тричі доля чи якась вища сила дає їм шанс отямитися, та вони не розуміють цього.
4. На мою думку, назва новели свідчить про те, що історія розвивається «по спіралі». Наш народ уже знає трагічні випадки: зрада роду — це і зрада народу, і батьківщини. Слово «подвійне» можна зрозуміти як повторюване, що є застереженням для майбутніх поколінь.
5. Звертаю увагу, що коло – це замкнута крива. Якщо вирішення проблеми в тому, щоб його розірвати, то процес цей є болісним, як кажуть, по - живому.

Питання до класу: З яким твором зарубіжної класики асоціюється назва (Данте, «Божественна комедія», «круги пекла»)

Слово вчителя. Назва "Подвійне коло" поширюється певною мірою й на новелу "Шаланда в морі". "Символічними сприймаються брати Половці з новели "Подвійне коло", які опинилися з різних боків політичних барикад і своїми діями спричиняють освячений більшовизмом розпад роду людського; символічне світло випромінюють батьки Половців у "Шаланді в морі", зусилля яких спрямовані на збереження роду". Як бачимо, маємо відцентрову руйнівну силу першого кола (діти) й доцентрову творчу другого кола (батьки).

Слово вчителя. Отже, пропоную, аналізуючи новелу "Подвійне коло", шукати відповідь на питання:

У чому полягала трагедія роду Половців?

Для цього в нас є авторський текст, є знання з історії, є, врешті, розум і серце.

Робота в групах: брати Половці, дослідники, аналітики.

Учитель. Умовно наш клас буде уособлювати ті сили, які були домінуючими в буремний 1919 рік. Хоча погляди, які ви сьогодні захищатимете, не завжди збігатимуться з вашими, постарайтеся перевтілитися й бути переконливими. Отже уявимо себе в тому рідному для героїв новели степу під Компаніївкою

На фоні відео учениця читає початок новели.

Учитель. Пропоную кожній із 4 груп висловитися з позиції братів Половців

1. Петлюрівське стерво,... мать Росію продаєш галичанам! Ми їх у Карпатах били до смерті, ми не хочемо австрійського ярма... Проклинаю тебе моїм руським серцем, ім'ям великої Росії Матінки, од Варшави до Японії, од Білого моря до Чорного, проклинаю ім'ям брата і згодою роду, проклинаю й ненавиджу в мою останню хвилину!

2. Рід — це основа, а найперше — держава, а коли ти на державу важиш, тоді рід хай плаче, тоді брат брата зарубає, он як!.. Махновський душогубе,... ненька Україна кривавими сльозами плаче, а ти гайдамачиш по степах із ножем за халявою... Проклинаю тебе великою ненавистю брата і проклинаю тебе долею нашою шербатаю, душогубе махновський, злодюго каторжний, у бога в світ, у ясний день...

3. Іменем батька Нестора Махна... призначаю тобі суд і слідство. За вбивство рідного брата... — утопити в морі, за підтримку української держави на території матері порядку анархії — одрубати голову... рід наш рибальський, на морі бувальський, рід у державу вростає, в закон та обмеження, а ми анархію несемо на плечах, нащо нам рід, коли не треба держави, не треба родини, а вільне співжиття?.. Проклятий байстрюче, підземна гнидо, вугляна душе! Наймит Леніна й комуни, кому ти служиш, комісарська твоя морда?! Проклинаю тебе, проклинаю моєю останньою хвилиною!

4. ...Я служу революції, Інтернаціоналу... Бідняки й трудящі будуть з нами, і всі, як один, до перемоги, хай живе Радянська влада, Червона армія!.. Рід наш та не всі в роді путящі. Є горем горьовані, свідомістю підкуті, а є злодюги й несвідомі, вороги й наймити ворогів. От і сам бачиш, що рід розпадається, а клас стоїть, і весь світ за нас, і Карл Маркс.

Учитель. Перед наступним етапом уроку пропоную робити записи в анкетах братів Половців.

Першим з роду Половців ми зустрічаємо *Андрія*, офіцера царської армії.

Питання до Андрія (орієнтовно)

- Що є для тебе Україна? - *Вигадка галичан! Бив я вас у Карпатах до смерті, бо не хочу австрійського ярма.*
- Де твоя земля-батьківщина? Кому служиш? - *Земля моя – Росія - матушка од Варшави до Японії, од Балтійського моря до Чорного.*
- За що ти воюєш? Ради якої мети ладен підняти руку на брата? *Воюю я за веру, царя й отчество, щоб вернути єдиную і невідлімую.*
- А що тобі згадується в останню хвилину життя? *Батько Половець та його старі слова: тому роду не буде переводу, в котрому браття милують згоду.*

Учитель. Хто бажає висловитися?

Дослідники (очікувані думки)

1. Слова, що зриваються з його вуст, вражають ненавистю до рідного брата і рідної землі. Батьківщиною йому стала Росія-матінка, а рідному братові він кидає в обличчя образливе: «Мазепа проклятий», «петлюрівське стерво»... Останні спогади Андрія Половця про те, як галичани били у Карпатах до смерті. Отож перед нами — запеклий шовініст.

2. Він знехтував батьківським заповітом, кинувши злісно: «Проклинаю тебе моїм руським серцем, ім'ям великої Росії-матінки, проклинаю ім'ям брата і згодою роду, проклинаю й ненавиджу в мою останню хвилину» У нашого народу слово у великій пошані. Ним можна вселити віру в людину, воскресити її, а можна вразити в саме серце гостріше, аніж мечем. Слово-прокляття — це один з найбільших гріхів людини. Тому думаю, що в Андрія не зосталося, напевне, нічого святого в житті, якщо він проклинає рідного брата, навіть згадавши мудрі батькові слова про святість роду..

3. Усе-таки після згадки Оверка про рідну Дофінівку, старого батька Мусія Половця та після питання «Що тобі пригадується?» — старший брат відповів: «...батько Половець та його старі слова: тому роду не буде переводу, в котрому браття милують згоду». В останню хвилину життя він не ідеологічні лозунги викрикує, згадує рідний дім і батьків. Підсвідомо він розуміє, що рід, це основа людського життя.

4. Хочу також звернути увагу, що Андрій – людина відважна, георгіївський кавалер з часів Першої світової війни, де за проявлений героїзм його було удостоєно чину офіцера й возведено у дворяни.

5. Серед синів Половців Андрій відзначався холонокровністю, погордою, невмінням принижуватися.

Висновок аналітиків: Андрій - носій російського шовінізму, людина, яка, не маючи жодних уявлень про історію України, завчено повторює насажені йому монархією фрази.

Учениця. З коротких, мов спалахи блискавки, спогадів братів ми чи не найбільше дізнаємося про Оверка.

Питання до Оверка (орієнтовно)

➤ За що воюєш? За незалежну, вільну неньку Україну.

Що є головнішим для тебе за життя братів, за ваш Половецький рід? –

Найголовніше для мене держава... Українська держава!

Дослідники

1. Слова Оверка перед смертю брата Андрія нагадують плач у думках чи

похоронне голосіння, що свідчить про певні душевні переживання цього доброго від природи сина Половців: "Роде, мій роде, прости мені, роде, що я не милую згоди. Рід переведеться, держава стоятиме. Навіки амінь".

2. Здається, після таких слів Оверко не спроможеться на вбивство, але ж Андрій уже сам спонукає до трагічної розв'язки: "Проклинаю тебе моїм руським серцем, ім'ям великої Росії-матінки, од Варшави до Японії, од Білого моря до Чорного, проклинаю ім'ям брата і згодою роду, проклинаю й ненавиджу в мою останню хвилину..." Аж ці слова викликають у Оверка приступ нестримного гніву: "Та рубайте його, козацтво! - скрикнув Оверко".
3. Серед братів цей Половець відзначався ясным розумом і прагненням до знань: "... Той артист і грав з греками у "Просвіті" та читав книжки, написані по-нашому. На дядькові гроші закінчив учительську семінарію, рибалка з нього був ніякий, а й його жалко, не чути за нього давно..." Така атестація дає нам можливість збагнути ейфорію, можливо, й першої Оверкової перемоги (над загоном Андрія), і його палку промову на захист незалежності України.

Висновок аналітиків: (орієнтовно)

Оверко – людина освічена, громадянсько свідомо особистість, прагне побудувати незалежну Українську державу. На жаль, використовуючи для цього зброю.

Учениця. Виждав Панас, поки брати билися, а тоді налетів як шуліка...

Питання до Панаса.

- Навіщо ти забрав на війну чотирнадцятирічного Сашка? – *Нехай привчається бити-мучити ворогів.*
- Кого ти вважаєш своїм ворогом? *Тих, хто закони напридумував, а я за анархію і проти держави.*

Дослідники (очікувані думки)

1. Нечесно й підступно поводить себе Панас на полі бою, у чому й сам зізнається: «...А я сиджу собі в лісочку й чекаю, доки вони кінчать битися».
2. Першим власноручно вбиває рідного брата, хоч і пам'ятає пророчі батькові слова про силу роду. На відміну від Оверка, який власноручно не вбивав Андрія, Панас особисто розстрілює Оверка.
3. Але в душі анархіста не повна пустка Розуміючи, що життя Оверка в його руках, махновець пропонує брату пристати до них, потім сам ховає братів.
4. Рідній люблячій матері він і надалі завдавав болючих ударів: забрав з собою на війну неповнолітнього Сашка, привчив його убивати й навіть катувати.

Висновок аналітиків: (орієнтовно)

Панас людина, яка не визнає порядку, законів, держави. Це ж – просто бандит з великої дороги, для якого анархістська ідеологія – гарне прикриття його чорних справ.

Учениця. Інтернаціональний загін Івана, здавалось, також чекав у ліску. Не встиг Панас поховати братів, як червоні наскочили зненацька. Кілька хвилин скаженого бою — і вже Панас перед Іваном.

Питання до Івана

- Кому ти служиш? – *Революції та Інтернаціоналу.*
- Яке значення має для тебе рід? – *Ніякого, рід – не найголовніше, бо за більшовиків увесь світ і Карл Маркс.*

Дослідники.

1. Іван теж здатний на підлість. Він пропонує полоненим махновцям або приєднатися до його загону, або йти додому, до мирної праці. Оскільки серед махновців переважали сини заможних і середніх селян, більшість вибрали друге, наївно повірили більшовикові й жорстоко за це поплатилися - Іван наказав кулеметникам розстріляти тих, яким тільки що гарантував життя і волю, а така підлість зі сторони червоних командирів у ті часи була нормою.

2. Заслуговує схвалення Іванове бажання врятувати від розстрілу хоч Сашка. Але комісар Герт, якому надана вся влада в загоні й з яким мусить рахуватися Іван, скептично ставиться до того, що Сашко ще дитина, а тому малому перед смертю таки прийдеться пройти страшну катівню революційного трибуналу:

3. Іван - не людина з камінним серцем, його глибоко зачепила смерть рідних, що передано словами: "І Іван Половець загубив трьох своїх братів".

Висновок аналітиків: (орієнтовно)

На перший погляд цей персонаж здається позитивним. У дійсності - це найстрашніший фанатик з братів. Навіть одна фраза свідчить про його зневагу до родини, до рідної крові: "...Рід розпадається, а клас стоїть, і весь світ за нас, і Карл Маркс". Іван – комуніст-фанатик, для нього має значення тільки його світле майбутнє, ради цієї примарної цілі він готовий покласти не лише рідних братів, а півсвіту, що й довела подальша історія.

Слово вчителя. Пропоную учням згадати й зіставити запитання, які одразу ж зриваються з уст братів при зустрічі.

Пам'ятаєте Панасове до Оверка: «Що, України тобі захотілось?». До Івана його звертання інше — зовсім не риторичне: «Кому ти служиш, комісарська твоя морда?»

Як відповів Іван? Так — «революції і Інтернаціоналу» — і сьогодні, і в ті часи така відповідь була абсолютно непереконливою, дуже абстрактною. Очевидним є лише те, що Іван все це «співає» з чужого голосу.

З чийого ж голосу співає Іван? - З голосу комісара Герта.

Комісар Герт, який тінню стоїть за його плечима, мовчить до останнього рядка новели, але події розгортаються за його сценарієм.

Учні помічають, як Іван часто звертається до комісара — і перш ніж розмовляти з братом, і перед промовою до махновців. Та й розстріл полонених — справа не одного Івана, а більшою мірою комісара Герта.

Герт... Коротко й жорстко, як постріл. Це ім'я не співзвучне ні з Компаніївкою, ні з південними українськими степами. Наскільки прізвище комісара інтернаціонального загону чуже для нашого слуху, настільки ж, напевно, ідеї більшовизму чужі для України. З такими Гертами і була експортована революція в Україну

Я думаю, що дуже цинічно звучать слова Герта: одного роду, та не одного з тобою класу. Чи заспокоїв би себе Герт такими словами, коли б ішлося про його рід? Чи «осміхнувся» б він, коли б з його п'ятьох братів залишилося двоє: один — Сашко-підліток, який, пройшовши жахи війни, підсвідомо хоче повернутися до матері, а другий Іван — переможець, що загубив трьох своїх братів». Не покарав, не знищив як ворогів, а загубив. Це слово увійшло в нашу свідомість з відтінком вини у скоєному злочині. Що ж, мабуть, Юрій Яновський не був упевнений втому, що правда на боці Івана.

То на чиєму ж боці правда?

Хто, на вашу думку, переможець? (*питання до класу*).

Говорять учні (орієнтовно)

- У новелі все-таки немає справжнього переможця: загинули брати Половці, страждають люди, батьки втрачають своїх дітей, у країні голод і розруха.
- Хочу пригадати слова російського поета і художника М. Волошина: «Коли діти однієї матері вбивають одне одного, треба бути з матір'ю, а не з одним із братів». Ми добре розуміємо, що раніше «бути з матір'ю» означало бути з сином Іваном, бо він переможець-більшовик, член партії, у його руках влада. Але чи так думав письменник, творячи картину громадянської війни? Тим паче, що образ старої Половчихи нагадує нам образ матері-чайки, що вивела чаєняток при битій дорозі. Цей образ здавна асоціюються з рідною землею — Україною.
- Новела «Подвійне коло» сприймається як розповідь про трагедію матері — роду — України, трагедію, що розігралася в роки революції і громадянської війни, а потім ще довго відлунювала голодом, смертями, репресіями.

На чиєму боці ви? Пропоную учням записати свою думку, аргументувати її. (листи здати для оцінювання)

Слово братам. Пропоную учням, які говорили від імені братів і їх лексикою, висловити власний погляд на події, зображені в новелі, оскільки вони найглибше проникли у світ Половців, пережили їх почуття і вчинки.

1. У творі переплелися реалізм з романтизмом, історична правда й авторський домисел. Усе це разом було великою художньою правдою, дуже повчальною для нас, адже головне, щоб наша сьогоднішня самостійна Україна не була втягнута знову в «подвійне», а то й «потрійне коло».

2. Я зрозумів, що трагедія роду Половців у тому, що син підіймає руку на матір, брат на брата, діти однієї Вітчизни поливають рідну землю своєю кров'ю. У такого роду немає майбутнього.

3. Автор хоче, щоб ми зрозуміли, що таке добро і зло, жорстокість і милосердя. Думою, що ідея твору — не заклик до кривавої помсти, а заклик до єднання. Автор ніби прагне сказати: «Нехай бачать сини і внуки, що батьки й діди їхні помилялися, нехай живуть дружно брати-українці».

4. Коли брати дружно стануть пліч-о-пліч на захист свого роду, своїх батьків, домівки, тоді їх рід буде опорою рідного народу, міцної держави, мирного життя і продовження роду.

III. Підсумок уроку

Учитель. Нехай стануть вам застереженням слова з “Подвійного кола”: “Лютували шаблі, і коні бігали без вершників, і Половці не впізнавали один одного...” Дай Боже, щоб ніколи не трапилося подібного з вами. Запам’ятайте слова старого Половця “Тому роду не буде переводу, в котрому браття милують згоду”

IV. Домашнє завдання

Прочитати новели «Шаланда в морі» й «Дитинство», підготуватися до їх аналізу.

Урок 16

*Луценко Таїсія Григорівна,
учитель Вільшанської ЗОШ I-III ступенів*

Тема. Ю.Яновський. Роман «Вершники». Новели «Шаланда в морі» та «Дитинство»

Мета: ознайомити учнів із новелами "Шаланда в морі" й «Дитинство», допомогти усвідомити їх ідейний зміст; умотивувати пошуки автором нових романтичних засобів і неперевершеного ліричного світосприймання для відтворення особливостей його доби; розвивати навички аналізу тексту та визначення його проблематики; закріпити вивчене з теорії літератури про роман у новелах, художній час і простір, умовність зображення; виховувати в учнів розуміння вартості національних основ буття, спадковості поколінь, духовної пам’яті, вірності

Обладнання: комп’ютер, тематична добірка аудіо- та відеоматеріалів

Хід уроку

I. Організація роботи класного колективу. Мотивація навчальної діяльності учнів на уроці

II. Сприйняття і засвоєння навчального матеріалу учнів на уроці

Актуалізація опорних знань учнів.

Літературний диктант

1. «Шаланда в морі» й «Дитинство» за жанром... (новели.)
2. Новела «Дитинство» побудована на ... джерелах. (фольклорних).
3. Про кого з героїв новели «Дитинство» сказано «... хоч і бідна господиня, що й кози в дворі не має, але нема ні в кого на селі такого хисту прикрасити піч, як у неї» (про Данилкову матір).
4. Назвіть професію Данилкового батька (чабан).
5. Невеликий розповідний твір про якусь незвичайну подію з несподіваним фіналом називається ... (новелою).
6. «Гордий і нікому не поклониться... і... кричав, і проклинав пропаше життя, а його слухали й не перебивали, бо знали всі, що ... зараз заспіває, і після того співу нічого вже людині не треба – говорять в новелі «Дитинство» про ... (Данилкового батька Ригора)
7. «Трамонтан дихав з берега, був місяць січень чи лютий, море замерзло на сотню метрів...» – цими словами починається новела... («Шаланда в морі»).
8. Назвіть ім'я старого Половця ... (Мусій)
9. «Наша артіль бідна, і кидати шаланду в морі не годиться. Я – голова артілі, то мусив рятувати» - сказав ... (Мусій Половець)
10. Село, у якому живуть герої новели «Шаланда в морі», називається... (Дофінівка).
11. «Крізь туман здалеку височіла на березі, мов кістяк старої шхуни». Про яке місто йдеться? (Одеса).
12. У фіналі новели Половчиха йде із врятованим її надією та любов'ю... (чоловіком)

1. Робота в групах (ідейно-художній аналіз змісту новели «Шаланда в морі»).

Кожна група учнів одержує завдання, підбирає цитати та ілюстративний матеріал.

I група. Сюжет і композиція новели. Доведіть правоту автора, який вибрав для новели щасливу кінцівку.

II група. Образ старої Половчихи.

1. «Вона була висока та сувора, як у пісні».
2. «Її серце ладне було вискочити з грудей».
3. «Море зажерливо ревла, схопивши її Мусія».
4. «Вона – маяк негасимої сили».
5. «У морі ... загинув її чоловік».
6. «Берег спорожнів. Половчиха не рухнулася з місця».

7. «Мати стояла на чолі родини».
8. «І подружжя половців пішло до домівки».

III група. Образ Мусія Половця.

1. Мусій – дофінівський рибалка.
2. Двобій із морем.
3. «Наша артіль бідна і кидати шаланду в морі не годиться».

IV група. Природа, образ моря в новелі. Їх роль в розкритті почуттів героїв.

2. Підсумок.

Метод «Мікрофон». Висловити свої враження про Половців, їх почуття. Які сімейні цінності сповідуєте ви?

Слово вчителя. Один із найпоетичніших у романі розділ «Дитинство». Побудований на фольклорних джерелах, він є своєрідною енциклопедією звичаїв, обрядів, пісень.

У «Дитинстві» прозаїк оголює коріння класової нерівності між експлуататорами і трудящими — пасинками долі. Це художня історія про дореволюційне життя людей з мозолистими руками. Розділ вражає своїм філософсько-психологічним і художнім змістом.

Данило Чабан — один з провідних образів новели «Дитинство».

Рівна, безмежна просторинь — без ріки, без дерев. Тут, недалеко від Перекопу, і народився Данилко: «його смалило сонце та обпікав вітер, і завше хотілося їсти...». Першим спогадом дитинства був степ. Отой вічно мінливий степ, прадідові розповіді й вбирає в серце допитливий хлопчик. Столітній мудрець «примічав, звідки в цей день вітер, коли з Дніпра — риба ловитиметься, коли із степу — добре на бджоли, коли з низу — буде врожай; а побачивши першу ластівку, треба кинути на неї жменю землі — «на тобі, ластівко, на гніздо».

Від прадіда й матері син степу довідується про дивовижні таємниці природи: «Данилко заплющував очі перед таким височезним світом, коло такого старезного прадіда, що йде собі і підспівує старих пісень і" повідає Данилкові казки й приказки, як зветься кожна трава і яка квітка на яку користь».

Загадкове життя природи, пісенний розлийсвіт — така перша Данилкова життєва школа. У такій атмосфері зростає хлопчик — мудрий, чутливий, поетичний. Але незвичайна краса рідного таврійського степу різко контрастує з гірким підневільним життям: «У хаті холодно і немає хліба...»

Ригориха, Данилкова мати, «хоч і бідна господиня, що й кози в дворі не має», але її шанують степовики: «І нема ні в кого на селі такого хисту прикрасити піч», як у неї.

Батько — вічний чабан («гордий і нікому не поклониться») — «і кричав, і проклинав пропаще життя, а його слухали й не перебивали, бо знали всі, що Ригор зараз заспіває, і після того співу нічого вже людині не треба».

Чабанцеві весни «складалися в одну... обсяжність і простір землі запали в свідомість як дитинство...».

Характер героя роману «Вершники» розкривається в зростанні: «Чабанець Данило... став уже чабаном, повним чабаном, правнуком Данила, сином Ригора». Яновський-художник не показує, як мужнів характер, гартувалася воля. Чабан перед нами — в час найбільших особистих потрясінь (розділи «Батальйон Шведа», «Шлях армій»).

Як бачимо, образ Данила складний і багатогранний. Це — людина крицевої волі, незвичайної хоробрості, і водночас він відчуває справжній страх, переживає неймовірні душевні потрясіння.

«Дитинство» — це лірична історія «малого чабанця» Данилка, його дитячих вражень і переживань; зворушлива оповідь про його дружбу з прадідом Данилом, цим «господарем степових звичаїв»; щемливий і проникливий ноктюрн про початок становлення свідомості Данилка.

«Дитинство» — це й етнокультурний нарис про традиції степового буття: його неписані закони, морально-етичні норми, побутову колористику, особливості національного духу. З етнографічною ретельністю й психологічною ґрунтовністю в новелі описується, що відбувається «на Сорок святих», «на теплому Олексі», «у Вербну неділю», у «білий тиждень», «Великдень», «на Проводах», змальовується, яка насичена й різноманітна палітра почуттів і пригод «супроводжувала Данилка під час цього народного календаря. Начерк звичаїв органічно зливався з характерографією народної долі, переходячи у «весни Данилкового дитинства».

Завдання. Від імені Данила Чабана дайте пораду своїм ровесникам, які незабаром закінчать школу й шукатимуть свій шлях у дорослому житті.

Слово вчителя. Наступний етап нашого уроку – закріплення знань з теорії літератури. Використовуючи запропоновані таблиці, скласти повідомлення.

Новела як епічний жанр

Новела (лат. *NOVELLUS* — новітній, новина) — різновид оповідання, невеликий за обсягом прозовий твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом.

Жанрові особливості новели:

1. Лаконізм.
2. Невелика кількість персонажів: один або два.
3. Сконденсованість, напруженість, драматичність дії.
4. Наявність чіткої та згорненої композиції.
5. Сюжетна однолінійність.
6. Психологізм.
7. Яскравість, влучність художніх засобів.

Зародження новели

Джованні Боккаччо «Декамерон» (1350 рік), літературна пам'ятка епохи Відродження

Видатні українські новелісти

Різновиди новели:

- психологічна — Василь Стефаник
- драматична — Григорій Косинка
- політична — Юрій Липа
- лірична — Богдан Лепкий
- імпресіоністична — Михайло Коцюбинський

Роман у новелах

Один із різновидів роману, який використовує як основу композиційну одиницю новелу.

Ця форма зародилася в європейській літературі (крутійський роман)

Способи побудови роману в новелах

- ланцюговий
- паралельний

III. Підсумок роботи учнів на уроці. Оцінювання їх навчальних досягнень

IV. Домашнє завдання Повторити тему «Ю.Яновський. Роман «Вершники».

Скласти тест для контролю знань за темою.

Урок 17

*Скалига Ольга Миколаївна,
учитель Мліївської ЗОШ I-III ступенів №2*

Тема. Валер'ян Підмогильний. Автор інтелектуально-психологічної прози, перекладач

Мета: познайомити учнів із життєвим і творчим шляхом письменника, з'ясувати проблематику його творів та особливості стилю; розвивати вміння складати тези лекції; виховувати зацікавлення творчістю В.Підмогильного.

Обладнання: портрет письменника, збірник творів.

Хід уроку

I. Оргмомент

II. Мотивація початкової діяльності

Вчитель.

У літературознавстві побутує думка, що зрілою можна вважати ту літературу, в якій є повноцінний роман. Модернізм 20-30-х років вносить відчутні зміни у цей класичний жанр на тематичному, проблемному, стильовому рівнях. Але серед багатьох експериментів у цьому жанрі все ж можна знайти близький до класичного зразка (розповідного, описового). Це роман Валер'яна Підмогильного "Місто".

Наведемо оцінку постаті письменника його сучасниками.

Юрій Смолич пригадує Валер'яна «найбільш інтелектуально заглибленим, душевно тонким, або, попросту кажучи, найбільш інтелігентним...»

Юрій Бойко малює такий портрет Підмогильного: «Делікатне, але енергійне обличчя, струнка постать у легенькому пальті, фетровий капелюх, що у радянських умовах річ не зовсім звична для початку 30-х років. У всьому вигляді було щось витончене, не радянське, його зовнішність свідчила про внутрішню культуру.»

Тамара Стрілець, дружина Г.Косинки згадує ось що: «...Враження справляв дуже серйозної, неговіркої людини. Але коли теми розмов були близькі його серцю, раптом у його очах з'являлись яскраві іскринки, і він підтримував бесіду, виявляючи енциклопедичні знання.»

Вчитель. Як бачите за письменником ще за його життя закріпилась репутація надзвичайно освіченої, психологічно тонкої людини, справжнього інтелігента, який не вписувався в рамки радянської дійсності.

III. Вивчення нового матеріалу

Виступи учнів (біографа, літературознавця, дослідника, критика), що виконали випереджувальне завдання.

Учень - біограф.

Народився письменник у с. Чаплі під Катеринославом 1901 року у родині селянина, що завідував маєтком місцевого поміщика. Через революційні події не зміг здобути вищу освіту. Підмогильний закінчив тільки "реальну школу" та два курси університету. Зате весь свій вільний час посвячував самоосвіті, досконало ознайомився із західноєвропейськими літературами, повністю опанував французьку мову, цікавився літературою із психології і філософії.

«Повість без назви» - останній твір В. Підмогильного, що дійшов до нас. На думку Валерія Шевчука, це один із найблисучіших творів автора. Той же

дослідник у цьому творі, як і в інших, бачить образи - символи, бачить продовження літературних традицій Г. Сковороди та В. Винниченка.

Учень-дослідник.

Тут уже говорилось про те, що творам В. Підмогильного притаманний психологізм. За психологізм критика 20-х років неодноразово паплюжила письменника. Багато дослідників творчості Підмогильного вказують на те, що вже в ранніх творах помітне екзистенційне мислення автора.

Екзистенціалізм - це сучасна течія філософії та літератури, що оформилась в 20-ті роки і набула поширення у Франції та Німеччині. Але остаточно ця мистецька течія сформувалась після Другої світової війни.

Довідка. Основною категорією у філософії екзистенціалізму (від лат.-існування) є поняття існування, яке ототожнюється з індивідуальним переживанням людини. Саме воно є первинним. Людина створює світ, яким хоче його бачити. Зовнішній світ без неї - ніщо. У бутті людина шукає свою сутність. Ці пошуки переростають у відчай, трагедію. Суспільство - це щось чуже людині, воно руйнує її внутрішній світ.

Звичайно, письменник не був знайомий з цією філософією, яка в роки його творчості тільки-но формувалася. Але його творчість зближує з екзистенціалізмом те, що за світоглядом Валер'ян був песимістом. Саме песимізмом і скептицизмом віє від його творів. Проте, його скептицизм не розпачливий, а тверезий, викликаний реаліями життя. Одним із перших в українській літературі Підмогильний сказав слово не тільки про будівничу силу революції, але й про руйнівну її роль. Зрештою останню він відчув на власній долі.

Учень – літературознавець.

У 1919 -20 роки Підмогильний вчителював у Катеринославі й Павлограді, а 1921 - у Ворзелі під Києвом, де одружився з донькою місцевого священика Катрею Червінською. Викладав математику. Але педагогічна діяльність не приваблювала його. Швидко ставши відомим письменником, він переходить на редакційну працю у Києві. З 1928 року ім'я Валер'яна Підмогильного, як редактора, з'являється на обкладинці журналу "Життя й революція" - одного з найсолідніших тодішніх часописів.

У Києві Підмогильний став однією з провідних фігур літературного життя, утворивши в 1924 році літературну групу "Ланка" (він, Є. Плужник, Осьмачка, Г. Косинка, Б. Антоненко-Давидович, Марія Галич), яка (після виходу з неї Осьмачки і вступу Фальківського, Тена, Багряного) перетворилась 1926 року на "Марс" ("Майстерня революційного слова").

Валер'ян Підмогильний заявив про себе як письменник у вельми ранньому віці. Перші його оповідання написані у 16-17 років, а перша книжечка вийшла під назвою "Твори, том 1". У 1922 році у Харкові виходить повість "Остап Шаптала", яка стала своєрідним рубіконом між ранньою прозою і майстерними оповіданнями: "В епідемічному бараці", "Собака", "Проблема хліба". У багатьох його творах піднімається проблема інтелігенції та революції, її борсання й занепад, намагання зберегти власне "я", пристосуватись до мирного життя. Але входження людини в новий побут відбувається болісно. Не

цурається письменник і прямого опису колізій громадянської війни очима пересічного інтелігента чи учня гімназії (в оповіданні "Гайдамака", який кидається у військові змагання не з ідейних переконань, а через відчуття власної неповноцінності).

Перу письменника належать два романи. У 1927 році друкується роман "Місто", а в 1930 році - "Невелика драма". Перший з них має успіх, тому він через рік перевидається, а Б. Єлисаветський перекладає твір на російську мову. Роман написано як психологічний твір. Це історія душі людини, але письменник сам застеріг проти ототожнення героя з автором. Головна цінність роману в тому, що герой Степан Радченко - людина неоднозначна, далека від плакатних героїв радянської літератури.

Після 1930 року перестають друкувати твори письменника з політичних причин. У той час благодійність кожного літератора визначалася одним питанням: як ставляться його герої до радянської влади. Людинознавча, гуманістична творчість В. Підмогильного заперечувалася. У період вимушеного мовчання письменник переходить виключно на переклади. Йому належить в історії української культури слава перекладача майже всього Анатолія Франса, багатьох шедеврів Бальзака, Мопассана, Стендаля. Навіть у тюремній камері Валер'ян не полишає перекладів. Він багато читає, вивчає англійську мову, перекладає "Портрет Доріана Грея" Уальда і "Генріха VI" Шекспіра. Переклади письменника друкували в 30-ті, 50-ті роки, щоправда, без зазначення імені перекладача. І тільки в 60-ті біля перекладів з'явилося ім'я автора.

Учень – критик

Перекладати письменник почав дуже рано. Уже в 1921 році В катеринославському альманасі «Вир революції» повідомляє, що він скінчив переклад роману Анатолія Франса «Таїс» (хоча цей твір було видано лише в 1927 року). У 20-30 –х роках нашому читачеві не вистачало новинок зарубіжної літератури. До перекладацької справи долучилися «неокласики» : М.Зеров, П.Филипович, М.Рильський .

Письменник планував видати 24-х томне видання творів українською французького А. Франса. На жаль, вийшло лише 8 томів. Його перу належать переклади Оноре де Бальзака: «Батько Горію», «Бідні родичі». Крім цих улюблених своїх письменників, В.Підмогильний брав участь у перекладах Гі де Мопассана, Вольтера, Дідро, Меріме , Флобера, а також Жуля Верна, В.Гюго. У 1930 році він був залучений до видання оповідань А.Чехова українською, яке готувалося за редакцією М.Рильського. Навіть в ув'язненні, на Соловках, письменник, удосконалюючи свою англійську, перекладав Шекспіра та О.Уальда. Своїми перекладами В.Підмогильний долучав українського читача до кращих зразків європейської літератури, а у свого улюбленого А.Франса навчився дивитися на людину як на складний світ(поєднання фізіологічного, соціального, емоційного).

Учень - дослідник

За способом світосприйняття В Підмогильний - реаліст. Він сприймає світ складним, суперечливим, проте будучи освіченою і розвиненою людиною,

по-філософському сприймає життєві драми. Даючи оцінку життєвим фактам, письменник розставляє не ідеологічні, а психологічно мотивовані оцінки. Для нього людина – це комплекс гарного і поганого, це складний внутрішній світ, де йде боротьба людського (тваринного) і духовного начал. Цей світогляд сформувався під впливом зарубіжної літератури, а також психології. В.Підмогильний був знайомий з працями батька психоаналізу З.Фрейда, філософією Ф.Ніцше, А.Шопенгауера.

IV. Заключна частина уроку

Прослуховування конспектів, записаних учнями.

V. Домашнє завдання

Прочитати роман В. Підмогильного "Місто".

Урок 18

*Скапила Ольга Миколаївна, учитель
Мліївської ЗОШ I-III ступенів №2*

Тема. В.Підмогильний. Роман «Місто». Світовий мотив підкорення людиною міста

Мета: познайомитись зі сторінками твору; дати характеристику головному герою; розвивати навички аналізу художнього твору; вміння узагальнювати й систематизувати; виховувати любов до художнього слова.

Хід уроку

I. Оргмомент

II. Мотивація навчальної діяльності

Вчитель На минулому уроці, присвяченому життєвому і творчому шляху В.Підмогильного, ми зазначали, що для його творчості характерний психологізм, а з його ім'ям пов'язана інтелектуально – психологічна лінія розвитку української літератури. У сучасній літературі цю традицію продовжує Валерій Шевчук. З цим напрямом тісно пов'язана тема інтелігенції у суспільстві. Доцільно навести слова критика Михайла Доленго: « Валер'ян Підмогильний дає класично яскраві зразки зовсім іншого емоційного тону творчості – тону типового не для буржуазії й не для трудової групи, а властивого для інтелігенції.»

Отже, темою роману є життя новоявленого інтелігента Степана Радченка у великому місті, пошук свого місця у ньому. А проаналізуємо образ головного героя, з'ясуємо його світоглядну і психологічну еволюцію за таким планом:

Яке втілення знайшов у творі В.Підмогильного світовий мотив підкорення людиною міста?

Чому образ Степана Радченка називають маргінальним?

Герой – завойовник міста чи його жертва?

III. Осмислення та усвідомлення матеріалу

Вчитель Світова література має низку таких образів міста, у французів О. де Бальзака, Є. Золя, Г. де Мопассана знайдемо величні образи Парижа, у російських письменників А. Белого, Ф. Достоевського – Петербурга, у англійців

Ч. Деккенас і У. Пеккерей – Лондона. Цю традицію можна знайти також і в українській літературі, зокрема у творах І. Нечуя – Левицького бачимо панорами Києва.

Роман В. Підмогильного «Місто» розгортає перед читачем панораму Києва початку 20-х років ХХ століття. Образ міста – ключовий у романі. Бачимо його різним: яскраво-сонячним і похмурим. Автор малює жебрацькі околиці з хлівами, худобою і елітні квартали з розкішними квартирами, вокзал і казино, театр і пляж, кав'ярні і базар. Місто водночас і хаотичне, і гармонійне. Воно живе своїм життям. І ти або приймаєш його ритм, або міське життя не для тебе. У романі світовий мотив підкорення людиною міста як шлях розвитку людської цивілізації набув модерністичного забарвлення, психологічно – філософського трактування. Із розвитком міст тисячі сільських хлопців і дівчат потягнулись до них. Серед них герой твору, Степан Радченко, їде на навчання на три роки, як він думає, але залишається назавжди. Степан проходить болісну еволюцію характеру, завойовуючи місто.

Бесіда.

- Яким ми бачимо героя на початку твору? Які почуття володіють ним, коли він уперше ступив на міські вулиці?
- Що зближувало Степана і Надію?
- Чому отримавши листа з села, Степан вирішує не повертатись туди, хоча ще не був добре влаштований у місті?
- Як змінюється ставлення Степана до міста в процесі збільшення кількості його життєвих успіхів?
- Чому Степан Радченко відносно легко ввійшов в літературні кола міста, спромігшись зайняти непогану посаду?
- Чому жодній із жінок, з якими герой був близький, він не дав щастя? Чи справедлива теза, що всіх їх Степан тільки використовував? Прокоментуйте слова Зоськи: «Душа у тебе погана».
- Чому, досягши успіху, Степан Радченко раптом захотів змінити своє міське життя на сільську працю? Яку роль у цьому повинна була зіграти Надія?
- Як ви думаєте, чи допише письменник Стефан Радченко повість про людей? Тріумф справжній чи вимріяний героєм звучить у рядках: «Воно (місто) покійно лежало внизу... і простягло йому з п'ятьми горбів гострі кам'яні пальці...»

Висновки

Основну увагу автор зосереджує на «діалозі» героя і Міста. На фоні міста характер героя змінюється. Цим нюансом твір Підмогильного відрізняється від зарубіжних аналогів. До міста Степан приїжджає з благородними намірами і вивчитись, і повернутись в село. Навіть переживаючи ворожість до Міста, відчуває, що те завойовує його душу. Сильна натура, Степан, у свою чергу, прагне завоювати Місто. У цьому він не гребує ніякими засобами. Жінок, які любили його і серед яких Степан шукав спокою, він використовував у досягненні своєї мети. Штучність, фальшивість поведінки багатьох городян герой не відкине, а швидко перейме. Після досягнення певного становища він відчуватиме свою самотність. Тому все частіше спливатимуть спогади про село.

Місто не принесе Степанові гармонії і спокою. Тип Степана Радченка характеризують як маргінальний.

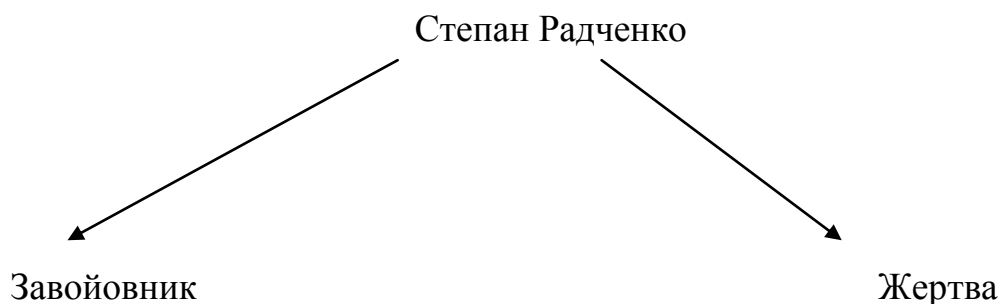
Довідка. Маргіналії (лат. Targo – край, межа). Нотатки на берегах сторінки, зроблені читачем; у переносному значенні – жанроутвори, що є відгуком автора на певні тези в творах інших авторів.

У сучасній літературі це тип людини, що опинилася на межі села й міста, ніби провисла між своїм природним середовищем, яке не в змозі відкинути, і новою, не в усьому зрозуміло культурою міського життя. Спочатку герой ненавидить місто, бо боїться його. Автор використовує метафори «ненажерне місто», «лещата міста», «темна безодня міста». Він, Степан, відчуває себе «жалюгідним селюком серед галасливого міста», «одним з безліч непомітних тілець серед каменю й розпорядку». Тому серед міських будівель, побачивши край місяця, несказанно зрадів: «Спокійний місяць, такий, я і він, сільський мандрівець, приятель його дитинства й вірних юнацьких мрій, втишив йому те злісне почуття, що була навіяла вулиця». Недаремно, на початку твору і в кінці спливає образ Надійки – сільської дівчини. Спочатку Степан тримається за неї, поки почував себе невпевнено у місті. Адже дівчина – уособлення села: добра, наївна, щира, боязка. А у кінці роману ностальгія за селом знову приводить героя до цієї жінки. Але його вже зустрічає не природна щирість почуттів та емоційність, а холодно втомлена маска заміжньої жінки. Міська прагматичність, раціоналізм, потреба захищати себе змушують колишніх «селюків» «одягти» маски. Розробку маргінальних типів продовжив в українській літературі Григійр Тютюнник. Досить згадати його оповідання «Оддавали Катрю».

Проблемне питання:

«Степан Радченко – завойовник міста чи його жертва?»

(Вчитель пропонує скласти порівняльну таблицю. Можливі різні варіанти.)

<ul style="list-style-type: none"> • Досягає матеріального добробуту (квартира, гроші, одяг)... 	... та не має поруч коханої жінки, близької людини, кому можна вилити душу.
<ul style="list-style-type: none"> • Отримує гарну посаду 	...та не має справжніх друзів.
<ul style="list-style-type: none"> • Стає відомим 	...за рахунок одного оповідання, а

<p>письменником...</p> <ul style="list-style-type: none"> • Навчився гарних манер, вмiє «подати» себе у товариствi 	<p>повiсть про людей так i не написана.</p> <p>...але це лише маска, пiд якою все прораховується наперед.</p>
---	---

Як бачимо, мiсто дало герою i водночас забрало. Я розумiю, що у кожного з вас своя шкала цiнностей.

Учнi висловлюють свої мiркування, дають вiдповiдi на проблемне питання.

Висновок

«Воно покiрно лежало внизу...». Цей останнiй авторський штрих про мiсто сприймається неоднозначно. Так, у цей момент вiн вiдчуває себе щасливим, переможцем. Адже щойно Степан познайомився iз красивою жiнкою Ритою, яка вiдповiла йому взаємнiстю. Але Рита – це маска, фальш, як i все, що оточує Степана Радченка. Перемога Степана над мiстом лише короткочасна.

Сучасний лiтературознавець Раїса Мовчан вважає, що «герой, всупереч своєму внутрiшньому настановленню, вже ж проходить шлях зовнiшнього поступу, тому його загальна еволюцiя є шляхом в нiкуди».

IV. Підсумок уроку

V. Домашнє завдання

Написати твір на одну iз тем:

«Образ Мiста в однойменному романi В.Пiдмогильного»

«Образ Степана Радченка»

«Жiночi образи в «Мiстi».

Урок 19

*Скалига Ольга Миколаївна,
учитель Млiївської ЗОШ I-III ступенiв №2*

Тема. Валер'ян Пiдмогильний. «Мiсто». Зображення «цiлiсної» людини: в єдностi бiологiчного, духовного, соцiального

Мета: охарактеризувати маргiнальний образ українського iнтелiгента, його свiтогляду й психологiчну еволюцiю; пояснити роль жiночих образiв у творi формувати умiння учнiв працювати над творам, систематизувати, узагальнювати; висловлювати власну думку про способи самоствердження людини; виховувати почуття толерантностi до людини.

Хід уроку

I. Оргмомент

II. Актуалізація опорних знань

Скласти порівняльну таблицю позитивних та негативних рис Степана Радченка.

Позитивні

- наполегливий
- талановитий
- прагматичний
- уміє аналізувати
- відповідальний
- самоіронічний

Негативні

- егоїстичний
- самотній
- меркантильний
- корисливий
- гордовитий
- критичний

Очікуваний висновок: Степан Радченко – неоднозначний герой. Він є ані позитивний, ані негативний. Читач не знайде в романі оцінки вчинків головного героя іншими персонажами, бо всі події переломлюються через свідомість Радченка. Сам автор ніде не схвалює і не осуджує свого героя. Така манера оповіді зближує В. Підмогильного з творами Гі де Мопассана та Оноре де Бальзака.

III. Осмислення та узагальнення матеріалу

Постановка проблеми: *Який же Степан Радченко позитивний чи негативний?*

Аналіз епіграфів твору:

«Шість прикмет має людина: трьома подібна вона на тварину, а трьома на янгола...»

Талмуд

«Як можна бути вільним, Евкріте, коли маєш тіло?»

А. Франс «Таїс»

Запитання до учнів

Чому саме ці вислови використав автор як епіграфи?

Що тваринне, а що янгольське має Степан Радченко?

Як тілесне начало керує вчинками героя?

Що остаточно перемагає у Радченку: тілесне чи духовне?

Створення схеми «цілісної» людини

Біологічне:

- стосунки з жінками
- задоволення побутових потреб
- насолода життям

Соціальне:

- навчання та пошук роботи
- пошук свого місця у соціумі
- зацікавлення людини, їхнім внутрішнім світом

Духовне:

- літературна творчість
- зміна моральних цінностей
- переродження внутрішнього «я»

Очікуваний висновок.

На початку твору Степан – один з багатьох сільських парубків, які прибувають до Києва. У нього переважає біологічне : відчуженість до

незрозумілого міста, стосунки з жінками є шаблями задоволення егоїстичного «я». проте письменник вивів людину, в якій постійно борються комплекси добра і зла, який цікавиться людьми, що дає поштовх до розвитку особистості. Поступово інтелектуальне начало здобуває перемогу. Степан розвивається як людина і як письменник. У першому його оповіданні «Бритва» показано шлях бритви від одного господаря до іншого (людина відсутня в оповіданні). А в кінці твору Радченко сідає писати повість про людей. Таким чином, замальовується еволюція героя. Цим відрізняється герой В. Підмогильного від західноєвропейських «романів кар'єри». Зростання Степана Радченка замальовується у трьох вимірах: соціальній, внутрішній, творчій. Існує думка, що В. Підмогильний змалював в образі Степана сучасного йому письменника.

Аналіз жіночих образів твору.

Складання асоціативних гнізд

Надійка	<ul style="list-style-type: none"> • наївність • беззахисність • сільськість • міщанство 	Мусінька	<ul style="list-style-type: none"> • досвід • самотність • жертвність • приреченість
Зоська	<ul style="list-style-type: none"> • енергія • міськість • тепло • жертва 	Рита	<ul style="list-style-type: none"> • упевненість • творчість • принадність • загадковість

Запитання учнів

Яка роль жінок у житті героя?

Як впливають героїні на розвиток особистості Степана?

Чого прагнула кожна жінка у стосунках із Степаном?

Чи можна назвати Радченка негідником у цих стосунках?

Очікуваний висновок

Автор подає нам героя не тільки на шляху кар'єрного зростання, а й через приватне життя – любовні пригоди. Степан спочатку зустрічається з односельчанкою Надійкою, далі – з немолодою міщанкою Мусінькою, потім – з міською дівчиною Зоською, а наприкінці роману знайомиться з балериною Ритою. Він спілкується з жінками різного соціального статусу, а тому проходить певні етапи свого розвитку. Герой Підмогильного, зростаючи як особистість, розчаровується у своїх подругах. Надійка – це уособлення його зв'язку з селом; Мусінька – пошук опори у великому місті, потреба також тепла і захисту, час формування нових сил; Зоська допомагає адаптуватися у місті, прилучитися до його темпу; Рита – усвідомлення досягнутого, могутності, перемоги.

Слово вчителя На складних шляхах свого життя й розвитку Степан в одному був певним і послідовним: «Він не брехав перед собою ні в думках, ні в учинках...» До нього приходять почуття відповідальності й обов'язку, а з ними відкриття: «Люди різні! Божевільно відмінні... кожне обличчя зберігало свою загадку – загадку людини». Він збагнув, що у житті знайшов найбільшу

нагороду – творчість. Критик Григорій Костюк пояснив так популярність роману серед молоді: «Вона в ідеях, образах, ситуаціях і конфліктах знаходила себе, свої почуття, свої ідеї й прагнення...»

IV. Підсумок уроку

Рефлексія: висловити своє ставлення до образу Степана Радченка.

Позитивним чи негативним ви його бачите?

Урок 20-21

*Коваль Надія Антонівна,
учитель Городищенської ЗОШ I-III ступенів №2*

Тема. Розвиток зв'язного мовлення. Контрольна робота. Письмовий твір

Мета: виявити рівень засвоєння учнями навчального матеріалу, вміння застосовувати на практиці набуті знання, введення їх в систему письмової роботи; розвивати писемне мовлення учнів, навички чіткого формулювання думок; виховувати самостійність при написанні творів, старанність, естетичне чуття слова.

Хід уроку

I. Оголошення теми, мети, завдань уроку

II. Актуалізація опорних знань учнів

III. Написання контрольної роботи

1. Вибір серед записаних на дошці тем індивідуальної теми контрольної роботи.

Теми контрольних творів:

1) Громадянська війна в українській новелі 1920-1930 років (за творами Микол Хвильового, Григорія Косинки, Юрія Яновського)

2) Трагедія роду Половців та трагедія України (за романом Юрія Яновського «Вершники»)

3) Світовий мотив підкорення людиною міста у романі Валер'яна Підмогильного «Місто»

2. Самостійна робота учнів над твором.

III. Домашнє завдання

Зробити хронологічну таблицю за біографією Остапа Вишні

Урок 22

*Король Світлана Павлівна,
учитель Вербівської ЗОШ І-ІІІ ступенів*

Тема. Великий сміхотворець Остап Вишня

Мета: познайомити старшокласників із трагічним життєвим і до кінця не зреалізованим талантом Остапа Вишні. Поглибити вивчене про засоби сміху, дати уявлення про велике значення доробку Остапа Вишні в розвитку української сатири; прищеплювати любов до творчості, виховувати учнів оптимістами, навчати тонко володіти гумором.

Обладнання: на столі на вишитому рушнику портрети гумориста та його дружини Варвари Олексіївни, біля портретів кетяги калини; виставка творів Остапа Вишні; презентація “Остап Вишня”

Це — український письменник, передовсім
український у своїх пейзажах, у своєму лу-
кавому й добродушному гуморі.

М. Рильський

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань

Аналіз теми з передбаченням

Учитель. Уважно прочитайте тему й епіграф уроку і спробуйте передбачити, про кого йтиметься на нашому уроці.

Учнівські передбачення:

- Мова на уроці піде про життєвий шлях українського письменника, який любив природу, людину;
- Був оптимістом і, мабуть, писав гумористичні твори.

Учитель. Скласти сенкан до слова “вишня”.

Сенкан

Вишня.

Білоцвітна, соковита.

Милує око, пригощає, радує душу.

Ця ягода стала псевдонімом самобутнього майстра української сатири і гумору.

Україна — вишневий сад.

II. Повідомлення теми й мети уроку

III. Вивчення нового матеріалу

Учитель. Яка ж родюча на вишневі сади та літературні таланти охтирська земля! За кількістю видатних письменників, які вийшли з цілющої купелі або своїм життям і творчістю причетні до неї, залишили позаду багато собі подібних містечок України. До таких письменників належать: Яків Щоголев Павло Грабовський, Михайло Арцибашев, Борис Антоненко-Давидович,

Василь Чечвянський, Іван Багряний, Платон Воронько, Іванна Чорнобривець, Марія Руданська, Остап Вишня... (слайд "Остап Вишня") Остап Вишня. Лагідна усмішка, мудрі очі, в них випромінюється добра й весела душа життєлюба, гуманіста, бійця. "Для мене Остап Вишня, - пише Олесь Гончар, - це насамперед виняткова душевна делікатність, чутість, ласкавість. Саме йому, Павлу Губенку, судилося стати найвизначнішим, найпопулярнішим і найулюбленішим сатириком і гумористом в українській літературі ХХ століття.(слайд "П. М. Губенко")

Над робочим столом письменника висів аркуш паперу, що мав заголовок "Мої друзі", будь вони тричі прокляті". У цій напівжартівливій пам'ятці викладалася його програма.

Про що я, нещасний, мушу думати і писати:

- ~ про хуліганство, грубість і невихованість;
- ~ про виховання лоботрясів і шалопаїв;
- ~ про легковажне ставлення до кохання, до шлюбу, до сім'ї;
- ~ про широкі натури за державний кошт;
- ~ про начотчиків і талмудистів у науці;
- ~ про консерваторів у сільському господарстві, промисловості;
- ~ про винищувачів природи...

Учитель. Щоб зрозуміти феномен Остапа Вишні, треба з'ясувати, хто він, чийх батьків дитина, де зріс і в кого навчався, чим жив і з ким дружив, з чого радів і від чого страждав...

Перед нами життя, таємниці якого ми сьогодні розкриємо.

Учням пропонується скласти гроно "Остап Вишня" (короткі тези, повідомлення про письменника, які учням відомі).

Повідомлення підготовлених учнів.

Учень. Минуло вже понад 120 років з того дня, як пізньої осені 1889 року на Полтавщині біля містечка Груні на хуторі Чечва в сім'ї Губенків народився другий син Павло, якому судилося засіяти зірки на небі української літератури.

Народився хлопчик у поміщицькому маєтку фон Ротів, але не належав ні до дворянського, ні до поміщицького роду, а до сім'ї колишнього солдата Михайла Губенка, який служив у маєтку. Через 60 років після цієї події Павло Михайлович записав у "Щоденнику":

Я, такий собі Павлушка, селянський син, бігав без штанів, швирав картоплю, біла мене мати віником і навіть горнятками череп'яними кидала в голову. Спасибі матері!

У цій же хаті, крім Павла, народилося ще 16 дітей, вижило 13, серед них два гумористи - Павло і брат Василь (псевдонім Чечвянський).

Дерево роду

Дід швець із Лебедина			
Батько Михайло Кіндратович		Мати Парасковія Олександрівна	
Діти (17 чоловік)			
Василь (12.03.1888-1936) писав під псевдонімом Чечвянський	Остап (1889-1956)	Катерина (1890-1974) Учитель	Федір (1892-1940) Агроном
Олександр(1894-1920) Міліціонер	Надія(1895) померла немовлям	Дмитро,Валентина померли немовлятами	Ганна(1900-1984) Учитель
Єлизвета Євгенія(1896-1961)	Олена(1898-..)		Лідія(1902-1971)
Наталка (1904-1942) Домогосподарка	Марія (1907-...)Учитель	Кость (1909-1982) Актор	

Батьки хотіли всім дітям дати освіту, але це було нелегко. Вважалося великим щастям, коли дитині селянина чи робітника вдавалося здобути хоча б початкову освіту. Таке щастя випало й на долю маленького Павлуші. Сам письменник писав про це так.

Один із учнів читає уривок із усмішки “Моя автобіографія” від слів “...Оддали мене в школу рано...” до слів “...А потім до університету вступив...”
Учень.Уже в ранні роки Павло відзначався дуже веселою вдачею і великою охотою до читання.

Читає уривок із усмішки “Моя автобіографія” від слів “...Книга, що найсильніше на мене враження справила...” до слів “...А решта книг читалося нічого собі...”

Учениця.Його рідна сестра, заслужена вчителька України Катерина Михайлівна Даценко, пише у своїх спогадах:

Дуже рано навчившись читати, він весь вільний час (мама нам усім змалечку давала роботу, щоб не байдикували) проводив з книжкою. У школі він вчився охоче, любив товаришів, учителів. Почав і мене вчити грамоти.

Вчився Павло на круглі “дванадцять” (у школі була дванадцятибальна система). Під час канікул брав участь у виставах. У селі діяв драмгурток, і Павло був у ньому в “коміках”.

Після закінчення школи брат пішов на військову службу. Та в ту зиму нас спіткало велике горе — несподівано помер батько. Викликали Павлушу телеграмою додому. На його руках і помер наш батько.

Учень. Спогади брата Павла Михайловича Костя Губенка:

Зовні брат був схожий на матір, і властивий матері гумор також передався йому. Мати знала багато народних приказок і висловів, щедро пересипала ними свою мову, навіть у найтяжчому горі гумор не залишав її.

Батько теж не був позбавлений гумору. Якось, згадуючи батька, Авлуша розповів:

Батько помер на моїх руках. Вже майже при смерті йому дали підписати “духовне заповіщення”. Батько почав читати: “ Я, Михаил Кондратьевич Губенко, при полном разуме и памяти, завещаю жене и наследникам движимое и недвижимое, при сем...”

Дійшовши до цього місця, батько підписав документ, повторюючи: “При сем руку приложил и ноги протянул Михаил Кондратьевич Губенко”. Це були його останні слова.

Учень. Про початок своєї літературної діяльності Павло Михайлович Губенко писав:

Перебуваючи в Кам'янці, на Поділлі, написав фейлетона про Денікіна і поніс у “Робітничу газету”. Секретар прочитав і сказав : “Добре”. І не надрукував. Потім я поніс фейлетона до газети “Народна воля”. Редактор узяв, прочитав, сказав: “Добре”. І надрукував.

Усього Остап Вишня написав і надрукував у Кам'янці-Подільському більше 20 фейлетонів.

Творчість Остапа Вишні можна умовно поділити на два періоди: з 1921 по 1933 — I період, з 1944 до останніх днів життя — II період.

Перший період творчості починається 1921 року, коли він став співробітником республіканської газети “Вісті”, яка виходила у Харкові. Робота журналіста, що вимагає всебічної обізнаності з життям, уміння оперативно відгукуватись на актуальні питання часу, дала письменнику багато живого й цікавого матеріалу для його творів.

На сторінках газет і журналів з'являються усмішки Остапа Вишні, одна за одною виходять збірки його творів:

Запис на дошці і в зошитах:

1923 - “Діли небесні”

1924 - “Кому веселе, а кому й сумне”

“Реп'яшки”

“Вишневі усмішки (сільські)”

1925 - “Вишневі усмішки Кримські”

1927 - “Щоб хліб родився, щоб і скот плодився”

“Вишневі усмішки кооперативні”

1930 - “Вишневі усмішки закордонні” і деякі інші.

У 1928 і 1930 роках двома виданнями вийшло зібрання “Вишневих усмішок” у чотирьох томах.(слайд “Книги Остапа Вишні”)

Про цей період творчості Остапа Вишні побратим по перу Федір Маківчук писав: «Талант гумориста розквітав з неймовірною швидкістю і вже через пару років його могутній сміх заволодів серцями мільйонів читачів. І так аж до кінця 20-х років. Популярність гумору Остапа Вишні росла зі швидкістю лісової

пожежі. Тільки загальний тираж видання Шевченкового “Кобзаря” перевищував тираж творів Остапа Вишні. Твори Вишні перекладали російською мовою, збірки видавались у США і Канаді.»

Учень. У 1927 році Остап Вишня лікувався в Берліні, знайомився з містом, цікавився культурою та життям німецьких громадян. Про свої враження від цієї поїздки написав низку усмішок, які об'єднав під назвою “ Вишневі усмішки закордонні”. (гумореска “Берлінські вулиці”)

Чимало ранніх творів письменника присвячено подоланню культурної відсталості пореволюційного села. Гуморист в'їдливо й дотепно розповідає, до яких господарських втрат і чисто житейських незручностей призводить неписьменність. У творах цієї тематики він часто використовує “веселі поради”, які насправді містять у собі сатиричне викриття того, хто виконує ці поради. (гумореска “Газета — дуже велике діло”)

Найбільше Остапа Вишню цікавила тема перебудови села. Вже перша гумореска з циклу сільських усмішок засвідчила незвичайну спостережливість, рідкісний художній хист автора. Комічні картинки, жартівливі коментарі до них, використання фольклорних варіантів сміхотворення — усією цією технікою гумору автор володіє дуже майстерно. (гумореска “Весняна кампанія”)
Учень. Тематика I періоду творчості Остапа Вишні охоплює всі проблеми тогочасної дійсності. Крім усмішок і фейлетонів, він написав кілька драматичних творів. Найкращі з них - “Запорожець за Дунаєм” (1930р.) і “В'ячеслав” (1931р.).

Учениця. Про захоплення гумориста драматургією свідчить Марія Пилинська-Дніпровська, дружина відомого драматурга Івана Дніпровського:

Уперше я побачила Остапа Вишню в театрі на виставі Б. Шоу “Свята Іоанна”. Його цікавила не тільки вистава, а й артистка Варвара Маслюченко, яка грала роль Жанни д'Арк. Вона й стала дружиною письменника, його вірним другом і однодумцем на все життя. (слайд “З дружиною Варварою”)

Учитель. Кажуть, що слава і нещастя ходять поряд. Коли говорити про Остапа Вишню, то на його долю випала велика слава і велика біда. Сама біда була ще десь за горизонтом, але письменник уже відчував її лиховісний подих. На початку 30-х років почали з'являтися статті, в яких критикувалась уся літературна діяльність письменника, а його популярність серед народу пояснювалась низьким рівнем культури. Наклепники доводили, що в час перебудови країни сміятись взагалі гріх, що народові потрібна “серйозна література, а не гумор і не “усмішки”. (Слайд “Квартира-музей в Києві”). Остап Вишня став жертвою культу особи Сталіна.

Учень. Ось як писав письменник Володимир Гжицький:

У грудні 1933 року нас обох арештували, звинувативши в підготовці терористичних замахів і присудили по 10 років заслання на Далекій Півночі в м. Чиб'ю (тепер м. Ухта) (Слайд “Арешт Остапа Вишні в 1933р.”). Восени Остапа Вишню поспішно вивезли з Кирти, де він на той час відбував заслання. Говорили, що в останню путь. І це було недалеко від правди. Їх було 19, крім конвоїрів. Начальник конвою йшов попереду. До мисливської хатини, загубленої в тайзі, було ще далеченько. Там на них чекав затишок і кілька

годин перепочинку. Раптово почалась заметіль, яку на півночі називають буран. Це заметіль, яка може продовжуватись місяцями. Вона й урятувала Остапа Вишню від розстрілу. Коли заметіль ущухла, прийшов наказ про повернення полонених до місця ув'язнення. Хтось із письменників за цей час поклопотався про Остапа Вишню і наказ про розстріл був відмінений. Природа, яку він так любив і оберігав, врятувала йому життя. (Слайд “Ухтинсько-Печорський виправно-трудоий табір”)

Учень. Згадує лікар Яків Камінський:

Уперше я дізнався про Остапа Вишню в камері Одеської тюрми, куди мене “запросили” влітку 1937 року. Я твердо знав, що ні в чому не винен, був упевнений, що сталася якась помилка. Незабаром я переконався, що товариші по камері теж не знають у чому їх провина.

В один із днів з'явився арештований голова сільради.

- Ви чого сюди попали? - зустріли ми його питанням, яке задавали всім новоприбулим.

- Та за Остапа Вишню.

- Як це за Остапа Вишню?

- Та хтось доніс, що я читав його твори.

- Ну й що?

- Знайшли в мене книжку Остапа Вишні. А його заарештовано як ворога народу. А я, виходить, за нього, раз книжку зберіг.

Минуло 5 літ. Я працював у таборі на Далекій Півночі в лікарні. У 1942 році сюди прибув Губенко Павло Михайлович, хворий, фізично виснажений. Йому призначили лікування і так я познайомився з тим самим Остапом Вишнею, через книжку якого постраждав голова сільради.

Павло Михайлович недовго пробув у лікарні. Але й за ці кілька тижнів він здобув загальну повагу. Простота, сердечність, співчуття до чужого горя, готовність допомогти, вміння підбадьорити потрібним словом виділяло його серед інших.

Ми влаштували його фельдшером у лікарні, і він лікував таких же ув'язнених, як сам. Весною 1943 року пішли чутки, що Остапа Вишню викликали на етап. Важко було повірити, адже хворих на етап не брали. Ніхто не міг допомогти, бо прийшло суворе розпорядження з Москви.

Лише через півроку, коли була надрукована “Зенітка”, я з радістю почув, що він на волі.

Учитель. Відбувши 10-річне заслання Остап Вишня повернувся до Москви. Треба було отримати документи, житло, пройти перевірку. Йшла війна. Київ був звільнений, житло письменника було конфісковано, а сім'ю виселили за межі України. Його зустріли друзі-письменники: М. Бажан, М. Рильський, Ю. Смолич. Усіх мучило питання, чи буде Павло Губенко знову продовжувати літературну діяльність. Але відповідь була невтішна: “Хіба я тепер зумію?”

Та виявляється, зумів. Так почався новий етап у творчості письменника.

Учениця. Згадує його дружина Варвара Губенко-Маслюченко:

Павло Михайлович приїхав перед самим Новим 1944 роком. Такий подарунок принесла мені доля. Вишні минуло 54 роки. Я бачила, як він починає

цікавитись навколишнім життям, радіє перемогам на фронтах, чекає листів. Єдине, що турбувало, - загострення хвороби шлунка. Павло Михайлович не спав, стогнав від болю, а одного разу крізь важкий сон мені вчувся його плач. Я кинулась засвітити каганець, але Павло Михайлович не плакав, а сміявся. Виявляється, він склав гумореску, яку назвав “Зенітка”, і почав розповідати мені смішні пригоди діда Свирида і баби Лукерки. А вранці він записав у зошит і відіслав її до редакції.

Учитель. Автор гуморески сам пояснив, чому її написав: “Мені хотілося в ті тяжкі, грізні часи написати щось дуже веселе, щоб люди і на фронті сміялися і щоб гумореска підбадьорювала їх дух”. (Гумореска “Зенітка”)

Важливе місце в післявоєнній творчості Остапа Вишні належить збірці “Мисливські усмішки”.

Зміст їх не вичерпується веселими історіями і цікавими сценками з життя мисливців та рибалок. Письменник поетично змальовує природу в різні пори року, особливо вражає опис осіннього лісу в усмішці “Вальдшнеп” (Гумореска “Вальдшнеп”). Оспівуючи рідну природу, письменник закликав охороняти її від забруднення та руйнування. Він мовою сатири говорить про браконьєрів - “дуже несимпатичну породу роду людського, що ганьбить почесне звання охотника-людини”.(Слайд “Захоплення мисливством”)

Після Великої Вітчизняної війни Остап Вишня — член редколегії і співробітник журналу “Перець”, член правління Спілки письменників України.

Лише у 1955 році Остап Вишня був офіційно реабілітований судовими органами.(Слайд “Важка реабілітація”)

До останніх своїх днів Павло Михайлович був непосидючим, енергійним і діяльним. Про це свідчить:

- (Запис на дошці) ~ Збірка фейлетонів і памфлетів “Самостійна дірка” (1945);
~ Книжки усмішок “Зенітка” (1947);
~ “Весна-красна” (1949);
~ “Мудрість колгоспна” (1952);
~ “А народ воювати не хоче” (1953);
~ “Великі ростять!” (1955);
~ “Нещасне кохання” (1956);

Літературна творчість була для нього такою ж органічною потребою, як повітря, як вода, як хліб. Зустрічі з читачами, поїздки країною приносили письменнику багато радості і творчого хвилювання. Допомогти людині, підтримати її в годину скрути добрим словом, порадою і ділом — він завжди вважав своїм обов'язком. За сім днів до смерті Остап Вишня повернувся з Херсонщини, де був у творчому відрядженні. Готувався до роботи над новою книжкою. Не судилося нам побачити цю книжку.

Учень. Письменник Леонід Ленч згадує:

В останній рік його мучила хвороба шлунка, але він багато працював у “Перці”, перекладав, навіть на полювання виїхав. Поїздка була далекою, стомлюючою. Повернувшись додому і перепочивши, він сів увечері в крісло перед телевізором. Сидів, дивився і раптом відчув себе недобре. Встав, випив

ліки, але вони вже не допомогли. Через десять хвилин його не стало. Параліч серця!(Слайд “Останнє полювання... Похорон...”). У народі кажуть про таку смерть — смерть праведника.

Кілька годин тривало прощання з прахом письменника. Народ йшов і йшов. Люди різного віку, родичі і незнайомі, друзі. Сльози котились по їхніх щоках, коли проходили повз труну, коли клали букети квітів до його ніг, і ці сльози були останньою даниною вдячності великому народному майстру сміху.(Слайд “Остапа Вишню поховано на Байковому кладовищі”). На фоні мелодії пісні “Козака несуть і коня ведуть”, яку грали на похороні Остапа Вишні, звучить вірш В. Сосюри “Умер великий правдолюб”.(Слайди: “Таким його пам'ятають...”, “Вишня в дружніх шаржах друзів”, “Нащадки Губенка”, “Книги про Павла Губенка, премія імені Остапа Вишні”, “Визначні місця та пам'ятники на честь великого пересмішника”)

Умер великий правдолюб,
Син українського народу,
Що так любив народ, свободу,
Й за те народові був люб.

Хай він упав із смертю в герці
В путі до світлої мети,
Та назавжди в народнім серці
Вишневим усмішкам цвісти.

Упала тінь на холод губ,
І серце проказало: годі!
Умер великий правдолюб,
Щоб вічно жити у народі.

Хай в'януть осені сади -
Не спинить час ходу залізну.
Ми ж будемо в труді завжди
Любить, як він любив, Вітчизну.

Він жив, боровся не дарма,
Його продовжимо діла ми
Немає Вишні вже нема...
Ні! Вишня наш завжди між нами!

IV. Підсумок уроку

Учитель Ви отримали багато нової інформації про Остапа Вишню. Тепер я попрошу вернутися до грона “Остап Вишня” і доповнити його. Склавши грона, учні порівнюють первинні й вторинні знання.

Доведіть або спростуйте думки Остапа Вишні:

Як ударила революція — завертівся.

Я — слуга народний! І я з того гордий, я з того щасливий. (життєве кредо письменника).

Коли входиш у літературу, чисть черевики! Не забувай, що там був Пушкін, був Гоголь, був Шевченко!

У сатирика та гумориста мова має бути жива, гостра, дотепна, наближена до мови, якою розмовляє народ.

У нас час “Вільного письма”. Для роботи надається три хвилини. Письмово даємо відповідь на питання : “Остап Вишня. Хто він?”

V. Домашнє завдання

1. Уміти переповідати біографію Остапа Вишні.
2. Прочитати усмішку Остапа Вишні “Моя автобіографія”.
3. Індивідуальне завдання. Вивчити напам'ять вірш М. Рильського “По полях ми з Вишнею бродили”.

Урок 23

*Король Світлана Павлівна,
учитель Вербівської ЗОШ І-ІІІ ступенів*

Тема. Цикл “Мисливські усмішки” Остапа Вишні та його особливості. “Сом”, “Як варити і їсти суп із дикої качки”. Оптимізм, любов до природи, людини, м'який гумор як риси індивідуального почерку Остапа Вишні

Мета: познайомити старшокласників з циклом “Мисливські усмішки” Остапа Вишні. порушити актуальні питання екології. Розглянути проблему людини і природи у творах письменника. Проаналізувати роль та місце пейзажів, портретів, засобів характеротворення, використання народних прикмет, прислів'їв, приказок; висловлювати свої судження, уміння порівнювати, зіставляти, творити невеликі тексти. Навчити учнів тонко володіти гумором. Виховувати юнаків та дівчат природолюбамі, господарями рідної землі

Обладнання: відеозапис “Остап Вишня на полюванні”, ілюстрації із зображеннями тварин

Мабуть, з часів І. Котляревського не сміялася
Україна таким життєрадісним іскрометним
сонячним сміхом, яким вона засміялась знову в
прекрасній творчості О. Вишні.

О. Гончар

Хід уроку

I. Актуалізація знань учнів

1. “Письменницька кав'ярня” (учень- очевидець чи учасник розмови). Що міг би розповісти Остап Вишня про

- своє життя;
- мету життя;

- якусь подію із життя;
- гріхи життя.

Дати відповіді на запитання:

У чому життєвий подвиг Остапа Вишні?;
 Назвати найпопулярніші збірки Остапа Вишні;
 До яких жанрів звертається Остап Вишня?
Учні-літературознавці готували повідомлення про:

- усмішку;
- фейлетон;
- нарис;
- гумореску.

Нарис — прозовий документальний твір, у якому автор, використовуючи образні засоби, змальовує справжні конкретні події, місцевість, а дійові особи є реальними людьми. У нарисах ідеться про важливі суспільні події, змальовуються портрети видатних діячів чи відомих осіб, проблеми сучасності.

Гумореска — це невеликий твір, у якому розповідається про якусь смішну пригоду в житті людини, смішну історію чи випадок. Сміх у ній жартівливий, легкий, негострий. Тому в гуморесці не висміюються, як у сатирі, негативні явища чи дії людей, державної системи, а лише часткові недоліки, смішні риси навіть позитивних людей.

Усмішка — різновид фейлетону та гуморески, введений в українську літературу видатним гумористом Остапом Вишнею, автором багатьох збірок “Вишневих усмішок”. Своєрідність жанру усмішки в поєднанні захоплюючого сюжету з частими авторськими відступами, у лаконізмі й дотепності.

Фейлетон — невеликий художньо-публіцистичний жваво написаний твір у періодичній пресі, у якому злободенні події зображено в сатиричному або гумористичному плані. Фейлетон близький до гумористичного оповідання. Це переважно прозовий твір, але іноді буває й вірш.

У своїх фейлетонах Остап Вишня висміював інтервентів, розпалювачів нової війни, буржуазних націоналістів, а також такі негативні явища, як бюрократизм, шкурництво, кар'єризм, міщанство, неуцтво, головоотяпство, підлабузництво, окомилування тощо.

Кубування на тему “Усмішка”

- порівняйте це: усмішку можна порівняти з сонцем, яке несе тепло, радість;
- опишіть це: як ви знаєте, усмішка з'являється на устах людини, коли в неї радісно на душі. Приємніше, звичайно, бачити усміхнене обличчя, аніж похмуре, або ще гірше — зле. Іноді усмішка може бути загадковою, як, наприклад, “усмішка Джоконди”;
- про що це змушує думати: у нашому житті проблеми й негаразди пригнічують людину. І, на жаль, дуже важко їх вирішувати;
- виникнення: усмішка, напевно, виникла з появою людини;

“За” і “проти”:

Усмішка відіграє важливу роль у житті людей, особливо коли вона доброзичлива, поліпшує настрій. Але бувають усмішки глузливі, які принижують людську гідність.

Висновок: нехай живе лагідна усмішка.

Бесіда з учнями:

- Як розмішуються події у творі “Моя автобіографія”? (хронологічно)
- Визначити проблематику твору “Моя автобіографія”:
 - а) збереження рідної мови;
 - б) пошана до старших;
 - в) проблема відповідальності за свою працю;
 - г) проблема злиднів, неосвіченості, пошук свого шляху в епоху соціальних бур;
 - д) проблема батьків і дітей (батьки повинні дбати не лише про фізичний розвиток дитини, а й про духовний);
 - е) проблема сім'ї (допомога багатодітним сім'ям).
- Дослідити мову твору “Моя автобіографія”

Можлива відповідь

Письменник, досконало володіє усіма засобами творення комічного. Це змішування “високого” та “низького” стилів; використання займенників середнього роду та дієслів у третій особі однини стосовно людини; іронія, вульгаризми, жартівливі народні прислів'я та приказки, комічні ситуації та події; застосування політичних та наукових термінів для зображення побутових явищ, повтори, підтекст. Наприклад, жартівливі прислів'я, приказки, фразеологізми: “яка тебе лиха година... потягла”, “куди дірка дівається, як бублик їдять”, “як муха дише”, “душа в штанях”, “як мокра миша” і подібні.

Влучно використано суспільно- політичну лексику для опису побутових подій, дитячих витівок: “класова свідомість”, “соціалізм”, “експлуататорша”, “конституція нервова” і подібні.

Не менш досконало автор використовує і підтекст: “Так що наші з М. К. Зеровим стежки розійшлися. Він — на Рим, я на — Шенгеріївку”. Тобто М. Зеров заглибився у вивчення античної літератури, а Остап Вишня — у народну творчість, життя рідного народу.

Отже, розмаїття художніх засобів творення комічного свідчить про великий талант письменника-гумориста.

II. Оголошення теми та мети уроку

III. Сприйняття й засвоєння матеріалу

Слово вчителя

Остап Вишня був зятим мисливцем і рибалкою, часто виїжджав у мальовничі місцевості з друзями на полювання. Але, як правило, ніякої здобичі не привозив. Бо його основна мета — помилуватися чудовою природою, поспілкуватися з місцевими жителями, послухати дивовижні й дотепні мисливські історії. Девізом Остапа Вишні були промовисті слова “Живіть, зайці!”

(Відеофільм “Остап Вишня на полюванні”)

Усі ті спостереження, усе почуте великий гуморист записував і використовував при написанні своїх знаменитих “Мисливських усмішок”. Найповніше видання цього циклу вийшло в 1958 році.

“Мисливські усмішки” - явище в українській літературі неповторне. Адже в них органічно поєдналися гумор народного анекдоту і пейзажна лірика.

(*Найвідоміші усмішки, які ввійшли до збірки “Мисливські усмішки”, учитель записує на дошці, а учні — у зошитах*).

“Відкриття охоти”, “Заєць”, “Лисиця”, “Лось”, “Ведмідь”, “Ружжо”, “Дикий кабан, або вепр”, “Як засмажити коропа”, “Дика гуска”, “Екіпіровка мисливця”, “Лебідь”, “Мисливство”, “З крякухою на озері”, “Вовк”, “Сом”, “Як варити і їсти суп із дикої качки” та інші.

Перед читанням усмішок Остапа Вишні “Як варити і їсти суп із дикої качки” та “Сом” учитель ознайомлює кожну групу учнів із наступним завданням (у дужках наведені орієнтовні варіанти відповідей).

Проблемне завдання-дослідження:

~1 група- охарактеризувати героя-оповідача (хитруватий та дивакуватий герой-оповідач з його невтомною фантазією, ретельною підготовкою і збиранням на полювання, очікуванням здобичі, який завжди повертається не лише без упольованого звіра, а часто й без рушниці та шапки. Проте він уміє посміятися над собою, доброзичливий і зворушливо наївний).

~2 група- роль пейзажних замальовок у творі (виявляється, оповідач неабиякий філософ, начитана людина, яка знає “Маленького принца” Антуана де Сент-Екзюпері, якщо так змальовує серпневий зорепад і нічне небо: “...Швиргається вгорі якийсь космічний хлопчисько зорями, залишаючи в чорно-синій безодні золоті смуги, рипить Віз, дишель свій униз спускаючи, бліднішає поволі Чумацький Шлях”. До живої природи він ставиться особливо трепетно, персоніфікує її: “До озерця ви підходите вже тоді, коли качки “повиключали мотори”, почистили зуби, зробили на ніч фізкультурну зарядку з холодним обтиранням, і, поклавши на водяні лілеї голови, полягали спать...”

~3 група- мова та художні засоби в усмішках “Сом”, “Як варити і їсти суп із дикої качки” (закликаючи читачів любити природу, бути її охоронцем, письменник часто вживає пестливі слова, особливо коли йдеться про молодь птахів, звірів, риб: чиряточка, каченятка, курчатка, болотяні курочки, молоді соменки й соменята... Лексичні повтори та фразеологізми — дуже поширені й улюблені мовні засоби Вишні (повтори: “водимо ми , значить, та й водимо! А воно як мотоне, як мотоне, а тоді й попустить”, “тихо-тихо Оскіл воду несе”).

Використовуючи повтори, письменник продовжує традиції усної народної творчості. До речі, нерідко у його творах можна зустріти й рядки з народних пісень.

~4 група- роль звукових і зорових засобів у творах (“До плеса чи до озерецька ви підпливайте ще тихше — щоб ані звуку, ані шурхоту! На озерець не впливайте, а зупиніться біля нього і дивіться. Обов’язково побачите або білолобу лиску з лисенятами, або виводки чирят, крижнів, широконосок... Раптом тривожний мамин голос, тихе — ках! - і каченяток нема! Їх як злизало).

~5 група- комічне в усмішках (“Стопка береться для того, щоб було чим вихлюпувати воду з човна, коли човен тече...).

“Сітка Елвермана”

Учитель ставить перед учнями проблему: “У чому, на вашу думку, полягає шкода чи користь полювання?” (у двох колонках “Так” і “Ні” учні фіксують аргументи, що схвально або заперечно відповідають на проблему)

Так	Проблема	Ні
	Шкода полювання	
	Користь полювання	

Літературна вікторина за творчістю Остапа Вишні

1. Назвати справжнє прізвище Остапа Вишні. (Павло Михайлович Губенко)
2. Під яким твором вперше з'явився псевдонім Остап Вишня? (“Чудака, їй-богу!”, 1921 рік, у газеті “Селянська правда”)
3. Найзаповітніше кредо Вишні-художника, Вишні-громадянина. (“Я-слуга народний! І я з того гордий, я з того щасливий!”)
4. Як називається гумористична розповідь про життя гумориста? (“Моя автобіографія”)
5. Проти кого спрямоване жало сатири “Усипка, утечка, усушка й утруска”? (Проти розкрадачів державного майна, створеного працею чесних трудівників)
Який вирок винесено Остапу Вишні? (Застосувати до нього найвищу міру соціального захисту”. 3.03. 1934р. Розстріл замінено 10 роками ув’язнення у виправно-трудоному таборі)
7. Під якою назвою і коли був опублікований табірний щоденник? (Наприкінці вісімдесятих років під назвою “Чиб'ю” (назва селища в Комі АРСР)
8. Якою гуморескою розпочинається другий період творчості Остапа Вишні? (“Зенітка”, 1944 рік, 26 лютого)
9. Назвати ім'я головного героя “Зенітки” (Дід Свирид)
10. В якій із “наукових розвідок сатирик виділив такі глибокі національні риси:
а) Як би ж знаття!
б) Забув.
в) Спізнивсь.
г) Якось-то воно буде.
д) Я так і знав. (“Чухраїнці”)
11. Кому належать рядки:
По полях ми з Вишнею бродили
Восени, шукаючи зайців,
І бур'ян пожовклий, посивілий
Під ногами срібно хрупотів
.....
Без гучних прожив він декламацій,
А в душі поезія цвіла!
Друг людини, друг природи й праці,
Грізний ворог нечисті і зла. (Максимові Рильському)

12. Що таке мемуари? (Мемуари (слово французького походження, в перекладі означає спогади) — один із видів розповідної літератури. Це записи про події минулого, учасником або свідком яких був автор. Щоденники, спогади, автобіографії, записки)

IV. Підсумок уроку

Щоб зробити підсумок актуальнішим і цікавішим, можна використати такі вірші:

Чарівник

М.Т. Рильському

Через біле-біле поле
йде веселий дідуган.
Довкруг нього зайці хвацько
витанцьовують аркан.
Із ремена дубельтівка
похилилась дулом вниз.
Вірний пес несе статечно
на багаття сизий хмиз.
Зайченя замість патронів
Носить йому жолуді:
- Стрельте, діду, по вороні,
щоб не каркала біді.
- Зараз стрельнем жолудями,
халамидники малі!
Отже, разом: заряджаймо! -
А зайці гукають: - Плі!
- Але де ж ота ворона?
- Полетіла...
- Та невже?!
Не біда... Зате патрони
Ми на завтра збережем.
Згода, сірі та вухаті?
- Згода! - крикнули зайці.
- Ну, то я пішов до хати, -
І... просяяв на лиці:
З дубельтівки в небо чисте,
з голопузих жолудів
Визирали першим листям
Два дубочки молоді.

Борис Олійник

*Молодому поетові, що викинув
мисливську рушницю*

Вони ще тримають небо над нами.
Лелеки. Жайворонки. Ластівки.

Доки ми змінимося синами.
Доки посивіють в попіл роки.
Важко тримають. Їм важче і важче.
Летючі Атланти. Каріатиди хмарин.
Щоб не пропало це небо пропаще.
Крило до крила. Один в один.
Тримають бездонні небесні глибини.
Колодязі синяви чистять крильми.
Лине їх жменька, пучечка лине,
Щоб ми побули ще під ними людьми.
Тому ти й жахнувся останнього тижня,
Шпурнув дубельтівку в болото руде:
Коли ти підстрелиш останнього крижня,
Небо не витримає, небо впаде...

Іван Драч

Позиція “Залиши останнє слово за вчителем”

Діти, що найбільше зацікавило вас у творчості Остапа Вишні?

Наскільки, на ваш погляд, залишаються актуальними проблеми, підняті Остапом Вишнею сьогодні?

Учитель

Головне ж, що отримує читач, ознайомившись із гуморесками, - це світлий, задушевний настрій, посмішку, а то й сміх від душі, бажання оберігати й примножувати багатства нашої матінки-природи.

V. Домашнє завдання

Завдання на вибір:

Написати усмішку з власного життя (про тварин, птахів, риб...);

Описати улюблену пору року.

Створити пейзажну замальовку.

Скласти вірш про природу.

Написати листа авторові “Мисливських усмішок”.

Написати відгук на улюблений твір (за вибором учня) Остапа Вишні.

Індивідуальні завдання:

Скласти словничок мисливця

Виписати назви народних пісень, які зустрічаються у “Мисливських усмішках” Остапа Вишні.

Намалювати малюнки до епізодів з твору “Сом” або “Як варити і їсти суп із дикої качки”.

Визначте, які кольори є улюбленими в “Мисливських усмішках” письменника і чому?

Урок 24

*Шланчак Наталія Григорівна, вчитель
Городищенського економічного ліцею*

Тема. Микола Куліш – драматург світового рівня.

Мета: ознайомити учнів з біографією письменника, його творчим внеском в українську драматургію; виховувати одинадцятикласників в дусі гідності та національної свідомості.

Обладнання: портрет М. Куліша, видання його творів.

Хід уроку

I. Організаційна частина

II. Повідомлення теми і мети уроку

III. Виклад нового матеріалу

Матеріал для вивчення.

Микола Куліш – чи не найтрагічніша постать в українській драматургії доби «Розстріляного Відродження». Твори його, заборонені у тридцятих роках, поверталися на українську сцену важко. Перше видання спадщини основоположника нової української драми рідною мовою на батьківщині побачило світ у 1980 році.

Доля Миколи Куліша висвітила і увібрала в себе всі основні проблеми становлення і поступу українського театру ХХ століття.

Микола Григорович Куліш народився 18 грудня 1892 року в селі Чаплинка на Херсонщині в бідній селянській родині. З дитинства зазнав гіркої бідняцької долі: був пастушок, доглядав менших за себе дітей. У вісім років пішов до народної школи, вчився охоче і старанно. Згодом на зібранні односельцями кошти майбутній письменник продовжив навчання у міському училищі в Олешках (Цюрупинськ).

Уже в другому класі училища М. Куліш знайомиться з програмою РСДРП, бере участь у заборонених політичних гуртках, за що його виключили з училища. Мав велику жагу до знань, мріяв про університет, але для цього необхідно було закінчити гімназію. Прогресивна молодь, учителі допомогли Миколі вступити до Олешківської земської гімназії. Та незабаром її закрили. М. Куліш вирішив скласти іспити за гімназію екстерном. У 1914 році він одержав атестат зрілості. Та надіям на вищу освіту не судилося збутися. Розпочалася світова війна, і замість університету вчорашній гімназист потрапляє до Одеської школи прапорщиків, з лютого 1915 року служить у Смоленську, а в серпні потрапляє на передові позиції. Там молодий офіцер зазнав усіх незгод

фронтового життя, кілька разів був поранений. У 1918 році М. Куліш повертається до Олешків.

Згодом він формує Дніпровський селянський полк, його призначають начальником штабу. М. Куліш став прототипом образу комісара Д. Чабана з роману Ю. Яновського «Вершники».

Після закінчення громадянської війни М. Куліш повертається до Олешків. У 1921-1922 роках він редагує газету, завідує повітовим відділом народної освіти, що дало йому можливість часто їздити по селах, вивчати життя селян. У 1922 році Куліш перебирається до Одеси, де очолює губернський відділ народної освіти. Взагалі, педагогічній справі майбутній письменник приділяв багато уваги. З його ініціативи та за його участю було відкрито ряд шкіл, дитячих садків та дитбудинків.

М. Куліш створив перший на той час український буквар, який назвав «Первинкою», а також читанку для початкової школи. Поява цих підручників мала важливе значення для розвитку народної освіти. Тоді ж з'являються й оповідання М. Куліша для дітей. Проте як письменник він знайшов себе не в прозі, а в драматургії, хоча це було несподіванкою й для нього самого: він, учора ще нікому не відомий письменник-початківець, одного ранку прокинувся знаменитим драматургом. «Ніколи не мав на думці, що виступлю на літературну царину з п'єсою. Коротеньке оповідання, новела мусила бути за первачка. А сталося, так що п'єса вилупилася», - дивувався він сам.

Свіжі враження од незліченних поїздок по хуторах і селах півдня України – і тоді, коли з 1923 року, вже в Одесі, завідував губернським відділом соціального виховання, - оті перші паростки вільного і нового життя, за яке він воював, яке утверджував своєю працею на ниві народної освіти, культури, а надто страшні картини голоду, організованого більшовиками в Україні, наклались на попередній життєвий досвід, вирізьбили у напрочуд живі, рельєфні картини п'єси з «сучасного життя», з пекучого сьогодення.

Успіх першої п'єси послужив причиною того, що у 1925 році М. Куліш був відкликаний до Харкова, де він з головою поринув у бурхливе літературне життя, займався творчістю вже як професійний літератор. Він став членом, а пізніше й очолив літературне угруповання ВАПЛІТЕ, редагував журнал під такою ж назвою, а також часописи «Профілтрон», «Літературний ярмарок». Куліш тісно співпрацює з М. Хвильовим, разом з талановитим режисером-новатором Лесем Курбасом закладають основи нового українського театру.

На той час в Україні діяло понад 70 професійних театрів, чимало аматорських труп. Розвиток сценічного мистецтва гальмувала відсутність нового національного репертуару. На початку 20-х років ставилось окремі п'єси Я. Мамонтова, М. Сірчана, дещо пізніше з'явилися твори І. Кочерги, І. Микитенка, І. Дніпровського. П'єси М. Куліша відзначались гостротою проблематики, актуальністю, емоційною напруженістю.

Незабаром після драми «97» з'являється п'єса «Комуна в степах» (1924), в якій зображено пошуки селянською біднотою нових шляхів у житті.

У 20-х роках актуальною стала тема переродження комуністів, зайнятих облаштуванням особистого добробуту, а також тема міщанства, яке намагалось

якнайвигідніше влаштуватися у новому суспільстві, проникало до керівних, у тім числі й партійних, органів. Предметом сатиричного зображення ставали намагання деяких революціонерів побудувати соціалізм зараз же, негайно, командним методом, дарма що цей соціалізм нагадував казарму з холодною цементною підлогою. До подібних тем зверталися українські та російські письменники: М. Хвильовий – «Іван Іванович», А. Платонов – «Котлован», «Чевенгур», М. Булгаков – «Собаче серце». Поряд з цими творами стоїть ряд гостросюжетних п'єс М. Куліша – «Отак загинув Гуска» (1925), «Хулій Хурина» (1926), «Зона» (1926), «Народний Малахій» (1927), «Мина Мазайло» (1929).

У названих п'єсах якнайповніше розкрився драматургічний талант Куліша: майстерне освоєння різноманітних жанрових форм, новаторський підхід до відтворення вад суспільства у формі сатиричної комедії.

У 1933 році п'єсою «Прощай, село» М. Куліш завершує створення своєрідної трилогії про життя українського села 20-х – початку 30-х років. До трагічних сторінок громадянської війни драматург звертається в ліро-епічній драмі «Патетична соната» (1929), а в п'єсі «Вічний бунт» 1932 розповідає про складні роки перших п'ятирічок та початок «переведення села на соціалістичні рейки». У цій драмі виразно відчувається тривога як героїв, так і автора за хибність визначеного партією та урядом шляху до «світлого майбутнього». У п'єсі «Маклена Граса» (1933) Куліш звернувся до життя буржуазної Польщі і розкрив трагічну долю дівчинки-підлітка, яку обставини зробили вбивцею.

Художньо довершені, гостроконфліктні твори М. Куліша здобули визнання їх автору не тільки в Україні, а й далеко за її межами. Вони перекладалися російською, англійською, німецькою мовами, ставилися на сценах театрів багатьох міст Європи.

Але висока оцінка творчості драматурга робила його для тоталітарної системи небезпечним, адже він розумів побудову соціалізму як здійснення мрії про справедливе суспільство, в якому особистість розкривається у кращих своїх якостях. На початку 30-х років почалися цькування М. Хвильового, до друзів якого належав та чий погляд поділяв і М. Куліш. Уже переслідувалась українська культура та мова, культ особи Сталіна набирив сили, заборонялися до постановки п'єси письменника. Тож не дивно, що 7 грудня 1934 року Микола Куліш під час похорону свого друга І Дніпровського був заарештований. Його засудили до 10 років Соловецьких таборів.

Остання звістка про М. Куліша датована 15 червня 1937 року (лист до дружини). Згодом вістей од нього не було. Ймовірно, що драматурга було розстріляно 3 листопада 1937 року разом з групою діячів української культури на сумнозвісній Сокирній горі (за іншими свідченнями, тоді ж таки скинуто під лід Білого моря).

4 листопада 1956 року Військова колегія Верховного суду СРСР реабілітувала М. Куліша посмертно «за відсутністю складу злочину».

IV. Підсумок уроку

Зачитаємо слова Лесь Танюка і запропонуємо учням пояснити, як вони розуміють подану цитату:

«Талант брав у Кулішеві гору – він єдиний диктував йому шлях до вічності, хоча то був шлях через Голгофу, - шлях , на якому давно вже лежали його побиті й розгублені блакитні і червоні мрії. Ось чому, опановуючи творчість Миколи Куліша, мусимо пізнати в ній усе: від плоских агіток на злобу дня до його драматургічних шедеврів, від ядучої публіцистики доби ВАПЛІТЕ до найінтимніших листів, адресованих друзям і рідним, від сміху до плачу, від любові до ненависті. Нам немає чого соромитись у Кулішеві – у всіх проявах свого «Я» він був однаково щирий...»

V. Домашнє завдання

Підготувати розповіді про життєвий і творчий шлях М. Куліша, скласти хронологічну таблицю, прочитати п'єсу «Мина Мазайло».

Урок 25

*Шланчак Наталія Григорівна, вчитель
Городищенського економічного ліцею*

Тема. Драма М. Куліша «Мина Мазайло». Художнє відтворення проблеми українізації, запроваджуваної у 20-х роках ХХ століття.

Мета: формування умінь та навички аналізувати драматичний твір; виховувати в одинадятикласників повагу та любов до материнської мови, зневагу до перекинчиків та безкультурності.

Обладнання: текст п'єси М. Куліша «Мина Мазайло», критичні публікації.

Хід уроку

I. Організаційна частина

II. Перевірка засвоєних знань

Запитання і завдання для учнів.

Розкажіть про дитячі та юнацькі роки М. Куліша.

Розкрийте життєву трагедію письменника-драматурга.

III. Повідомлення теми і мети уроку

IV. Сприймання та осмислення нового матеріалу

Матеріал для вивчення

У кожній національній літературі є твори з особливим статусом, з особливим резонансом та популярністю. Їх стисло й багатогранно можна характеризувати одним словом – легендарні.

В українській літературі одним із таких творів Миколи Куліша «Мина Мазайло». Комедію було закінчено наприкінці 1928 року. Вона миттєво викликала зацікавленість широких верств українського суспільства. Лесь Танюк писав з цього приводу: «П'єсу відразу ж – винятковий для М. Куліша

випадок! – було оцінено дуже високо й рекомендовано до показу в усіх театрах України...» Н. Кузякіна, дослідниця творчості М. Куліша, пише: «Грالی комедію Куліша досить широко – в Дніпропетровську, Житомирі, Херсоні, Одесі, Вінниці, Маріуполі...».

Упродовж року комедію «Мина Мазайло» було видрукувано в гумористично-сатиричному альманасі «Літературний ярмарок», одному з найсамобутніших і найбільш «європейських» українських видань кінця 20-х років ХХ століття, навколо якого об'єдналися колишні члени ВАПЛІТЕ (М.Хвильовий, О.Досвітній, М. Куліш, Ю. Яновський, В. Сосюра, Г. Епик). Пізніше, у 1929 році, п'єса вийшла в Харкові окремою книжкою.

Після постановки на сцені комедія швидко одержала визнання. Проблематику, художні особливості твору жваво обговорювала у пресі, вони стали предметом дискусій, у процесі яких висловлювалося чимало високих оцінок. М. Хвильовий сприймав комедію «Мина Мазайло» як «епохальне» для української літератури явище. Остап Вишня говорив про п'єсу як про «надзвичайної краси річ», а рівень художньої довершеності вважав недосяжним не тільки для критики, але й для колег-письменників. Репліки та афоризми цитували й обговорювали різні представники українського суспільства. Образи, характери п'єси «Мина Мазайло» активно проектувалися як живі самотні типи з довколишнього життя.

За жанром «Мина Мазайло» - лірико-соціальна комедія. Суспільне явище українізації та пов'язані з ним різноманітні культурно-духовні, національно-світоглядні тенденції і процеси Миколи Куліша поєднує з глибоко розробленою інтимною лінією, з мотивами романтичної закоханості й ніжного кохання. Ю. Шерех називав п'єсу класичною комедією, Лесь Курбас – романтичною комедією. Сучасні літературознавці схиляються до думки, що це – типова трагікомедія.

Акцентуємо увагу, що «Мина Мазайло» вирізняється оригінальним сюжетом, в якому переплетено культурно-соціальний та родинно-інтимний аспекти. У п'єсі дають виразні характери з індивідуальним світоглядом (Мина Мазайло, Мокій, Уля Розсохіна, Баронова-Козино, тьотя Мотя, дядько Тарас). Комедія насичена дотепними пародійними, карикатурними сценами. Колоритна мова влучно відображає специфіку духовних та національних цінностей основних персонажів.

Пропонуємо учням ряд запитань, які допоможуть зрозуміти особливості цієї комедії.

Чи є у творі позитивні персонажі?

Чи ганебне, на вашу думку, прізвище Мазайло-Квач?

Як оцінює явище українізації головний герой твору? Зачитайте відповідний уривок з твору.

Що думають комсомольці про українізацію та її значення для країни?

Чи можлива поразка таких людей, як Мина, у реальному житті?

(В реальному житті більшовики всіляко підтримували перевертнів і яничарів, що зрікалися своїх національних коренів, щоб не виглядати другосортними. Це було вигідно існуючій владі, бо допомагало виявляти справжніх патріотів.)

Для аналізу образів, з'ясування проблематики, значення окремих епізодів пропонуємо учням проблемні питання.

В яких епізодах ми бачимо, як Мина Мазайло пнеться у росіяни, проявляючи цим самим зрадливість, пристосуванство?

Хто з дійових осіб втілює в собі типові риси російського шовінізму?

(Колоритний образ Баронової-Козино створюється протягом однієї невеликої сцени. Ремарка «дама в довоєнному вбранні» та її поведінка і мовна специфіка підкреслюють, що вся вона – її свідомість, рухи, розуміння навколишнього – у минулому. Комізм у змалюванні Баронової-Козино досягається завдяки невідповідності її образу тим реаліям і тому часу, в яких вона діє. Тьотя Мотя – живе втіленням російського шовінізму.)

Учні зачитують найяскравіші репліки, які показують агресивність, низьку культуру та аморальність тьоті Моті в її ставленні до української мови й українізації.

Що можна сказати про патріотів старого гарту, представлених у п'єсі дядьком Тарасом? Прокоментуйте репліку: «Їхня українізація – це спосіб виявити всіх нас, українців, а тоді знищити разом, щоб і духу не було... Попереджаю!»

(Дядько Тарас втілює в собі риси романтика, що живе славним минулим і не здатний впевнено відстоювати національні ідеали.)

Прокоментуйте ставлення молоді до політики українізації:

а) втілення в образі Мокія науковця, якого українська мова цікавить як лінгвістика. Мокій розкриває у п'єсі красу і мелодійність українського слова;

б) Рина втілює в собі риси зденаціоналізованої особи, яка вмє підлещуватися й викликати довіру. Вона рішуча і не відступає від поставленої мети;

в) хлопці комсомольці-інтернаціоналісти. Мріють про той час, коли «кожний член всесвітньої трудової комуни замість прізвища матиме свого номера» і все. Наприклад, товариш номер 35-51».

Варто підкреслити, що "Мина Мазайло" — це вишукана філологічна п'єса, в якій не тільки подається жива й колоритна розмовна мова, але й відкривається невичерпне багатство української лексики та мовної мелодійності. (*Учні зачитують уривки з твору.*)

Зупинимось на художніх особливостях цієї п'єси. Драматург щедро використовує засоби комічного філологічного походження, історичні екскурси. Мина Мазайло, вже сивий чоловік, схвильований, мов школяр, бере уроки правильної вимови:

— Пахнет сеном над лугами...

Баронова -Казино трошки захвилювалась:

— Прононс! Прононс! Не над лу-гами, а над лу-гамі! Не га, а га.

Мазайло:

— Над лу-га-га!

— Над лу-га-га!

— Га!

Мині ввижаються його пращури — козак-запорожець, чумац, селянин, які мали прізвище Мазайло-Квач.

V. Підсумок уроку

« Український театр дістав свою найкращу комедію, може, свою єдину комедію, якщо властиво комедії вважати легкість, грайливість, ритмічність, грацію на підложжі глибокого, але тільки натякненого змісту», — писав Ю. Шерех. Микола Куліш вдало продовжив традиції вертепних старовинних інтермедій і кращих зразків української дореволюційної побутової комедії. За словами Леся Танюка, суспільство можна вважати морально здоровим тоді, коли воно має мужність сміятися над власними недоліками. М. Куліш дав можливість зробити це своїм сучасникам і нам, теперішнім читачам, що бачать пік "українізації" у дотепній яскравій комедії.

VI. Домашнє завдання

Підготуватися до аналізу п'єси.

Урок 26

*Мельник Марія Володимирівна, вчитель
Городищенської ЗОШ I-III ст. №2*

Тема. Богдан – Ігор Антонич. Життя і творчість поета.

Мета: ознайомити учнів з життєвим і творчим шляхом поета-митця надзвичайно самобутнього поетичного мислення; розкрити оригінальність його поезії; розвивати в учнів образне і логічне мислення, спостережливість, уміння аналізувати поезії, виховувати інтерес до творчості поета.

Обладнання: портрет Богдана-Ігоря Антонича; виставка творів, мапа України.

Хід уроку

I. Повідомлення теми, мети, завдань

- Ознайомитися із життєвим і творчим шляхом Богдана-Ігоря Антонича.
- Характеристика його творчості.
- Зрозуміти, у чому оригінальність поезії.

II. Сприйняття і засвоєння учнями навчального матеріалу

Вчитель Є куточок в найвіддаленішій частині України – Лемківщина. Ця багатостраждальна західноукраїнська земля, віками переслідувана і принижена, подарувала хлопчика. Сталося це 5 жовтня 1909 року в с. Новиця, Горлицького повіту (тепер це територія Польщі). (Показ на карті), якому судилася доля стати поетом – Богданом-Ігорем Антоничем.

Мальовнича природа Карпат, працьовиті земляки мали великий вплив на формування світорозуміння письменника, його ніжної поетичної натури. Про це він пізніше скаже у вірші «Автобіографія».

Учень читає поезію «Автобіографія».

Учитель Як святиню з батьківської хати сільського священика, виніс Антонич народну мову своєї «задуманої країни», черемх, ялівцю, звичаїв та обрядів, потім незабутніх дитячих вражень.

Уже змалечку, як свого часу Іван Франко та Василь Стефаник, відчув «меншовартість» українця, пережив хвилини величезного приниження. Йому довелося відстоювати національну і людську гідність у польській гімназії в містечку Сяноку (1920—1928 рр.), де перечитав у перекладах твори світової й української класики; у Львівському університеті (1928—1934 рр.) на відділенні славистики, бо українського відділення окупаційка польська влада в Галичині не відкрила. Богдану-Ігорю Антоничу, уже магістру філософії, було відмовлено навчатися в Болгарії тільки тому, що він українець, а не поляк. Для нього, високоосвіченого фахівця, у панській Польщі не було державної роботи.

Поет самотужки глибоко засвоїв літературну українську мову, дивуючи своїми знаннями сучасників, відвідував гурток українців, де виступав з рефератами з питань розвитку мистецтва, читав власні поезії. Він вірив у незнищенність свого народу в його етнічних межах – від Сяну по Кубань, бо «не вмів пригинати спину козацький вільний юний син».

Рання смерть обірвала життя великого поета. Немов метеорит, сяйнуло воно на літературному небозводі, залишивши на ньому слід. 6 липня 1937 р. Богдана-Ігора Антонича не стало. Помер він на 28 році життя у Львівській лікарні через запалення легенів.

Оригінальність сприйняття ліричним героєм природи й навколишньої дійсності через народні символічні образи в поезії «Вишні»

Словникова робота.

Символ — художній образ, який умовно відбиває яку-небудь думку, ідею, почуття та ін.

Архетип — прообраз, закорінений у глибинах колективної свідомості.

Сфарагіта — уживання імені чи прізвища певного автора у написаному ним творі.

Читання поезії «Вишні».

Дослідження учня з народознавства.

Вишня — символ світового дерева життя, сонця, святе Боже дерево, утілення образу дівчини, матері, рідної домівки, рідного краю, любові, злагоди, символ України.

Наш народ здавна шанував й оберігав вишню. У давнину наші пращури-хлібороби святкували Новий рік у березні, у час весняного рівнодення (з 21 на 22 березня).

Вишню мали за ритуальне дерево. Звичаю прикрашати ялинку тоді ще не було. Ще восени невеличку рослину садили з коренем у дерев'яну діжечку із землею, поливали тільки водою, принесеною в роті, а в березні з'являвся білий, біло-рожевий цвіт. За ним родина визначала врожайність, а дівчата пророкували собі долю: вийдуть заміж чи ні? Можливо, первісно саме до дерева, а не до матері, було звернено слова доньки, гілка якої чомусь не зацвіла: «Мамо, моя вишне, чи я в тебе лишня?» З вишневих гілок, зрізаних навесні, наші предки варили ритуальний напій, який уживали на Новий рік, Зелені свята, Купала тощо.

Чулий до краси наш народ склав багато пісень, оспівавши вишню, вишневий садок — найбільш поширений образ з багатою, значущою символікою. Яких

тільки несподіванок не відкриє цей сад, чого тільки в ньому не діється, і насамперед — кохання.

Стала підростати, стала підростати,
Стала усім хлопцям принаду давати.
Найпершу принаду, найпершу принаду —
Нарвала ягідок з вишневого саду,—

каже дівчина в баладі «За нашим городом зацвіла калина».

Ночувала нічку в вишневім садочку,
Із тобою, сивий соколочку,—
зізнається інша.

В вишневім саду
Я ж твото коня пасла,—
звертається дівчина до милого.

У вишневому саду копає козак криниченьку, сподіваючись на зустріч з дівчиною. А які річки з цього саду витікають, які почуття, ситуації з ними узгоджуються.

Вишневий сад — це і окраса обійстя, що вабить прохолодою, де приємно відпочити, особливо після літнього спекотного дня, і ознака маєтності, достойності.

Образ вишні — архетип рідної оселі, краю, України — підніс до вершини національної символіки в поезії «Садок вишневий коло хати» Т. Г. Шевченко. Ще глибшого символічного осмислення набуває дерево у вірші Богдана-Ігоря Антонича «Вишні».

Декламування вірша напам'ять учнем.

Робота над поезією «Вишні» Б.-І. Антонича.

Короткий коментар учителя У тогочасній ліриці, зокрема авангардистській, традиційні символи (вишня, калина, тополя) вважалися застарілими, невідповідними урбаністичному світові. Та митець не поділяв цих поглядів. Він знаходив в архетипних образах ознаки нашої ментальності, що не втрачають свіжості й до нашого часу.

Бесіда.

- Знайти сфарагіту у творі.

-Чому ліричний герой назвав себе хрущем?

(Усвідомлює себе не паном природи, а рівним будь-якій істоті чи рослині. Цей образ уводить його у світ Шевченкої лірики.)

- Знайти головні образи вірша

- Назвати художні засоби, їх роль у творенні образів (метаморфоза, епітети, риторичне вокативне звертання метафори).

Робота з таблицею

«Літературна творчість поета»

1931р. Львів. «Привітання життя»

1934р. «Три перстені»

1936р. «Книга Лева»

1938р. «Зелена Євангелія «Ротації» (після смерті поета)»

III. Підсумок уроку.

Інтерактивна вправа «Мікрофон»:

«На уроці для мене було відкриттям...»

«Я пишаюся тим, що...»

«Особливо мене схвилювало те...»

IV. Домашнє завдання

Повторити вивчений матеріал. Самостійно проаналізувати поезію «Село» в групах:

1 група — дослідити архетип тополі;

2 група — створити асоціативний куш вірша;

3 група — виписати художні засоби та пояснити їх роль у творі.

Урок 27

*Мельник Марія Володимирівна, вчитель
Городищенської ЗОШ I-III ст. №2*

Тема. Осип Турянський. Коротко про письменника. Історичний матеріал Першої світової війни як предмет художнього узагальнення, загальнолюдські мотиви й гуманістичні цінності у поемі в прозі «Поza межами болю».

Мета: коротко ознайомити учнів з життєвим і творчим шляхом письменника. Допомогти учням розкрити світоглядні позиції митця, аналізувати поему в прозі «Поza межами болю», викликати інтерес до творчості письменника. Дати поняття поема в прозі.

Обладнання: текст поеми у прозі «Поza межами болю», портрет письменника.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Мотивація навчальної діяльності

III. Оголошення теми уроку

IV. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Слово вчителя.

Невеличке село з химерною назвою Оглядів, Радехівського району, на Львівщині, в родині бідного селянина, 22 лютого 1880 року народився майбутній письменник Осип Василь Турянський. Батько його був неписьменний, мав невеличкий клапчик поля і, щоб прогодувати численну сім'ю, теслярував. Старшому із восьми дітей, Осипів, він вирішив дати освіту. Хоч, власне кажучи, вирішальним тут було не так бажання батька, як виняткові здібності сина. Навчаючись у сільській початковій школі, хлопчик переходив з класу в клас із відмінними оцінками. Якось влітку, коли Осип вже закінчив

сільську школу, вчитель Ференс попросив його батька полагодити піч у школі. Розмовляючи з Василем Турянським, учитель гаряче порекомендував йому віддати Осипка до Львівської української гімназії, з директором якої він був знайомий. Учитель дав певну матеріальну підтримку і письмову рекомендацію хлопцеві, підказав, які треба підготувати документи. На щастя, у Львові, в підвальній кімнаті, мешкав тоді односельчанин Турянського Андрій Волошко.

Василь Турянський списався з ним і умовив прийняти на квартиру малого Осипа. Залізниця з Радехова до Львова тоді ще не було, і батько відвозив сина до гімназії на возі. Поклали сина, харчі для майбутнього гімназиста і для господаря квартири. Той попередив, що треба взяти усього побільше – отож на возі опинилося два мішки картоплі, кілька мішків капусти, буряків тощо. Подружжя Волошків поставилось до тихого і слухняного Осипа як до рідного, тим більше, що він готував до школи їхнього єдиного сина. На другому році навчання в гімназії О. Турянський

перестав одержувати з дому будь-яку матеріальну допомогу. Це не завадило майбутньому письменникові закінчити не тільки гімназію, а й університет. За звичаєм всіх неімущих студентів того часу він заробляв на прожиття репетиторством.

Навчався Осип у гімназії блискуче. І щодо цього батько не мав з ним ніякого клопоту, якщо не брати до уваги один надто драматичний випадок. У старших класах гімназії юнак захопився нелегальною літературою, відвідував підпільний студентський гурток, почав відкрито критикувати лекції з релігії, відмовився вивчати катехізис. Незважаючи на прекрасну успішність і поведінку, дирекція гімназії виключила хлопця зі школи. Перед ним постала неприваблива перспектива повернутися додому, щоб бути одним із сільських злидарів. Юнак посилає телеграму батькові, благаючи порятунку. На другий же день батько пішки прийшов до Львова і звернувся до директора з проханням поновити сина в гімназії. Той зглянувся на неписьменного селянина, але зажадав, щоб він заручився підтримкою волості (гміни) і повітової управи (староства), очевидно, сподіваючись, що Турянським це не вдасться. Повернувшись зі Львова, Василь до Радехова сам уже йти не міг і тому послав туди старшу дочку Катерину, яка по дорозі назад заблукала вночі і ледве втрапила додому. Так Осипа в гімназії було поновлено.

Після закінчення Львівської гімназії О. Турянський вступає на філософський факультет Віденського університету. Там він бере активну участь у діяльності гуртка української студентської молоді. Саме тут, у Відні, юнак і розпочинає свою літературну діяльність. Перші оповідання О. Турянського вийшли друком 1908 року. Тематика його ранніх творів — оповідань, статей, нарисів – була пов'язана з селянським життям, яке він добре знав (на канікули здебільшого приїздив до рідного села).

У Відні О. Турянський захистив докторську дисертацію на тему «Голосний «е» в українській мові». В 1910 р. йому з великими труднощами вдалося влаштуватись учителем української мови та літератури в Перемишльській гімназії. А восени 1914 року письменник був мобілізований в австрійську армію і відправлений на сербсько-австрійський фронт. Наступного року разом з багатьма тисячами австрійських вояків він потрапив до сербського полону. Під час зимового відступу сербських військ, що не витримали нового австрійського наступу, О. Турянський пережив надзвичайно тяжке життєве випробування, яке незабаром і було покладене в основу найвідомішого його твору, повісті-поєми «По́за межами болю». Він був одним із шістдесяти тисяч полонених, яких, відступаючи, сербські конвоїри етапували засніженими горами. Від голоду і холоду гинули тоді і самі солдати сербської королівської армії. Тож не доводиться говорити про те, що значна частина військовополонених не здолала цього виснажливого шляху смерті. Найближчі товариші О. Турянського по недолі замерзли біля згаслого багаття. Сам він повернувся майже з того світу неймовірно щасливим випадком. Сербські лікарі, які йшли позаду військовополонених, побачили слабкі ознаки життя в одному з них; тіло його вже взялося кригою. Полонений лікар-українець Василь Романишин, який допомагав сербським лікарям, упізнав у Турянському свого земляка. Спільними зусиллями його повернули до життя, зважившись на крайній засіб: розморожувати тіло у холодній воді.

Із Сербії О. Турянського в числі інших полонених відіслали в табори до Італії. Є відомості про те, що деякий час він був інтернований на острові Ельбі. В Італії О. Турянський друкувався у прогресивних газетах: виступав із статтями, фейлетонами тощо. В 1917 р. на Ельбі він налісав повість-поему «По́за межами болю». Після закінчення війни О. Турянський переїжджає до Відня, викладає порівняльне право у Віденському університеті. На цей час зростає його популярність як письменника.

О. Турянський намагається повернутися на батьківщину, яка опинялася тоді під владою панської Польщі. Буржуазний уряд не хотів пустити письменника на Західну Україну, вселяючи зовсім інше ставлення до візи на в'їзд. І тільки 1923 р. письменник повернувся в Галичину. Він одразу ж розгортає активну літературну і видавничу діяльність. Бере участь у заснуванні видавництва «Журавлі», у якому друкує свої твори. Письменник спочатку не мав постійного місця роботи. Проте, як тільки організовується товариство «Рідна школа», Турянському надають можливість працювати в українських приватних школах.

Але незабаром виявилась різка розбіжність у поглядах чиновників поміркованої вищої управи «Рідної школи» та демократа-інтелігента з народу О. Турянського. Це призвело до неминучих конфліктів. Деякий час О. Турянський був директором Яворівської гімназії, а потім йому доручили керувати дрогибицькою гімназією, кращою серед українських приватних учбових закладів. Ця гімназія, до речі, була збудована до десятої річниці з дня смерті І. Франка на кошти, зібрані українським населенням. Виконуючи функції директора гімназії, О. Турянський викладав німецьку, латинську і французьку

мови. Серед учнівської молоді педагог користувався великою симпатією і як гуманний вихователь, і як ерудований фахівець, і просто як чуйна людина.

В 1927 р. О. Турянський був змушений покинути Дрогобицьку гімназію. Обмеженість міщанства письменник затаврував у сатиричній комедії «Раби». Покинувши Дрогобич, він деякий час жив у Рогатині. А відтак переїхав до Львова і до кінця своїх днів працював учителем у польській державній школі. На цей час О. Турянський стає прогресивним громадським діячем. Цьому сприяли часті відвідини галицьких сіл, де тоді відбувалися значні соціальні зрушення, і, нарешті, зближення з активістами КПЗУ, з тією частиною творчої західноукраїнської інтелігенції, яка плекала надії возз'єднання з Радянською Україною. О. Турянський підтримував зв'язки з членом КПЗУ Іваном Хабою, який в 1927 р. був редактором газети «Світло» — неофіційного органу західноукраїнських комуністів, читав нелегальну літературу. Аналізуючи революційні настрої трудящих Західної України та міжнародну політичну обстановку, що склалася в 30-х рр., О. Турянський переконався, що Радянська влада переможе на західноукраїнських землях. Про це він говорив відверто в розмовах з родичами і знайомими. Сестра О. Турянського Анна Василівна Шкраба (прізвище по чоловікові) пригадує, що він, вечорами розмовляючи з батьком, передбачав визволення Червоною Армією Західної України.

Наслідки страхітливих воєнних випробувань давалися взнаки О. Турянському протягом усього жяття. Тяжка невиліковна недуга мучила його впродовж останніх років. О. Турянський тримався мужньо, знаючи, що дні його лічені. Переборюючи напади хвороби, він закінчує свій останній твір — роман «Син землі».

Помер О. Турянський 28 березня 1933 р. Поховали його на бідняцькій ділянці Личаківського кладовища. Біля труни покійного було кілька десятків його друзів та учнів. Минули роки, і місце поховання письменника було забуте.

2. Загальна характеристика повісті Осипа Турянського «Поза межами болю».

Осип Турянський, автор надзвичайного твору — «Поза межами болю», жанрово означеного письменником як «повість-поема». «Поет мусить пройти найглибше пекло буття й найвищі небесні вершини людського щастя. Тоді його слово буде хвилювати», — писав сам Турянський, якого спіткала (можливо, через цей нелюдський (нелюдяний) максималізм?) рідкісна, бо до непрофесійності чесна, літературна доля — бути генієм одного твору.

«Поза межами болю» — це хроніка передсмертних марень, прокльонів та спогадів сімох виснажених солдат, що відстали від загального каравану (як у справжніх солдат у них лишилися тільки прізвища): українців Добровського та Оглядівського (сам автор), угорця Сабо, австрійця Штранцінгера, поляка Пшилуського, сербів Ніколіча та Бояні. «Ми тут вже здійснили ідеал братньої прихильності і любові», — скаже один з героїв, замерзаючи біля згаслого вогнища.

Самого автора ледь живого підібрали сербські лікарі й повернули до життя, «розморозивши» у крижаній воді гірської річки. Сюжет пронизливий, але легко ототожнюваний: від аустерліцьких медитацій князя Болконського до антиестетських воєнних оповідань Гаршина (а ще були твори про жахи першої

світової у Барбюса, Ремарка, Аполлінера, Леоніда Андрєєва, Селіна, не кажучи вже про те, що сучасний читач має чималий вибір першокласних антивоєнних творів, тим різкіше інтонованих, чим ближчі в часі події бойні).

У «Поза межами болю», як не парадоксально (розумію, що ризикую зачепити сльозливих), справа не в сюжеті. Сюжет лише привід для висловлювання, свідчення людини, що пережила апокаліпсис і відчула його кожною клітинкою організму, написано для людей, що пережили кінець світу й навіть не помітили. Адже за великим рахунком автор показав людей, які поза межами болю виживали інакше: замерзаючи від холоду й не маючи, чим розпалити вогонь, вони не чіпають скрипки збожеволілого й осліплого від горя Штранцінгера («Те тарахкало придалося б дуже на вогонь...» — шепнув.

«Дай спокій, — відповів Добровський. — Оця скрипка — це його очі... ..Ти стань собі на боці, Штранцінгер. Ти святий. Нічия рука тебе не торкнеться.»), натомість обирають «танець смерті» — хто впаде, з того знімуть одіж на розпал багаття; корчачись від голоду не наважуються з'їсти труп свого померлого товариша (проте історія пізніших голодоморів та гулагів розпрощається із цією інтелігентською категоричністю), а автор (доктор Оглядівський) так і не зможе потай з'їсти випадково знайдений у кишені шматочок цукру — поділить на всіх.

«Поза межами болю» — трагічне пророцтво про загибель інтелігентної чуттєвості, яка дає ясне усвідомлення того, що ілюзії життя нерозривні (бо невід'ємні) із самим життям, і чиїсь ілюзії, бодай видіння, настільки ж важливі для когось, як саме життя, тому недоторканні, святі (уже нетутешній плюралізм правди): «Онде на сто кроків гарний корч. Огонь буде. Ходім!» — «Назад! Не смієш іти там! Це не корч! Глянь! Це моя дружина і мій син!...»

Недаремно Осип Турянський повернувся з війни «диваком», що розгублено й непевно почувався в постапокаліптичному світі («болото, — як він висловлювався, — здорове для легенів, але вбивче для душі»). Коли 1921 року у Відні нарешті вийшла друком його книжка, «невдячний» Турянський влаштував видавцеві скандал через те (а сприймалося як «лише через те»), що той на обкладинці його книжки (в якій, за визнанням тогочасного критика, не було «ні сліду якоїсь буденної журналістичної тенденції») вмістив рекламу модної кравецької фірми. Свідок того, як вимерзали інші люди — трагічно безшкірі, сприймав цілком узвичаєну суспільством комерціалізацію як цинічне блюзнірство.

Зціпивши зуби і склепивши серце, зізнаєшся: слова з-поза меж болю могли б стати підписами під репортерськими фото. Цитую: «Багато людей утратило ясну свідомість того, де вони, звідкіля й куди йдуть? Деякі забули мову... У найбільшій частині людей серце вже заснуло... Так жаль кожної людини, що тільки на те й думає, щоб терпіти...

Біль і гордість чоловіка, що кинений у прірву буття, відчуває всю грозу своєї безсильності... Люди не є злі, не є добрі. Люди тільки нещасливі і — щасливі...» Існування у межах болю триває. Тут і тепер. «В самім куточку мого серця притаїлося щось. Воно мале, марне, бліде. Це надія».

V. Підсумки уроку

VI. Домашнє завдання

Прочитати повість Осипа Турянського «Поза межами болю».

Урок 28

*Мельник Марія Володимирівна, вчитель
Городищенської ЗОШ I-III ст. №2*

Тема. Осип Турянський, “Поза межами болю”. Загальнолюдські мотиви і гуманістичні цінності. Біологічні інстинкти і духовна воля до життя. Ідея перемоги духа над матерією. Гуманістичний, життєствердний пафос поеми у прозі, його вселюдська значимість і всеохопність.

Мета: ознайомити учнів зі змістом твору, допомогти їм визначити тематику та ідейно-художній зміст окремих фрагментів твору, вміти коментувати їх, розуміти і вміти пояснити умовність зображення, з’ясувати особливість і роль композиції, пейзажу, інших художніх засобів для втілення головних думок. Осмислити вартість мистецтва, грошей, почуттів людини тощо, спираючись на текст, висловлювати власні міркування, проводячи аналогії з сучасним життям. Розвивати вміння пізнавати і розуміти справжню вартість речей, явищ, почуттів.

Обладнання: текст поеми у прозі «Поза межами болю», портрет письменника.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Мотивація навчальної діяльності

III. Оголошення теми уроку

IV. Сприйняття й засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Пояснення вчителя

Літературна творчість О. Турянського, якого дехто з критиків намагався показати як одного з найхарактерніших представників «української модерни», починалася цілком традиційно для українського прозаїка. В ідейно-тематичному плані його ранні оповідання співзвучні новелістиці В. Стефаніка, Марка Черемшини, Л. Мартовича. Західноукраїнське село з його безпросвітною темрявою та нуждою, трагедіями щоденного життя — ось коло тих проблем, які хвилювали і молодого О. Турянського.

Один з найвражаючих прозових творів ранньої стадії українського модернізму був створений 1917 року далеко за межами України, на італійському острові Ельба, в таборі для полонених австрійських солдатів. Авторіві цього твору на короткий час випала доля стати найвідомішим українським письменником серед німецьких літераторів та інтелектуалів.

Це повість-поема «Поза межами болю». Глобальний кривавий злочин імперіалізму, яким була перша світова війна, з великою художньою і гуманістичною пристрасстю був розкритий у багатьох творах передових письменників обох континентів. Досить згадати романи «Вогонь» А. Барбюса чи «На західному фронті без змін» Е.-М. Ремарка та ін. Поважне місце серед них займає твір О. Турянського за силою враження, високим сплавом ідейного змісту і художньої форми. «У найшляхетнішому змаганні народів досягнути й розділити найвищі цінності людства в царстві світової літератури,— вказано у післямові до віденського видання твору,— рідко котрий сучасний поет написав такий сильний, такий ідейно глибокий і оригінальний твір, як автор «Поза межами болю». Якби цей твір написав не поет, лиш людина, що пережила зміст цієї книжки своїм власним духом і тілом, то ця нечувано трагічна подія була б сама собою незвичайним людським документом «ганьби наших часів». Коли ж однак ми тут маємо діло з поетом, у якого об'єднана сила духу з силою слова, коли це людина, якої серце переповнене почуттям і добротою, тоді його твір—це акт душі, вицвіт людського духу— це твір світової літератури».

Як і всяке визначне мистецьке явище, твір «Поза межами болю», попри свій загальнолюдський, спрямований в майбутнє зміст, є ідейно-політичним документом своєї епохи. В ньому відображено проблематику кінця світової війни і перших повоєнних років, коли передова частина європейської інтелігенції досить чітко усвідомлювала собі, яким нечуванним злочином проти людства була розв'язана імперіалізмом війна.

О. Турянський виступав проти війни з усією переконаністю інтелігента-демократа, що вийшов із селянської маси, яка найбільше потерпіла. Він і сам був не тільки учасником війни, а й зазнав жорстоких випробувань.

Ще одна особливість антивоєнного спрямування повісті-поєми «Поза межами болю» полягає в тому, що це був, за одностайним визнанням критики, протест без протесту. Це означає, що О. Турянський таврував війну не у формі безпосередніх публіцистичних виступів, а художньо: розвитком сюжету, змалюванням персонажів, розкриттям їхніх думок, висловлювань і, зрештою, усіх героїв твору. «Отим-то й висока художня форма «Поза межами болю», що в ній нема ні сліду якоїсь буденної, журналістичної тенденції, як це буває в багатьох інших творах»,— писав у післямові до віденського видання повісті критик Роберт Плен. На антивоєнний пафос твору працює вся змалювана автором картина. Семеро полонених, що волею сліпого воєнного випадку опинились серед зими в горах Албанії і один по одному (за винятком автора) вмирають від виснаження, голоду й холоду, своїм життям і смертю, кожним своїм помислом, порухом затьмареної стражданням свідомості виносять грізний присуд тим, хто кинув людство у страшну безодню війни.

О. Турянський розвінчує імперіалізм як такий. Вважаючи першу світову війну несправедливою, він далекий від того, щоб стати на бік якоїсь однієї з воюючих держав чи певної їх групи. Автор, починаючи повість-поему короткою історичною довідкою про зимовий відступ сербської армії під натиском австро-німецьких військ, трактує загибель у цьому поході сорока

п'яти тисяч бранців як вияв нелюдської і безглуздої жорстокості війни взагалі. Зрештою, у творі йдеться про сам історичний факт, очевидцем якого був письменник. Адже під час цієї великомасштабної воєнної події зазнав особистої трагедії й О. Турянський. Він лише один із шістдесяти тисяч, що гинули на моторошному шляху смерті. Однак письменник добре розумів, що голодні сербські конвоїри — такі ж жертви війни, як і вони, бранці, що їх погнав монархічний уряд на братовбивчу війну.

З цього погляду характерна така деталь. Коли один із полонених забив палицею серба-охоронця і обшукав його кишені, то виявилось, що в них так само не було ні крихітки їжі, як і в кишенях полонених. Об'єктивно змальовуючи й оцінюючи події, О. Турянський акцентує на тому факті, що саме серби врятували йому життя.

Не національна ворожнеча, а ідея дружби й братерства народів надихала О. Турянського в той час, коли він писав свою повість-поему. Цією ідеєю охоплені серця героїв твору. Вона визначає їхній погляд на збурений війною світ і ставлення один до одного. Мабуть, не випадково семеро учасників неволі виявились представниками різних національностей. Два з них — автор і Добровський — українці, Сабо — угорець, Штранцігер — австрієць, Пшилуський — поляк, Бояні і Ніколич — серби.

Самі герої усвідомлюють свою інтернаціональну спільність, яка склалася всупереч намаганням власті імущих посіяти ворожнечу між націями:

«Ось тут між нами,—озвався Ніколич,—заступлені народи, котрі так себе ненавидять і поборюють. А проте ми, їх сини, відчуваємо себе тут, наче брати. Ми тут вже здійснили ідеал братньої прихильності і любові».

Викриття імперіалізму і війни у поемі має всезагальний характер. Але оскільки герої твору — громадяни австрійської держави, це викриття здійснюється переважно на австрійському матеріалі. В гнівних інвективах, проголошуваних біля згасаючого багаття, герої твору визнають, що численні, позбавлені всякої мети жертви вояцтва цісарської Австрії безглузді. «Яка ідея,—запитує Добровський,—привела нас в албанські нетри? 45 000 трупів невинних батьків дітей на шляху смерті. Якій ідеї потрібні наші муки і наша смерть?»

Ненависть Добровського до світу імперіалістичного здичавіння така велика, що він не хотів би повернутися для того, щоб жити в ньому. Які темні інстинкти розбуркує війна, показує нам розповідь Добровського про австрійського капрала: «За що ми боролися? Яка ідея цієї світової війни? Я вам скажу. Ми проламали сербський фронт і сунемо, як море, вперед. На сто кроків переді мною бачу ось яку картину: на землі лежить сербський жовнір, а мій капрал б'є його обома руками раз у раз у лице. Підходжу близько і виджу, що серб уже давно мертвий. Розлючений, кричу до свого капрала:

— За що ти б'єш у лице трупа?

— За те,— каже він,— що ця сербська собака не має ні сотика в кишенях».

Оце і є ідеали «благородного» австрійського воїнства. Коло його інтересів зводиться до найдикішого мародерства. І хоч ця сцена викладена в аж надто

категоричній інтерпретації Добровського, проте в оцінці автор з ним не розходиться.

У стражданнях багатьох сотень тисяч людей О. Турянський звинувачує не окремі народи, а тих, у чийх руках влада, хто вершив долю мільйонів: капіталістів-товстосумів та їх уряди. «Хай би боги, царі і всі можновладці, що кинули людство у прірву світової війни, перейшли оце пекло мук, у якому люди караються! Хай би вони самі відчули й пізнали бездонну глибіню людського страждання! Тоді боги стали б людьми, а люди братами». Конаючи від холоду і голоду, герої твору називають винуватців свого лиха: «Наше тіло пожерли найбільші пани світу: царі і грошовладці, а нам оставили тільки шкурняий мішок із душею і кістками всередині».

Війна, полон, засудження військових злочинців розбійницького імперіалізму — це реальна ідейно-мистецька плоть повісті-поєми «Поza межами болю». Але О. Турянський у своєму творі, крім цих, порушував складні філософські, людинознавчі проблеми, які виходять далеко поза рамки даного конкретного історичного моменту. І завдяки цьому книжка надовго зберігатиме не тільки пізнавальне значення художнього документа певної епохи, а й лишиться злободенною в найстислішому розумінні, відповідатиме душевним запитам читачів.

Основна філософсько-моральна проблема твору зводиться до визначення місця людини в складному світі, що її оточує, і не просто місця, а й позиції громадянина щодо різних сил: природи, несправедливих соціальних законів, явищ самого фізичного існування людини.

І повість-поєма О. Турянського підноситься до найвищих злетів гуманістичної думки не лише постановкою, а й способом розв'язання цієї проблеми. Хоч не пекло людського існування розкрив перед вами письменник, хоч крізь які муки провів він своїх героїв, включаючи і найстрашніше – голодну смерть, але загальний морально-етичний пафос твору сповнений оптимізму, що конденсується в афоризмі: «Є сонце в житті», вражаючому тим більше, що висловлений устами незрячого Штранцінгера.

Уся внутрішня логіка повісті-поєми переконує, що зігріта й одухотворена великою ідеєю воля людини може стати такою силою, яка в певних межах здатна змагатися з об'єктивними законами природи. Віра в ефективність активної позиції людини, хоч би в якій важкій ситуації вона опинилася, віра в світлі покликання — ось що надає повісті-поємі О. Турянського особливої ідейно-естетичної цінності, невичерпаності щодо можливостей впливу на сучасного читача.

Звичайно, ця ідея розкривається не у вигляді абстрактного моралізування. Письменник будує повість-поєму так, що сам читач починає усвідомлювати її. А на це складаються і спосіб зображення, і розташування персонажів, і взаємозв'язок між ними, і композиція твору».

Людині, як і, зрештою, всякій істоті, властиве прагнення до життя. Це — закон природи. Саме воля до життя рухає групкою полонених, які, здавалося б, за всіма законами фізіології повинні впасти «на шляху смерті»: «У них уже ледве видно сліди обличчя. Замість щік дві ями, мов дві глибоко розкопані

могили. Лице покрите, здається, не шкірою, лиш якоюсь чорно-сірою, землистою поволокою, що схожа на пліснь у грибів».

Убивши конвоїра, семеро полонених відійшли і зупинилися над проваллям. Щоб жити далі, треба перш за все вогню. А його можна розпалити тільки одягом котрогось із них. І тоді починається моторошний танець смерті, який становить зміст першої частини твору. Одяг візьмуть з того, хто першим упаде і не встане. В танці смерті знайшла свій вияв стихійна, майже інстинктивна воля до життя. Правда, вона вже підлягає певній моралі: товариші і не накидаються один на одного, а чекають, коли помре слабший. Напруживши до краю ситуацію у першій частині твору, О. Турянський в другій вдається до певної розрядки. Вогонь запалено. Нещасні гріються біля нього. Вони мають уже можливість ближче придивитися один до одного, порозмовляти. Під шипіння і тріск вогню пригадуються розрізнені події минулого, декому примарюються райдужні картини.

Та перепочинок був недовгим. На вутле життя людини, що ледве жевріє у виснаженому тілі, розпочався напад найстрашнішого ворога - голоду. Інстинкт підштовхує Сабо до наміру втамувати голод людодством, адже поблизу лежить труп Бояні. Та проясніла людська свідомість постає проти дикого тваринного інстинкту і перемагає. Ніколич рішуче відкинув це бажання. «Згодом вони стали відчувати вчинок Ніколича як освободження з якогось несамовитого гніту».

То була перша перемога людського духу. Сили ж кожного дедалі слабшали. Гімном справді великому і людському в людині зазвучала «пісня життя», яку востаннє спромігся заграти на скрипці незрячий Штранцінгер.

В четвертій частині твору показано, як фатальні сили руйнують життя (в даному разі це зіткнення сил природи з елементарними законами фізіології). Всі, за винятком найсильнішого Добровського, потрапляють у такий стан, коли затьмарюється свідомість. Наступним після Бояні помер Пшилуський, який носив у собі душевну травму — біль від зради дружини. Але в цій же частині найвищого свого торжества сягає осмислена й осяяна найвищими ідеалами воля людини. Найслабший фізично після Бояні Оглядівський (автор) вижив тільки тому, що в найтяжчу свою хвилину думав не про себе самого, а про сина і дружину. Волю персонажа до життя збуджувала не тільки родинна відповідальність його як батька і чоловіка. Узагальнений образ матері з дитиною здавна відомий як символ життя. Пригадується Шевченкове: «У нашій раї на землі нічого кращого немає, як тая мати молодая з своїм дитяточком малим...». На це звернув увагу і Роберт Плен: «Символізування найвищих ідеалів людства в образі жінки й дитини — це, оскільки я знаю український народ, спеціальна українська риса, яка, однак, в ідейнім і артистичнім зображенні Турянського є так само загальнолюдською».

Призведена до абстрактної логічної форми концепція О. Турянського, яка проходить крізь усю художню тканину поеми, може мати такий вираз: найвище породження матерії — дух людини, її розум і воля — в своєму облагородженому великими суспільними ідеями змагання до життя — може виявити зворотний вплив на закони розвитку самої матерії припинити на

деякий час її розпад, викреслити з її вже погаслого життєтворчого джерела нову, надможливу життєву енергію, що й сталося з О. Турянським - героєм «Поза межами болю». «Коли у тьмі і в хаосі ми мучимося, тліє іскра якої-небудь ідеї, то твоя огненна любов до життя і до його вищих цінностей переможе смерть»,— так сформулював цю концепцію сам автор.

Ми вже згадували про те, що повість-поема «Поза межами болю» відзначається винятковою майстерністю групування і зображення персонажів. Автор користується тут прийомом контрасту. Найбільше ідейно-сміслову навантаженість в творі несе образ наділеного оптимістичним світоглядом розповідача Оглядівського. Антиподом Оглядівського є Добровський. Це сильна, горда, чесна людина, але його світосприймання характеризується крайнім песимізмом. Він не вірить в остаточну перемогу добра над злом, хоч його шляхетне серце сповнене огиди і презирства до всього злого й потворного. Щоправда, як песиміст і скептик, Добровський не від того, щоб поіронізувати і над доброчинницькими намірами людини. З усіх персонажів він найрозумніший, найбільше розмірковує і розмовляє у творі (ще й тому, що найдужчий фізично). І його постійні саркастичні репліки, щирі чи псевдопатетичні тиради, допомагають письменникові розгортати трагічний за своїм характером сюжет, кристалізувати ідейно-філософську концепцію, грані якої відточуються різцем сперечань. Потрібно було б писати спеціальне дослідження, щоб розкрити багатство найрізноманітніших відтінків іронії, якими виблискує непересічний інтелект Добровського. Всі інші персонажі твору перебувають по обидва боки тієї лінії незгоди, яка пролягає між Добровським і Оглядівським. Саме таким чином вони і впливають на провідну концепцію твору. Безмежною, нереальною вірою в творчі сили життя, в його світле начало сповнений Штранцінгер — цей живий пам'ятник своєму власному минулому. Впродовж усього твору він проголошує лише кілька реплік, але сповнені вони надзвичайної життєствердної експресії. Штранцінгер — це ніби прямолінійний варіант вдачі Оглядівського. Його віра в сонячність існування піднесена до рівня філософського пересвідчення.

Антитезою до Штранцінгера, а разом з тим примітивнішим, так би мовити, практичним втіленням того розуміння життя, яке сповідує Добровський, є Сабо. Він також песиміст, але не бездіяльний. Сабо — виразник грубої інстинктивної волі до життя. Не сповідуючи вищих людських ідеалів, він бачить тільки право сильнішого над слабшим і сам досить успішно вдається до первісного закону боротьби за існування.

Так само змучений своїми моральними переживаннями, Пшилуський становить контраст до світлого,— чи не найсвітлішого з усіх приречених,— Ніколича. «Життя таке гарне»,— говорить Ніколич, і він хоче жити, але не для себе: для родичів, для науки. Усі ці образи повісті-поєми об'єднує почуття дружби, солідарності, взаємодопомоги.

Весь твір глибоко поетичний; він тримає читача в надзвичайному емоційному напруженні. Тому «Поза межами болю» за всіма жанровими ознаками — поема, хоч сам автор називав її «скромним оповіданням». Твір написаний поетичною ритмізованою прозою, з короткими уривчастими

речитативами - реченнями, нерідко з філігранним емоційним малюнком інверсованої фрази, сповненої глибокого психологізму.

«Понад сніжно - білі шпилі гір, понад скам'янілі сизі хмари душі тіней мостять шлях і тим шляхом за щасливими людьми в країні сонця свої думи, свою тугу шлють.

І зникають безкраї простори, розвівається сиза мла, і країна сонця виринає, як ясне видіння перед тінями, і мріє на крайнебі перед ними...»

Повість-поема О.Турянського - твір з надзвичайно сильним і активним ліричним струменем. Порівняно з першими оповіданнями стильова манера письменника зазнала певної еволюції. Тепер уже не тільки обсягом явищ та проблем, а й способом їх художнього зображення письменник наблизився до виняткової драматичної напруженості і ліризму прози Василя Стефаника та Марка Черемшини – це і деякі формальні засоби, наприклад, ритмізація прози.

«По́за межами болю» — твір реалістичний. Він цінний насамперед своєю життєвою і художньою правдою, хоч на ньому і позначився вплив деяких засобів модерністичної естетики, зокрема модного тоді експресіонізму. Але навіть цим формальним засобом письменник здебільшого надавав реалістичного змісту. Вони не були літературною прозою автора, бо справді виражали незвичність становища і велику душевну напругу персонажів твору. Можна було б із застереженням поставитись до наявності у творі досить-таки значного візіонерського моменту: перед смертю Бояні побачив образ своєї матері; Ніколичеві у завиванні вітру вчувається пісня; примарні картини постають у хворій уяві Оглядівського. Та, правду кажучи, в цих візіях нема нічого надреального, вони цілком «закономірні», якщо взяти до уваги стан психіки героїв в момент повного фізичного розладу. Автор вводить їх у твір дуже економно, виходячи з артистичної доцільності. Змалювання фантастичних картин, які постають в уяві персонажів, що вмирають від холоду, ми знаходимо і в творах більш традиційних та строгих реалістів, ніж О. Турянський. Пригадаймо фінальну картину роману Ганаса Мирного (смерть Христі) «Повія» або ж його оповідання «Морозенко».

На закінчення розгляду «По́за межами болю» наведемо кілька рядків з листа П. Карманського авторові ще тоді, коли твір не був опублікований, бо в цих рядках відображений погляд на повість-поему тогочасної прогресивної української літературної громадськості:

«Ваш твір — це наймогутніша з відомих мені картин на тлі світової катастрофи не тільки в нашій, а й у цілій європейській літературі. В порівнянні з фізичною і психічною мартирією ваших осіб бліднуть картини Андреевого «Червоного сміху», а навіть поражаюча, жахлива картина воєнного лихоліття бельгійського народу, змалювана пером Анні Віванті (роман «*Vae victis*»), після прочитання вашого твору в моїй душі приблідла.

Ваш твір робить враження дійсно пережитого, відчутого, переболілого і списаного кров'ю серця. І змістом (ідейно), і формою він має всі прикмети новітнього, наскрізь європейського твору, і я певний цього, що він не останеться в межах нашої країни та що він добуде право горожанства у всесвітнім письменстві».

2. Закріплення матеріалу .

Зачитування тез, записаних протягом уроку, їх коментар.

Запитання до учнів.

1. Що з біографії письменника вам найбільш запам'яталось?
2. Що лягло в основу твору «По за межами болю?»
3. Чим цікавий твір для вас?

V. Підсумки уроку

VI. Домашнє завдання

1. Опрацювати матеріал підручника, зіставити з почутим на уроці.
Підготувати характеристику образів твору.

Урок 29

*Кваша Людмила Володимирівна,
вчитель Старосільської ЗОШ І-ІІІ ст.*

Тема . «Празька школа» української поезії та її представники (огляд).

Мета: дати коротку характеристику еміграційної літератури ; ознайомити учнів із життям і творчістю поетів –емігрантів , зокрема творчістю представників «Празької школи»; допомогти їм глибше осмислити драматизм долі поетів-вигнанців ; формувати пошукові вміння та навички самостійної роботи ; виховувати інтерес до української літератури , яка творилася за кордоном , любов до Батьківщини.

Обладнання: Портрети письменників , представників «Празької школи», кращі реферати учнів , магнітофонний запис пісні « На Україну повернусь»

Епіграф до уроку

*Хто пережив страшну операцію розриву з живим тілом
Батьківщини, хто відчував пекучий брак Батьківщини, як вічно
роз'ятрену рану , хто задихався в чужому повітрі , у чужому підсонні , під
чужим небом, той зрозуміє психологічний стан емігранта
Є Маланюк .*

Хід уроку

I. Організація класу

II. Оголошення теми та мети уроку

III. Виклад нового матеріалу

Слово вчителя.

Ми продовжуємо вивчення української літератури ХХ століття – надзвичайно складного періоду – епохи революції, Першої світової та громадянської воєн , голодомору та сталінських репресій. Звичайно, всі ці потрясіння не могли не позначитися на ході літературного процесу . Українському письменству судилося пережити смугу тяжких випробувань. Хто міг передбачити, що 20-ті роки, які можна назвати роками відродження, закінчатся кривавим геноцидом українського народу ? 30- ті роки ... Країну затопили хвилі «червоного терору». Про справжню творчість, про дух

відродження вже ніде не йшлося. Над цвітом культури та літератури нависла смертельна небезпека. Ті митці, які не змогли переступити через себе, свою особистість, через свої принципи, пішли етапами у тюрми й табори, де більшість із них загинула. Цей геноцид тривав не один рік і не одне десятиріччя. Багато письменників змушені покинути батьківщину, щоб уже ніколи не повернутися. Там, на чужині, вони творили і мріяли, що повернуться в Україну хоча б у своїх творах. Так виникла на чужині «Празька школа», яку для нас представляють Олег Ольжич, Олена Теліга, Олекса Стефанович, Юрій Дараган, Оксана Лятуринська, Юрій Липа, Євген Маланюк.

Що ви знаєте про «Празьку школу»? Її представників, їх творчість? На ці та інші запитання дати відповідь нам допоможуть учні, які отримали випереджувальні завдання пошукового характеру

Отже, надаємо слово історичу, який розповість про Празьку школу. Прошу занотовувати основні відомості в зошити.

Доповідь учня - історика (скорочений варіант доповіді)

До «Празької школи» відносять поетів, чия творчість почалася в еміграції, переважно Празі та Подебрадах, хоч деякі з них пізніше виїхали до інших країн. Це не була група, об'єднана організаційно, яка мала б свій статут, чи принаймні чітку ідеологічну та естетичну платформу. Отже, «празька школа» - це назва умовна, визначальним для поетів –пражан був світогляд.

Творчий шлях "пражан", більшість з яких зі зброєю в руках боролась за українську державу, розпочався за межами України, в таборах інтернованих вояків (Польща), де вони опинились після поразки визвольних змагань. Основи естетичної концепції "Празької школи" українських поетів закладалися у надрах таборового часопису "Веселка", зорієнтованого на "аристократизм духу", на мистецтво в його іманентній сутності, на етику національного та громадянського.

Розвитку та самоствердженню молодой літературної генерації передувало глибоке осмислення всього історичного багажу нації, причин чергової втрати державності. Звідси підвищена увага до історичних мотивів, тонке ліричне сприймання рідної природи, філософія боротьби й оптимізму.

Це покоління гуртувалося навколо відновленого 1922 року Д. Донцовим "Літературно-наукового вісника" (з 1939 р. – "Вісника"). Плеяда "трагічних оптимістів" (Д.Донцов) - Є.Маланюк, О.Ольжич, Ю.Липа, О.Теліга, Л.Мосендз, пізніше – Ю.Клен, - стала творцями концепції нової літератури, розробивши таку художню систему творчості, яка була протиставленням українським сентиментальним літературним традиціям. Вони виступили проти "малоросійської" вторинності вчорашнього рабства, колоніального животіння. Творчість "пражан" була перейнята духом боротьби і зятятості, щирої християнської віри і сумління, плекала велику мужню любов до своєї нації, до свого минулого, до всього великого й шляхетного, передусім до героїчного чину. Гострота думки і суворість форми характеризували новостворене українське мистецтво.

Розпочавши процес повернення історичної пам'яті, який очолив Ю.Дараган зі своєю поетичною збіркою "Сагайдак" (1925), "пражани"

оновлювали українську літературу, передусім її тематику. Поезія Ю. Дарагана містить усі елементи, які згодом розвиватиме решта поетів еміграції. Кожен з “пражан” знаходив свій мотив, який переважно був доведений до поетичної концепції, зі своєю образною домінантою і певним комплексом художніх засобів.

Важливою рисою творчості поетів “Празької школи” є зв'язок із західноукраїнським письменством. Поети-емігранти друкували вірші в галицькій періодиці, видаючи у Львові свої збірки. З огляду на це цілком слушною є пропозиція Г.Грабовича українською еміграційною літературою вважати ту, яка творилася після Другої світової війни, зокрема, в 1945-1950 роках. Адже лише там українські письменники остаточно поривають зі своїм рідним середовищем і опиняються у суворій реальності чужорідних культур. “Пражани” були безпосередніми учасниками боротьби за УНР або ж дітьми її діячів і несли з собою ідею української державності, що споріднювало їх творчість з творами представників стрілецької поезії в Галичині, поезія яких була орієнтована на масове сприйняття і творила своєрідну стрілецьку пісенну епопею. Тому вона була не стільки явищем історії української літератури, скільки фактором пробудження національної свідомості, державницьких змагань народу.

Нове покоління галицьких літераторів та еміграційні поети намагалися компенсувати втрати, яких зазнала література по той бік Збруча, розвиваючи теми, мотиви, форми, на які в умовах УРСР було накладено вето. Література поділеної України розвивалася у різних суспільних ситуаціях, проте духовна єдність нації не порушувалася. Так, в емігрантській літературі помітні риси романтичного світовідчуття та ознаки неоромантичної поетики, - хоч і з протилежною (щодо літератури “радянського табору”) політичною та ідеологічною спрямованістю, під іншим емоційним знаком - не оптимістичний пафос, а стоїчний трагізм та надія. Неоромантиками можна вважати переважно всіх “пражан”, яскравим неоромантиком у світопочуванні (хоч і з рисами неокласицизму в поетиці) був Є.Маланюк.

Юрій Дараган та Олекса Стефанович - «вроджені» поети (доповідь учня) Євген Маланюк у статті «Спізнене покоління», написаній у 1958 році, стверджував, що більшість українських поетів еміграційного кола другого покоління не була поетами за покликанням, не були «вродженими» поетами. І

до таких не «вроджених» потрапили не тільки Максим Грива та Микола Чирський, поетична творчість яких поступалася іншим видам діяльності, а й першорядні імена — О. Ольжич та Ю. Липа О. Лятуринська та Л. Мосендз. Є. Маланюк робив виняток тільки для Ю. Дарагана та О. Стефановича, поезія для яких стала справою життя.

Ю. Дараган навчався філології в Українському вищому педагогічному інституті у Празі, а *О. Стефанович* відвідував літературно-мистецькі курси УВУ.

Син українського інженера з Херсонщини і

грузинки, Ю. Дараган успадкував від матері риси обличчя, а від батька -коріння українського роду. У таборах інтернованих, куди він потрапив після поразки військ УНР, захворів на сухоти, що й звело його в могилу у 1926 році, у віці 32 років. Аналізуючи єдину, видану за один рік до смерті, збірку «Сагайдак», ми знайдемо вірші на історичні теми та поему «Мазепа», що містять філософське осмислення подій і періодів історії

України, адже Ю. Дараган одним із перших українських поетів в еміграції звернув увагу на призабуті старокиївські сторінки. Вірші «Похід», «Малуша», «Свати»... не тільки мали художню вартість, але й стали певним зачином розробки цієї теми, продовженої іншими поетами. Ю. Дараган віднайшов у далекій минувшині першооснови української державності і морально-психологічних витоків народної самототожності. Сварог, Перун, Володимир Великий, Муромець, Вольга, Святогор витворюють в ліриці Дарагана легендарно-міфологічне тло обстоюваної ним України.

Олекса Стефанович народився 5 жовтня 1899 р. в с. Милитині Острозького повіту на Рівненщині в родині священника. У 1919 закінчив Житомирську семінарію. Емігрувавши, навчався на філософському факультеті Карлового університету в Празі, а згодом відвідував літературно-мистецькі курси Українського вільного університету. У 1944 р. жив у Міттенвальді (Німеччина), в 1949 р. — у м. Буффало (США), де і помер 4 січня 1970 р. у старечому домі. Найповніше його творчість представлена виданням «Зібрані твори» ("Євшан-зілля" — Торонто, 1975), упорядкованим

Б. Бойчуком, у передмові до якого І. Фізер назвав О. Стефановича «одним із найцікавіших сучасних поетів». «Головна прикмета Стефановича - поета — це вперте і послідовне, майже неймовірно докладне випрацювання вірша. Стефанович буквально карбував, шліфував не тільки кожне слово щодо точності його значення... Він шукав щодо кожної теми якнайвідповіднішу форму, склад, ритміку, рими і поетичні образи. Навіть стиль і характер мови змінювалися згідно з історичним тлом, добою або настроєм, який треба було в даному творі передати.» Поезія Стефановича захоплює сучасну молодь елегантністю, вишуканістю ритму. Що допомагає людині пережити тяжке випробування розлуки з Батьківщиною? Те, що ночами чітко і різьблено сниться «на чорнім тлі золотoverхий град», що «душа подружена з піснями». «Але мудріш од співу німота!». Це вона вміє звати владніше струн у висоту, де світиться мета. Поезія О. Стефановича вражає своєю символічністю. Так, у поезії «Як срібно скрізь!» автор змальовує красу зимового дня, коли «усе виблискує, іскриться», аж світиться у небесній голубині. «Це не день, — стверджує поет, — а шлюб блакиті ясної і срібла». Значне місце займає в творчості О. Стефановича історична тематика. Він з однаковою легкістю вживався в різні світоглядні контексти давнини, розробляв християнські і поганські,

античні й козацькі мотиви. Півстолітня «вийнятність» цього поета з літературного процесу була великою культурною втратою.

Доповідь «Оксана Лятуринська – княгиня української духовності»

О. Лятуринська — одна з найвидатніших оригінальних постатей української поезії і духовної культури, ім'я якої з достатньою підставою ставиться між іменами Лесі Українки і Ліни Костенко. При цьому береться до уваги оцінка відомого літературознавця Юрія Бойка, що «Оксана Лятуринська є поетка Божою милостю, і тільки жалюгідні еміграційні умови винні в тому, що вона не стала славною і широко зноюю.» Народилася майбутня поетеса, малярка, скульпторка 1 лютого 1902 р. на чарівній Волині в українській шляхетній сім'ї. Це й визначило як її долю, так і характер: в дитинстві — зачарованість таємничо-безмежною природою рідного краю та інтелігентністю

середовища, а юність та молодість співпали з водночас найзначнішими та найтрагічнішими процесами першої чверті ХХ століття: спочатку — коли народжувалася суверенна Україна й квітли надії на її щастя, а потім — коли знавіснілі орди ворогів незалежності Вітчизни нищили її буйну свободу й українська інтелігенція або гинула у боях, або опинялася у вигнанні, і не уславлена за свої муки та рани, за любов до народу, а обпльована й проклята. На вигнанні можна було чи зів'язати серцем, чи озлобитися і зректися мети, стати іграшкою сліпих сил. Та доля звела Лятуринську з тими, для кого Україна довічно залишалася Сонцем, що дає життя і небу, і землі, з тими, хто, гинучи, вірив у неї: Ю. Дараганом і О. Ольжичем, О. Стефановичем і Ю. Липою О. Телігою і Є. Маланюком. З 1924 року мешкаючи в Чехословаччині, вивчала філософію в Карловому університеті і відвідувала Українську студію пластичного мистецтва. В емігрантській пресі друкувалася під літературними псевдонімами Роксана Вишневська, Оксана Печеніг. Важливою віхою не тільки в творчості поетеси, а й у всій українській поезії стали її книжки «Княжа емаль», «Гусла», «Веселка», які дали можливість сучасникам стверджувати, що Лятуринська — це втілена в творчість історична пам'ять народу. Здавалося, дух поетеси обіймав тисячолітній простір і час, а себе і сучасників вона бачила через призму реалій та уроків Вітчизни від язичницької епохи до Київської Русі, і від Гетьманщини до ХХ століття. Однак Лятуринська не тільки в минулому. Вона, як зазначав Є. Маланюк, «як би «регіонально» скупчена у Волинській землі, починаючи від неоліту («Печерні рисунки») і аж до сучасності. Хоч і на сучасність поетка дивиться ніби «крізь віки»... Гримить у її віршах варязька криця Святослава, проймає суворою ніжністю туга Ярославни. Але все те — то не «літературний засіб» і не «маніра»: якщо б Ольга чи Ярославна писали вірші, то ті вірші й були б поезіями Оксани Лятуринської. .. однієї з найяскравіших «жон руських нашої поезії».

Оксана Лятуринська – княгиня української духовності, адже її мрія про діяльність на благо Вітчизни стала дійсністю, а її поезія – нагадуванням, що безсмертя України – в безсмерті духу народного, що черпає свою силу в державотворчій філософії прашурів.

Учитель. Протягом одного уроку не можна охопити всю творчість поетів «Празької школи». Адже імена Олега Ольжича, Олени Теліги, Юрія Клена знані і відомі за кордоном. На наступному уроці ми повернемося до творчості ще одного поета – вигнанця – Євгена Маланюка.

IV. Підсумок уроку

Назвати основні історичні передумови виникнення поезії-вигнання.

Що, на вашу думку, об'єднує представників «Празької школи»?

Чи відкрили ви щось нове для вас на сьогоднішньому уроці.

Поясніть, як ви розумієте слова з епіграфа до уроку

V. Оцінювання учнів

VI. Домашнє завдання

Вивчити матеріал за власним конспектом.

Розглянути біографію Євгена Маланюка.

Прочитати поезії Маланюка «Стилет та стилос», «Під чужим небом», «Чужина» та інші на вибір.

Закінчити розповідь можна словами поезії М. Шевченка «Діаспора»

Росли тополі кронами на захід,
Немов тяглися тужно за хребти,
Немов душею рвалися – іти! –
На віщий звук, на рідний глас, на заклик.
Чому ж ти рук навстріч не простягла,
Чом не зробила те, що не могла?
Їх океанний вітер підганяв,
Але не міг зірвати, то обняв
І сам завив від туги і печалі.
...Під'їло корінь глеєм і одчаєм-
Попадали. Як вершник із коня,
Оце вони, твої, Україно, креси.
Оце вона – діаспора така.
Ти вслід гукаєш: віродись, воскресни!
З супутника, із неба, з літака,
Нове пагіння вибухло корінням –
Зелений клин оглянуло з полів.
Пагіння чує голос українний,
Але воно не розуміє слів.
Оце твоя діаспора, оце.
Прийди, заглянь діаспорі в лице,
Протри свої скляні учені очі:
Оце крилате і плечисте – хлопчик,
Оця билинка – дівчинка оце.
Вони не гнутья вітром за Урал.

Вони нічийні на вітрах студених.
Їх навіть Бог окрав і покарав
За те , що ти їм не дала імення.
Наворожи їм слово і сліди
У материнське лоно поклади,
Наплач їм сліз і пробуди їм спрагу
До вірності, до слави і одваги.
Ти їм одна надія і опора...
Діаспора?..
У глибині душі
Ти відчуваєш – спора! Поспіши
Подати руку , де в сльозі не вмиті ,
Вигнанці голоду , не баришів,
Стоять твої , Україно, рідні діти.

Звучить пісня «На Україну повернусь»

Урок 30

*Кваша Людмила Володимирівна,
вчитель Старосільської ЗОШ І-ІІІ ст.*

Тема. Євген Маланюк – поет боротьби і вселюдських ідеалів.

Мета: ознайомити учнів із життєвим шляхом і творчим внеском в українську літературу Євгена Маланюка ; прищеплювати зацікавленість його поезією; удосконалювати вміння учнів робити ідейно-художній аналіз поезій, виховувати любов до Батьківщини .

Обладнання : фотографії Маланюка та членів його родини, виставка творів поета та літературно-критичних матеріалів, написи на дошці «Стилет-зброя в руках воїна», « Стилос - перо літописця»

Епіграф до уроку
Збагнеш оце , чим серце билось
Яких цей звір нагледів мет.
Чому стилетом був мій стилос
І стилосом бував стилет.
Євген Маланюк

Хід уроку

I .Організація класу

II. Оголошення теми і мети уроку

III. Актуалізація і корекція опорних знань

Що означає поняття «еміграційна література»?

Назвіть поетів-представників «Празької школи»

Хто був найяскравішим представником „Празької школи” українських поетів?

Чому ми можемо назвати поетів-пражан справжніми патріотами своєї Вітчизни?

IV. Засвоєння нових знань

Учитель . 20 січня 2007 року виповнилося 110 років від дня народження Євгена Маланюка. Хочеться думати , що мине зовсім небагато часу і вже не потрібно буде давати коментарі до цього імені . Всі пам'ятатимуть геніального поета ХХ століття. Українська земля , як не раз бувало, народила собі сина – на свою оборону і славу. Щедро обдарувала його талантом , та не дала долі . Але він сам збудував свою долю – всупереч усім перешкодам. Саме так і стають великими.

Напружений , незламно-гордий
Залізних імператор строф, -
Веду ці вірші , як когорти ,
В обличчя творчих катастроф.

Із відпущеного Богом 71 року життя – 48 прожив на чужині. Велика любов до Батьківщини створила чудо: його душа ніколи не розлучалася з отчою землею й вилилася в таку величну ріку поезії.

Хто ж він ? Яких батьків син? На це нам дасть відповідь учень-біограф .

Учень – біограф Євген Філімонович Маланюк народився 20 січня 1897 року в містечку Новоархангельську, яке, по суті, було географічним центром України, а ще, як пізніше писав сам митець, «околицею "Запівніччя", «окраїною античної Еллади», «окраїною Київської Русі», диким половецьким полем, «північним форпостом Золотої Орди», згодом — турків і татар, а також межевою територією між Гетьманщиною і Річчю Посполитою. У жилах Євгена Маланюка текла і запорозька, і сербська, і молдавська кров його предків. По батьковій лінії дід був нащадком запорожців, а

бабуся дочкою українця і молдаванки, по материній лінії Маланюк походив від Якова Стоянова, нащадка переселенців із Сербії, яких Катерина II запросила на запорозькі землі. У сім'ї матері побутовали легенди, що дід чи прадід Гликерії був генералом, але згодом сім'я сильно підупала як в матеріальних статках, так і в займаній посаді, яку вже обіймав Яків, батько матері Євгена. Закономірно, що такий вибухонебезпечний генетичний «коктейль» теж зумовлював неабиякий характер нащадка, а легенди обох гілок роду плекали в Євгенові змалечку романтичну душу й відповідне світосприймання.

Батьки майбутнього поета жили біля діда Василя і бабусі Євдокії на лівому березі ріки Синюхи, хоча й на дві хати: старше покоління — в одній оселі, молодше — в іншій, але на одному подвір'ї: «В першій хаті панував дух віків, старовинного побуту, тисячолітніх звичаїв і обрядів та свідомого, що так скажу, "україноцентризму"... В другій хаті панувала атмосфера, приблизно кажучи, "українського інтелігента", теж "свідомого", тобто не спокушеного ні далеким Петербургом, ані навіть близькою Одесою».

Малий Євгенко отримав перші свої уроки вдома, адже навчився в малолітстві. Після закінчення Новоархангельської школи здібного хлопця

віддали в Єлисаветградське реальне училище, яке справедливо вважалося однією з найкращих гімназій у тогочасній Росії. До речі, саме з цим закладом були пов'язані імена братів Тобілевичів, зокрема Івана Карпенка-Карого й Миколи Садовського, а також ім'я відомого мецената Євгена Чикаленка. Тут вчилися В. Винниченко і Ю. Яновський.

Після закінчення закладу Є. Маланюк вирішує продовжувати навчання у Петербурзькому політехнічному інституті. Та події Першої світової війни змусили і юного Маланюка різко змінити «курс»: він покинув технічний заклад і почав вчитися у Київській військовій школі. Це училище довелося йому закінчувати пришвидшеним курсом усього за рік. Серед курсантів 90 відсотків склали етнічні українці. З весни до літа 1916 року Маланюк служить у 39-му запасному піхотному батальйоні, а з другої половини серпня — уже на Західному фронті у складі Другого Туркестанського стрілецького полку. Ганебні бунти на фронті, солдатські самосуди над командирами призвели до того, що офіцери влітку 1917 року почали масово покидати армію.

Демобілізувавшись з російської армії, Маланюк негайно вливається в українську. Початок громадянської війни в Україні роз'єднав братів Маланюків, але, як справедливо підкреслює Л. Куценко, не зробив їх братами Половцями, здатними пролити братню кров заради ідеї. В той час, коли Євген був бійцем УНР, його молодший брат Сергій встановлював у рідному місті більшовицьку владу. Євген зробив усе, щоб Сергій уник розстрілу, попередивши його дружину про можливі наслідки. Переховуючись в полі пізньої осені, Сергій дуже застудився і захворів на туберкульоз. Але вдячність до брата за те, що не видав, а врятував, помилував, виявилася великою. Під тиском переважаючих в багато разів ворожих сил Українська (петлюрівська) армія, яку викошував тиф (деякі дослідники припускають, що епідемія була спричинена використанням уперше в історії бактеріологічної зброї), змушена була покинути Україну. Збруч перейшло майже 400 українських старшин. Серед них і Євген Маланюк.

Огороджені табори для інтернованих в Каліші стали для Маланюка місцем глибокого переосмислення долі України і своєї власної судьби. Тут він пробув цілих три роки, і саме тут в ньому прокинувся митець. Спершу він займається виключно публіцистикою, що вирізняється філософським осмисленням дійсності й виробленням концепції власного світу. Після того, як табори інтернованих восени 1923 року було розформовано, Євген Маланюк розпочав навчання у Подебрадській господарській академії в Чехії. Перша окрема збірка поета «Стилет і стилос» з'явилася 1925 року, потім побачили світ книги «Гербарій» (1926), «Земля й залізо» (1930), «Земна мадонна» (1934) «Перстень Полікрата» (1939), «Вибрані поезії» (1943). У Чехії Євген Маланюк одружується зі студенткою Зоєю Равич, яка пізніше написала про нього чудові спогади. Але життя у цього подружжя не склалося, насамперед, через матеріальні негаразди, адже в пошуках роботи Маланюк від'їхав до Польщі. Коли в роки Другої світової війни Маланюк повернувся в Чехію, у Зої вже була інша сім'я, а його заволоділо кохання до Богумили Савицької. У подружжя народився син Богдан, але сім'я дуже швидко розпалася, а тому в Німеччину перед наступом радянських військ Маланюк вирушив сам.

У роки Другої світової війни цей митець, на відміну від Олега Ольжича, Олени Теліги, Уласа Самчука і деяких інших митців, які повернулися з чужини в рідний край для державобудівництва, категорично відмовився повернутися в Україну. Причини свого вчинку він виклав у «Щоденнику», даючи пряму відповідь перед самим собою на запитання «Чому не їду?». Маланюк не творив жодних ілюзій, що німці дозволять будувати самостійну Україну на ними окупованій українській території.

Влітку 1949 року Маланюк покинув Європу і відплив до Америки. Після приїзду в Америку розпочинається другий період творчості поета .

У «Щоденнику» Євгена Маланюка знаходимо досить цікаву фразу: «В мистецтві, як правило, існує трагічна рівновага поміж життям і творчістю: за справжній твір мистецтва митець мусить заплатити еквівалентом свого життя». Цю фразу цілком можна віднести до його трагічної біографії.

Помер Євген Маланюк на чужині, в Нью-Йорку, 16 лютого 1968 року. Уже після його смерті вийшла остання книга — «Перстень і посох» (1972), видана в Мюнхені.

В українську материкову літературу ім'я і твори Є. Маланюка повернулися лише десятиліття тому.

Учитель Євген прекрасно розумів, «що в літературі на еміграції треба робити те, чого не можеш робити вдома, що треба розробляти теми, на які в Україні накладено «табу». Це стало «золотим правилом» діаспори.

Звучить вірш « Стилет і стилос» та інші поезії з першої збірки поета.

З якою непідробною щирістю він згадує на чужині рідний Архангород (нині Новоархангельськ), блакитну прохолоду річки Синюхи, куди бігав хлоп'ям купатися, батькову хату, мамину ласку:

О, як прозоро й сяйвно вмер би...

Але згадаю, як росте

Пшениця, як шумить крізь верби

Синюха, вітер, простір, степ.

Як рідна хата з-попід стріхи

Очима дивиться з вікон,

І крик той: “Сину мій! Приїхав!”

І ранній день, і ранній сон...

Ні, не проміняв Євген Маланюк цю степову широчінь, цю стареньку, під стріхою, дідівську рідну хату на “паризькі бруки”, “прастарі вулиці Праги”, які для поета були лише “пустелями емігрантських Сахар”:

Не треба ні паризьких бруків,

Ні Праги вулиць прастарих:

Все сняться матернії руки,

Стара солома рідних стріх...

Десь сіре поле в чорних круках,

Що пророкують: кари! кар!

А я тут, на чужинних бруках,

Чужий – несучужий тягар.

А я на полум'ї розлуки
Назавше спалюю роки,
І сниться степ Твій, сняться луки
І на узгір'ях – вітряки.

Там свист херсонського простору!
Там вітер з кришталевих хвиль!
А тут – в вікні опустиш штору –
І п'єш самотній, смертний біль...
(“Під чужим небом”, 1924)

Запитання для учнів

Якою уявляється поетові його рідна земля?
Визначити основний мотив твору?
Якими засобами автор передає свої почуття любові до рідного краю?
Визначити художні засоби у творі.

Тема України в творчості Маланюка розроблялась повсякчас. У ній чітко простежуються напрямки :

- любов до рідного краю , гнітюча туга за Україною;
- звернення до історії;
- гнів та обурення рабським духом українців;
- пошуки шляхів до волі;
- осмислення свого мистецького обов'язку перед поневоленою Україною.

Любов до України, жодного разу не зрадивши, проніс Маланюк через усе життя, всі довгі роки еміграції нею жив, нею дихав, нею марив:

... Згадав. Пройшло дванадцять літ тяжких,
Що кожен рік був довгий, як віки,
Що кожен час, і днина, і година
Пекли ім'ям єдиним: Україна.
(“Голоси землі”, 1929)

Як же трапилось, що поета, для якого Україна була сенсом життя, – це не штамп, не гіпербола, – радянське (і не лише) літературознавство називало україноненависником, “обпльовувачем України”?

V. Підсумок уроку

А тепер ще раз звернемо увагу на епіграф до уроку і спробуємо довести , що назвою першої збірки «Стилет і стилос» Євген Маланюк визначив програму свого життя .

Маланюк – поет глибокої думки й вольової напруги, поет боротьби та вселюдських ідеалів.

«Гріх оспівувати , - казав поет,- квіточки , сонечко і банальне кохання . Муза поета повинна тоді бути наснажена боротьбою , волею до перемоги. Лиш така поезія може формувати активну ділову людину».

У 1920 році пішов з України переможеним , а повернувся – переможцем. Отож Євген Маланюк повернувся додому. Поети «Празької школи» сповідували вічні духовні цінності, гідно несли свій хрест вимушеної розлуки з батьківщиною, зберігаючи при цьому людську і національну гідність, піднімаючи до нових висот ідеали Добра , Людинолюбства і Справедливості.

Тести за біографією Євгена Маланюка

Подані запитання можна використати до літературного диктанту

1. Євген Маланюк народився: а) 1890 ; б) 1897 ; в) 1900.
2. Указати місце, де народився поет : а) у м. Новоаргангельську на Херсонщині; б) у м. Сміла на Черкащині ; в) у м. Малин на Житомирщині.
3. Дід поета був а) стельмахом; б) чумаком; в) козаком.
4. Батька звали а) Филімон ; б) Пантелеймон; в) Іван.
5. Матір Євгена звали а) Гликерія; б) Марія; в) Антоніна .
6. Вона була з роду а) селян ; б) збіднілих дворян; в) козаків.
7. У Євгена було ще :а) два брати ; б) брат і сестра; в) дві сестри.
8. Вірші почав писати , коли йому було а) 10 років; б) 13 років; в) 15 років.
9. У 1916 році закінчує а) Київську військову школу; б) Петербурзьку школу ; в) Миколаївську школу.
10. Перша збірка мала назву а) «Стилет і стилос» ; б) «Земля й залізо»; в) «Земна Мадонна».
11. Перша збірка вийшла в а) 1939 ; б) 1924; в) 1930.
12. Назвати роки, коли поет перебував в'язнем польських таборів для інтернованих а) 1900- 1920; б) 1921-1923; в) 1924-1925.
13. Багато років проживав у а) Мексиці; б) США ; в) Аргентині.
14. Яка книга вийшла по смерті поета ? а) «Влада» ; б) «Поезія в одному томі»; в) «Перстень і посох».
15. До кого він написав в листі такі слова : « На Україні голод... На Херсонщині доїдають яшний хліб... На східних окраїнах степу вже їдять лободу...» а) до Ю.Липи; б) до Н. Лівицької – Холодної ; в) до Є. Пеленського.
16. Про яку збірку автор сказав : « ...потрібна , як черговий удар ломакою по голові замакітрений Сов- владі» а) «Земля і залізо»; б) «Серпень»; в) «Влада».
17. З якого твору слова
Не поет- бо це ж до болю мало ,
Не трибун – бо це лиш рупор мас,
І вже менш за все – «Кобзар Тарас».
Він , ким зайнялось і заплакало .
а) «Шевченко»; б) «Куліш»; в) «Невичерпальність».
- 18 . Кому присвячені рядки
Ще молитесь , далекий брате,
Серед звенигородських піль
Ще не стомились карбувати
В коштовних ямбах вічний біль.

а) П. Тичині; б) М. Рильському; в) Ю. Дараганові.

19. Дружиною поета була а) Олена Теліга; б) Богуміла Савицька; в) Марія Башкирцева.

20. Сина Є. Маланюка звали а) Богдан; б) В'ячеслав ; в) Олег.

21. Коли був змушений податися у другу еміграцію ? а) 1945; б) 1946; в) 1947.

22. Протягом 1945-1949 років є учасником письменницької організації а) МУР ; б) Хата ; в) Нью-йоркська група .

23. В якому році вирушає у свою третю еміграцію а) 1948; б) 1949; в) 1950.

24. В якій поезії вживаються слова

Не хочу – ні ! – цих похорон . Прости.
Хай тільки ворон тричі десь прокряче ,
Що вже похований ти , неповторний ти.
Осьмаче – символе , як Вій від мук незрячий!

а) «Одна пісня» ; б) « Пам'яті Т. Осьмачки»; в) « Високий ранок».

25. З якого вірша ці слова

Так. Без тебе повільна , нестямна загибель,
Батьківщино моя , Батьківщина німа!
Навіть гіркість в черствому щоденному хлібі
Мстить нагадуючи , що тебе нема.

а) «Лютий» ; б) «Лист» ; в) « Кінець літа».

26. Євген Маланюк помер а) 1968; б) 1970; в) 1971.

27. Поет похований на кладовищі а) в Бавнд-Бруці в Нью-Джерсі ; б) в Києві на Байковому кладовищі; в) в Празі на Ольшанському цвинтарі .

28. Як називається книга . видана в Україні до 100-річчя Є. Маланюка?

А) « Доба»; б) «Невичерпальність» ; в) « Світло».

Відповіді

1) б; 2) а; 3) б; 4) а; 5) а; 6) б; 7) а; 8) б; 9) а; 10) а; 11) б; 12) б; 13) б; 14) в; 15) б; 16) а; 17) а; 18) б; 19) б; 20) а ; 21) а; 22) а ; 23) б; 24) б; 25) б; 26) а; 27) а; 28) б.

VI. Оцінювання знань.

VII. Домашнє завдання

Підготувати ідейно-художній аналіз однієї поезії на вибір, вивчити біографію Маланюка. Написати твір-мініатюру на тему «Україна в поезії Євгена Маланюка»

Урок 31

*Коваль Надія Антонівна, вчитель
Городищенської ЗОШ І-ІІІ ст. №2*

Тема. Бесіда з позакласного читання. Розвиток драматургії і театру у ХІХ - поч. ХХ століття. Життя та творчість драматурга, актора, режисера Івана Тогобочного- Щоголєва

Мета: ознайомити учнів з умовами розвитку українського драматичного театру у ХІХ – поч. ХХ століття; з життям та творчістю нашого земляка - драматурга ,

актора, режисера Івана Тогобочного- Щоголева; розвивати увагу, пам'ять, спостережливість, вміння робити висновки, узагальнення; формувати кругозір, світогляд школярів; виховувати почуття пошани до письменницької на театральній діяльності І. Тогобочного, патріотичні почуття.

Хід уроку

I. Організаційний момент

II. Актуалізація опорних знань учнів. Бесіда за запитаннями

Що таке театр? З якою метою його відвідують глядачі?

Які видатні українські драматурги вам відомі?

Яким повинен бути справжній актор?

III. Оголошення теми та мети уроку. Мотивація навчальної діяльності

IV. Сприйняття і засвоєння учнями навчального матеріалу

1. Розвиток драматургії і театру у XIX – поч. XX століття

У середині XIX століття драматургія і театр перебували у глибокій кризі, обумовленій передусім колоніальною політикою російського царизму, спрямованою на знищення будь-яких проявів духовності українців. Згадаймо факт закриття 1817 р. Київської академії — першого і єдиного вищого навчального закладу в Україні, сумнозвісний Валуєвський циркуляр від 1863 р., спрямований на обмеження функціонування в суспільстві української мови, так званий Емський указ Олександра II у 1876 р., яким заборонявся український театр, тощо.

Несприятливі соціально-політичні умови існування театру в Україні впродовж XIX ст. (постійні царсько-урядові заборони, жорстка цензура до 1905 року, відсутність справжньої професійної підготовки майстрів театральної культури та інше) спричинилися до гальмування розвитку драматургії.

Лише на початку 80-х рр. XIX ст. з легкої руки режисера, актора, драматурга М. Кропивницького виростає високопрофесійний театр і драма, що поволі, але закономірно й авторитетно зайняли свою мистецьку нішу в загальноєвропейському середовищі. Як зауважував Іван Франко, «на початку 1880-років несподівано з'явився справжній український театр, склалася трупа, якої Україна не бачила ані перед тим, ані потому, склалася трупа, яка збуджувала ентузіазм не тільки в українських містах, а й у Москві та Петербурзі, де публіка мала нагоду бачити найкращих артистів світової слави». Незважаючи на всі труднощі та перешкоди, театр Кропивницького зумів тоді стати у ряд кращих національних театральних шкіл Європи.

Створений Марком Кропивницьким в умовах жорстокого національного гніту професійний театр упродовж багатьох років був одним із головних джерел культурного відродження уярмленої нації, особливо якщо зважити на те, що більшість наших співвітчизників була в ті часи неписьменною і не мала змоги читати чудові твори Тараса Шевченка, Марко Вовчок, Івана Франка, інших українських письменників. Театр М. Л. Кропивницького дав не лише неабиякий поштовх для подальшого розвитку української культури, а й відіграв

визначну суспільно-політичну роль в житті українців, став однією з важливих духовних підвалин, на яких через багато десятиліть потому було побудовано незалежну Українську державу.

П'єси не тільки Кропивницького, але й М. Старицького, І. Тобілевича, згодом М. Костомарова, І. Франка, Б. Грінченка, Лесі Українки, Г. Хоткевича, П. Куліша, А. Кащенко, В. Самійленка, С. Васильченка, Панаса Мирного, Олени Пчілки, Л. Яновської, О. Суходольського відзначалися і злободенністю, і неабияким художньо-естетичним рівнем. Засвідчують це і виступи українських труп поза межами рідного краю (у Франції, Болгарії, Польщі, Фінляндії, Румунії, Росії). З почуттям громадянської відповідальності несли тоді наші митці не лише високу сценічну образність, а й правду буття, волелюбні ідеї, почуття суспільної відповідальності та справедливості, постійно утверджували доброту як невід'ємну частку в характері героя – виразника дум і сподівань свого народу. П. Саксаганський про цей період сказав дуже точно й переконливо: “Сцена була тією трибуною, з якої ми виступали на захист українського простого люду”.

Більшість театральних колективів, які утворилися у 90-х рр. XIX ст., переборюючи численні труднощі, всіляке гоніння, загрози та переслідування з боку тогочасної адміністрації, матеріальні нестатки, зі своїм репертуаром уже з початку XX ст. міцніли, зростали, усе більше розширювали свою сферу впливу, ставали по-справжньому борцями за національне визволення, а найбільше орієнтувалися на високу європейську сценічну культуру. Попередня романтичність з її наступальністю на побут, сімейні взаємостосунки між батьками та дітьми, кохання, що очищає душу, відходила з епіцентру п'єс, поступово замінювалася естетикою реалізму, іноді й різко критичного.

Всяка сценічна справа в цей період зростала тільки на рідному слові, живилася духом з великої скарбниці народу і поволі, але в якісно наростаючому темпі почала черпати снагу для власної праці, а також із художніх здобутків інших країн. Окрім цього, театр уже займав увагою не саме тільки панство, поміщиків, а все більше після 1882 року захоплював простори України, “ведучи за собою уже й рільника, чи міщанина, чи робітника, чи шахтаря з Юзівки” (вислів С. Черкасенка), тобто став масовим і невід'ємним, потрібним усім у їхньому духовному естві.

На зміну мелодрамі, соціально-романтичній та історичній п'єсі, що мала значне поширення і в Галичині, і в Центрі, поступово приходить драма модернова, де в основі не тільки народ та історія, але й конкретна особистість.

В добротних драмах, трагедіях чи комедіях, що почали потроху з'являтися на початку XX ст., в основі принципу художньої правди лягла вже вимога відповідності нових етико-естетичних параметрів ідеалу як носія нової моралі й суспільної психології. Драматургія поступово модифікується. Особливо точно це виявилось згодом у драматургії як 10-х, так і 20-х рр., до якої причетні Володимир Винниченко, Олександр Олесь, Мирослав Ірчан, В. Пачовський, А. Крушельницький, Г. Хоткевич, Л. Лопатинський, Іван Кочерга, Яків Мамонтов, трохи пізніше Микола Куліш, Людмила Старицька-Черняхівська, Спиридон Черкасенко, Іван Дніпровський, Кость Буревій і навіть

Андрій Головка. А в спеціальних фондах Санкт-Петербурзької театральної бібліотеки з позначкою “неудобна к представлению” лежать не прочитані нами п’єси, які знаходилися на розгляді в Цензурному комітеті III Відділення і стали недоступними навіть дослідникам, а вони самотні, оригінальні, зроблені за високими європейськими зразками.

Серед таких – історичні драми і трагедії “Мазепа” Л. Манька (1904), “Богунь” І. Череватенка (1900), “Граф Кирило Розумовський” Л. Сабініна (1904), “Кармелюк” М. Гайдамаки (1901), соціальні драми “Борець за народ” (1905), “Жертви” (1905) Л. Яновської, “Січовий Орел” Г. Доброскока (1906), “Сила темряви” О. Козич-Уманської, “Мазепа” Л. Горського, “Бунтарі” І. Тогобочного (1905) та безліч інших. Здебільшого ці п’єси писалися для провідних театральних труп. Усі драматурги демонструють відхід від традиційних побутових конфліктів, з зацікавлення політичним та духовним життям усіх людей України, їхніми проблемами. Герої постають перед цілим рядом непереможних труднощів, але не залишаються на роздоріжжі, знаходять сили, аби знову взятися за здійснення виробленої програми по перебудові суспільства.

Нова течія – *модернізм* – була в Україні на початку ХХ ст. як своєрідна художня реакція на певне романтичне, реалістичне й натуралістичне відображення окремих життєвих колізій. Увага цілком спрямовувалася на людину та її особисті проблеми, на індивідуальність у контексті загального соціального розвитку

Модернізм як явище в Україні не означав житейської індиферентності або зневаги до розуму трудівника, його тривог і надій. Наскрізною дією в його основі проходить заклик іти в ногу з сучасністю, бути стійким, цілісним громадянином на своїй землі. П’єси таких авторів, як Леся Українка (“Бояриня”), Олександр Олесь (“Над Дніпром”), В. Пачовський (“Сонце Руїни”), Л. Старицька-Черняхівська (“Сапфо”), С. Черкасенко (“Казка старого млина”), В. Винниченко (“Чорна Пантера і Білий Медвідь”), Г. Хоткевич (“Лихоліття”), Л. Пахаревський (“Нехай живе життя”), Г. Ващенко (“Пісня в кайданах”), О. Суходольський (“Єврейський розвід”), І. Тогобочний (“Душогуби”), овіяні новими думками та спостереженнями і дають право стверджувати, що в кожній з них розкрито трагізм особистості. . Усе це було новим для нашого театру.

Одним із представників цього театру був драматург, актор, режисер та антрепренер *Іван Тогобочний (справжнє прізвище — Щоголев)* - наш земляк. З ім’ям Івана Андрійовича Щоголева пов’язана історія театру кінця ХІХ-початку ХХ століття. У літературі він працював під псевдонімом Тогобочний, написав майже 30 п’єс на різні теми.

2. Життя та творчість драматурга, актора, режисера Івана Тогобочного-Щоголіва.

Народився у 1862 році в Городищі в родині тесляра. Закінчив однокласну школу, пішов на заробітки. Працював на різних роботах, займався самоосвітою. З 1884 року працював у Харкові рахівником на залізниці і одночасно у міському театрі. В 1899 році Іван Андрійович залишив роботу на залізниці й

зайнявся фаховою театральною діяльністю. Іван Тогобочний працював у театрах Харкова і Києва, грав у аматорських виставах у Кременчузі, Катеринославі. У час свого акторського становлення він познайомився з М.Кропивницьким, М.Старицьким, з братами Тобілевичами. В 1907 році організував Товариство українських акторів. Любов до театру пробудила у Щоголева-Тогобочного бажання самому взятися за перо.

Результатом наполегливої самоосвіти стала перша п'єса "Свиняче серце" (1884 р.), незабаром поставлена у харківському міському театрі. Іван Щоголев грав у ній одну з ролей. Після вдалого дебюту драматург продовжував писати під псевдонімом Тогобочний.

П'єси Тогобочного - «Бунтарі», «Борці за мрії», «Золоті кайдани», «Душугуби» (за романом Е. Золя «Тереза Ракен») - ставились театральними колективами Садовського, Саксаганського. У драмах Тогобочного виступали корифеї театру: М. Заньковецька, М. Садовський, П. Саксаганський. Його твори входили до репертуару кращих українських театральних колективів.

Спектаклі за п'єсами Тогобочного ставились майже на всіх провінційних сценах Російської імперії. Ставили їх і в Радянському Союзі. Особливо популярними були драми «Мати-наймичка» та «Кохайтесь, чорнобриві», написані за сюжетами відомих і улюблених народом творів Тараса Шевченка «Наймичка» та «Катерина». «Мати-наймичка» ставилася близько 200 разів, а «Кохайтесь, чорнобриві» - більш як у 60 містах України й Росії.

1910 року Іван Щоголев-Тогобочний з дружиною Інною Канчиєловою переїхали до Києва. Особливо багато ролей зіграв Щоголев у Лук'янівському народному домі Києва.

У 1919 року Київський губернський відділ робітників мистецтв відрядив їх до Стеблева Корсунь-Шевченківського району, де Іван працював режисером театру при місцевому цукрозаводі, а Інна – акторкою. У 1925 -1927 роках працював режисером у Клубі залізничників станції Корсунь. Мав 60 років, але працював енергійно, з молодецьким запалом виховував у трудящих естетичні смаки.

У 1927 році Тогобочний переїхав в Ірпінь. Він поєднував роботу на цегельні в Ірпені та лісорозробках у Бучі з керівництвом драматичним самодіяльним колективом і з обов'язками уповноваженого з охорони авторських прав драматургів. Наприкінці 1932 року І.А.Щоголев вийшов на пенсію. 9 жовтня 1933 року він помер в Ірпені, де і був похований.

В 1967 році заходом Спілки письменників України на могилі драматурга було встановлено пам'ятник.

До 110-річчя з Дня народження Івана Тогобочного в 1972 році в Києві було видано збірку його п'єс.

3. Мелодрама І. Тогобочного "Жидівка-вихрестка"

Зображення середовища української сільської громади й співчутливіше ставлення до головного єврейського персонажа маємо в мелодрамі І. Тогобочного "Жидівка-вихрестка" (1907) — п'єсі про Сару, єврейську дівчину, яка зреклася своєї релігії, щоб вийти заміж за християнина, а потім в розпачі накладає на себе руки, коли той кидає її заради своєї колишньої коханки. Ця

п'єса, що багато разів видавалася та ставилася на сцені й була дуже популярна в Галичині протягом 1920-1930-х років, привертає увагу саме тому, що оголює упередженість і невігластво громади (наприклад, суперечка між двома сільськими бабами, чи має єврейка душу), й тому, що викликає співчуття до єврейських персонажів, не лише до Сари, а й до її божевільного, схожого на Ліра батька, який так і не простив її. Тут знову-таки чітко простежується думка: ніщо так не пробуджує відчуття спільної людяності, як досвід покривдження.

Аналіз мелодрами І.Тогобочного „Жидівка-вихрестка” дає змогу вирізнити авторську тему: нехтування родом (релігією), непошану до батьків та кару за цей гріх.

Рушієм сюжету (сюжетної історії) виступають непостійність Степана (сільський джигун) та помста Пріськи (покинута дівчина, яка через пристрасть стає лиходійкою).

У серцевині обох баладних тем перебуває пісенний мотив – туги дівчини/козака, покинутої/ого козаком/дівчиною.

Останній із мотивів зводиться до чуток про чарівне зілля, яким обпоїла Сара Степана. На основі цього мотиву формується „голос села”.

Основна тема: вбивство за намовою, – має побічну: поміч ворожки.

„Степан. Весь твій буду, весь!.. Од Марії я відсахнуся... кину її...

Пріська. Хіба так?

Степан. Скажи тільки, сьогодні кину!

Пріська. Без попа не буде діла!

Степан. Порадь же, що мені робити?

Пріська. А я знаю... Поїду у город.

Степан. Ну, а коли б Марія померла, тоді б одружилась зо мною?

Пріська. Чому ні? Так довго ждати... посивію...”

Приглянувшись до основної сюжетної історії „Жидівки-вихрестки”, бачимо, що регулюванню підпадають взаємини чоловіка й жінки на порі їх шлюбівання. Зміст п'єси демонструє наслідки перебірливості й зрадливості, які розігруються в експозиційній частині твору. Експозиція, перипетії (зради, намови, страждання) та вбивство й покаєння складають композицію, що відбиває процес повернення світового ладу „на круги своя”.

Жіноча постать – матір із дитиною – виявляється найважливішою точкою, до якої легко згорнути сюжетну історію. У суперництві перевага визнається за шлюбною дружиною. Якщо зіставити „Жидівку-вихрестку” із творами драматургії того ж часу, то вирізнимо й інші способи використання цієї персонажної структури й оповідної історії: покинута дівчина („Не судилось” М.Старицького, 1883), залишена на якийсь час дівчина („Лимерівна” Панаса Мирного, 1883), покинута ради іншої жінка („Доля” Стеценка; „Безталанна” І.Тобілевича, 1884), одурена дівчина-жінка („Глитай” М.Кропивницького, 1882; „Наймичка” І.Тобілевича, 1885), одурена й покинута жінка („Жидівка-вихрестка” І.Тогобочного, 1896). Змінюється колорит, створюються нові варіанти характеру стосунків чоловіка й жінки, але щоразу так, щоб не руйнувати сюжетну історію „покинутої дівчини”, однак здебільшого

відсікаючи повноформатну тему помсти, причому зберігається ядро: фольклорний пісенний мотив.

Самохарактеристики головного героя „Жидівки-вихрестки” І. Тогобочного вказують на мотив „три дівчини, три дівчини – то велика зрада”: „Степан. І що я за чоловік, що у мене за серце – сам не розберу! Кохався з Лукією, помірав за нею – одвернуло, а до Пріськи привернуло; кохався з Пріською, пропадав, – повинні були побратись – спротивила... За Сарою здиhaю, жити без неї не можу... Так закохався в неї, що хоч у пекло лізь! Ні, од Сари не одверне, ні! (Пауза). Иноді згадаю Лукію, Пріську, жаль візьме... тоді мені здається, що я усіх однаково люблю, так що, коли б можна, то й на трьох оженився б... Ну, а коли не можна, так я в тім не винен”.

Основними мотивами твору є:

(1) покритки – оплакує майбутнє сирітство сина:

„Марія (сама, підходить до колиски). Задля нього жити повинна! Сину мій, горе моє, доле моя безталанна! (Пауза). Ти поки ще щасливий, не знаєш, не чуєш батьківського, людського глуму, поневіряння над собою... А пройде час, підростеш, для усіх будеш чужим, зазнаєш глуму, зневаги, і не раз твоє серце обіллється кров’ю; повік жиденям взиватимуть... і я твоя мати, не матиму сили захистити тебе. (Пауза). Сміється, спить і сміється... сниться щось... (З усмішкою). Дитино моя, сину мій, утіхо, щастя моє. (Припада до дитини й цілує)” .

(2) прокляття невдячним дітям – намір убити, прокляття і божевілля наразі накладаються:

„Лейба (сам, дивиться услід Марії). Так... (Зітха). А, прощення просиш! Ні! Ні... не прощення тобі – прокляття! (Пауза). Убити, своїми руками убити... ні... обмочити руки у своїй крові? Ні! Вона повинна жити... жити, і за цей гріх страждати... (Підійма руки вгору). Молюсь тобі, Великий Боже, пошли ти їй за зраду, за глум над святою вірою, найтяжчу долю. (Встає). Я від неї одрікаюсь... проклинаю її... (Рве шматок комніра й кида). Будь ти з своїм гоєм, од нині й довіку, проклята! (За коном чути музику до кінця дії. Лейба прислухається й оглядається навкруги. Пауза.) Що воно? Де? Музика?! (Прислухується). Музика... це у мене... так, так... сьогодні у мене весілля, Сару оддаю... Корсунська музика гра... Мене й не підждали... Хе-хе-хе... гостей, гостей скільки наїхало до мене... треба бігти...”

(3) скрушне каяття, визнання обов’язку перед батьками:

„Марія. /.../ Легко говорити – забудь. Батько ж він мені, на світ мене породив, ростив мене, піклувався мною!.. (Утира очі)”

(4) покинутої дівчини:

Пріська благає і погрожує:

„Степане, Степаночку... орле, не говори цього, не жартуй, бо цей жарт – пекельний жарт! Він гадюкою в’ється круг мого серця, вогнем пече!”

(5) лайка на розпутного чоловіка-п’яницю;

(6) скарга на долю, на людей:

„Марія. /.../ і моє життя злая доля перекрутила, поруйнувала, насміялась наді мною, віддячила за все, за все, що я зробила”

(7) погрози знавіснілої дружини.

Інтриги теж належать до пізнаваних сюжетних ситуацій:

(8) сварка козака й дівчини;

(9) норовлива дівчина:

„Пріська. Не знаю. Я на цім тижневі у город поїду.

Степан. Брешеш, не поїдеш.

Пріська. Ба ні, поїду.

Степан. Я не пустю тебе!

Пріська. Я і не питатиму.

Степан. Чого тобі ще треба від мене. Бачу, що ти не кохаєш, а тільки дратуєш мене”

(10) обмова на дитину, що вона від іншого:

„Пріська. Ха-ха-ха... Батько, каже... Ха-ха-ха!.. Усе село говоре, що то не твоя дитина!

Степан. Як-то не моя?!

Пріська. Звісно, Йоселева.

Степан. Що?!

Пріська. І руде таке... Йосель же молодий Суркин був”

(11) побачена на власні очі зрада;

(12) недуга з розпачу;

(13) врешті, твір не позбавлений своєрідного happy-end’у – прилюдного покаяння, адже Степан над тілом мертвої Сари визнає свою вину перед нею, гірко ридаючи:

„Степан. Що? Ні... ні... вона жива... повинна жити! (Кидається до трупу). Маріє, Марієчко! Усміхнись... заговори... (Припада до неї). Я ж до тебе вернувся, мене одурманено. Поглянь на мене, заговори. /.../ Мамо!.. люди добрі, карайте мене, вбийте, вбийте та поховайте разом з нею... (Рида, припадаючи до мертвої)” .

Сцена важлива як завершальна точка повчальної історії, та вона теж словесно стереотипна. („Наймичка” І.Тобілевича, „Не судилось” М.Старицького та ін.; та навіть перемандрує в алегоричні п’єси: „Совість” І.Тогобочного, „Сумління” Т.Зіньківського).

Повчальна ідея, накладаючись на закріплену народну заповідь шанувати батьків, створює своєрідну тематичну накладку, ще одну структуру. Нещастя Сари-Марії стають підтвердженням неухильності дії морального закону: хто цурається свого роду, буде покараний долею. Божевільним робить автор батька, який здатен, хоча б у примарних видах (монологи божевільного) бачити весілля доньки лише із євреєм і не може змиритися із її вільним вибором.

Єврейська тема І. Тогобочного, можливо, відбиває свідомий розрахунок на строкату щодо культурних запитів аудиторію.

Для драматичних творів Тогобочного характерні народолюбство, гуманізм. Від

мелодрами він ішов до реалізму, і якраз заглиблення у реалістичні традиції української драматургічної класики пояснює широку популярність п'єс І.Тогобочного, особливо у перші два десятиліття минулого століття.

V. Підсумок уроку

VI. Оголошення результатів навчальної діяльності

VII. Домашнє завдання

Урок 32

*Мельник Марія Володимирівна, вчитель
Городищенської ЗОШ I-III ст. №2*

Тема. Контрольна робота. Оцінювання за темою «Література 20-30 років ХХ століття». Творчість Остапа Вишні, Миколи Куліша, Євгена Маланюка, Йосипа Турянського, Богдана-Ігоря Антонича.

Мета: виявити рівень засвоєння учнями навчального матеріалу, вміння логічно і чітко давати відповіді на поставлені питання; розвивати писемне мовлення, вміння писати творчі роботи; виховувати в учнів уважність, вміння організовуватись, працювати самостійно.

Хід уроку

I. Оголошення теми, мети, завдань уроку

II. Актуалізація опорних знань учнів

III. Виконання контрольної роботи

I варіант

Завдання 1-8 мають по п'ять варіантів відповідей, із яких лише одна правильна. Виберіть правильну відповідь і обведіть кружечком букву, яка їй відповідає.

1. Пристрасний мисливець, палкий поборник, охоронник природи, ... малює свої пейзажі з прекрасним, задушевним ліризмом і гумором. Це про

- А Миколу Хвильового
 - Б Остапа Вишню
 - В Олександра Довженка
 - Г Григорія Тютюнника
 - Д Івана Багряного
- (0,5 бала)

2. Яку назву має щоденник Остапа Вишні, який письменник вів із 1948 року?

- А «Моя автобіографія»
 - Б «Чукрен»
 - В «Душі мої, душі мої»
 - Г "Чиб'ю. 1934"
 - Д «Чухранці»
- (0,5 бала)

3. Укажіть жанр, який започаткував Остап Вишня.

- А фейлетон;
- Б усмішка;
- В автобіографічне оповідання;
- Г новела;
- Д гумореска.

(0,5 бала)

4. Краса чи служіння суспільним інтересам - це визначальна проблема збірки Є.Маланюка:

- А. «Гербарій»;
- Б. «Стилет і стилос»;
- В. «Перстень Полікрата»;
- Г. «Земна мадонна»;
- Д. «Остання весна».

(0,5 бала)

5. Якою п'єсою М.Куліш вперше зарекомендував себе як драматург?

- А «Комуна в степах»;
- Б «Мина Мизайло»;
- В «Патетична соната»;
- Г «97»;
- Д «Народний Малахій».

(0,5 бала)

6. «Міщанство і українізація» - це, за визначення М.Куліша, тема твору

- А. «Маклена Граса»;
- Б. «Хулій Хурина»;
- В. «Мина Мизайло»;
- Г. «Прощай, село!»;
- Д. «Патетична соната»;

(0,5 бала)

7. Кому присвячена поема «Поза межами болю» Йосипа Турянського

- А друзів;
- Б Богдану-Ігорю Антоничу;
- В батькам;
- Г дружині і сину;
- Д бойовим побратимам.

(0,5 бала)

8. Прочитайте рядки із поезії Богдана-Ігоря Антонича, визначте віршовий розмір.

Антонич був хрущем
і жив колись на вишнях,
на вишнях тих,
що їх оспівував Шевченко

- А хорей;
- Б ямб;
- В дактель;

Г амфібрахій;

Д анатест.

Завдання 9-11 мають на меті встановлення відповідності. До кожного рядка, позначеного цифрою, доберіть відповідник, позначений буквою.

9. Установіть, кому належать репліки

А - О мамо, яка ти, їй-богу ! Та поки там тьотя Мотя одержить листа, ти знаєш, що у нас тут статися може? Знаєш?

Б - Правильних проізношень. Вже знайшов! Найняв! В понеділок прийде на лекцію...Прекрасна вчителька.

В - Отже, дозвольте мені вас українізувати, Улю!

Г - Ах Боже мій! Та що ви там вчитуєте про якусь там українізацію. Ви знову прочитайте! Оповістки!

1. Міні

2. Рині

3. Мокію

4. Тьоті Моті

(2 бали)

10. Установіть відповідність між фігурами мови та уривками з творів.

1. Не поет - бо це ж до болю мало! Не трибун - бо це лиш рупор мас... («Шевченко» Є.Маланюка)

2. Ось ластівки в книжках пташиних записують початок дня. (Б.-І. Антонич, «Назустріч»)

3. Завія зелені, пожежа зелені, і квіття курява, і солов'їні схлипи. (Б.-І. Антонич, «Країна Благовіщення»)

4. Мусує день, мов склянка чаю, прочищена блакить, ввиш мряки шумовиння.

(Б.-І. Антонич, «Ротації»)

А інверсія

Б тавтологія

В алітерація

Г анафора

Д асонанс

(2 бали)

11. Установіть відповідність

Приклад

1. Застрягло сонце між два клени, димить обвіяна рілля.

2. Гірське село, в садах морель,
І місяць, мов тюльпан, червоний

3. Там дивний ліс зітхає ароматом
І ввесь дзвенить од гімнів п'яних птиць

4. Рамено - з заходу на схід,
Рамено - з півночі на південь.

Художній засіб

А риторичне звертання

Б порівняння

- В антоніми
- Г персоніфікація
- Д метафора

(2 бали)

12. Завдання відкритої форми (на вибір).

Дати відповідь на запитання.

-Яке враження справила на вас поезія Б.-І. Антонича?

-Чи є такі, як Мина Мазайло, у наші дні?

II варіант

Завдання 1-8 мають по п'ять варіантів відповідей, із яких лише одна правильна. Виберіть правильну відповідь і обведіть кружечком букву, яка їй відповідає.

1. Укажіть назву твору, що не належить перу Остапа Вишні.

- А «Ленінград і ленінградці»
- Б «Кіт у чоботях»
- В «Моя автобіографія»
- Г «Відкриття охоти»
- Д «Як варити і їсти суп із дикої качки»

(0,5 бала)

2. Ким постає оповідач у «Мисливських усмішках» Остапа Вишні?

- А вправним мисливцем;
- Б любителем природи;
- В самозаглибленим митцем, що шукає в природі натхнення;
- Г вправним кухарем;
- Д талановитим письменником.

(0,5 бала)

3. Остап Вишня-це псевдонім ...

- А Остапа Івановича Балаша;
- Б Павла Михайловича Губенка;
- В Олександра Кіндратовича Вишневського;
- Г Семена Дем'яновича Стуса;
- Д Володимира Миколайовича Сосюри.

(0,5 бала)

4. Укажіть художньо-виражальний засіб, який Є.Маланюк застосував у словах:

Вже кров'ю кленів перші рани
Позначив вересень в лісах.

- А гіпербола;
- Б епітет;
- В порівняння;
- Г метафора;
- Д оксиморон.

5. Якою п'єсою М.Куліш вперше зарекомендував себе як драматург?

- А «Комуна в степах»;
- Б «Мина Мизайло»;
- В «Патетична соната»;
- Г «Народний Малахій»;
- Д «Прощай, село!».

(0,5 бала)

6. До якого жанру М.Куліш відніс свій твір «Мина Мазайло»?

- А трагікомедія;
- Б сатирична комедія;
- В трагедія;
- Г психологічна драма;
- Д мелодрама.

(0,5 бала)

7. У творі Йосипа Туринського «Поза межами болю» зображено:

- А Російську-Японську війну;
- Б Першу Російську Революцію 1905 року;
- В Першу світову війну 1914 року;
- Г Другу світову війну;
- Д боротьбу кавказьких народів проти російського царизму

(0,5 бала)

8. Яка збірка не належить перу Богдана-Ігоря Антонича?

- А «Три перстені»;
- Б «Книга Лева»;
- В «Стилет і стилос»;
- Г «Зелена Євангелія»;
- Д «Ротації»

(0,5 бала)

Завдання 9-11 мають на меті встановлення відповідності. До кожного рядка, позначеного цифрою, доберіть відповідник, позначений буквою.

9. Установіть послідовність розгортання подій у п'єсі М.Куліша «Мина Мазайло».

- А Приїздить тьотя Мотя із Харкова;
- Б Мина вирішує змінити прізвище;
- В Мину звільняють з роботи «за систематичний і зловмисний опір українізації»;
- Г Дискусія між дядьком Тарасом і гостею з Курська.

1 –

2 –

3 –

4 –

(2 бали)

10. Установіть відповідність між назвою твору М.Куліша і роком виходу у світ.

1. «Народний Малахій»
2. «Маклена Граса»
3. «Вічний бунт»
4. «97»
5. «Зона»

- А 1924 р. »
- Б 1926 р
- В 1927 р.
- Г 1932 р.
- Д 1933 р.

11. Установіть відповідність між цитатою і назвою літературного твору (героєм).

1. «Якість-то воно буде»
2. «Я з нею (технікою) так напрактикувався, що ніяка війна мене ані під шапку»
3. «Потім купив портфеля-зробився вже справжнім солідним письменником».
4. «На вечірню зорьку ви спізналися. Це обов'язково... Запізнення на вечірню зорьку-це мисливський закон».

- А. «Зенітка» (Дід Свирид)
- Б. «Моя автобіографія» (оповідач)
- В. «Чухраїнці»
- Г «Відкриття охоти»
- Д «Як варити суп із дикої качки»

12 Завдання відкритої форми (на вибір).

Дати відповідь на питання.

Роздуми про творчу місію митця і його покликання в поезіях збірки Є.Маланюка «Стилет і стилос»

У чому актуальність гуморесок Остапа Вишні у наші дні?

Словничок літературознавчих термінів

Авангардизм - поєднання течій у мистецтві, що виникають у кризові періоди, коли певний напрям або стиль вже вичерпав себе, а створені ним “канонічні зразки” перетворилися на кліше. Авангардизм заперечує та викриває їх шляхом висміювання, пародіювання, гротескового поєднання. Головна функція авангардизму – деструктивна, його мета – “очищення шляху” для нового, що має прийти в мистецтво. Авангардизм не є конструктивним, не здатен на створення власних цінностей. Тому він виникає “хвилями”, з часом, виконавши свою місію, зникає. З погляду історії літератури авангардизм ХХ століття вважають одним з відгалужень модернізму. Його риси бачимо в кубістів, експресіоністів, дадаїстів. В українській літературі ХХ століття авангардизм виникав двічі: в 20-х роках, коли виникла потреба оновлення народницької літератури (пов’язаний з іменами поетів-футуристів М.Семенка, Г.Шкурупія) і в кінці 80-х – на початку 90-х (неоавангардизм), викривши штучні та зужиті аспекти літератури соцреалізму (групи “Бу-Ба-Бу”, “Лу-Го-Сад”, “Нова дегенерація”).

Архетип — прообраз, закорінений у глибинах колективної свідомості.

Асоціативність - художня характеристика твору, образи якого дібрано так, що їх прочитання не є однозначним, а викликає у кожного читача ряд власних взаємодоповнюваних асоціацій, що роблять твір багатограним, “відкритим”. Визначним майстром асоціативної поезії в українській літературі є Б.-І. Антонич, пізніше – Г.Чубай, В.Стус, поети-вісімдесятники.

Верлібр – форма вірша, яка не має наскрізної симетричної будови. Відсутній поділ на строфи, структурно наближений до прози. Рядки різної довжини. Притаманний фольклору.

Вітаїзм ,також – віталізм (від лат. *vitalis* – життєвий). Сильова течія початку ХХ ст., проявилася у кількох модерністських напрямках (неоромантизм, футуризм, експресіонізм). Головна ознака – відтворення безперервного потоку життя, погляд на людину як на біологічну істоту. Джерело вітаїзму – вчення Ф.Ніцше про “діонісійське” (темне, інстинктивне) начало культури. В українській літературі вітаїзм також стверджував життєвість, незнищенність нації. Представлений творами М.Хвильового, Є.Маланюка, О.Ольжича, У.Самчука.

Гумор - різновид комічного, доброзичливий сміх з метою виправлення певних негативних рис об’єкта, не заперечуючи його цілком. У широкому сенсі – взагалі сміх, комічне. Гумор притаманний українському національному характеру, широко представлений у фольклорі.

Гумореска - невеликий віршований, прозовий чи драматичний твір з комічним сюжетом. На відміну від сатиричних творів, жарти в гуморесці добрі та легкі. В українській літературі має джерела із жартівливих жанрів

фольклору. Відомі творці гуморесок: С.Руданський, В.Самійленко, В.Еллан, В.Чечвянський, Е.Козак, Остап Вишня, Д.Білоус, С.Олійник, Є.Дудар.

Експресіонізм - (від франц. expression - вираження, виразність) — літературно-мистецька стильова тенденція авангардизму, що сформувалася в Німеччині на початку ХХ століття. Основний творчий принцип експресіонізму — відображення загостреного суб'єктивного світобачення через гіпертрофоване авторське «Я», напругу його переживань та емоцій, бурхливу реакцію на дегуманізацію суспільства, знеособлення в ньому людини, на розпад духовності, засвідчений катаклізмами світового масштабу початку ХХ ст.

Еміграційна література - українська література, створена митцями, що виїхали за межі України. Це література міжвоєнної доби, перш за все “празька школа” (Є.Маланюк, О.Ольжич, О.Теліга, Ю.Липа) і післявоєнна (МУР, Нью-Йоркська група, ОУП “Слово”). Останні 2 групи відрізняються тим, що багато митців виїхали за межі України дітьми і сформувалися як особистості вже в іншій культурі, дехто є емігрантами в другому поколінні, тому їх творчість є поетикою ближча до західної, ніж до української. Для всієї емігрантської літератури характерні мотиви “внутрішньої” України, роздуми про її минуле і майбутнє.

Епатаж – скандальна витівка; поведінка, що порушує загальноприйняті норми і правила.

Індивідуальний стиль письменника - властивий письменнику неповторний прояв ознак його таланту в конкретних художніх творах. Вміщує стиль образотворення, тип мислення, слідування певному художньому напрямку, особливості поетики та мови. Наприклад, індивідуальний стиль Олега Ольжича розкривається як поєднання неоромантизму та неокласицизму, стоїчність, трагічний оптимізм, чітка версифікація, високий стиль мови.

Імпресіонізм (від фр. impression — враження) — художній напрям, що заснований на принципі безпосередньої фіксації вражень, спостережень, співпереживань. Імпресіоністи намагаються у своїх творах відтворити шляхетні, витончені особисті враження та спостереження мінливих миттєвих відчуттів та переживань, природу, схопити мінливі ефекти світла — проте на відміну від неокласицизму не зобов'язувалися об'єктивно відображати реальність, а натомість поділитися власними почуттями зі спостерігачем твору, вплинути на нього

Іронія - засіб художньої виразності, прихована насмішка, коли за зовні позитивним висловлюванням ховається висміювання. Найчастіше використовується в сатирі. В українській літературі іронію використовували Т.Шевченко, І.Франко, М.Хвильовий, Остап Вишня, М.Куліш, Є.Дудар, Ю.Андрухович, О.Ірванець.

Кларнетизм - термін Ю.Лавріненка та В.Барки на означення стилю раннього П.Тичини. Кларнетизм включає одушевленість життя, енергію світла, гармонію людини і Всесвіту, людини і Бога. Особливе місце займає музична

стихія, завдяки якій П.Тичина досягнув синтезу мистецтв – мети всіх модерністів (поет поєднав поезію, музику і малярство).

Комедія - драматичний твір, в якому через гумор та сатиру відображається смішне у житті, тому вона може мати як розважальний, так і викривальний характер. Виникла у давній Греції з веселих ігор на честь бога виноробства Діоніса. В давнину комедією називали будь-який твір зі щасливим закінченням. В українській літературі комедії писали І.Котляревський ("Москаль-чарівник"), Г.Квітка-Основ'яненко ("Сватання на Гончарівці"), І.Карпенко-Карий ("Хазяїн", "Сто тисяч"), М.Куліш ("Хулій Хурина", "Мина Мазайло").

Розрізняють комедію характерів, побудованій на зіткненнях смішних максималізованих характерів персонажів і комедію ситуацій, що базується на комічних поворотах сюжету, інтригах, збігах обставин.

Ліричний герой - особа, думки і почуття якої виражаються в ліриці. Найчастіше виступає у першій особі ("Я"), проте не слід ототожнювати автора і його ліричного героя, останній є способом непрямой присутності автора в ліричному творі

Літературна група - об'єднання письменників (найчастіше молодих), зазвичай одного покоління чи кілька молодших навколо "метра", які намагаються досягнути спільної поставленої мети, виявивши себе як творчу єдність. Слід відрізнити літературні групи від об'єднань професійних чи економічних, що не мають спільної мистецької програми. Поширеними літературні групи стали від початку ХХ ст. Особливо чисельними вони були в 20-х роках і на межі 80-х – 90-х рр. ХХ ст. Зазвичай при досягненні учасниками творчої зрілості літературні групи розпадаються.

Літературна дискусія 25-28 рр. - публічне обговорення спірних питань про шлях розвитку української літератури в 20-х рр. ХХ ст. Виникла з потреби оновлення українського письменства, орієнтації на європейську класику, а також адекватної реакції на суспільні зміни, пізніше визначила головне питання: бути чи не бути українській літературі як самостійному мистецькому явищу. Сторонами дискусії були прихильники європейського напрямку, зорієнтовані на класику та високий мистецький рівень, на чолі з М.Хвильовим, і "пролетарські" письменники та організації ("Плуг" на чолі з С.Пилипенком, "Гарт"), які орієнтувалися на масову літературу, намагалися творити "нове" пролетарське мистецтво, доступне всім, чим часто дискредитували мистецтво слова.

Розпочав дискусію М.Хвильовий 30 квітня 1925 року памфлетом "Про сатану в бочці...". Дискусія закінчилася фізичним знищенням її проєвропейських учасників, оскільки Москва побачила в ній загрозу імперії. Почалися звинувачення проти "націоналістів" та "ворогів народу", що переросли в репресії, а М.Хвильовий покінчив з собою.

Літературний процес - складний і суперечливий процес розвитку світової літератури. Поділяється на літературні періоди (епохи) – фрагменти літпроцесу, окреслені певними епохальними подіями, в межах яких панує певна літературна традиція. Літературний процес кожної національної літератури

неповторний і може суттєво відрізнитися від світового (наприклад, в українській літературі не отримав значного розвитку класицизм, в російській - бароко). Кожен наступний період заперечує основу попереднього, створює свою, беручи в той же час кращі надбання попередників.

Приблизна схема світового літературного процесу: Античність – Готика – Ренесанс – Бароко – Класицизм – Романтизм – Реалізм – Модернізм – Постмодернізм (два останні періоди є синкретичними, поєднують велику кількість різних напрямків). Вчені помітили, що філософська база літературних періодів чергується: раціоналізм (античність, ренесанс, класицизм, реалізм) – й інтуїтивізм, містика (готика, бароко, романтизм, модернізм).

Маргиналії (лат. Targo – край, межа) - нотатки на берегах сторінки, зроблені читачем; у переносному значенні – жанроутвори, що є відгуком автора на певні тези в творах інших авторів.

Маргінальність - характеристика образу чи героя, що перебуває “на межі” між двома станами. Герой-маргінал зазвичай – виходець з нижчого класу, що намагається завоювати вищі сфери суспільства, піднятися по драбині успіху. Традиція таких героїв йде від О. де Бальзака. В українській літературі типовим маргінальним героєм є Степан Радченко з роману В. Підмогильного “Місто” – вже не селянин, але ще не інтелігент, що хоче “підкорити” місто, стати відомим письменником.

Метафора - складний троп, інакомовлення, розкриття суті одного явища через подібне (“синя одежа моря” – М. Коцюбинський. Тут синій колір морської води зіставляється з хвилями). В розмовній мові метафори вживаються рідко, натомість в художньому стилі і в промовах є одним із головних художніх засобів.

Неокласици - мовна назва гуртка київських поетів кінця 20-х – початку 30-х років (так зване “п’ятірне гроно”: М. Зеров, М. Драй-Хмара, П. Пилипович, М. Рильський, О. Бургарт). Вони культивували свободу творчості на протигагу тодішнім більшовицьким ідейно заангажованим літературним угрупованням, орієнтувалися на високе мистецтво Класицизму, “аристократію духу”. Основні ознаки творчості: відсутність ідейної заангажованості, орієнтація на античність, французький модернізм та російський “срібний вік” (які вони поєднували з українськими реаліями та мотивами), інтелектуалізм, елітарність (поети-неокласици були водночас академічними літературознавцями, перекладачами).

Неоромантизм - стильова течія модернізму в українській літературі початку ХХ ст. Леся Українка називала його “новоромантизмом”. На відміну від класичного романтизму, який проголошував розрив між дійсністю та ідеалом, неоромантизм вважав за можливе їх поєднання завдяки силі волі людини, її потягу до втілення мрії, здійснення неможливого. В українській літературі неоромантизм виявився у драматургії Лесі Українки, творчості митців “Розстріляного відродження” (О. Влизько, М. Йогансен, Ю. Яновський) та “празької школи” (О. Ольжич, О. Теліга), в романі “Тигролови” І. Багряного. У зарубіжній літературі він виявляється в творах Р. Кіплінга, Р.-Л. Стівенсона, Г. Ібсена, Е.-Л. Войнич, Дж. Лондона, К. Гамсуна, М. Гумільова.

Новела (лат. novellus — новітній, новина) — різновид оповідання, невеликий за обсягом прозовий твір про незвичайну життєву подію з несподіваним фіналом. Жанрові особливості новели: лаконізм, невелика кількість персонажів: один або два, сконденсованість, напруженість, драматичність дії, наявність чіткої та згорненої композиції, сюжетна однолінійність, психологізм, яскравість, влучність художніх засобів.

Образ художній - особлива форма естетичного освоєння дійсності та її моделювання в творі. Образ – не копія дійсності, а її творення. Створюючи образ, письменник передає свої почуття і намагається викликати їх же у читача. Образність – найхарактерніша особливість художнього відтворення дійсності. Головними у творі є образи-персонажі, допоміжну функцію підіграють образи-картини природи, образи-речі і образи-емоції. Образом-символом називають такий художній образ, який має алегоричний або символічний зміст. Словесні образи – такі слова і вирази, яким властива картинність, яскравість, емоційна забарвленість (тропи). образи також поділяють за органами сприймання: зорові, слухові, дотикові, смакові, запахів.

Підтекст - внутрішній, прихований зміст твору. Підтекст доповнює основний зміст, але може і змінювати його на абсолютно протилежний (іронія). Виникає за рахунок здатності висловлювання набирати асоціації (за цього будуються, наприклад, дотепи, алегорія та ін.), через позамовні чинники (іронічний підтекст може виникати через тон мовлення). Підтекст особливо характерний для лірики та психологічної прози. Також на підтексті будується “езопівська мова” – непряме висловлення думки.

“Плуг” - спілка селянських письменників, літературна організація. Заснована в 1922 р. у Харкові. Ініціаторами створення були С.Пилипенко (він же – лідер та ідеолог організації), А.Панів, І.Сенченко, Г.Коляда, до складу входили також Д.Бедзик, А.Головко, Наталя Забіла, П.Панч, О.Ведміцький та ін. (в “кращі роки” об’єднував до кількості письменників). “Плуг” був більше адміністративною, ніж літературною організацією. Його ідейною базою була “змичка села з містом”, “червона просвіта”, масовізм. Художньої платформи не виробили, але під впливом критики зверталися здебільшого до реалізму, часто примітивізованого. У період літературної дискусії 1925-28 рр. “Плуг” був опонентом ВАПЛІТЕ й активно критикувався за низьку художню якість його творів, що спричинило “чистку” його рядів. “Плуг” був найближчим до офіційної ідеології і вкрай заангажованим, проте відіграв безперечно позитивну роль як “кузня кадрів” – з нього вийшли багато молодих літераторів, які поповнювали “Гарт”, ВАПЛІТЕ, ВУСПП, “Нову генерацію”, “Молодняк”. Припинив існування в 1932 р.

Психологізм - заглибленість у творі в душу персонажів, їх психологію. В психологічному творі увага автора переноситься із зовнішнього (подієвого) сюжету на внутрішній (психологічний), він відслідковує всі порухи душі своїх героїв, намагається розкрити їх роздуми і мотивацію вчинків, показати нелегкий шлях внутрішніх колізій. Психологізм почав входити в літературу в добу реалізму з його аналітичністю, а в час модернізму він став широко

розповсюдженим. В українській літературі психологізм притаманний творчості М.Хвильового, В.Підмогильного, драматургії Л.Костенко.

Поема - віршований ліро-епічний твір, в якому зображені визначні події та яскраві характери. Для поеми характерні ознаки епосу: сюжет, дійові особи; лірики – увага до переживань. Типовий приклад – "Гайдамаки" Т.Шевченка. Також поемами називають віршовані ліричні твори великого обсягу ("Кавказ" Т.Шевченка), в давнину поема була епічним твором ("Іліада" та "Одіссея" Гомера). Стосовно сучасних творів замість терміну "епічна поема" вживається "роман у віршах" ("Маруся Чурай" Ліни Костенко). Іноді поемами називають прозові романи, що є широкими епічними полотнами ("Мертві душі" М.Гоголя).

Порівняння- простий троп, пояснення одного явища через подібне за допомогою єднальних сполучників як, мов, наче, ніби: "і в рояля холодні клавіші, білі-білі, немов зима" (Г.Чубай). Іноді сполучник опускається, в такому випадку порівняння наближається до метафори ("доба – вовчиця" (О.Ольжич)). Значна кількість порівнянь має фольклорні корені ("дівчина, як калина", "хлопець, як явір").

"Празька школа" - умовна назва (термін В.Державина) групи еміграційних українських поетів, що мешкали у Західній Європі (здебільшого в Празі та Подєбрадах) міжвоєнного періоду. Група не була формалізована, проте ідейно-художні засади творчості її членів дуже подібні. До складу входили: Є.Маланюк, О.Ольжич, Ю.Дараган, О.Теліга, О.Стефанович, Ю.Липа, Н.Лівицька-Холодна, Ю.Клен, О.Лятуринська. Натхненником групи був ідеолог українського націоналізму Д.Донцов. Пізніше, в процесі творчого зросту, дехто з митців виходив з-під його впливу, дискутував з ним, залишаючись, проте, вірним засадам творчості. Прикметні риси творчості: історіософізм, філософізм, волюнтаризм, національний пафос, заангажованість ідеєю націоналізму, але й висока мистецька якість творів, поєднання неоромантизму і класицизму.

Психологізм - заглибленість у творі в душу персонажів, їх психологію. В психологічному творі увага автора переноситься із зовнішнього (подієвого) сюжету на внутрішній (психологічний), він відслідковує всі порухи душі своїх героїв, намагається розкрити їх роздуми і мотивацію вчинків, показати нелегкий шлях внутрішніх колізій. Психологізм почав входити в літературу в добу реалізму з його аналітичністю, а в час модернізму він став широко розповсюдженим. В українській літературі психологізм притаманний творчості М.Хвильового, В.Підмогильного, драматургії Л.Костенко.

Роди і жанри літератури - ключове поняття класифікації літературних творів, що поділяються на три роди за способом зображення: епос, лірика і драма. Епос виражає зовнішній світ, лірика – внутрішній, драма – поєднує риси епосу і лірики через сценічне вираження у формі монологів і діалогів, сполучаючи дії та розповідь про них. Класифікацію розробив Аристотель, на сьогодні вона вважається умовною, були багатократні спроби її переглянути, оскільки: наявне розмежування між формою вияву і змістом (проза і віршована мова не завжди відповідають епосу та ліриці – існують епічна поема, верлібр,

ритмізована проза і поезія в прозі), виникли поєднанні родів: ліро-епос (балада, поема), драматична лірика.

Роди є суто літературознавчою, теоретичною категорією. Практично ж твори об'єднуються в жанри (другий ступінь класифікації). Жанри епосу: епопея, роман, повість, оповідання, новела, байка, казка, нарис, мемуари тощо. Жанри лірики: ліричний вірш, пісня, елегія, мініатюра. Жанри драми: трагедія, комедія, трагікомедія, власне драма, водевіль, скетч, фарс. Ліро-епічні жанри: поема, балада, ода, епіграма. Третій ступінь класифікації – жанрові форми. Наприклад роман має форми пригодницького, соціально-побутового, історичного, сімейного, фантастичного тощо.

“Розстріляне відродження” - умовна (запропонована Ю.Лавріненом) назва літературно-мистецького покоління 20-30-х років періоду бурхливого національного відродження, репресованого більшовиками. Це С.Єфремов, Л.Старицькі-Черняхівська, М.Зеров, М.Драй-Хмара, П.Пилипович, Є.Плужник, Д.Фальківський, О.Влизько, В.Підмогильний, Г.Косинка, М.Куліш, Лесь Курбас, В.Поліщук, К.Буревій, М.Семенко та багато інших.

Молоді митці, виховані революційними подіями 1917-18 рр., перейняті їх романтичним та вітаїстичним запалом, почали небувалий розвиток всього українського мистецтва, давши “імпульс” багатьом мистецьким поколінням. Проте митців було знищено фізично чи духовного, а творчість загнано в догми соцреалізму. Спадщина “розстріляного відродження” почала повертатися в 60-х рр., значні впливи помітні в літературному процесі початку 90-х.

Роман - напоширеніший і найбільший за обсягом епічний, прозовий (рідко віршований) жанр. Роману притаманні кілька паралельних сюжетних ліній, широкий обсяг часу дії, цілісний сформований хронотоп. За змістом виділяють автобіографічний, біографічний, готичний, детективний, історичний, науково-фантастичний, пригодницький, соціально-побутовий, фантастичний, філософський романи.

Сатира - вид комічного, жорстокий і в'їдливий сміх з метою знищення об'єкта через його приниження. Також сатирою називають твори художньої літератури, наповнені таким сміхом. Об'єктом сатири є негативне в суспільстві (соціальна сатира) або у владі (політична сатира). Сатира походить з фольклору, розвинулася в античності. Видатні світові сатирики: Аристофан, Петроній, Лукіан, Дж.Боккаччо, Ф.Рабле, Ж.-Б.Мольєр, Дж.Свіфт, Вольтер, Г.Гайне, У.Теккерей, Марк Твен, А.Франс, Я.Гашек, Б.Віан. В українській літературі сатиру творили І.Вишенський, Г.Сковорода, І.Котляревський, Г.Квітка-Основ'яненко, Є.Гребінка, Т.Шевченко, І.Франко, Леся Українка, Л.Мартович, М.Коцюбинський, В.Самійленко, Остап Вишня, В.Винниченко, О.Чорногуз, Є.Дудар, О.Ірванець та ін. Сатира – могутня зброя у боротьбі з супротивниками, тому під час активізації суспільного життя завжди різко збільшується кількість сатиричних творів.

Символ — художній образ, який умовно відбиває яку-небудь думку, ідею, почуття та ін.

Символізм - напрям у мистецтві, відгалуження модернізму. Виник у Франції в 70-х рр. XIX ст. (С.Малларме, А.Рембо, П.Верлен). Основні риси: для

символістів мистецтво не відображення життя (як для реалізму), а “медіум”, посередник між цим світом і вищим ірраціональним, доступним лише на рівні інтуїції, через натяк і символ. Відповідно у творі за зовнішнім конкретним змістом повинен ховатися інший, таємний. Об’єкт мистецтва – символ, що асоціюється з іншими, вищими сферами. “Інший” світ може бути відкритий через мистецтво поезії і музики, звідси намагання внести в письменство “дух музики”. Література, на думку символістів, є не функціонером, а самоцінним виявом Прекрасного, тобто естетична функція ставилася на перше місце. В українській літературі символізм з’явився на початку ХХ ст. Повністю розкритися не зміг через несприятливі історичні умови, проте його риси бачимо в поезії представників “Молодої музи” (В.Бирчак, П.Карманський, Б.Лепкий, О.Луцький, В.Пачовський, С.Чернецький) та “Української хати” (О.Олесь, М.Вороний, М.Євшан, Г.Чупринка), після революції – “Музагет” (П.Тичина, Д.Загул, М.Терещенко, О.Слісаренко, Я.Савченко, В.Кобилянський), останнім “спалахом” вважається творчість групи “Митуса” (Р.Купчинський, В.Бобринський, О.Бабій, Ю.Шкрумеляк).

Синекдоха - складний троп, вживання однини замість множини, видового поняття замість родового і навпаки: "А тим часом перевертні нехай підростають, та допоможуть москалеві господарювати" (Т.Шевченко).

Сонет — це чотирнадцятирядковий вірш. Він ділиться на два чотиривірші і два тривірші, написані п'ятистопним або шестистопним ямбом. Чотиривірші у сонеті можуть мати рими або перехресні (абаб), або кільцеві (абба). У тривіршах допускається більше варіацій: вгв, вгв; вгд, вгд; вгд, дгв. Проте можливі й інші способи римування, але загальне правило таке: якщо в чотиривіршах римування перехресне, то в тривіршах — кільцеве, і навпаки

Стоїцизм (грец. sto — портик (галерея з колонами в Афінах, де Зенон, засновник Стої, навчав філософії)) — філософське вчення, згідно з яким світ-космос перебуває в нескінченній пустоті, будучи живим сферичним тілом, розумною істотою, що організовує всі свої частини в доцільно упорядковане ціле. Долю окремого тіла, за стоїцизмом, визначає його природа, що доцільно включається у всезагальну природу. Найважливішим своїм завданням стоїцизм вважав обґрунтування міцної і розумної основи морального життя людини, яку вбачав у подоланні пристрастей, силі духу, що виявляється у підпорядкуванні своїй долі. Основними чеснотами стоїка було проголошено стійкість, твердість у житті.

Сфарагіта — уживання імені чи прізвища певного автора у написаному ним творі

Уособлення - складний троп, різновид метафори, перенесення якостей живих істот на довколишні предмети, явища природи тощо: "Безліч дивних дерев сновигає містом безцільно" – Г.Чубай).

Урбанізм – (від лат. – міський) – культ великого промислового міста, його атмосфери, стибу життя.

Усмішка - різновид гуморески, створений Остапом Вишнею. Його специфіка полягає у зближенні жанру з фейлетоном, поєднанні жартівливих замальовок з фейлетонною гостротою та почасти в’їдливою дотепністю.

Фейлетон - невеликий за обсягом гумористичний чи сатиричний жанр художньо-публіцистичної літератури злободенного характеру. Від красного письменства “взяв” художні засоби (гіперболу, гротеск, каламбури), від публіцистики – зображення конкретних осіб і актуальних подій. В українській літературі засновником жанру є В.Самійленко, пізніше – Кость Котко, Остап Вишня, С.Олійник, Є.Дудар.

Філософічність - стильова характеристика твору, введення до твору складних філософських міркувань на “вічні” теми (буття, його сенс, місце людини у світі, логіка світобудови, першопочатки світу тощо). Філософічність вимагає високого інтелектуального рівня як автора, так і читача. В той же час від автора вимагається не втратити емоційну складову твору. В українській літературі філософічність особливо притаманна творчості Т.Шевченка, поетів “празької школи” (О.Ольжич, Є.Маланюк, О.Теліга), “неокласиків” (М.Зеров, М.Рильський), Л.Костенко.

Футуризм - один з напрямків авангардизму початку ХХ століття, відгалуження модернізму. Головні ознаки: деструктивна направленість щодо класичних художніх зразків, урбанізм (зображення і естетизація міста як головного місця подій), епатажність, прагнення створити мистецтво майбутнього (звідси й назва). Футуристи намагалися абсолютно оновити мистецтво на всіх рівнях – аж до словотворення, поєднання письменства з малярством та кіно. Першим теоретиком футуризму був італієць Т.Марінетті. В Росії його представляли І.Северянін, В.Хлебніков, В.Маяковський, в українській літературі – М.Семенко, Г.Шкурупій. Виконавши прогресивну на певному етапі деструктивну роль, футуризм, як і загалом авангардизм, відійшов у минуле. Певні риси футуризму простежуються в неоавангардистів кінця 80-х – початку 90-х рр. ХХ ст., зокрема групи “Червона фіра”.

Художні засоби - прийоми письменника, елементи його мистецької майстерності, які становлять специфіку художньої літератури, забезпечують яскравість зображення і красу літературного твору. До засобів виразності тропи (епітет, порівняння, алегорія, гіпербола, перифраз, символ, оксиморон, літота, метонімія, метафора), стилістичні фігури (повтори, градація, паралелізм, інверсія, еліпс тощо), принципи фоніки (інструментація, звуконаслідування, анафора, епіфора тощо), формотвірні засоби кожного роду літератури (сюжет, композиція, портрет, пейзаж, інтер’єр, монологи, діалоги, мова оповідача і автора).

Художній метод, інша назва – творчий метод, - спосіб художнього осмислення дійсності та її перетворення засобами мистецтва. Творчий метод залежить як від панівної філософії певної доби, так і від автора, завдяки чому, по-перше, відбувається зміна художніх методів разом з розвитком суспільства, по-друге, є можливою різноманітність індивідуальних творчих методів у рамках всього літературного напрямку.

Література

1. Гончар О. Блакитні вежі Яновського// Твори: :т. – Київ: Дніпро, - 1979. – Т.6
2. Гончар О. Яблуновоцвітний геній України //Гончар О. Чим живемо.— К., 1991.
3. Гречанюк С. День повернення Миколи Хвильового // Укр. Мова і літ. в шк.. – 1987. №12
4. Гречанюк С. Сучасник поколінь прийдешніх (Микола Куліш) // Укр. Мова і літ. в шк.. – 1989. №2
5. Гречанюк С.Микола Хвильовий //Дніпрова хвиля. –К.: Рад. Шк.-1991
6. Драч І. Дорога Миколи Хвильового // Микола Хвильовий. Сині етюди. - К.: Рад. письменник. 1989.
7. Жулинський М. Павло Тичина // Ж у л и н с ь к и й М. Із забуття — в безсмертя.— К., 1990.
8. Загребельний П. Кларнети ніжності //З а г р е б е л ь н и й П. Неложними устами: Статті, есе, портрети.— К., 1981.
9. За редакцією Володимира Кубійовича - " Енциклопедія Українознавства" Львів, 1998
10. З е р о в М . Від Куліша до Винниченка : Нариси з новітнього українського письменства // З е р о в М. Твори: У 2 т.— К., 1990.— Т.2.
11. Зуб І.В. Остап Вишня.- Київ: Дніпро, - 1989
12. Ільєнко І. Жага (Труди і дні Максима Рильського): Документальний життєпис. — К., 1995.
13. Ільницький М. Література українського відродження. Напрями і течії в українській літературі 20-х років – початку 30-х рр.. ХХ ст. – Львів, 1994.
14. Історія української літератури ХХ ст. – К. 1993.
15. Історія української літератури ХХ ст.. у 2-х томах – К.: Либідь. – 1994.
16. Ключек Г. «Душа моя сонця намріяла»: Поетика «Сонячних кларнетів» Павла Тичини.— К., 1986.
17. Крижанівський С. Уроки Максима Рильського // Художні відкриття і літературний процес.— К., 1979.
18. Кузякіна Н. П'єси Миколи Хвильового: Література і сценічна історія. -- К.: Рад. письменник. 1970.
19. Куліш М.Г. Мина Мазайло //Українсь література: Хрестоматія для 11 кл. – Донецьк: ВКФ «БАО», 1998.
20. Лавріненко Ю. Поет своєї епохи (штрихи до портрета Євгена Маланюка), // «Українська мова і література в школі», - 1991. №1.
21. Літературний енциклопедичний словник (під ред.. В. М. Кожошшкона і П. А. Ніколаєва), М.: Сов. Енциклопедія., 1987.
22. Національна Академія Наук України - "Енциклопедія Українознавства" Перевидання: Київ, 1995
23. Незабутній Максим Рильський: Спогади.— К., 1968.

24. Неділько В.Я. Нові імена в програмі української літератури. –К.: Освіта, 1993.
 25. Нечволод Л.І., Прибиловська Н.В. Українська література. 10-11. – Харків: Прапор, 1998
 26. Новиченко Л. Поезія і революція; Книга про Павла Тичину. – К., 1979.
 27. Новиченко Л. Поетичний світ Максима Рильського: Книга друга. 1941 — 1964.— К., 1993.
 28. Нові імена в програмі української літератури. – К.: Освіта. -1993.
 29. Панченко В. Юрій Яновський. Життя і творчість. К. ,1988.
 30. Панченко В. «Бо я — українець» //Винниченко В. Раб краси. — К.,1994.
 31. Редакційна колегія - "Історія української літератури ХХ століття" Київ, 2000
 32. Співець нового світу: Спогади про Павла Тичину.— К., 1971.
 33. Солод Ю. Д. . Українська література. – ХХ Навчальний посібник за програмою 11 кл., - К.: Норапрінт. 1997.
 34. Ставицька Л. Лінгвоестетичний аналіз новели М. Хвильового «Я (Романтика) //Дивослово – 1998. - №11.
 35. Телехова О.П. Вивчення літературно-критичних праць у школі: Харків: Гриф,1999.
 36. Тельнюк С. Молодий я, молодий: Поетичний світ Павла Тичини (1906 — 1925).— К., 1990.
 37. Українська література 10-11 класи . Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. За загальною редакцією доктора філологічних наук Р.В. Мовчан.
 38. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. / Упорядники Яременко В., Федоренко Є.: У 3 кн. — Кн. 2. — К., 1994.
- uk.wikipedia.org/.../Косинка_Григорій_Михайлович
my-edu.ru > Українська література
uk.wikipedia.org/.../Микола_Хвильовий
uk.wikipedia.org/.../Зеров_Микола_Костянтинович .
uk.wikipedia.org/.../Плужник_Євген_Павлович
uk.wikipedia.org/wiki/Неокласики
uk.wikipedia.org/.../Семенко_Михайль_Васильович
uk.wikipedia.org/.../Тичина_Євген_Григорович
uk.wikipedia.org/.../Рильський_Максим_Тадейович
uk.wikipedia.org/.../Маланюк_Євген_Филимонович
uk.wikipedia.org/.../Яновський_Юрій_Іванович
ru.wikipedia.org/wiki/Остап_Вишня
uk.wikipedia.org/.../Турянський_Осип_Васильович
chtyvo.org.ua/.../Poza_mezhamy_boliu_Syn_zemli_Opovidannia_zb.pdf
http://ostriv.in.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=2391&Itemid=965&ft=1

